

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΗ «ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ»

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: «ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΟ ΜΑΝΑΤΖΜΕΝΤ»

Οι υποχρεώσεις των πολιτικών δημοσίων υπαλλήλων στην Ελλάδα

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Μαγγιώρου Μαρίνα

Αθήνα, 2017

Τριμελής Επιτροπή:

κ. Κτιστάκη Σταυρούλα, Καθηγήτρια Α' βαθμίδας Παντείου Πανεπιστημίου (Επιβλέπουσα)

κ. Ρομπόκου-Καραγιάννη Αγλαΐα, Ομότιμη Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου

κ. Μπαμπαλιούτας Λάμπρος, Επίκουρος Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright © Μαγγιώρου Μαρίνα, 2017

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

*Στην οικογένειά μου,
για την αμέριστη υποστήριξή της
και στους καθηγητές μου στο ΜΠΣ,
για τις γνώσεις που μου μετέδωσαν*

Συντομογραφίες

ΑΕΔ: ΑΝΩΤΑΤΟ ΕΙΔΙΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ
ΑΕΙ: ΑΝΩΤΑΤΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΙΔΡΥΜΑΤΑ
ΑΚ: ΑΣΤΙΚΟΣ ΚΩΔΙΚΑΣ
ΑΝ: ΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΟΣ ΝΟΜΟΣ
ΓΕΔΔ: ΓΕΝΙΚΟΣ ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΔΕΚ: ΔΙΑΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΑ ΕΛΕΓΚΤΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ
ΔΕΠ: ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ
ΔΟΥ: ΔΗΜΟΣΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ
Εισ.: ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟΣ
ΕλΣυν: ΕΛΕΓΚΤΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ
ΚΥΑ: ΚΟΙΝΗ ΥΠΟΥΡΓΙΚΗ ΑΠΟΦΑΣΗ
Ν.: ΝΟΜΟΣ
Ν.Δ.: ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΔΙΑΤΑΓΜΑ
ΝΔΜ: ΝΕΟ ΔΗΜΟΣΙΟ ΜΑΝΑΤΖΜΕΝΤ
ΝΠ: ΝΟΜΙΚΟ ΠΡΟΣΩΠΟ
ΝΠΔΔ: ΝΟΜΙΚΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ
ΝΠΙΔ: ΝΟΜΙΚΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΙΔΙΩΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ
ΝΣΚ: ΝΟΜΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ
ΟΗΕ: ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ
ΟΟΣΑ: ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ & ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΟΤΑ: ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
Π.Δ.: ΠΡΟΕΔΡΙΚΟ ΔΙΑΤΑΓΜΑ
ΠΚ: ΠΟΙΝΙΚΟΣ ΚΩΔΙΚΑΣ
ΠΕΚ: ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΑ ΕΛΕΓΚΤΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ
ΣτΕ: ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ
ΥΠ.Ε.Ε.: ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΕΙΔΙΚΩΝ ΕΛΕΓΧΩΝ

Περιεχόμενα

Περίληψη	6
Abstract.....	8
1. Εισαγωγικές Έννοιες	10
2. Υποχρεώσεις Δημοσίων Υπαλλήλων	15
2.1. Πίστη στο Σύνταγμα - Νομιμοφροσύνη.....	15
2.2. Υπακοή.....	26
2.3. Πολιτική Ουδετερότητα	43
2.4. Εχεμύθεια	57
2.5. Συμπεριφορά	63
2.6. Δήλωση της Περιουσιακής Κατάστασης	84
2.7. Χρόνος Παροχής Εργασίας	91
2.8. Λοιπές Υποχρεώσεις	93
3. Πειθαρχικό Δίκαιο και Υποχρεώσεις των Δημοσίων Υπάλληλων.....	97
4. Συμπεράσματα και Προτάσεις	105
Πηγές – Βιβλιογραφία	110
Παράρτημα.....	119

Περίληψη

Η παρούσα εργασία έχει ως κύριο αντικείμενο τις υποχρεώσεις των πολιτικών δημοσίων υπαλλήλων στην Ελλάδα, βάσει του Συντάγματος, του ισχύοντος Υπαλληλικού Κώδικα (Ν.3528/2007), όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει, καθώς και του Οδηγού Ορθής Διοικητικής Συμπεριφοράς.

Η εισαγωγή του αναγνώστη στο θέμα πραγματοποιείται μέσω της αναφοράς στην έννοια του όρου δημόσιος υπάλληλος, στις σχετικές διατάξεις του Υπαλληλικού Κώδικα περί υποχρεώσεων, στη φιλοσοφία του Οδηγού Ορθής Διοικητικής Συμπεριφοράς και στα είδη της ευθύνης που επέχει ο δημόσιος υπάλληλος.

Οι γενικές υποχρεώσεις των δημοσίων υπαλλήλων που αναλύονται συνίστανται στις ακόλουθες:

Το καθήκον της πίστης στο Σύνταγμα και της αφοσίωσης στην Πατρίδα αποτελεί το πρωταρχικό στοιχείο της δημοσιούπαλληλικής ιδιότητας, που υποχρεώνει τον δημόσιο υπάλληλο να θέτει το δημόσιο συμφέρον υπεράνω του ατομικού του συμφέροντος.

Η υπακοή στις διαταγές του προϊσταμένου σχετίζεται με την υποχρέωση περί νομιμότητας υπηρεσιακών ενεργειών, ενώ προβλέπεται ειδική διαδικασία σε περίπτωση αντίρρησης.

Η πολιτική ουδετερότητα σχετίζεται κυρίως με την υποχρέωση για εξυπηρέτηση του κοινωνικού συνόλου χωρίς διακρίσεις και μεροληψίες, χωρίς να πρέπει να συγχέεται πλέον με τον σεβασμό ενδεχόμενης πολιτικής τοποθέτησης.

Η υποχρέωση εχεμύθειας, που εξακολουθεί να δεσμεύει τον υπάλληλο και μετά την έξοδό του από την Υπηρεσία, καλύπτει συγκεκριμένα γεγονότα και πληροφορίες, των οποίων ο δημόσιος υπάλληλος λαμβάνει γνώση κατά την εκτέλεση της υπηρεσίας του, με τη σημείωση ότι έχει αλλοιωθεί ή καταργηθεί εν όλω ή εν μέρει.

Η ορθή συμπεριφορά κατά την επικοινωνία και τον χειρισμό των υποθέσεων των πολιτών αναλύεται σε ένα μεγάλο πλήθος χαρακτηριστικών και αναδεικνύεται ως η σημαντικότερη εκ των υποχρεώσεων των δημοσίων υπαλλήλων.

Η δήλωση περιουσιακής κατάστασης αποτελεί μία επιπρόσθετη υποχρέωση, κατά τον διορισμό, μετά την τέλεση γάμου, ανελλιπώς ανά δύο έτη και με ειδικότερα στοιχεία και ξεχωριστή διαδικασία για συγκεκριμένες κατηγορίες υπαλλήλων.

Επιπρόσθετα, ο δημόσιος υπάλληλος οφείλει να παρέχει την εργασία του μέσα στον οριζόμενο από τις κείμενες γενικές ή ειδικές διατάξεις χρόνο και δεν δικαιολογείται αποχή από την εκτέλεση των υπηρεσιακών καθηκόντων.

Ειδικότερες υποχρεώσεις αποτελούν η εκτέλεση καθηκόντων του κλάδου ή τη ειδικότητας του δημοσίου υπαλλήλου ενώ παρέχεται η δυνατότητα αξιοποίησής του σε αλλότρια καθήκοντα για περιορισμένο χρονικό διάστημα, η προηγούμενη έγκριση από το Υπηρεσιακό Συμβούλιο σε ορισμένες περιπτώσεις όπως είναι η χορήγηση άδειας για άσκηση ιδιωτικού έργου με αμοιβή και η εγγυοδοσία για τη συγκεκριμένη κατηγορία των δημοσίων υπολόγων.

Όσον αφορά στη σύνδεση με το πειθαρχικό δίκαιο, η παραβίαση των υποχρεώσεων αποτελούν πειθαρχικά παραπτώματα που επισύρουν πειθαρχικές ποινές ανάλογα με τη βαρύτητα και την ιδιαιτερότητά τους, ενώ για ορισμένες από αυτές ορίζεται η ευνοϊκότερη ποινή που μπορεί να επιβληθεί ή η δυνατότητα για επιβολή της υπέρτατης ποινής της οριστικής παύσης.

Λέξεις κλειδιά: υποχρεώσεις, νομιμοφροσύνη, υπακοή, ουδετερότητα, εχεμύθεια, συμπεριφορά

Civil Servants' obligations in Greece

Mangiorou Marina

Abstract

The main objective of the present project is the civil servants' obligations in Greece under the Constitution, the valid Civil Service Code (Law 3528/2007), as amended and in force, as well as the Code of Good Administrative Behavior.

The introduction to the subject for the reader is accomplished through the reference to the meaning of the term civil servant, the relevant provisions of the Civil Service Code related to the obligations, the concept of the Code of Good Administrative Behavior and the types of responsibility that the civil servant operates.

The civil servants' general obligations, which are analyzed, are the following:

The duty of faith in the Constitution and the commitment to the home country constitutes the primary element of the civil service nature, which obliges the civil servant to place the public interest above his/her individual interest.

Obedience to the superior's orders is related to the duty of legality of service activities, while a special procedure is provided in case of objection.

Political neutrality is mainly related to the obligation to serve the community in a non-discriminatory and biased way, without having to be confused with the respect for any political positioning.

The obligation of discretion, which continues to bind the civil servant after his/her departure from the Office, covers specific facts and information the civil servant becomes aware of when performing his duty, note that it has been altered or abolished in whole or partly.

Proper behavior in communication and handling of citizens' affairs as well, consists of a large number of characteristics, emerging as the most important of the civil servants' obligations.

The Statement of Property Status is an additional obligation, upon recruitment, after marriage, continuously every two years. It obtains more details and it has a separate procedure for specific categories of civil servants.

Additionally, the civil servant has to provide his / her work within the time defined by the general or special provisions and there is no justification for abstaining from the performance of the official duties.

More specific obligations are the performance of the duties of the civil servant's sector or specialty while the possibility of development towards different tasks for a limited period exists, the prior approval by the Special Council responsible for official issues in certain cases, such as granting permission for private work with payment and the sponsorship for the category of public accountants.

As regards to the connection with the disciplinary law, the breach of obligations constitutes a disciplinary offences with disciplinary penalties according to their gravity and particularity, while for some of them the most favorable penalty that may be imposed or the possibility of imposing the supreme penalty of dismissal is defined.

Keywords: obligations, loyalty, obedience, neutrality, confidentiality, behavior

1. Εισαγωγικές Έννοιες

Ξεκινώντας την παρούσα εργασία, αντικείμενο της οποίας αποτελούν οι υποχρεώσεις των πολιτικών δημοσίων υπαλλήλων, κρίνεται σκόπιμο να γίνει αναφορά στην έννοια του δημοσίου υπαλλήλου. Σύμφωνα με τον ορισμό στον πρώτο Υπαλληλικό Κώδικα¹, δημόσιος υπάλληλος αποτελούσε το έμμεσο όργανο του Κράτους, το οποίο διατελεί σε άμεση υπηρεσιακή, προαιρετική και πειθαρχική προς αυτό σχέση. Συστατικά στοιχεία της έννοιας του δημοσίου υπαλλήλου είναι τα εξής²: α) Ειδική εξουσιαστική σχέση Κράτους- δημοσίου υπαλλήλου, β) Προαιρετική έννομη σχέση, γ) Ένταξη στην οργανική δομή του προσωπικού του Κράτους ως έμμεσο όργανο αυτού.

Η ιδιότητα του δημοσίου υπαλλήλου πηγάζει από την ιδιότητα του πολίτη μιας χώρας και αποτελεί ένα κατεξοχήν πολιτικό δικαίωμα, αντίστοιχο με αυτό του εκλέγειν και εκλέγεσθαι στη δημοκρατία³. Κάθε πολίτης δικαιούται να στελεχώσει τον δημόσιο τομέα και να προαχθεί σε αυτόν, βάσει και της συνταγματικής διάταξης της παρ. 1 του άρθρου 5 περί ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας και συμμετοχής στον οικονομική, κοινωνική και πολιτική ζωή της Χώρας υπό τις προϋποθέσεις βέβαια της μη προσβολής των δικαιωμάτων των άλλων και τη μη παραβίαση του Συντάγματος και των χρηστών ηθών.

Δημόσιοι υπάλληλοι, λοιπόν, είναι τα φυσικά πρόσωπα που παρέχουν, οικειοθελώς και κατόπιν επιλογής τους, υπηρεσίες στο νομικό πρόσωπο του Κράτους και συνδέονται με αυτό με ειδική νομική σχέση, η οποία διέπεται από τους κανόνες του διοικητικού δικαίου. Από την έναρξη της σχέσης αυτής, το πρόσωπο που έχει επιλεγεί και εργάζεται ως δημόσιος υπάλληλος παρέχει τις υπηρεσίες του στο Κράτος και μέσω αυτού στο κοινωνικό σύνολο με τρόπο σταθερό και υπεύθυνο, η δε απασχόλησή του διέπεται από σαφείς κανόνες και δεσμεύσεις -περιλαμβανομένης και της ιεραρχικής εξάρτησης και πειθαρχικής ευθύνης⁴.

Εν συνόλω, ο δημόσιος υπάλληλος συνιστά όργανο του Κράτους, που τελεί σε ιεραρχική σχέση προς αυτό, εκτελεί τα καθήκοντά του και παρέχει τις υπηρεσίες του με βάση την προσωπική του αξία και ικανότητες κατά τρόπο σταθερό και έμμισθο

¹ Ν.1811/1951 «ΠΕΡΙ ΚΩΔΙΚΟΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ» (ΦΕΚ 141 Α')

² Κτιστάκη, Σ. (2014). *ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗ ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, σελ. 141-142

³ Μακρυδημήτρης, Α., & Συνεργασία: Πραβίτα, Μ.-Η. (2010). *ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ Στοιχεία διοικητικής οργάνωσης*. Δ' Έκδοση. Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα, σελ. 374

⁴ Μακρυδημήτρης Α., ό. π., σελ. 374

στη διάρκεια της επαγγελματικής του σταδιοδρομίας. Ως κύρια αποστολή του έχει την εξυπηρέτηση του δημοσίου συμφέροντος και την πραγμάτωση της βούλησης του Κράτους με αποτελεσματικότητα και αμεροληψία στα πλαίσια πάντα των νόμων και των αρχών της χρηστής διοίκησης, δεσμευόμενος επιπρόσθετα από τους κανόνες της επαγγελματικής ηθικής και δεοντολογίας⁵.

Οι δημόσιοι υπάλληλοι διακρίνονται σε διοικητικούς ή πολιτικούς και σε στρατιωτικούς υπαλλήλους⁶. Αξίζει να σημειωθεί, ότι ιδιαίτερη κατηγορία, διακριτή των δημοσίων υπαλλήλων, είναι αυτή των κρατικών δημοσίων λειτουργών, στην οποία ανήκουν οι δικαστές όλων των Δικαστηρίων, οι καθηγητές των Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων, οι Υπουργοί, καθώς και οι λειτουργοί όλων των γνωστών θρησκειών⁷.

Γενικότερα, το σύνολο των απασχολούμενων στο δημόσιο τομέα περιλαμβάνει τους δημοσίους υπαλλήλους, υπό τη στενή έννοια του όρου, δηλαδή το τακτικό διοικητικό προσωπικό του νομικού προσώπου του Κράτους (κεντρική και αποκεντρωμένη διοίκηση), το προσωπικό της τοπικής αυτοδιοίκησης α' και β' βαθμού, το προσωπικό των ΝΠΔΔ, αλλά και των δημοσίων ΝΠΙΔ, τους εργαζομένους στα Σώματα Ασφαλείας και στις Ένοπλες Δυνάμεις, καθώς επίσης και τους εκπαιδευτικούς όλων των βαθμίδων της εκπαίδευσης⁸.

Σε αυτή την εποχή της δύσκολης οικονομικής συγκυρίας για τη χώρα μας, οι δημόσιοι υπάλληλοι από τη μια μεριά βρίσκονται στο στόχαστρο ολόκληρης της κοινωνίας και από την άλλη μεριά καλούνται να παίξουν βασικό ρόλο στην καλή διακυβέρνηση, συμβάλλοντας με τον δικό τους τρόπο στην προσπάθεια εξόδου από την κρίση. Όλοι μιλούν για τα δικαιώματα των δημοσίων υπαλλήλων. Τι συμβαίνει όμως με τις υποχρεώσεις;

Εκτός από τον συνταγματικό χάρτη, ο οποίος περιλαμβάνει τις θεμελιώδεις διατάξεις πάντα, τα σχετικά με την οργάνωση και λειτουργία του σώματος των δημοσίων υπαλλήλων ρυθμίζονται από ειδικότερα νομοθετήματα, όπως είναι ο Ν.3528/2007⁹, ο οποίος θέσπισε τον νέο «Κώδικα Δημοσίων Πολιτικών Διοικητικών

⁵ Μακροδημήτρης Α., ό. π., σελ. 374-375

⁶ Κτιστάκη, Σ. (2014). *ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗ ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, σελ. 142

⁷ Κτιστάκη, Σ., ό. π., σελ. 143

⁸ Μακροδημήτρης, Α., & Συνεργασία: Πραβίτα, Μ.-Η. (2010). *ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ Στοιχεία διοικητικής οργάνωσης*. Δ' Έκδοση. Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα, σελ. 431

⁹ Ν.3528/2007 «ΚΥΡΩΣΗ ΤΟΥ ΚΩΔΙΚΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ ΚΑΙ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ Ν.Π.Δ.Δ.» (ΦΕΚ 26 Α')

Υπαλλήλων και Υπαλλήλων ΝΠΔΔ» και αποτελεί τη βάση της παρούσας μελέτης, καθώς αναλύονται οι υποχρεώσεις των δημοσίων υπαλλήλων που υπάγονται στην ισχύ αυτού, όπως φυσικά έχει τροποποιηθεί και ισχύει, ο Ν.3584/2007¹⁰, το Π.Δ. 410/1988¹¹, καθώς και άλλα ακόμα ειδικότερα νομοθετήματα.

Ο Υπαλληλικός Κώδικας του 2007 επιβεβαιώνει ότι οι δημόσιοι υπάλληλοι έχουν τα ίδια αστικά, πολιτικά και κοινωνικά δικαιώματα όπως οι υπόλοιποι πολίτες¹². Από την άλλη μεριά, με τις ρυθμίσεις του Υπαλληλικού Κώδικα, τίθενται οι κατευθυντήριες γραμμές και τα όρια, εντός των οποίων οφείλει να κινείται ο δημόσιος υπάλληλος, ούτως ώστε να αυξάνει το αίσθημα ευθύνης του από τη μία πλευρά, αλλά και το αίσθημα εμπιστοσύνης του κοινού προς αυτόν να διατηρείται αμείωτο από την άλλη πλευρά¹³.

Γενικότερα, πρέπει να έχουμε υπόψη μας ότι το επίπεδο εξουσίας ή ευθύνης που ανατίθενται στους δημόσιους υπαλλήλους μπορεί να θεωρηθεί ότι απαιτεί την επιβολή συγκεκριμένων καθηκόντων, δικαιωμάτων και υποχρεώσεων για την ορθή εκτέλεση του ρόλου αυτού. Για όλα αυτά τα σημαντικά καθήκοντα, είναι σημαντικό οι δημόσιοι υπάλληλοι να ασκούν σωστά τον ρόλο τους και να ενεργούν νόμιμα και ειλικρινά χωρίς να αποκτήσουν κανένα προσωπικό πλεονέκτημα. Εν ολίγοις, αυτό σημαίνει ότι πρέπει να έχουν συγκεκριμένο ήθος, καθώς η άσκηση δημοσίων καθηκόντων απαιτεί δίκαιη μεταχείριση και την τήρηση των αρχών, μεταξύ άλλων, της ισότητας, της αμεροληψίας και της ουδετερότητας¹⁴.

Μια εμπειρική ανασκόπηση των θεσμικών πρωτοβουλιών που έχουν αναληφθεί τα τελευταία χρόνια, σε διεθνές επίπεδο, για την προώθηση και προάσπιση της ηθικής στη διακυβέρνηση και τη δημόσια σφαίρα εν γένει, περιλαμβάνει¹⁵ τη Σύμβαση για την Καταπολέμηση της Διαφθοράς του ΟΗΕ, αναφορές και εκδόσεις του ΟΟΣΑ σχετικά και με την εμπέδωση της ηθικής στις δημόσιες υπηρεσίες, Οδηγός σχετικά με τις υποχρεώσεις των μονίμων και λοιπών υπαλλήλων του Ευρωπαϊκού

¹⁰ Ν.3584/2007» ΚΥΡΩΣΗ ΤΟΥ ΚΩΔΙΚΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΟΤΙΚΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ» (ΦΕΚ 143 Α')

¹¹ Π.Δ. 410/1988 «Κωδικοποίηση σε ενιαίο κείμενο των διατάξεων της κείμενης νομοθεσίας, που αφορούν το προσωπικό με σχέση εργασίας ιδιωτικού δικαίου του Δημοσίου, των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης και των λοιπών Προσώπων Δημοσίου Δικαίου» (ΦΕΚ 191 Α')

¹² Working document. (2008). *Administration and the Civil Service in the EU 27 Member States – 27 country profiles*. Ministère Du Budget, des Comptes Publics et de la Fonction Publique, Greece profile

¹³ Κτιστάκη, Σ. (2014). *ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗ ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, σελ.

¹⁴ Demmke, C. (June 2005). *Are civil servants different because they are civil servants?*. Luxembourg:Ministère de La Fonction publique et de la Réforme administrative

¹⁵ Μαρίνος, Κ. (1/2014). Ζητήματα Ηθικής και Δεοντολογίας στη Διακυβέρνηση. *Θεωρία και Πράξη Διοικητικού Δικαίου*. σελ. 23

Κοινοβουλίου, καθώς και ο Κώδικας Συμπεριφοράς των δημοσίων υπαλλήλων που έχει θεσπιστεί από το Συμβούλιο της Ευρώπης.

Σε αντίστοιχη πρωτοβουλία έχει προβεί και η χώρα μας, όταν το έτος 2012 εκδόθηκε από την Ανεξάρτητη Αρχή του Συνηγόρου του Πολίτη ο θησαυρός του «Κώδικα Ορθής Διοικητικής Συμπεριφοράς». Περιλαμβάνει τα χαρακτηριστικά της ορθής συμπεριφοράς των υπαλλήλων και αποτελεί Κώδικα Δεοντολογίας στην ουσία, αλλά χωρίς νομική δεσμευτικότητα¹⁶. Σύμφωνα και με το οικείο Υπουργείο¹⁷, η φιλοσοφία του έγκειται στην παραδοχή ότι η ποιότητα των σχέσεων διοίκησης-πολιτών δεν περιορίζεται στην εφαρμογή των ρυθμίσεων που προκύπτει από συγκεκριμένους νομικούς κανόνες που πραγματώνουν τις αρχές του κράτους δικαίου και της δημοκρατίας, καθώς αυτή εξαρτάται επιπρόσθετα από τον τρόπο της εφαρμογής τους από τους υπαλλήλους στο πλαίσιο της άσκησης των καθηκόντων τους και της καθημερινής συναλλαγής τους με τους πολίτες. Δημοκρατική διοίκηση δεν σημαίνει απλά υποχρέωση λογοδοσίας αλλά ταυτόχρονα και καλύτερα πληροφορημένο, οργανωμένο και πιο απαιτητικό πολίτη¹⁸. Για τον λόγο αυτό, ο εν λόγω Κώδικας Συμπεριφοράς περιλαμβάνει και τα χαρακτηριστικά της ορθής συμπεριφοράς των πολιτών προς τους δημοσίους υπαλλήλους.

Σύμφωνα με τον Οδηγό Ορθής Διοικητικής Συμπεριφοράς, κανόνες δράσης και συμπεριφοράς των δημοσίων υπαλλήλων αποτελούν οι ακόλουθοι: πίστη στο Σύνταγμα και αφοσίωση στην Πατρίδα, προστασία δημοσίου συμφέροντος, εξυπηρέτηση και σεβασμός προς τον πολίτη, καθώς και προάσπιση της νομιμότητας. Θεμελιώδεις Αρχές της Διοικητικής Δράσης είναι πέραν από την αρχή της νομιμότητας, οι αρχές της ισότητας, της αναλογικότητας, της χρηστής διοίκησης, της επιείκειας, της καλής πίστης, της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης του πολίτη, αλλά και η άσκηση της διακριτικής ευχέρειας. Ο εν λόγω Οδηγός αποτελεί βασικό μέρος της εργασίας όσον αφορά στη συμπεριφορά των δημοσίων υπαλλήλων, αλλά αποτελεί τον κύριο λόγο που επέλεξα αυτό το θέμα Διπλωματικής Εργασίας, προκειμένου να τον μελετήσω. Παρόλο που στερείται νομικής δεσμευτικότητας, θα ήθελα να υπογραμμίσω ότι οι περισσότερες από τις υποχρεώσεις που αναδεικνύει στηρίζονται σε νομοθεσία ή/και νομολογία.

¹⁶ Ακριβοπούλου, Μ. Χ., & Ανθόπουλος, Χ. (2015). *Εισαγωγή στο Διοικητικό Δίκαιο*. Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα και Βοηθήματα: www.kallipos.gr, σελ. 89

¹⁷ Έγγραφο του Υπουργείου Διοικητικής Μεταρρύθμισης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης ΔΙΣΚΠΟ/Φ.18/οικ. 8533/5-4-2012 (ΑΔΑ: Β4ΩΛΧ-ΥΑΠ)

¹⁸ Σπανού, Κ. (2000). *Διοίκηση, Πολίτες και Δημοκρατία*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, σελ. 540-541

Και τελικά τι γίνεται με την ευθύνη του δημοσίου υπαλλήλου; Ποιες είναι οι κυρώσεις που πηγάζουν από τις υποχρεώσεις αυτού; Όπως είναι γνωστό, η ευθύνη του δημοσίου υπαλλήλου διακρίνεται σε πειθαρχική, ποινική και αστική. Ο δημόσιος υπάλληλος υπέχει ευθύνη κατά την άσκηση των καθηκόντων του, στο πλαίσιο και της ανάγκης άσκησης των αρμοδιοτήτων του εντός των ορίων που τάσσουν η αρχή της νομιμότητας, της αναλογικότητας, η ανάγκη προστασίας του δημοσίου συμφέροντος και των δικαιωμάτων των διοικουμένων¹⁹. Στην παρούσα εργασία γίνεται αναφορά σε ξεχωριστό κεφάλαιο στην πειθαρχική ευθύνη του υπαλλήλου για να συμβαδίσουμε με την κύρια πηγή της εργασίας που αποτελεί ο Υπαλληλικός Κώδικας.

Ας αναφερθεί, όμως, στα πλαίσια της πρώτης ενότητας ότι, πέραν τούτου, οι παραβαίνοντες τα καθήκοντά τους δημόσιοι υπάλληλοι υπόκεινται σε ποινική δίωξη σύμφωνα με τον ΠΚ²⁰. Εφόσον η παράβαση γίνει εκ προθέσεως για προσωπικό όφελος ή για να βλάψει το Δημόσιο ή άλλον τρίτο, τιμωρείται με ποινή φυλακίσεως μέχρι δύο ετών, εάν βέβαια η πράξη του δεν τιμωρείται από άλλη ποινική διάταξη. Η διάταξη αυτή έχει τεθεί, για να προστατεύσει το συμφέρον της ορθής και ομαλής λειτουργίας της Διοικήσεως, συγχρόνως, όμως, και των πολιτών από παραβάσεις ή παραλείψεις των υπαλλήλων. Ως παράβαση των υποχρεώσεων των δημοσίων υπαλλήλων θεωρούνται οι τυχόν παραβάσεις των διατάξεων του Συντάγματος και των νόμων για την τήρηση των οποίων ο υπάλληλος έχει δώσει τον όρκο του. Βέβαια, πρέπει να σημειωθεί ότι ο κύκλος της αξιοποιού παραβάσεως καθήκοντος είναι στενότερος του κύκλου του πειθαρχικού αδικήματος²¹.

Τέλος, ως αστική ευθύνη νοείται η υποχρέωση για αποκατάσταση σε χρήμα της βλάβης, η οποία προξενήθηκε με πράξη ή παράλειψη των δημοσίων υπαλλήλων κατά την άσκηση των νομίμων καθηκόντων τους έναντι των διοικουμένων ή ακόμα και του δημοσίου²². Η αστική ευθύνη προβλέπεται στα άρθρα 104 και 105 του Εισ.Ν. ΑΚ, αλλά και στο σχετικό άρθρο του Υπαλληλικού Κώδικα²³, σύμφωνα με το οποίο ο υπάλληλος ευθύνεται έναντι του Δημοσίου για κάθε ζημιά που προξένησε σε αυτό.

¹⁹ Ακριβοπούλου, Μ. Χ., & Ανθόπουλος, Χ. (2015). *Εισαγωγή στο Διοικητικό Δίκαιο*. Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα και Βοηθήματα: www.kallipos.gr, σελ. 89

²⁰ άρθρο 259

²¹ Μαραγκάκης, Γ. (1961). *Περί της παραβιάσεως του καθήκοντος ως αξιοποιού πράξεως κατά το άρθρον 259 Π.Κ.* Ποινικά Χρονικά, ια, σελ. 241

²² Σαραντόπουλος, Κ., (1967). Η αστική ευθύνη του δημοσίου υπαλλήλου έναντι της Πολιτείας. *Ανάπτυξον Επιθεωρήσεως Δημοσίου και Διοικητικού Δικαίου*, σελ. 41-42

²³ Άρθρο 38 του Ν.3528/2007 «ΚΥΡΩΣΗ ΤΟΥ ΚΩΔΙΚΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ ΚΑΙ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ Ν.Π.Δ.Δ.» (ΦΕΚ 26 Α')

2. Υποχρεώσεις Δημοσίων Υπαλλήλων

2.1. Πίστη στο Σύνταγμα - Νομιμοφροσύνη

Το καθήκον της πίστης στο Σύνταγμα και της αφοσίωσης στην Πατρίδα αποτελεί το πρωταρχικό στοιχείο της δημοσιοϋπαλληλικής σχέσης, που υποχρεώνει τον δημόσιο υπάλληλο να θέτει το δημόσιο συμφέρον υπεράνω του ατομικού του συμφέροντος, αλλά και την ειδοποιό διαφορά συγκριτικά με την απλή εργασιακή σχέση ιδιωτικού χαρακτήρα²⁴.

Η έννοια του δημοσίου συμφέροντος, καθώς και της προστασίας του, συνιστά κεντρική και θεμελιακή αρχή για την οργάνωση και λειτουργία της δημόσιας διοίκησης. Στην πράξη, το δημόσιο συμφέρον είναι αυτό ακριβώς που κατευθύνει τον τρόπο λειτουργίας και οργάνωσης της δημόσιας διοίκησης και των δημοσίων υπηρεσιών²⁵. Πρόκειται για μια αόριστη νομική έννοια που συγκεκριμενοποιείται από το Σύνταγμα, τον νόμο και τη δημόσια διοίκηση μέσα από την έκδοση κανονιστικών πράξεων στο πλαίσιο νομοθετικής εξουσιοδότησης ή με την έκδοση ατομικών πράξεων²⁶.

Σύμφωνα με το άρθρο 103 παρ. 1 του Συντάγματος «Οι δημόσιοι υπάλληλοι είναι εκτελεστές της θέλησης του Κράτους και υπηρετούν τον Λαό οφείλουν πίστη στο Σύνταγμα και αφοσίωση στην Πατρίδα». Την ανωτέρω συνταγματική επιταγή επαναλαμβάνει και ο Υπαλληλικός Κώδικας, ο οποίος ορίζει ότι «Ο υπάλληλος είναι εκτελεστής της θέλησης του Κράτους, υπηρετεί μόνο το Λαό και οφείλει πίστη στο Σύνταγμα και αφοσίωση στην Πατρίδα και τη Δημοκρατία»²⁷. Ο δημόσιος υπάλληλος οφείλει επομένως και πρωτίστως, κατά συνταγματική επιταγή, πίστη στο Σύνταγμα, στην Προεδρευόμενη Κοινοβουλευτική Δημοκρατία, στην τήρηση του Συντάγματος και αφοσίωση στην Πατρίδα²⁸. Με τις προαναφερόμενες διατάξεις του Υπαλληλικού Κώδικα, λοιπόν, τίθενται τόσο οι κατευθυντήριες γραμμές όσο και τα όρια, εντός των οποίων πρέπει να ασκεί τη δραστηριότητά του ο δημόσιος υπάλληλος²⁹.

²⁴ Στασινόπουλος, Μ. (1976). *Μαθήματα Διοικητικού Δικαίου*. Αθήνα, σελ. 335, υποσ. 10

²⁵ Ακριβοπούλου, Μ. Χ., & Ανθόπουλος, Χ. (2015). *Εισαγωγή στο Διοικητικό Δίκαιο*. Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα και Βοηθήματα: www.kallipos.gr, σελ. 24

²⁶ Ακριβοπούλου, Μ. Χ., & Ανθόπουλος, Χ., ό.π., σελ. 24

²⁷ Άρθρο 24 του Ν.3528/2007 «ΚΥΡΩΣΗ ΤΟΥ ΚΩΔΙΚΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ ΚΑΙ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ Ν.Π.Δ.Δ.» (ΦΕΚ 26 Α')

²⁸ Πουλής, Ε. Π. (2010). *ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΘΕΣΜΟΥΣ*, *Δίκαιο και Οικονομία*. Αθήνα: Π.Ν. Σάκκουλας, σελ. 249-250

²⁹ Παναγόπουλος, Ι. Θ. (Μάιος 2014). *ΔΗΜΟΣΙΟ ΥΠΑΛΛΗΛΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ*. Η' ΕΚΔΟΣΗ, Αθήνα: Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης, σελ. 69-70

Αξίζει να σημειωθεί ότι εκτελεστής, σύμφωνα με το προαναφερόμενο άρθρο, δεν σημαίνει «αντιπρόσωπος», αλλά «όργανο», μέσω των ενεργειών του οποίου λαμβάνει υλική και πραγματική υπόσταση η θέληση του κράτους. Έτσι, η βούληση του υπαλλήλου κατά την άσκηση των αρμοδιοτήτων του δεν είναι δική του, αλλά του Κράτους³⁰.

Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι υφίσταται ένας κύριος και πρώτος περιορισμός στις πράξεις του υπαλλήλου, από τη στιγμή που οι ενέργειές του εκφράζουν τη θέληση όχι του ιδίου, όπως συνήθως συμβαίνει με τους ιδιώτες, αλλά όποια ενέργεια στην οποία προβαίνει ή παραλείπει αυτός να πράξει, αφορά τους πολίτες και γενικά τον Λαό. Επομένως, γίνεται αντιληπτό ότι διά νόμου περιορίζεται η ελευθερία του δημοσίου υπαλλήλου, εφόσον ουσιαστικά διορίζεται ως διαχειριστής αλλοτρίων δημοσίων υποθέσεων³¹. Αυτό το χαρακτηριστικό υποδεικνύει και αποδεικνύει ότι ο δημόσιος υπάλληλος πρέπει να είναι «υπηρέτης του Λαού», από τη στιγμή που στερείται ένα ποσοστό της ελευθερίας του για να δοθεί η δυνατότητα στο σύνολο της κοινωνίας να απολαύσει πληρέστερα την ελευθερία της³².

Σύμφωνα και με τα παραπάνω, ο κάθε δημόσιος υπάλληλος διατελεί σε ιδιαίτερη σχέση εξουσίας προς το Κράτος, και είναι δυνατόν να χαρακτηριστεί ως «ειδικός πολίτης»³³.

Εξάλλου, ο όρκος που δίνεται από κάθε δημόσιο υπάλληλο αφού έχουν πραγματοποιηθεί όλες οι απαιτούμενες ενέργειες για τον διορισμό αυτού και πριν ακόμη αναλάβει υπηρεσία, δηλώνοντας με τον τρόπο αυτό την αποδοχή του (διορισμού του) έχει ως εξής: «Ορκίζομαι να φυλάττω πίστη στην πατρίδα, υπακοή στο Σύνταγμα και τους νόμους και να εκπληρώνω τιμίως και ευσυνειδήτως τα καθήκοντα μου»³⁴.

Αξίζει να αναφερθεί ότι ο τύπος του όρκου κατά τον αρχικό Υπαλληλικό Κώδικα είχε ως εξής: «Ορκίζομαι να φυλάττω πίστιν εις την Πατρίδα και τον Συνταγματικόν Βασιλέα των Ελλήνων...». Πρόκειται ουσιαστικά για κατάλοιπο της απολυταρχικής δημόσιας διοίκησης, στην οποία οι υπάλληλοι συνδέονταν προς το

³⁰ Μαρίνος, Ν. Α. (1996). *Τα βασικά του δημοσιοϋπαλληλικού δικαίου*. Αθήνα: Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, σελ. 199

³¹ Τάχος, Ι. Α. (1996). *ΔΗΜΟΣΙΟ ΥΠΑΛΛΗΛΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ*. ΤΕΥΧΟΣ 2. Τέταρτη Έκδοση. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΑΚΚΟΥΛΑ, σελ. 14

³² Τάχος, Ι. Α., ό.π., σελ. 14

³³ Τάχος, Ι. Α., ό.π., σελ. 13

³⁴ Άρθρο 19 του Ν.3528/2007 «ΚΥΡΩΣΗ ΤΟΥ ΚΩΔΙΚΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ ΚΑΙ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ Ν.Π.Δ.Δ.» (ΦΕΚ 26 Α')

πρόσωπο του ηγεμόνα με συμβατική σχέση που επέβαλε την εκπλήρωση της υποχρέωσης της πίστης προς το συγκεκριμένο πρόσωπο, που άλλωστε ήταν ο φορέας εξουσίας που ταυτιζόταν και με την έννοια του Κράτους³⁵. Ο εν λόγω όρκος μπορούσε να χαρακτηριστεί όχι ως απλώς επαγγελματικός, αλλά ως πολιτικός, εφόσον επέβαλε την εκπλήρωση των υπαλληλικών καθηκόντων με τη συμμόρφωση του υπαλλήλου προς τον νόμο και με την προσφορά υπηρεσίας τόσο στο Κράτος όσο και στον Βασιλέα³⁶. Έτσι, κατά κάποιον τρόπο είναι κατανοητή η παρερμηνεία ότι το καθήκον της υπαλληλικής πίστης προς τον Βασιλέα μπορούσε να διαχωριστεί και να εμφανισθεί ως αυτοτελές σε σχέση με το καθήκον της πίστης προς το Κράτος³⁷.

Αντιθέτως, ο σύγχρονος υπαλληλικός όρκος είναι επαγγελματικός: σήμερα ο δημόσιος υπάλληλος έχει υποχρέωση όρκου πίστης όχι προς οποιονδήποτε προσωπικό φορέα της κρατικής εξουσίας, παρά μόνο προς το Κράτος και κατά συνέπεια βέβαια και προς τα όργανα του Κράτους, που έχουν αναδειχθεί και ενεργούν σύμφωνα με το Σύνταγμα και τους νόμους, στους οποίους οφείλει «υπακοή»³⁸. Η εποχή, κατά την οποία και το τεκμήριο της νομιμοφροσύνης συνέντρεχε σε βάρος όλων των υποψηφίων και των υπαλλήλων, καθόσον θεωρούνταν ύποπτοι ως μη νομιμόφρονες, έχει περάσει ανεπιστρεπτί και σήμερα πλέον το τεκμήριο της νομιμοφροσύνης συντρέχει υπέρ των υπαλλήλων ή/και των υποψηφίων³⁹. Αξίζει να σημειωθεί ότι μεσολάβησε η υποχρέωση υποβολής εκ μέρους της πλειοψηφίας των υποψηφίων υπεύθυνης δήλωσης επί ειδικού εντύπου ερωτηματολογίου⁴⁰ και ειδικού ερωτηματολογίου από τους υπαλλήλους των οποίων οι αρμοδιότητες άπτονται της εθνικής άμυνας και της δημόσιας τάξης προς εξακρίβωση της πίστης αυτών προς το δημοκρατικό πολίτευμα⁴¹.

Η υπακοή στους κανόνες δικαίου αποτελεί αυτονόητη υποχρέωση του συνόλου των πολιτών, ως αναγκαία προϋπόθεση για την ειρηνική κοινωνική

³⁵ Τάχος, Ι. Α. (1996). *ΔΗΜΟΣΙΟ ΥΠΑΛΛΗΛΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ*. ΤΕΥΧΟΣ 2. Τέταρτη Έκδοση. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΑΚΚΟΥΛΑ, σελ. 150

³⁶ Τάχος, Ι. Α., ό.π., σελ. 150-151

³⁷ Τάχος, Ι. Α., ό.π., σελ. 151

³⁸ Τάχος, Ι. Α., ό.π., σελ. 151

³⁹ Τάχος, Ι. Α., ό.π., σελ. 158

⁴⁰ Ν.Δ. 64/1974 «ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΤΗΣ ΑΤΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΩΝ ΩΣ ΚΑΙ ΕΛΕΓΧΟΥ ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΝ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΩΝ ΤΙΝΩΝ ΕΞ ΑΥΤΩΝ» (ΦΕΚ 264 Α') & Π.Δ. 670/1974 «ΠΕΡΙ ΚΑΘΟΡΙΣΜΟΥ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΗΣ ΥΠΕΥΘΥΝΗΣ ΔΗΛΩΣΕΩΣ ΤΩΝ ΥΠΟΨΗΦΙΩΝ ΠΡΟΣ ΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΩΣ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΩΝ Η' ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ, ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑΝ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 1 ΤΟΥ Ν.Δ. 64/1974» (ΦΕΚ 291 Α')

⁴¹ Τάχος, Ι. Α. (1996). *ΔΗΜΟΣΙΟ ΥΠΑΛΛΗΛΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ*. ΤΕΥΧΟΣ 2. Τέταρτη Έκδοση. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΑΚΚΟΥΛΑ, σελ. 158-159

συμβίωση. Είναι χαρακτηριστικό, βεβαίως, ότι ο σεβασμός προς το Σύνταγμα και τους νόμους που συμφωνούν με αυτό και η αφοσίωση στην Πατρίδα και τη Δημοκρατία αποτελούν θεμελιώδη υποχρέωση όλων των Ελλήνων⁴². Περαιτέρω, το άρθρο 13 παρ. 4 του Συντάγματος εκφράζει σκοπιμότητα και ορίζει ότι κανένας, ως μόριο του στοιχείου «Λαός», δεν μπορεί, εξαιτίας των θρησκευτικών του πεποιθήσεων να αρνηθεί να συμμορφωθεί προς τους νόμους⁴³. Στα πλαίσια αυτά, είναι πολύ λογικός κατά τη γνώμη μου ο όρκος που δίνουν οι δημόσιοι υπάλληλοι, καθόσον με τον τρόπο αυτό εκφράζεται η ιδιαίτερη σχέση που έχουν με το Κράτος, ως εκφραστές της θέλησης του λαού και δεσμεύονται, από τη στιγμή που χειρίζονται αλλότριες υποθέσεις με γνώμονα το δημόσιο συμφέρον, να τηρήσουν οι ίδιοι την υποχρέωση που το Σύνταγμα αναδεικνύει για όλους ανεξαιρέτως τους πολίτες, προτάσσοντας τον μεγάλο κοινωνικό ρόλο που καλούνται να διαδραματίσουν.

Στο σημείο αυτό, αξίζει να αναφερθεί και η αναμόρφωση του όρκου, που εδραιώνει και ασφαλέστερα την εκπλήρωση της προαναφερόμενης υποχρέωσης, για όσους έχουν αποκτήσει την ελληνική ιθαγένεια ή την ιδιότητα του δημοσίου υπαλλήλου. Έτσι, ο όρκος των αλλοδαπών έχει ως εξής: «Ορκίζομαι να φυλάττω πίστη στην Ελλάδα, υπακοή στο Σύνταγμα και τους νόμους της και να εκπληρώνω τιμίως και ευσυνειδήτως τα καθήκοντα μου.» Όσοι δηλώνουν ότι δεν πρεσβεύουν καμία θρησκεία ή πρεσβεύουν θρησκεία που δεν επιτρέπει τον όρκο, παρέχουν, αντί όρκου, την ακόλουθη διαβεβαίωση: «Δηλώνω, επικαλούμενος την τιμή και τη συνείδηση μου, ότι θα φυλάττω πίστη στην Ελλάδα, υπακοή στο Σύνταγμα και τους νόμους και ότι θα εκπληρώνω τιμίως και ευσυνειδήτως τα καθήκοντα μου»⁴⁴.

Από μία γενική οπτική γωνία, οι προϋποθέσεις της ευνομίας και της σύμφωνης με τον νόμο συμπεριφοράς καθίστανται απολύτως απαραίτητες για τη λειτουργία της έννομης τάξης. Υπ' αυτό το πρίσμα, η έννοια της νομιμοφροσύνης, αποτελεί *sine qua non* στοιχείο της έννομης τάξης⁴⁵. Η εν λόγω γενική έννοια της νομιμοφροσύνης αφορά όλους τους πολίτες και επιπλέον, η παράβαση εκπλήρωσης της συναφούς υποχρέωσής τους συνεπάγεται επιβολή κυρώσεων⁴⁶. Για παράδειγμα,

⁴² άρθρο 120 παρ. 2 του Συντάγματος

⁴³ Τάχος, Ι. Α. (1996). *ΔΗΜΟΣΙΟ ΥΠΑΛΛΗΛΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ*. ΤΕΥΧΟΣ 2. Τέταρτη Έκδοση. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΑΚΚΟΥΛΑ, σελ. 152

⁴⁴ Άρθρο 19 του Ν.3528/2007 «ΚΥΡΩΣΗ ΤΟΥ ΚΩΔΙΚΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ ΚΑΙ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ Ν.Π.Δ.Δ.» (ΦΕΚ 26 Α')

⁴⁵ Τάχος, Ι. Α. (1996). *ΔΗΜΟΣΙΟ ΥΠΑΛΛΗΛΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ*. ΤΕΥΧΟΣ 2. Τέταρτη Έκδοση. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΑΚΚΟΥΛΑ, σελ. 152

⁴⁶ Τάχος, Ι. Α., ό.π., σελ. 152

το άρθρο 169 του ΠΚ σχετικά με την απείθεια ορίζει ότι όποιος αρνείται σε υπάλληλο, στον οποίο έχει ανατεθεί η άσκηση υπηρεσίας δημόσιας, δημοτικής ή κοινοτικής ή άλλου ΝΠΔΔ, την υπηρεσία ή συνδρομή που οφείλεται κατά το νόμο ή την είσοδο σε οποιοδήποτε μέρος για να επιχειρηθεί κάποια νόμιμη υπηρεσιακή ενέργεια, τιμωρείται με φυλάκιση έως χρονικό διάστημα έξι (6) μηνών. Η προαναφερθείσα έννοια συμπορεύεται με την αρχή της ισότητας των πολιτών απέναντι στο νόμο, βάσει και του Συντάγματος, αλλά και της ισότητας του νόμου απέναντι στους πολίτες, από τη στιγμή που και ο νόμος πρέπει να βρίσκεται σε συμφωνία με την επιταγή του Συντάγματος περί ισότητας.

Σε ορισμένες, όμως, περιπτώσεις η νομιμοφροσύνη καθίσταται «ειδική», με την έννοια ότι αφορά συγκεκριμένες κατηγορίες ή δραστηριότητες πολιτών⁴⁷. Αυτή η έννοια καθιερώνει διακρίσεις μεταξύ των πολιτών, που μπορούν να χαρακτηρισθούν ως ανισότητα⁴⁸. Είναι δυνατόν να αφορά είτε ιδιώτες, όπως για παράδειγμα κατά την άσκηση συγκεκριμένου επαγγέλματος, είτε όργανα του Κράτους, οπότε και η απαιτούμενη δεσμευτικότητα της εξάρτησης του δημοσίου υπαλλήλου από ορισμένο κανόνα δικαίου είναι σε μεγαλύτερο βαθμό, τόσο ποσοτικά όσο και ποιοτικά, ειδικευμένη, συγκριτικά με αυτή του ιδιώτη⁴⁹. Η ανισότητα, που ενδεχομένως θα μπορούσε να υποστηρίξει κάποιος ότι υφίσταται στην περίπτωση του θεσμού της «ειδικής» νομιμοφροσύνης, καθώς καθιερώνονται διακρίσεις για την είσοδο και παραμονή των Ελλήνων πολιτών στις Δημόσιες Υπηρεσίες, μπορεί να δικαιολογηθεί από τη στιγμή που συντρέχουν ορισμένες θεμελιώδεις προϋποθέσεις, που συνοψίζονται στο όριο του δημόσιου συμφέροντος⁵⁰ και επιπλέον, υπό την πρόσθετη προϋπόθεση ότι ο κοινός νόμος δεν αναφέρεται καταχρηστικά σε λόγους νομιμοφροσύνης.

Όσον αφορά στα συστατικά του περιεχομένου της έννοιας της νομιμοφροσύνης, τόσο της γενικής όσο και της ειδικής, ισχύουν τα ακόλουθα⁵¹:

Ο αποδέκτης είναι η Πατρίδα, η έννοια της οποίας ταυτίζεται με την έννοια της έννομης τάξης, μέσω των αρμοδίων κατά το Σύνταγμα όργανα.

Το περιεχόμενο προσδιορίζεται αποκλειστικά από τους κανόνες του δικαίου ρητά και ειδικά, που προσδιορίζουν την υποχρέωση της πίστης-υπακοής του πολίτη

⁴⁷ Τάχος, Ι. Α., ό.π., σελ. 152

⁴⁸ Τάχος, Ι. Α., ό.π., σελ. 153

⁴⁹ Τάχος, Ι. Α., ό.π., σελ. 153

⁵⁰ ΣτΕ 607/1967, 2228, 2229/1969

⁵¹ Τάχος, Ι. Α., ό.π., σελ. 153-154

μέσω της επίτευξης σκοπών γνωστών εκ των προτέρων, υπό την έννοια ότι είναι νομοθετημένοι από όργανα του Κράτους. Το περιεχόμενο της νομιμοφροσύνης πρέπει να είναι απολύτως σαφές και όχι ρευστό. Εδώ γίνεται αντιληπτή η διαφοροποίηση της νομιμοφροσύνης από την εθικοφροσύνη, καθώς ο πολίτης υποχρεούται, υπό καθεστώς δημοκρατικό, να πράξει ή να παραλείψει κάτι όπως και όταν ορίζει ο νόμος και όχι όποιος θεωρεί τον εαυτό του ως φορέα του Έθνους⁵², με τη σημείωση ότι ο νομιμόφρων είναι και εθνικόφρων, ενώ μπορεί ο εθνικόφρων να μην είναι και νομιμόφρων.

Τα όρια της νομιμοφροσύνης πρέπει να είναι επίσης ρητώς και ειδικώς ορισμένα από τον νόμο, έτσι ώστε οι επιβαλλόμενες υποχρεώσεις στους πολίτες πρέπει να είναι σαφείς και στενά ερμηνευτές.

Η γενική νομιμοφροσύνη συνιστά θεμελιώδη υποχρέωση όλων των Ελλήνων πολιτών, χωρίς διακρίσεις. Έτσι, υφίσταται υποχρέωση πίστης όχι μόνο στο Σύνταγμα αλλά και στους νόμους που συμφωνούν με αυτό, δηλαδή και προς τους κανόνες του κοινού νομοθέτη υπό την επιφύλαξη της ένστασης της αντισυνταγματικότητας⁵³.

Η «ειδική» νομιμοφροσύνη αφορά τους δημοσίους υπαλλήλους σε ξεχωριστό άρθρο του Συντάγματος, σύμφωνα με το οποίο οφείλεται πίστη στο Σύνταγμα, που ισοδυναμεί με συμμόρφωση προς την έννομη τάξη που αυτό καθιερώνει ή διαφορετικά προς το υφιστάμενο πολιτειακό, κοινωνικό και οικονομικό καθεστώς. Επιπρόσθετα, οφείλεται και αφοσίωση στην Πατρίδα, δηλαδή απόλυτη πίστη στο Κράτος, του οποίου τη βούληση και εκτελεί ως όργανο αυτού⁵⁴. Το καθήκον της «πίστης» συμπληρώνεται με το καθήκον της «αφοσίωσης» και μαζί αποτελούν την ενότητα της «ειδικής» νομιμοφροσύνης. Η πίστη που ορίζεται στο Σύνταγμα διακρίνεται από την αφοσίωση, ως ακολούθως⁵⁵:

Η πίστη ταυτίζεται με τη συμμόρφωση, υπό μορφή είτε ενέργειας είτε παράλειψης, προς τους κανόνες δικαίου και κατά συνέπεια με τον σεβασμό στην έννομη τάξη, που επιβάλλεται για όλους τους πολίτες. Δεν σημαίνει απαραίτητως και

⁵² ΣτΕ 2209/1977

⁵³ Τάχος, Ι. Α. (1996). ΔΗΜΟΣΙΟ ΥΠΑΛΛΗΛΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ. ΤΕΥΧΟΣ 2. Τέταρτη Έκδοση. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΑΚΚΟΥΛΑ, σελ. 156

⁵⁴ Τάχος, Ι. Α., ό.π., σελ. 157

⁵⁵ Τάχος, Ι. Α., ό.π., σελ. 157

υποχρέωση δράσης υπέρ της έννομης τάξης⁵⁶, διότι ο υπάλληλος έχει δυνατότητα αδράνειας.

Από την άλλη μεριά, η αφοσίωση, ως απόλυτη πίστη προς το Κράτος, σημαίνει επιπρόσθετα, ότι ο υπάλληλος οφείλει να δράσει υπέρ του Κράτους, ακόμα και στην περίπτωση που δεν έχει σχετική διαταγή. Συνεπώς, η απραξία του υπαλλήλου αποκλείεται, ειδικά στην περίπτωση που ελλοχεύει κίνδυνος για την έννομη τάξη της κρατικής οργάνωσης και ιδιαίτερα η διοικητική έννομη τάξη. Στο σημείο αυτό πρέπει να αναφερθεί το στοιχείο της ιεραρχικής δομής της δημόσιας διοίκησης, το οποίο επιβάλλει τη δράση του υπαλλήλου ως απόδειξη ενεργητικής αφοσίωσης προς το Κράτος, αλλιώς κινδυνεύει η συνοχή της δημόσιας διοίκησης. Σε περίπτωση αδράνειας, στοιχειοθετείται το πειθαρχικό, τουλάχιστον, αδίκημα της παράβασης του υπαλληλικού καθήκοντος⁵⁷. Έτσι, πειθαρχικό παράπτωμα αποτελεί κάθε παράβαση υπαλληλικού καθήκοντος που προσδιορίζεται από τις υποχρεώσεις που επιβάλλουν στον υπάλληλο οι κείμενες διατάξεις, εντολές και οδηγίες, με την επισήμανση ότι το υπαλληλικό καθήκον σε καμία περίπτωση δεν επιβάλλει στον υπάλληλο πράξη ή παράλειψη που να αντίκειται προς τις διατάξεις του Συντάγματος και των νόμων, υπό την επιφύλαξη της συνταγματικότητας των τελευταίων.

Βάσει των ανωτέρω, η «ειδική» νομιμοφροσύνη του δημοσίου υπαλλήλου, μπορεί να συνοψισθεί στην έννοια του «προσήκοντος δημοκρατικού ήθους», το οποίο δεν ελέγχεται, εκτός αν προσαφθεί σε αυτόν σχετική κατηγορία⁵⁸. Σύμφωνα με τη νομολογία, η έλλειψη του δημοκρατικού ήθους πρέπει να αποδεικνύεται με πλήρη αιτιολογία⁵⁹. Οι διατάξεις «ειδικής» νομιμοφροσύνης αποτελούν ειδικές και εξαιρετικές διατάξεις, καθώς περιορίζουν, πέρα από τα συνήθη όρια για τους λοιπούς πολίτες, την πολιτική και ατομική ελευθερία των δημοσίων υπαλλήλων, και συνεπάγονται δυσμενείς συνέπειες, για αυτόν τον λόγο πρέπει και να ερμηνεύονται στενά.

Αξίζει να σημειωθεί ότι για τη νομιμοφροσύνη καθιερώνεται ένα είδος «συλλογικής» ή καλύτερα «αθροιστικής ευθύνης», καθώς δεν είναι πάντοτε προσωπική για τον ίδιο τον δημόσιο υπάλληλο, από τη στιγμή που μπορεί να θεωρηθεί ότι δεν τεκμαίρεται η νομιμοφροσύνη του και λόγω ενεργειών συγγενικών

⁵⁶ εκτός αν διαταχθεί ο υπάλληλος

⁵⁷ Τάχος, Ι. Α., ό.π., σελ. 157

⁵⁸ Τάχος, Ι. Α., ό.π., σελ. 158

⁵⁹ ΣτΕ 1973, 3780/1980, 4286/1983, 2012, 4258/1987, 3774/1990, 1144, 1440, 3144/1991

του προσώπων ή της/του συζύγου⁶⁰. Η ευθύνη αυτή δύναται να αναγνωρισθεί, όμως, μόνο στο υπαλληλικό δίκαιο, αποκλειστικά στην περίπτωση που αποσυνδέεται από την έννοια του πειθαρχικού αδικήματος, υπό τις εξής προϋποθέσεις⁶¹:

-Να αφορά υπηρεσιακά διοικητικά μέτρα, ήτοι που αφορούν το συμφέρον και την εύρυθμη λειτουργία των δημοσίων Υπηρεσιών και δεν συνδέονται με υπαίτια συμπεριφορά του υπαλλήλου.

-Να μην αναιρεί, κατ' ουσία τη συνταγματικά προστατευόμενη προσωπικότητα κάθε ανθρώπου, να μην περιορίζεται δηλαδή από τον κοινό Νομοθέτη το σχετικό ατομικό δικαίωμα παρά μόνο εφόσον συντρέχουν οι εξαιρετικοί λόγοι που δικαιολογούν την απαγόρευση της καταχρηστικής άσκησης του δικαιώματος ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας.

Η συνδρομή των προϋποθέσεων αυτών απαιτείται, διότι γενική αρχή του πειθαρχικού δικαίου αποτελεί η υπαιτιότητα στην πράξη ή παράλειψη που μπορεί να καταλογισθεί στον δημόσιο υπάλληλο. Έτσι, για να στοιχειοθετηθεί πειθαρχικό αδίκημα, πρέπει να υπάρχει σχέση υποκειμενικής υπαιτιότητας μεταξύ δημοσίου υπαλλήλου και επίμαχης πράξης και αυτή αποτελεί μία από τις κύριες ομοιότητες πειθαρχικού και ποινικού δικαίου. Συνεπώς, εδώ αναγνωρίζεται μόνο η ατομική ευθύνη του δημοσίου υπαλλήλου.

Στο σημείο αυτό, αναφέρεται για ιστορικούς λόγους η κατηγοριοποίηση της διαδικασίας ελέγχου της νομιμοφροσύνης, ως ακολούθως⁶²:

1) Δικαστική: Η έλλειψη νομιμοφροσύνης αποδεικνύεται με την έκδοση δικαστικής απόφασης. Στην περίπτωση αυτή, η ποινική καταδίκη και κύρωση λόγω διάπραξης ποινικού αδικήματος και κατά συνέπεια η διοικητική κύρωση, λόγω διάπραξης ταυτόχρονα και «ιδεολογικού αδικήματος», έπεται. Για ιστορικούς λόγους, αναφέρουμε εδώ το άρθρο 7 του Αναγκαστικού Νόμου 117/1936, σύμφωνα με το οποίο η καταδίκη των δημοσίων υπαλλήλων επί των αδικημάτων του συγκεκριμένου Νόμου με τίτλο «Περί μέτρων προς καταπολέμηση του κομμουνισμού και των εκ τούτου συνεπειών», όπως για παράδειγμα η πραγματοποίηση συναθροίσεων σε κλειστούς χώρους και η επιδίωξη της διάδοσης και εφαρμογής θεωριών με στόχο την ανατροπή του κρατούντος κοινωνικού καθεστώτος, συνεπαγόταν την αυτοδίκαιη έκπτωση από την Υπηρεσία.

⁶⁰ ΣτΕ 2491/1976, 395/1978

⁶¹ Τάχος, Ι. Α. (1996). ΔΗΜΟΣΙΟ ΥΠΑΛΛΗΛΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ. ΤΕΥΧΟΣ 2. Τέταρτη Έκδοση. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΑΚΚΟΥΛΑ, σελ. 159-160

⁶² Τάχος, Ι. Α., ό.π., σελ. 161

2) Διοικητική: Η έλλειψη νομιμοφροσύνης διαπιστώνεται από διοικητικά όργανα κατά τους ακόλουθους δύο τρόπους:

I) Από τον αρμόδιο Υπουργό ο οποίος χορηγούσε «πιστοποιητικό». Παράδειγμα αποτελούσε σχετική διάταξη, σύμφωνα με την οποία για τον διορισμό δημοσίου υπαλλήλου ήταν προαπαιτούμενο το πιστοποιητικό του Υφυπουργού Δημοσίας Ασφαλείας περί των κοινωνικών φρονημάτων⁶³. Σήμερα, για τον διορισμό δημοσίου υπαλλήλου απαιτείται απόσπασμα του ποινικού του μητρώου.

II) Από συλλογικό διοικητικό όργανο:

- Υπηρεσιακό-Πειθαρχικό Συμβούλιο⁶⁴

- Ειδικό Συμβούλιο: Κατά τον Α.Ν. 516/1948⁶⁵ και το Ν.Δ. 64/1974⁶⁶ συστήθηκαν τριμελή πρωτοβάθμια Συμβούλια Νομιμοφροσύνης. Στη συνέχεια, το Ν.Δ. 64/1974 «περί στοιχείων της ατομικής και οικογενειακής καταστάσεως των δημοσίων λειτουργών, ως και περί ελέγχου της πίστεως προς το Δημοκρατικό Πολίτευμα της Χώρας...» καταργήθηκε και προβλέφθηκε η υποχρεωτική καταστροφή των ατομικών φακέλων των υπαλλήλων, εκτός από τα στοιχεία εκείνα που περιλαμβάνονται στο τηρούμενο «προσωπικό μητρώο»⁶⁷.

Σήμερα, ο έλεγχος έλλειψης της «ειδικής» νομιμοφροσύνης ενεργείται, όπως προκύπτει από τις ισχύουσες διατάξεις, ως εξής⁶⁸:

α) των υποψηφίων δημοσίων υπαλλήλων από τα όργανα που είναι αρμόδια να ελέγξουν τα προσόντα αυτών σε διαγωνισμό ή επιλογή, δηλ. οι οικείες Επιτροπές και εφόσον δεν προβλέπονται Επιτροπές, τα όργανα που είναι αρμόδια για τον διορισμό του επιτυχόντος ή επιλεγέντος. Τα ίδια όργανα είναι αρμόδια να κρίνουν την έλλειψη νομιμοφροσύνης και σε περίπτωση απευθείας διορισμού, δηλ. χωρίς διαγωνισμό ή επιλογή.

⁶³ άρθρο 11 παρ. 1 του ΑΝ 1075/1938 «ΠΕΡΙ ΜΕΤΡΩΝ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΚΑΘΕΣΤΩΤΟΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ» (ΦΕΚ 45 Α')

⁶⁴ λ.χ. κατά το άρθρο 6 παρ. 1 του Ν.4229/1929 «ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΜΕΤΡΩΝ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΚΑΘΕΣΤΩΤΟΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΩΝ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ» (ΦΕΚ 245 Α')

⁶⁵ Α.Ν. 516/1948 «ΠΕΡΙ ΕΛΕΓΧΟΥ ΝΟΜΙΜΟΦΡΟΣΥΝΗΣ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΚΛΠ. ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΤΩΝ» (ΦΕΚ 6 Α')

⁶⁶ Ν.Δ. 64/1974 «ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΤΗΣ ΑΤΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΩΝ ΩΣ ΚΑΙ ΕΛΕΓΧΟΥ ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΝ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΩΝ ΤΙΝΩΝ ΕΞ ΑΥΤΩΝ» (ΦΕΚ 264 Α')

⁶⁷ άρθρο 18 παρ. 1 και παρ. 3 του Ν.1400/1983 «ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΗ ΥΠΑΛΛΗΛΙΚΩΝ ΔΙΑΤΑΞΕΩΝ.» (ΦΕΚ 156 Α')

⁶⁸ Τάχος, Ι. Α. (1996). ΔΗΜΟΣΙΟ ΥΠΑΛΛΗΛΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ. ΤΕΥΧΟΣ 2. Τέταρτη Έκδοση. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΑΚΚΟΥΛΑ, σελ. 161-162

Ο έλεγχος της τυχόν έλλειψης νομιμοφροσύνης του υποψηφίου υπαλλήλου, ενδείκνυται να ενεργείται από όργανα συλλογικά, ενόψει των εγγυήσεων ορθότερης κρίσης, προληπτικά, δηλ. πριν από τον διαγωνισμό ή την επιλογή. Έτσι, παραδείγματος χάρη, για την εκλογή μέλους ΔΕΠ σε ΑΕΙ το εκλεκτορικό σώμα εκτός από το ότι συνεκτιμά την αξιολόγηση του διδακτικού έργου, την προσωπικότητα και την κοινωνική προσφορά, ελέγχει επιπρόσθετα και την τυχόν έλλειψη «δημοκρατικού ήθους» του υποψηφίου κατά τη διαδικασία της εκλογής⁶⁹.

β) των υπηρετούντων δημοσίων υπαλλήλων από τα οικεία Υπηρεσιακά-Πειθαρχικά Συμβούλια. Τα κριτήρια ελέγχου της νομιμοφροσύνης ορίζονται από το Σύνταγμα. Το Σύνταγμα του έτους 1952 και το δικτατορικό Σύνταγμα του έτους 1968 έθεταν ως κριτήριο την μη εκδήλωση της αποδοχής ορισμένων ιδεολογιών. Το Σύνταγμα του έτους 1975 αρκείται στη μη αντίθεση του δημοσίου υπαλλήλου προς την έννομη τάξη. Βάσει του ισχύοντος Υπαλληλικού Κώδικα, πειθαρχικό παράπτωμα, αποτελεί κάθε πράξη με την οποία εκδηλώνεται άρνηση αναγνώρισης του Συντάγματος ή έλλειψη αφοσίωσης στην Πατρίδα και τη Δημοκρατία⁷⁰, με τα Πειθαρχικά Συμβούλια να διαθέτουν τη δυνατότητα επιβολής οποιασδήποτε ποινής⁷¹.

Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι σήμερα συνταγματικό κριτήριο για την νομιμοφροσύνη -ή για την έλλειψη νομιμοφροσύνης- αποτελεί η ενάντια συμπεριφορά του υπαλλήλου σε κανόνες δικαίου και όχι απέναντι σε ιδεολογίες. Σε ένα κράτος Δικαίου, η λειτουργία των κυρωτικών κανόνων δικαίου πρέπει να σχετίζεται τόσο με τον κολασμό του ατόμου που δεν συμμορφώνεται προς τον Νόμο όσο και με την προστασία της ελευθερίας του ατόμου, η οποία επιτρέπεται να περιορίζεται μόνο στην περίπτωση αντικειμενικής συνδρομής των πραγματικών εκείνων κριτηρίων που είναι δυνατόν να δικαιολογήσουν τη θέσπιση της επιβολής κυρώσεων. Έτσι, η παρανομία πρέπει είναι αντίστοιχη με την προσβολή ορισμένου πραγματικά υφιστάμενου έννομου αγαθού στα πλαίσια της κοινωνικής συμβίωσης και όχι κάποιου έννομου αγαθού που αποτελεί κατασκευάσμα του Νομοθέτη⁷².

⁶⁹ άρθρο 14 παρ. 7 Ν.1268/1982 «Για τη δομή και λειτουργία των Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων» (ΦΕΚ 87 Α')

⁷⁰ Άρθρο 107 του Ν.3528/2007 «ΚΥΡΩΣΗ ΤΟΥ ΚΩΔΙΚΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ ΚΑΙ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ Ν.Π.Δ.Δ.» (ΦΕΚ 26 Α')

⁷¹ Άρθρο 120 του Ν.3528/2007 «ΚΥΡΩΣΗ ΤΟΥ ΚΩΔΙΚΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ ΚΑΙ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ Ν.Π.Δ.Δ.» (ΦΕΚ 26 Α')

⁷² Τάχος, Ι. Α. (1996). ΔΗΜΟΣΙΟ ΥΠΑΛΛΗΛΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ. ΤΕΥΧΟΣ 2. Τέταρτη Έκδοση. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΑΚΚΟΥΛΑ, σελ. 162

Με βάση τα προαναφερθέντα, η νομιμοφροσύνη σκοπεύει να συμβάλει στη διατήρηση της έννομης τάξης, δηλαδή του καθεστώτος και των φορέων του εφόσον νόμιμα ασκούν την κρατική εξουσία. Κατά συνέπεια, η υποχρέωση της νομιμοφροσύνης σημαίνει υποχρέωση του δημοσίου υπαλλήλου, ως Έλληνα πολίτη, να τηρήσει το Σύνταγμα⁷³, ήτοι να μεριμνήσει, ως νομιμόφρων προς αυτό, με τρόπο ώστε να μην παραβιάζεται η συνταγματική έννομη τάξη, το θεμελιώδες σύστημα κανόνων δικαίου που ρυθμίζει οργάνωση και δράση τόσο του Κράτους όσο και της κοινωνίας. Επομένως, η συνταγματικότητα των κανόνων δικαίου που επιβάλλουν την «πίστη» και «αφοσίωση» προς το πολιτειακό και κοινωνικο-οικονομικό καθεστώς αποτελεί το κυριότερο όριο της νομιμοφροσύνης του υπαλλήλου, ως το στοιχείο εκείνο που ταυτίζει την υπακοή του υπαλλήλου με την αφοσίωση προς το Κράτος, δηλαδή προς το σύνολο των Φορέων της κρατικής εξουσίας, συμπεριλαμβανομένης και της Κυβέρνησης, υπό την προϋπόθεση ότι η διατασσόμενη συμπεριφορά δεν αντίκειται στην τήρηση του Συντάγματος⁷⁴. Ακολούθως, ο νομιμόφρων υποχρεούται, αλλά ταυτόχρονα και δικαιούται, να αμφισβητήσει την ισχύ των κανόνων δικαίου ή την σκοπιμότητα των ενεργειών του Νομοθέτη και της Κυβέρνησης, που είναι σαφώς αντίθετες σε ότι υποχρεούται αυτός να προστατεύσει με την επίδειξη της νομιμοφροσύνης του. Σε αυτό ακριβώς το σημείο, η υποχρέωση της νομιμοφροσύνης σχετίζεται με την επόμενη υποχρέωση, αυτή της υπακοής⁷⁵.

⁷³ άρθρο 120 παρ.4 Σ

⁷⁴ Τάχος, Ι. Α. (1996). ΔΗΜΟΣΙΟ ΥΠΑΛΛΗΛΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ. ΤΕΥΧΟΣ 2. Τέταρτη Έκδοση. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΑΚΚΟΥΛΑ, σελ. 162-163

⁷⁵ Τάχος, Ι. Α., ό.π., σελ. 163

2.2. Υπακοή

Απόρροια της ιδιότητας του δημοσίου υπαλλήλου ως εκτελεστή της θέλησης του Κράτους αποτελεί και η υποχρέωση υπακοής του στις διαταγές των προϊσταμένων του, καθώς και της Κυβερνήσεως. Είναι χαρακτηριστική η διαφορά μεταξύ δημοσίου υπαλλήλου και δικαστή, υπό την έννοια ότι ο δημόσιος υπάλληλος οφείλει υπακοή όχι μόνο στο Σύνταγμα και τους νόμους, αλλά και στις διαταγές των προϊσταμένων του. Αντιθέτως, ο δικαστής οφείλει υπακοή μόνο στο Σύνταγμα και τους νόμους που συνάδουν προς αυτό, ποτέ όμως σε διαταγή προϊσταμένου, που έτσι κι αλλιώς δεν έχει με την έννοια του προϊσταμένου που θέτει ο Υπαλληλικός Κώδικας, καθότι έχει την εξουσία να αρνηθεί την εφαρμογή του νόμου, εάν κρίνει ότι είναι αντισυνταγματικός⁷⁶.

Γενικότερα, μία διαταγή περιβάλλεται τον τύπο του εγγράφου ή μπορεί να είναι και άτυπη, ήτοι προφορική. Η εν λόγω διάκριση προβλέπεται από το Σύνταγμα, όπου και γίνεται λόγος για έγγραφο ή προφορική εντολή. Η έγγραφη διαταγή απαιτείται κυρίως όταν το περιεχόμενο αυτής είναι αντίθετο προς τον νόμο και μάλιστα «προδήλως», διότι μόνο με αυτόν τον τρόπο μπορεί να λειτουργήσει η διαδικασία της διαφωνίας του διαταχθέντος⁷⁷, όπως και θα αναλυθεί στο παρόν κεφάλαιο.

Η προφορική διαταγή δεν μπορεί να αποκλεισθεί, όταν τα θέματα στα οποία αναφέρεται είναι μικρής σημασίας ή όταν πρόκειται περί επείγουσας ρύθμισης. Κατά τη νομολογία, γίνεται αποδεκτή και η προφορική μετάθεση της διαταγής, υπό την προϋπόθεση ότι αποδεικνύεται ότι έλαβε χώρα⁷⁸.

Η ύπαρξη, η γνησιότητα και η αλήθεια του περιεχομένου της έγγραφης διαταγής δεν είναι δυνατόν να αμφισβητηθούν, παρά μόνο αν προσβληθεί για πλαστότητα, καθώς αποτελεί δημόσιο έγγραφο, δηλαδή για την έγγραφη διαταγή υφίσταται η συνδρομή του μαχητού τεκμηρίου της γνησιότητας και της αληθείας και έτσι δεν απαιτείται σχετική απόδειξη. Αντιθέτως, όπως και είναι λογικό, για την προφορική διαταγή δεν συντρέχει κανένα τεκμήριο περί γνησιότητας και αληθείας του περιεχομένου αυτής και κατά συνέπεια, σε περίπτωση αμφισβήτησης της

⁷⁶ Μαρίνος, Ν. Α. (1996). *Τα βασικά του δημοσιοϋπαλληλικού δικαίου*. Αθήνα: Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, σελ. 200

⁷⁷ Τάχος, Α. (1981). *ΘΕΜΕΛΙΩΔΕΙΣ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις ΣΑΚΚΟΥΛΑ, σελ. 83

⁷⁸ Τάχος, Α., ό.π., σελ. 83

διαταγής, ο διατάσσων είναι εκείνος που φέρει το βάρος της απόδειξης περί έκδοσης ορισμένης προφορικής διαταγής⁷⁹.

Σε μια ιεραρχικά δομημένη Διοίκηση, όπως είναι η ελληνική, η υποχρέωση υπακοής υφίσταται ως η λογική συνέχεια της ιεραρχικής υποταγής του υπαλλήλου στο ιεραρχικά προϊστάμενο όργανο, που αιτιολογείται από την αδήριτη ανάγκη διασφάλισης της καλής λειτουργίας, αλλά και της τάξης σε μία δημόσια υπηρεσία⁸⁰. Έτσι, σήμερα που το Κράτος δεν είναι μόνο Κράτος Δικαίου, αλλά περαιτέρω χαρακτηρίζεται από την τάση να παραχωρούνται αυξημένες αρμοδιότητες στα διοικητικά όργανα, η σημασία της ιεραρχίας και της διαταγής ως τρόπος λειτουργίας της ιεραρχίας είναι πολύ σπουδαία⁸¹. Σημειώνεται όμως, ότι το εν λόγω καθήκον θα πρέπει να επιδιώκει και να επιτυγχάνει τη θεραπεία πραγματικών υπηρεσιακών αναγκών, αντανακλώντας με τρόπο άμεσο ή και έμμεσο το συμφέρον της δημόσιας υπηρεσίας. Η ανυπακοή στη διαταγή του ιεραρχικά προϊστάμενου οργάνου έχει ανέκαθεν κριθεί από τα διοικητικά δικαστήρια ως παράβαση υπηρεσιακού καθήκοντος, που δικαιολογεί σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις τη λήψη πειθαρχικών μέτρων⁸².

Ο δημόσιος υπάλληλος υποχρεούται να υπακούει στις διαταγές του προϊσταμένου του⁸³, εφόσον αυτές παρουσιάζουν ουσιαστική και τυπική νομιμότητα. Σε συνδυασμό με την προηγούμενη υποχρέωση νομιμοφροσύνης, ο δημόσιος υπάλληλος οφείλει να εξετάζει κατά πόσον η δοθείσα διαταγή είναι σύμφωνη προς το Σύνταγμα και δεν είναι αντίθετη προς κάποιον θετικό κανόνα δικαίου⁸⁴. Σε περίπτωση που το αποτέλεσμα της εξέτασης είναι η γνώμη ότι η διαταγή είναι παράνομη, ο υπάλληλος πρέπει να αναφέρει εγγράφως την αντίθετη γνώμη του, αλλά συγχρόνως να εκτελέσει τη διαταγή χωρίς χρονοτριβή. Στην περίπτωση δε, που η διαταγή θεωρηθεί προδήλως αντισυνταγματική και παράνομη, τότε ο υπάλληλος

⁷⁹ Τάχος, Α., ό.π., σελ. 83

⁸⁰ Κτιστάκη, Σ. (2014). *ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗ ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, σελ. 208

⁸¹ Τάχος, Α. (1981). *ΘΕΜΕΛΙΩΔΕΙΣ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις ΣΑΚΚΟΥΛΑ, σελ. 63

⁸² Κτιστάκη, Σ. (2014). *ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗ ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, σελ. 208

⁸³ Άρθρο 25 του Ν.3528/2007 «ΚΥΡΩΣΗ ΤΟΥ ΚΩΔΙΚΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ ΚΑΙ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ Ν.Π.Δ.Δ.» (ΦΕΚ 26 Α')

⁸⁴ ΣτΕ 1218/1957

οφείλει να μην την εκτελέσει, ενώ παραμένει η υποχρέωση για σχετική αναφορά στην προϊσταμένη του αρχή⁸⁵.

Σε περίπτωση διαταγής προϊσταμένου, η οποία με τη σειρά της προδήλως αντίκειται σε διατάξεις νόμων ή και κανονιστικών πράξεων, εκτίθενται όμως επείγοντες και εξαιρετικοί λόγοι γενικότερου συμφέροντος, ακολουθήσει δεύτερη διαταγή, η οποία διατυπώνει επείγοντες και εξαιρετικούς λόγους γενικότερου συμφέροντος, ο υπάλληλος πρέπει να εκτελέσει τη διαταγή. Ταυτόχρονα, όμως, ο υπάλληλος υποχρεούται να αναφέρει σχετικώς στην προϊσταμένη αρχή εκείνου που τον διέταξε. Πιο συγκεκριμένα, όταν πρόκειται για ΝΠΔΔ, όταν ο διατάξας είναι το Διοικητικό Συμβούλιο ή το Ανώτατο Μονομελές Όργανο Διοικήσεως, η αναφορά πρέπει να υποβληθεί στον εποπτεύοντα Υπουργό, ενώ όταν διατάσσων είναι ο Υπουργός, η αναφορά πρέπει να υποβληθεί στον Πρωθυπουργό⁸⁶.

Είναι σημαντικό το γεγονός ότι για να απαλλαγεί ο δημόσιος υπάλληλος από την ευθύνη, όταν έχει αντίθετη γνώμη για εντελλόμενη ενέργεια, για την οποία αναγκαία είναι η προσυπογραφή ή θεώρησή του, τότε οφείλει να τη διατυπώσει εγγράφως. Εάν παραλείπει την προσυπογραφή ή θεώρησή του χωρίς καμία άλλη ενέργεια, τότε θεωρείται εκ του νόμου ότι προσυπέγραψε το έγγραφο. Αντιθέτως, ο δημόσιος υπάλληλος δεν έχει δικαίωμα να αρνηθεί τη σύνταξη εγγράφου που εμπίπτει στην αρμοδιότητά του. Σε περίπτωση, όμως, που διαφωνεί με το περιεχόμενο αυτού, τότε διατηρεί το δικαίωμα να ενεργήσει με τον τρόπο που προαναφέρθηκε⁸⁷.

Αξίζει να αναφερθεί ότι στον προϊσχύσαντα Υπαλληλικό Κώδικα, όπως αυτός κωδικοποιήθηκε στο Π.Δ. 611/1977, είχε υιοθετηθεί η «νόμιμη παρανομία». Σύμφωνα με τον Παναγόπουλο⁸⁸, η οποιαδήποτε «προδήλως παράνομος» διαταγή δεν νοείται να εκτελείται με την αιτιολογία ότι το υπό κρίση θέμα χρήζει επείγουσας λύσης, καθώς η εν λόγω τακτική αντιστρατεύεται τη συνταγματική επιταγή του Κράτους Δικαίου, ρύθμιση που δεν άλλαξε ούτε στον ισχύοντα Κώδικα Δημοσίων Υπαλλήλων⁸⁹. Επίσης, στις περιπτώσεις αυτές, παραμένει ανοικτό το θέμα ποιος και

⁸⁵ Παναγόπουλος, Ι. Θ. (Μάιος 2014). *ΔΗΜΟΣΙΟ ΥΠΑΛΛΗΛΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ*. Η' ΕΚΔΟΣΗ, Αθήνα: Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης, σελ. 70

⁸⁶ Παναγόπουλος, Ι. Θ., ό. π., σελ 70-71

⁸⁷ Παναγόπουλος, Ι. Θ., ό. π., σελ 71

⁸⁸ Παναγόπουλος, Ι. Θ. (1999). *ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ ΥΠΑΛΛΗΛΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ*, Ε' ΕΚΔΟΣΗ. Αθήνα: Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης, σελ. 101

⁸⁹ άρθρο 25 παρ. 3 του Ν.3528/2007 «ΚΥΡΩΣΗ ΤΟΥ ΚΩΔΙΚΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ ΚΑΙ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ Ν.Π.Δ.Δ.» (ΦΕΚ 26 Α')

με ποια κριτήρια θα μπορεί να αποφαινεται αυθεντικά για την εκτέλεση της προδήλως παράνομης διαταγής⁹⁰.

Επίσης, σύμφωνα με τον Τάχο⁹¹, αναφερόμενος στην παρ. 3 του άρθρου 71 του Υπαλληλικού Κώδικα του Ν.1811/1951 που είναι ακριβώς ίδια με την παρ. 3 του άρθρου 25 του ισχύοντος Υπαλληλικού Κώδικα, η αντισυνταγματικότητα της συγκεκριμένης διάταξη είναι καταφανής, διότι ο Υπαλληλικός Κώδικας δεν έχει επαυξημένη τυπική δύναμη, που προσδίδει Συνταγματική ισχύ στην επιταγή, με τρόπο ώστε να επιτρέπει στον ιεραρχικά προϊστάμενο να εκδώσει διαταγή «προδήλως» αντίθετη προς το Σύνταγμα ή τον νόμο και να υποχρεώσει τον υφιστάμενο να εκτελέσει τη διαταγή. Από τη στιγμή που ο δημόσιος υπάλληλος οφείλει πίστη στο Σύνταγμα⁹² και επίσης, ο σεβασμός στο Σύνταγμα και τους νόμους που συμφωνούν με αυτό, καθώς και η αφοσίωση στη Δημοκρατία αποτελούν θεμελιώδη υποχρέωση όλων των Ελλήνων⁹³, συμπεραίνεται ότι όχι μόνο δικαιούται αλλά και υποχρεούται να μην εκτελέσει αντισυνταγματική διαταγή. Εφαρμογή του συγκεκριμένου άρθρου θα μπορούσε να γίνει ανεκτή, μόνο σε περίπτωση ανωτέρας βίας, για παράδειγμα σεισμού, που να δικαιολογεί τη «θεμιτή παρανομία». Όμως, η περίπτωση της εξαίρεσης δεν μπορεί να ισχύει ακίνδυνα για τη δημοκρατική έννομη τάξη ως κανόνας.

Σύμφωνα με τα προηγούμενα, η εν λόγω διάταξη θα πρέπει να θεωρείται καταργημένη⁹⁴, εφόσον δεν συνάδει με τις διατάξεις του Συντάγματος⁹⁵. Η άποψη, όμως, της νομολογίας, δεν φαίνεται να συμβαδίζει με αυτό⁹⁶. Έχει παρατηρηθεί ότι ορισμένες φορές δεν λαμβάνει σαφή θέση και σε άλλες περιπτώσεις θεωρεί δεδομένη την ισχύ της παρ. 3 του άρθρου 25 του Υπαλληλικού Κώδικα⁹⁷. Σε αμφότερες τις τάσεις της νομολογίας, ελλείπει η πειστική αιτιολογία με την επιβαλλόμενη ερμηνεία των συνταγματικών διατάξεων που προαναφέρθηκαν⁹⁸.

⁹⁰ Παναγόπουλος, Ι. Θ. (Μάιος 2014). *ΔΗΜΟΣΙΟ ΥΠΑΛΛΗΛΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ*. Η' ΕΚΔΟΣΗ, Αθήνα: Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης, σελ. 71

⁹¹ Τάχος, Ι. Α. (1996). *ΔΗΜΟΣΙΟ ΥΠΑΛΛΗΛΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ*. ΤΕΥΧΟΣ 2. Τέταρτη Έκδοση. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΑΚΚΟΥΛΑ, σελ. 172

⁹² άρθρο 103 παρ.1 του Συντάγματος

⁹³ άρθρο 120 παρ. 2 του Συντάγματος

⁹⁴ Τάχος, Ι. Α. (1996). *ΔΗΜΟΣΙΟ ΥΠΑΛΛΗΛΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ*. ΤΕΥΧΟΣ 2. Τέταρτη Έκδοση. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΑΚΚΟΥΛΑ, σελ. 173

⁹⁵ άρθρο 111 παρ.1 του Συντάγματος

⁹⁶ Τάχος, Ι. Α. (1996). *ΔΗΜΟΣΙΟ ΥΠΑΛΛΗΛΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ*. ΤΕΥΧΟΣ 2. Τέταρτη Έκδοση. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΑΚΚΟΥΛΑ, σελ. 173

⁹⁷ Τάχος, Ι. Α. ό.π., σελ. 173

⁹⁸ ΣτΕ 1892/1978, 1756/1979, 1978/1980, 4197/1986, 1506, 2031, 2371/1987, 5059/1988, 5954/1995

Στο ίδιο πλαίσιο που αναπτύχθηκε η πρώτη υποχρέωση, αυτή της νομιμοφροσύνης, θα αναλυθεί και η υποχρέωση της υπακοής. Αρχικά, λοιπόν, πρέπει να αναλογιστεί κανείς ότι το καθήκον της υπακοής στους νόμους είναι πρώτιστο για κάθε πολίτη και ότι η γενική υποχρέωση της υπακοής στον νόμο αντιστοιχεί στην υποχρέωση της νομιμοφροσύνης του πολίτη. Στο γενικό αυτό καθήκον συμπεριλαμβάνεται και η νομική υποχρέωση του πολίτη να υπακούει τις νόμιμες διαταγές των οργάνων του Κράτους, δεδομένου ότι η εφαρμογή των νόμων καθίσταται εφικτή μόνο με την έκδοση και εκτέλεση των συναφών πράξεων. Έτσι, ο πολίτης είναι «υπήκοος» του Κράτους και ειδικότερα σε δημοκρατικό πολιτειακό καθεστώς, η ιδιότητα του πολίτη ταυτίζεται με την ιδιότητα του υπηκόου⁹⁹. Αυτό δικαιολογείται από το γεγονός ότι ο πολίτης συμμετέχει στη διαδικασία καθορισμού της βούλησης της κρατικής εξουσίας, δηλαδή «αυτοκαθορίζεται» και ως υπήκοος συμμορφώνεται προς την εν λόγω βούληση¹⁰⁰. Η γενική υποχρέωση υποταγής του πολίτη προϋποθέτει βέβαια πάντα την ύπαρξη κανόνων δικαίου, καθώς σε τελική ανάλυση η υπακοή αφορά στον νόμο που απλώς εφαρμόζουν τα κρατικά όργανα.

Την εκπλήρωση του καθήκοντος της υπακοής στο Σύνταγμα και στους νόμους υπέχει και ο δημόσιος υπάλληλος και με την τελευταία αυτή ιδιότητά του¹⁰¹. Για αυτόν τον λόγο, όπως και αναλύθηκε προηγουμένως, πριν από την ανάληψη των καθηκόντων του ομνύει όρκο, με τον οποίο υπόσχεται την τήρηση της νομιμότητας και της εκτέλεσης της αποστολής του. Πλέον αυτού, όμως, ο δημόσιος υπάλληλος, ως «ειδικός πολίτης» εντάσσεται σε μια ιεραρχία¹⁰². Σημειώνεται ότι η δημόσια διοίκηση είναι οργανωμένη κατά τη μορφή πυραμίδας, όπου στην κορυφή κατέχει την ύπατη ιεραρχική θέση ορισμένο κρατικό όργανο¹⁰³. Επί παραδείγματι, σε κάθε Υπουργείο προϊστάται Υπουργός¹⁰⁴. Η ιεραρχική δομή της δημόσιας διοίκησης δεν αποτελεί απλά μία τεχνική μέθοδο που ισχύει σε κάθε μορφή κοινωνικής οργάνωσης, αλλά θεμελιώνεται πάνω σε κανόνες δικαίου. Η επάλληλη-υπάλληλη διάταξη των διοικητικών οργάνων αντιστοιχεί σε αρμοδιότητες που ασκούν και κατά συνέπεια, η ιεραρχία ταυτίζεται με ιεραρχία αρμοδιότητας, ήτοι εξουσίας¹⁰⁵.

⁹⁹ Τάχος, Ι. Α. (1996). ΔΗΜΟΣΙΟ ΥΠΑΛΛΗΛΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ. ΤΕΥΧΟΣ 2. Τέταρτη Έκδοση. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΑΚΚΟΥΛΑ, σελ. 165

¹⁰⁰ Τάχος, Ι. Α., ό.π., σελ. 165

¹⁰¹ Τάχος, Ι. Α., ό.π., σελ. 165

¹⁰² Τάχος, Ι. Α., ό.π., σελ. 165

¹⁰³ Τάχος, Ι. Α., ό.π., σελ. 165

¹⁰⁴ άρθρο 22 παρ. 1 του Ν.1558/1985 «ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΚΑΙ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ» (ΦΕΚ 137 Α')

¹⁰⁵ ΣτΕ 125/1970

Η ιεραρχία σημαίνει, αναγκαίως, την ύπαρξη εξάρτησης μεταξύ προϊσταμένου και υφισταμένου και κατά συνέπεια διατάσσοντος και διατασσόμενου. Επέχει την έννοια ότι ο πρώτος ασκεί το δικαίωμα να διατάζει και ο δεύτερος εκπληρώνει την υποχρέωση να υπακούει, ήτοι να συμμορφώνεται προς το περιεχόμενο της εντολής που έλαβε¹⁰⁶.

Η ιεραρχική εξάρτηση δημιουργεί ειδική έννομη σχέση μεταξύ προϊσταμένου και υφισταμένου, με αποτελέσματα που αφορούν μάλιστα και τρίτους, ήτοι τους διοικούμενους. Η υπακοή ή η ανυπακοή του πολίτη συνεπάγεται αποτελέσματα είτε ευμενή είτε δυσμενή κατά κανόνα μόνο για τον εαυτό του, κατ' εξαίρεση και για τρίτους. Αντιθέτως, είναι πολύ σημαντικό ότι η υπακοή ή η ανυπακοή του δημοσίου υπαλλήλου συνεπάγεται αποτελέσματα κατά κανόνα για τρίτους και κατ' εξαίρεση για τον εαυτό του.

Κατ' ακολουθία των ανωτέρω, η διαταγή δημιουργεί δικαιώματα και υποχρεώσεις τόσο για τον αποδέκτη αυτής δημόσιο υπάλληλο όσο και για τους διοικούμενους, μέσω του δημοσίου υπαλλήλου¹⁰⁷.

Ο πολίτης, μπορεί σε κάθε περίπτωση να προβάλλει ένσταση παρανομίας για τις διαταγές που απευθύνουν σε αυτόν τα κρατικά όργανα και να αρνηθεί υπακοή, ενώ ο δημόσιος υπάλληλος, κατ' εξαίρεση μπορεί να αμφισβητήσει τη νομιμότητα των διαταγών των προϊσταμένων του και να αρνηθεί υπακοή. Έτσι, η ιεραρχική δομή της δημόσιας διοίκησης αποτελεί στην πραγματικότητα τη συνδυαστική δύναμή της, καθότι με τον συγκεκριμένο τρόπο οργάνωσης επιτυγχάνεται ενότητα και συντονισμός δράσης¹⁰⁸.

Η θεωρητική θεμελίωση του νομικώς επιτρεπτού της παράνομης διαταγής ενδιαφέρει ιδιαίτερα το ποινικό δίκαιο, διότι η σοβαρότερη αναζήτηση ευθύνης εκ μέρους του βλαβέντος από την παράνομη διαταγή είναι ποινική. Συναφώς έχουν υποστηριχθεί οι ακόλουθες θεωρίες¹⁰⁹:

1) Της «δικαίωσης», με την οποία υποστηρίζεται η διάκριση μεταξύ της πράξης του διατάσσοντος (διαταγής) και της πράξης του υπακούοντος (εκτέλεσης της διαταγής). Η πρώτη πράξη παραμένει άδικη, ενώ για τη δεύτερη αίρεται ο άδικος χαρακτήρας της, δηλαδή αναγνωρίζεται υπέρ του διαταχθέντος ένας «υποκειμενικός λόγος

¹⁰⁶ Τάχος, Α. (1981). *ΘΕΜΕΛΙΩΔΕΙΣ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις ΣΑΚΚΟΥΛΑ, σελ. 63

¹⁰⁷ Τάχος, ό.π., σελ. 63

¹⁰⁸ Τάχος, Ι. Α. (1996). *ΔΗΜΟΣΙΟ ΥΠΑΛΛΗΛΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ*. ΤΕΥΧΟΣ 2. Τέταρτη Έκδοση. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΑΚΚΟΥΛΑ, σελ. 165

¹⁰⁹ Τάχος, Ι. Α., ό.π., σελ. 166

δικαίωσης» της πράξης του. Η δικαίωση αυτή απορρέει από το πρόσωπο τους διαταχθέντος λόγω της ιδιότητάς του ως υφισταμένου και όχι από την πράξη του.

2) Της «παράστασης», με την οποία γίνεται δεκτό ότι ο διατασσόμενος θα υπακούσει σε παράνομη διαταγή, αλλά οφείλει να αναφέρει προς τον διατάξαντα ή τον ιεραρχικά προϊστάμενο τις αντιρρήσεις του. Στην περίπτωση που ο διατάξας επιμένει, τότε ο υπάλληλος υποχρεούται να εκτελέσει την παράνομη διαταγή, απαλλάσσεται όμως από τη σχετική ευθύνη.

3) Της «τυφλής υπακοής», με την οποία δεν αναγνωρίζεται στον διατασσόμενο κανένα δικαίωμα αντίρρησης για την παράνομη διαταγή και έτσι οφείλει πάντα να την εκτελέσει.

Μετριασμένη θεωρία, σε σχέση προς εκείνη της τυφλής υπακοής, αποτελεί αυτή που υποστηρίζει ότι ο διαταχθείς δικαιούται να εξετάζει και να έχει αντιρρήσεις μόνο για την τυπική, αλλά όχι για την ουσιαστική, νομιμότητα της διαταγής. Η επιβεβαίωση από πλευράς υφισταμένου ότι ο εκδότης της παράνομης διαταγής τήρησε τις διατάξεις για την καθ' ύλη και κατά τόπο αρμοδιότητα επαρκεί για την εκτέλεση της παράνομης διαταγής, καθώς και για την απαλλαγή από τη σχετική ευθύνη.

Στη χώρα μας, υποστηρίχθηκαν τρεις απόψεις που κατά βάση αντιστοιχούν στις ανωτέρω θεωρίες. Ειδικότερα¹¹⁰:

1) Ο υπάλληλος οφείλει υπακοή σε κάθε διαταγή, έστω και ουσιαστικά παράνομη, αρκεί να είναι τυπικά νόμιμη.

2) Ο υπάλληλος οφείλει υπακοή μόνο σε διαταγή που είναι τυπικά και ουσιαστικά νόμιμη, δικαιούται εν προκειμένω δηλαδή να ελέγχει και την ουσιαστική νομιμότητα της διαταγής.

3) Αποτελεί δικαίωμα του υπαλλήλου η άρνηση υπακοής σε διαταγή που θεωρεί παράνομη, υπό την έννοια ότι εξετάζει και ελέγχει την τυπική νομιμότητα της διαταγής, καθώς και την ουσιαστική, εφόσον αυτή προδήλως αντίκειται σε διατάξεις ρητώς και εννοιολογικώς σαφείς. Η εν λόγω άποψη¹¹¹ αποτελεί μετριασμένη διατύπωση, στη μέση των δύο προηγούμενων. Και αυτό, γιατί η άποψη της τυφλής υπακοής οδηγεί στην αυθαιρεσία του διατάσσοντος, ενώ η άποψη του ελέγχου της τυπικής και ουσιαστικής νομιμότητας οδηγεί στην ανατροπή της ιεραρχικής δομής της δημόσιας διοίκησης.

¹¹⁰ Τάχος, Ι. Α., ό.π., σελ. 166

¹¹¹ άρθρο 21 ΠΚ

Δεν πρέπει να ξεχνάει κανείς ότι η διαταγή είναι το μέσο που χρησιμοποιεί η διοικητική ιεραρχία, προκειμένου να λειτουργήσει και επιπρόσθετα, ότι η ιεραρχική δομή και η συνέχεια της δημόσιας διοίκησης στηρίζεται ακριβώς στον νόμο¹¹². Πρόκειται για πράξη με νομική θεμελίωση που εκδίδεται για να υπηρετήσει μία σκοπιμότητα, όχι όμως έξω από τα όρια που ορίζει, κάθε φορά, ο σχετικός νόμος και έτσι ενεργοποιεί την υποχρέωση της υπακοής. Από τη στιγμή που γίνεται δεκτή η αρχή της νομιμότητας, η διαταγή μορφοποιεί το καθήκον της υπακοής στον νόμο και όχι μόνο στη διαταγή. Η ιεραρχικώς οργανωμένη υπαλληλία υπακούει στον νόμο και στη διαταγή, εφόσον είναι σύμφωνη με το νόμο- και όχι μόνο στη διαταγή¹¹³. Σε τελική ανάλυση, η διαταγή εκδίδεται και εκτελείται με σκοπό την εφαρμογή του νόμου και πρέπει να λαμβάνεται ως δεδομένο το γεγονός ότι διατακτική εξουσία δεν νοείται παρά μόνο στο πλαίσιο της εκτέλεσης του νόμου. Σε διαφορετική περίπτωση, η αρχή της νομιμότητας θα είχε υποκατασταθεί από την αρχή της σκοπιμότητας¹¹⁴.

Ακριβώς για τα παραπάνω, η έννομη τάξη αποδέχεται την ύπαρξη νομοθετημένης διαδικασίας που κατ' εξαίρεση ρυθμίζει την περίπτωση της υπακοής του δημόσιου υπαλλήλου και σε περίπτωση παράνομης διαταγής¹¹⁵. Στην περίπτωση αυτή, η υπακοή δεν αποτελεί απλά ενέργεια «διοικητικής» υλικής συμπεριφοράς, επειδή ρητά προβλέπεται από τον νόμο η δυνατότητα έκδοσης παράνομης διαταγής από τον προϊστάμενο και η δυνατότητα συμμόρφωσης προς αυτήν από τον υφιστάμενο. Έτσι, υποστηρίζεται από την έννομη τάξη, στα πλαίσια της διατήρησης της κοινωνικής ειρήνης και της προάσπισης του δημοσίου συμφέροντος, ότι η αυστηρή εμμονή στην αρχή της νομιμότητας, μπορεί να οδηγήσει στην απώλεια κάθε πραγματικής δυνατότητας να επιτευχθούν οι ύπατοι σκοποί του νόμου και του Κράτους που επιδιώκει να ρυθμίζει, ως τρίτος, τα αντιμαχόμενα συμφέροντα των λίγων προς τους πολλούς¹¹⁶. Προκειμένου να υπηρετηθεί ο Λαός, χωρίς να αποκλείεται και η περίπτωση της υπηρετήσης μόνο ή ιδίως ευάριθμων «παραγόντων» της οικονομικής και πολιτικής ζωής, το Κράτος δέχεται την νομική αντινομία της παρανομίας που «συγχωρείται», ακριβώς για να συντηρηθεί η γενικότερη έννομη τάξη. Έτσι, δεν πρόκειται, στην ουσία, για συνηθισμένη σύγκρουση καθηκόντων

¹¹² Τάχος, Ι. Α. (1996). ΔΗΜΟΣΙΟ ΥΠΑΛΛΗΛΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ. ΤΕΥΧΟΣ 2. Τέταρτη Έκδοση. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΑΚΚΟΥΛΑ, σελ. 167

¹¹³ ΣτΕ 1484/1959, 1005/1978

¹¹⁴ Τάχος, Ι. Α. (1996). ΔΗΜΟΣΙΟ ΥΠΑΛΛΗΛΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ. ΤΕΥΧΟΣ 2. Τέταρτη Έκδοση. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΑΚΚΟΥΛΑ, σελ. 167

¹¹⁵ Τάχος, Ι. Α., ό.π., σελ. 167

¹¹⁶ Τάχος, Ι. Α., ό.π., σελ. 167

εφόσον και το καθήκον της υπακοής σε παράνομη διαταγή προβλέπεται από τον νόμο¹¹⁷.

Στη συνηθισμένη περίπτωση σύγκρουσης καθηκόντων¹¹⁸, ο πολίτης βρίσκεται ενώπιον μιας αντίθεσης κανόνων δικαίου που επιβάλλουν ορισμένη συμπεριφορά, ήτοι επιτάσσουν θετικά τη συμμόρφωση προς τον Α και προς τον Β κανόνα δικαίου. Ρητώς απαιτούν την τήρηση των διατάξεων (Α και Β) και για τον σκοπό αυτό θεσπίζουν ως υποχρέωση του πολίτη τη συμμόρφωση προς τους κανόνες Α και Β, ώστε να πραγματοποιθούν οι αντίστοιχοι σκοποί αυτών¹¹⁹. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση που ορίζεται στο άρθρο 21 του ΠΚ, σύμφωνα με το οποίο η πράξη την οποία κάποιος επιχειρεί να πραγματοποιήσει προς εκτέλεση προσταγής που του δόθηκε από την αρμόδια αρχή σύμφωνα με τους νόμιμους τύπους, δεν είναι άδικη, με την προϋπόθεση ότι ο νόμος δεν επιτρέπει στον αποδέκτη της προσταγής να εξετάσει τη νομιμότητά της. Στην περίπτωση αυτή, ως αυτουργός τιμωρείται εκείνος που εξέδωσε την προσταγή. Έτσι, στην ειδική περίπτωση της σύγκρουσης υπηρεσιακών καθηκόντων του δημοσίου υπαλλήλου, ο «ειδικός πολίτης» βρίσκεται ενώπιον μιας αντίθεσης κανόνων δικαίου που επιβάλλουν μια διαφορετική συμπεριφορά, συγκριτικά με τη συνηθισμένη περίπτωση σύγκρουσης καθηκόντων¹²⁰.

Από τη μια μεριά, ο κανόνας Α επιτάσσει την εκπλήρωση ορισμένου σκοπού, ενώ από την άλλη πλευρά ο κανόνας Β επιτάσσει αρνητικά τη μη συμμόρφωση προς τον Α κανόνα δικαίου, προκειμένου για την εκπλήρωση κάποιου άλλου σκοπού που θα εξειδικεύσει τη διαταγή. Έτσι, ο Β κανόνας δικαίου ρητώς απαιτεί τη μη τήρηση των διατάξεων του Α κανόνα δικαίου, με άλλες λέξεις ο κανόνας Β επιβάλλει στον υπάλληλο την πραγματοποίησης παράνομης ενέργειας. Και στις δύο περιπτώσεις σύγκρουσης καθηκόντων, υφίσταται αντίθεση μεταξύ νόμιμων υποχρεώσεων και καταλήγει συνεπώς, μεταξύ των κανόνων δικαίου.

Η μεγάλη διαφορά, όμως, μεταξύ των δύο περιπτώσεων σύγκρουσης καθηκόντων παρατηρείται στο γεγονός ότι στη μεν πρώτη, η αντίθεση υποχρεώσεων-κανόνων δικαίου στηρίζεται σε διατάξεις που ευθέως και ειδικά προστατεύουν ορισμένα έννομα αγαθά (σκοπούς), τη στιγμή που στη δεύτερη, η εν λόγω αντίθεση

¹¹⁷ Τάχος, Ι. Α., ό.π., σελ. 167

¹¹⁸ άρθρα 20 και 21 ΠΚ

¹¹⁹ Τάχος, Ι. Α. (1996). ΔΗΜΟΣΙΟ ΥΠΑΛΛΗΛΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ. ΤΕΥΧΟΣ 2. Τέταρτη Έκδοση. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΑΚΚΟΥΛΑ, σελ. 168

¹²⁰ Τάχος, Ι. Α., ό.π., σελ. 168

αναφορικά με το καθήκον της υπακοής του δημοσίου υπαλλήλου στηρίζεται σε διατάξεις που υπό την γενική κάλυψη της προστασίας του έννομου αγαθού του δημόσιου συμφέροντος προστατεύουν έμμεσα τα ειδικώς ορισμένα κάθε φορά έννομα αγαθά (σκοπούς)¹²¹.

Λαμβάνοντας υπόψη τα προαναφερόμενα, συμπεραίνει κανείς ότι το καθήκον της υπακοής δεν συγκρούεται ευθέως με άλλο νόμιμο καθήκον, καθώς αυτό αποτελεί απλά μία μέθοδο¹²²: 1) επιλογής ορισμένων αγαθών, 2) υπαγωγής τους στην έννοια του ευρύτερου έννομου αγαθού του δημόσιου συμφέροντος και 3) εκτίμησης της αξιολογικής υπεροχής τους απέναντι σε άλλα έννομα αγαθά λόγω της υπαγωγής τους στην αξιολογικώς υπέρτατη έννοια του δημόσιου συμφέροντος. Η εν λόγω μέθοδος, όμως, σημαίνει ότι μέσω της παράνομης διαταγής είναι δυνατόν να επέλθει υποκατάσταση στην εκφρασμένη βούληση του Νομοθέτη, από τη στιγμή που ο διατάσσων διαθέτει την ευχέρεια να μεταβάλλει την αξιολογική κατάταξη της νομικής προστασίας των έννομων αγαθών. Έτσι, η υποχρέωση υπακοής σε παράνομη διαταγή, καθιστά ανέφικτη την πραγμάτωση ορισμένων, κάθε φορά, σκοπών, εφόσον οι κανόνες δικαίου που τους προβλέπουν δεν μπορούν να επιφέρουν αποτελέσματα και καθίστανται ανίσχυροι.

Εξάλλου, γίνεται αντιληπτό ότι στο πλαίσιο του καθήκοντος της υπακοής, δεν αγνοείται και ο καθορισμός ποσοστών ευθύνης μεταξύ διατάσσοντος και διατασσόμενου. Πρακτικά, όμως, ο καταλογισμός ευθύνης δεν επιφέρει ουσιαστικά αποτελέσματα, καθόσον το πλέγμα των διατάξεων που ρυθμίζουν την υποχρέωση υπακοής των δημοσίων υπαλλήλων επιβάλλει την εκτέλεση οποιασδήποτε σχεδόν διαταγής και έτσι, η υπακοή σε προδήλως παράνομη διαταγή είναι αναπόφευκτη. Περαιτέρω, στο πλαίσιο της διοικητικής ιεραρχίας, υπό καθεστώς Κοινοβουλευτικής Δημοκρατίας, ο καταλογισμός ευθύνης στο πρόσωπο των ανώτατων διατακτών της Δημόσιας Διοίκησης (Πρωθυπουργός, Υπουργοί) είναι πρακτικώς ανεφάρμοστος¹²³.

Βάσει των ανωτέρω, προκύπτουν οι ακόλουθες αρχές:

Σχετικά με την έκδοση της διαταγής¹²⁴:

- Ο υφιστάμενος καθίσταται συνυπεύθυνος με τον διατάξαντα ή τη διοικητική διαταγή γενικότερα.

¹²¹ Τάχος, Ι. Α., ό.π., σελ. 168

¹²² Τάχος, Ι. Α., ό.π., σελ. 168-169

¹²³ Τάχος, Ι. Α., ό.π., σελ. 169

¹²⁴ Τάχος, Ι. Α., ό.π., σελ. 169-170

- Ο υφιστάμενος απαλλάσσεται από την ευθύνη μόνο όταν διατυπώσει «διαφωνία» ή «αντιρρήσεις» ρητά και εγγράφως.
- Η παράλειψη της προσυπογραφής δεν απαλλάσσει τον υφιστάμενο από την ευθύνη, καθώς θεωρείται κατά πλάσμα του νόμου ότι αυτός συμφωνεί.
- Η «διαφωνία» ή οι «αντιρρήσεις» μπορούν να αφορούν την νομιμότητα της ενέργειας ή ακόμη και την σκοπιμότητα. Ο δημόσιος υπάλληλος υπέχει πειθαρχική ευθύνη για κάθε πράξη ή παράλειψη λόγω δόλου ή βαρείας αμελείας, η οποία αν και είναι κατά τύπους νόμιμος, δύναται οπωσδήποτε να βλάψει ή να θέσει σε προφανή κίνδυνο τα συμφέροντα της Πολιτείας.
- Ο υπάλληλος οφείλει να συντάξει το έγγραφο, δηλαδή να συμμετάσχει στη διαδικασία έκδοσης της διαταγής ή της διοικητικής πράξης γενικότερα, και δικαιούται-υποχρεούται να διατυπώσει διαφωνία¹²⁵.
- Η υποχρεωτική συμμετοχή του υπαλλήλου στο στάδιο της διαδικασίας έκδοσης της διαταγής ή διοικητικής πράξης γενικότερα, σημαίνει ότι ασκείται ένα είδος προληπτικού ελέγχου νομιμότητας ή και σκοπιμότητας της πράξης του προϊσταμένου, πριν αυτή ολοκληρωθεί, ήτοι πριν εκδοθεί η διαταγή.

Σχετικά με την εκτέλεση της διαταγής¹²⁶:

- Αναγνωρίζεται το δικαίωμα και η υποχρέωση¹²⁷ διαφωνίας του υπαλλήλου όσον αφορά στο περιεχόμενο της διαταγής.
- Αναγνωρίζεται το δικαίωμα της ανυπακοής, καθώς ο διατασσόμενος υποχρεούται να μην εκτελέσει «προδήλως» παράνομη διαταγή.
- Η διαφωνία είναι επιτρεπτή όσον αφορά στη νομιμότητα και όχι τη σκοπιμότητα της διαταγής.
- Η διαφωνία διατυπώνεται με έγγραφη αναφορά και όχι προφορικά προς τον διατάξαντα.
- Η διαφωνία πρέπει να προηγείται της εκτέλεσης της διαταγής και όχι να έπεται. Διαφορετικά, ο διαταχθείς δεν απαλλάσσεται από την ευθύνη, καθώς η χρονική προτεραιότητα της υποβολής αναφοράς αποτελεί υποχρέωση του διαφωνούντος και ουσιώδη τύπο της διαδικασίας απαλλαγής του από την ευθύνη.

¹²⁵ ΣτΕ 1268/1975

¹²⁶ Τάχος, Ι. Α. (1996). ΔΗΜΟΣΙΟ ΥΠΑΛΛΗΛΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ. ΤΕΥΧΟΣ 2. Τέταρτη Έκδοση. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΑΚΚΟΥΛΑ, σελ. 170-171

¹²⁷ ΣτΕ 1268/1975, 1504, 1506, 2031, 2371/1987

- Κατόπιν της υποβολής της αναφοράς, ο υπάλληλος δεν πρέπει να κωλυσιεργήσει ή να επικαλεσθεί λόγο αναστολής εκτέλεσης της διαταγής, διότι υποχρεούται να εκτελέσει τη διαταγή αμελλητί, χωρίς υπαίτια καθυστέρηση¹²⁸.
- Στην περίπτωση που ο διατάσσων επικαλείται επείγοντες λόγους γενικότερου συμφέροντος, ο υπάλληλος οφείλει να εκτελέσει τη διαταγή, ακόμα κι αν είναι αντίθετη προς σαφή και ρητή διάταξη, έστω και συνταγματική. Δεν μπορεί να είναι απλά λόγοι που επιβάλλουν την επίλυση συνηθισμένων, καθημερινών και μικρής σημασίας, προβλημάτων και αναγκών. Θα πρέπει να αφορούν όχι απλά το δημόσιο συμφέρον, αλλά επιπλέον να αφορούν το γενικότερο δημόσιο συμφέρον. Δηλαδή, να άπτονται κρατικών ή κοινωνικών αναγκών που η βραδύτητα ή η αδράνεια ικανοποίησής τους, θα επιφέρει, βάσιμα, ζημία ανεπανόρθωτη ή που επανορθώνεται δύσκολα, στο Κράτος ή στην Κοινωνία (ολικά ή μερικά). Πρέπει να σημειωθεί ότι οι εν λόγω επείγοντες λόγοι αποτελούν αόριστες νομικές έννοιες, κατά βάση υποκειμενικώς αξιολογούμενες από τον διατάσσοντα, που ο διοικητικός έλεγχος της αντικειμενικής υπόστασης και της αθροιστικής συνδρομής τους, σε κάθε περίπτωση, είναι σχεδόν αδύνατος. Αλλά και ο δικαστικός έλεγχος των εννοιών αυτών είναι πολύ δύσκολος. Με τον τρόπο αυτό, καθιερώνεται το καθήκον της απόλυτης ανυπακοής.
- Ο διατασσόμενος προβάλλει αντιρρήσεις λόγω των συνεπειών από την εκτέλεση και όχι για την νομιμότητά της, αυτή καθεαυτή.
- Στο ενδιάμεσο χρονικό διάστημα μεταξύ της άρνησης υπακοής στην πρώτη διαταγή και της παραλαβής της δεύτερης διαταγής, η εκτέλεση αναστέλλεται.
- Η άρνηση υπακοής στην πρώτη διαταγή, πρέπει να συντελείται με επισημειωματική πράξη διαφωνίας στο περιθώριο της διαταγής και με υποβολή ιδιαίτερης έγγραφης αναφοράς.
- Η επίκληση και η συνδρομή των λόγων νοείται ως αθροιστική και όχι ως διαζευκτική. Οι λόγοι αυτοί θεμελιώνουν την αρμοδιότητα του διατάσσοντος να αξιολογεί στη συγκεκριμένη περίπτωση, πότε και πόσο πρέπει να ανασταλεί η αρχή της νομιμότητας.
- Ο συμμορφούμενος προς την «προδήλως» παράνομη διαταγή, έχει υποχρέωση προς εκτέλεση της διαταγής και ταυτόχρονα προς αναφορά στην Προϊσταμένη Αρχή του διατάξαντος, προς ιεραρχικό έλεγχο του διατάξαντος. Η, σε κάθε

¹²⁸ ΣτΕ 1504, 156, 2031, 2371/1987

περίπτωση, έγγραφη αναφορά δεν αποτελεί ουσιώδη τύπο για την εκτέλεση της διαταγής, διότι, στην ουσία, λογικά έπεται της υποχρέωσης προς υπακοή, έστω κι αν ο νόμος ταυτίζει χρονικά την υπακοή και την αναφορά. Στην περίπτωση που ο διατάξας δεν υπόκειται στην ιεραρχία της δημόσιας διοίκησης, διότι αποτελεί ύπατο όργανο ορισμένου Κλάδου αυτής, όπως οι Υπουργοί¹²⁹ ή ο Πρωθυπουργός¹³⁰, τότε η αναφορά δεν μπορεί να υποβληθεί ιεραρχικά, διότι δεν έχει αποδέκτη. Υφίσταται, λοιπόν, ένα κενό στη διαδικασία.

Η εκτέλεση παράνομης διαταγής δεν προσκτάται νομιμότητα από το γεγονός ότι ο υπάλληλος οφείλει να υπακούσει σε αυτήν¹³¹. Ο εκτελέσας τέτοια διαταγή, εφόσον τήρησε τη διαδικασία της «διαφωνίας», απαλλάσσεται από κάθε ευθύνη, διότι και κατά το άρθρο 21 του ΠΚ, ως αυτουργός τιμωρείται εκείνος που εξέδωσε την προσταγή, υπό την αίρεση της εξέτασης αν είναι η διαταγή είναι νόμιμη ή όχι. Αυτό αποτελεί υποχρέωση αλλά ταυτόχρονα και δικαίωμα του υφισταμένου έναντι της εντολής από τον προϊστάμενό του. Έτσι, ο νόμος επιτρέπει -και ουσιαστικά επιβάλλει- στους πολιτικούς διοικητικούς υπαλλήλους να εξετάσουν τη νομιμότητα της προσταγής. Έτσι, μόνον εφόσον θα εξαντλήσει ο διαταχθείς τη διαδικασία της διαφωνίας ή των αντιρρήσεων και υποχρεωθεί τελικά, με τη μέθοδο της ιεραρχικής επιβολής, να εκτελέσει την παράνομη διαταγή και ένεκα αυτής διαπράξει ποινικό αδίκημα, τότε θα αρθεί το άδικο της πράξης του¹³². Εάν δεν πράξει τούτο, δεν τηρήσει τη διαδικασία της διαφωνίας ή των αντιρρήσεων και συμμορφωθεί με την παράνομη διαταγή, τότε θα τιμωρηθεί ως αυτουργός της παράνομης και ποινικώς άδικης πράξης¹³³.

Ειδικότερα, ο διατασσόμενος, με δική του ευθύνη, δικαιούται και υποχρεούται να ερευνήσει αν¹³⁴:

- η διαταγή εκδόθηκε από τον αρμόδιο προϊστάμενο, καθώς και ότι τηρήθηκαν οι νόμιμοι τύποι
- αναφέρεται στα υπηρεσιακά καθήκοντα του διαταχθέντος

¹²⁹ άρθρο 22 παρ. 1 του Ν.1558/1985 «ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΚΑΙ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ» (ΦΕΚ 137 Α')

¹³⁰ άρθρο 82 παρ. 2 του Συντάγματος Σ και άρθρο 10 παρ.1 του Ν.1558/1985, ό.π.

¹³¹ παρ. 2 άρθρο 25 Ν.3528/2007 «ΚΥΡΩΣΗ ΤΟΥ ΚΩΔΙΚΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ ΚΑΙ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ Ν.Π.Δ.Δ.» (ΦΕΚ 26 Α')

¹³² Τάχος, Ι. Α. (1996). ΔΗΜΟΣΙΟ ΥΠΑΛΛΗΛΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ. ΤΕΥΧΟΣ 2. Τέταρτη Έκδοση. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΑΚΚΟΥΛΑ, σελ. 173

¹³³ Τάχος, Ι. Α., ό.π., σελ. 173

¹³⁴ Τάχος, Ι. Α., ό.π., σελ. 174-175

- το περιεχόμενο της διαταγής αντίκειται σε ρητές διατάξεις του Συντάγματος, του νόμου και ιδίως του ΠΚ ή άλλου ποινικού νόμου. Έτσι, η παράβαση διαταγής που είναι παράνομη (ως ανυπόστατη κανονιστική πράξη), επειδή δεν δημοσιεύθηκε σε ΦΕΚ κατά παράβαση της συνταγματικής αρχής της διαφάνειας, δεν αποτελεί πειθαρχικό αδίκημα. Ειδικότερα, η αντίθεση του περιεχομένου της διαταγής προς ρητές διατάξεις, των οποίων η παράβαση συνεπάγεται την επιβολή κυρώσεων, θεμελιώνει σαφώς το δικαίωμα της ανυπακοής του διαταχθέντος υπαλλήλου, καθώς η παρανομία της διαταγής είναι σε αυτή την περίπτωση αναμφισβήτητα πρόδηλη.
- υφίσταται αντικειμενικά πραγματική αδυναμία εκτέλεσης της διαταγής¹³⁵ ή ενδεχόμενη σαφής αντίθεση προς την κρατούσα κοινωνική ηθική.

Τα όρια της υπακοής σε αντισυνταγματική-παράνομη διαταγή καθορίζονται από τον συντακτικό νομοθέτη, ως ακολούθως¹³⁶:

Γενικά όρια αποτελούν οι παραδοχές ότι ο σεβασμός στο Σύνταγμα και τους νόμους που συμφωνούν με αυτό συνιστά θεμελιώδη υποχρέωση όλων των Ελλήνων¹³⁷ και βεβαίως και των δημοσίων υπαλλήλων. Εξάλλου, η τήρηση του Συντάγματος αποτελεί δικαίωμα και υποχρέωση των Ελλήνων, αντίστοιχα, καθώς τόσο δικαιούνται όσο και υποχρεούνται να αντιστέκονται με κάθε μέσο εναντίον οποιουδήποτε επιχειρεί να το καταλύσει με τη βία¹³⁸. Με τον τρόπο αυτό, καθιερώνεται το δικαίωμα της παθητικής και ενεργητικής αντίστασης κατά οποιασδήποτε νομικής ή υλικής ενέργειας που συνιστά νόσφιση εξουσίας. Για αυτόν τον λόγο, η διαταγή που εκδόθηκε σε αιτιώδη συνάφεια με την νόσφιση της εξουσίας θεωρείται ανυπόστατη, διότι δεν προήλθε από κρατικά όργανα, αλλά από σφετεριστές της εξουσίας.

Ειδικά όρια τίθενται με διατάξεις, όπως αυτές που ορίζουν:

- το ανεύθυνο του Προέδρου της Δημοκρατίας για τις υπηρεσιακές πράξεις, επειδή θεσπίζεται ευθύνη των Υπουργών¹³⁹,
- για την κράτηση συλληφθέντος ατόμου, εφόσον παρέλθει άπρακτη η σχετική προθεσμία, κάθε πολιτικός (ή στρατιωτικός) οφείλει να απολύσει τον κρατούμενο, αλλιώς τιμωρείται για κράτηση κατά παράβαση του Συντάγματος¹⁴⁰.

¹³⁵ ΣτΕ 2622/1966, 1504/1987

¹³⁶ Τάχος, Ι. Α. (1996). ΔΗΜΟΣΙΟ ΥΠΑΛΛΗΛΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ. ΤΕΥΧΟΣ 2. Τέταρτη Έκδοση. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΑΚΚΟΥΛΑ, σελ. 175-176

¹³⁷ παρ. 2 του άρθρου 120 του Συντάγματος

¹³⁸ παρ. 4 του άρθρου 120 του Συντάγματος

¹³⁹ άρθρα 35 παρ. 1 και 85 του Συντάγματος

¹⁴⁰ άρθρο 6 παρ. 3 του Συντάγματος & άρθρο 326 ΠΚ

- απόλυτο φραγμό στο ενδεχόμενο να εκδοθεί διαταγή που θα είχε ως αποτέλεσμα την παραβίαση της ελευθερίας ή τη νόθευση της εκδήλωσης της λαϊκής θέλησης¹⁴¹. Σε αυτή την περίπτωση, η διαταγή θα ήταν απόλυτα παράνομη και συνεπώς ανίσχυρη, διότι όλα τα όργανα του Κράτους υποχρεούνται να εγγυώνται και να διασφαλίζουν απόλυτα την έκφραση της λαϊκής κυριαρχίας.

- ότι οι δημόσιοι υπάλληλοι οφείλουν πίστη στο Σύνταγμα¹⁴². Συνεπώς, δικαιούνται και υποχρεούνται, να μην εφαρμόσουν αντισυνταγματική διάταξη νόμου ή αντισυνταγματική διοικητική πράξη, ήτοι διαταγή¹⁴³. Έτσι, η υποχρέωση της «ειδικής» νομιμοφροσύνης αποτελεί και όριο για την υποχρέωση της υπακοής, της οποίας, όμως, η ανασταλτική επίδραση στον έλεγχο της αντισυνταγματικότητας είναι πολύ ισχυρή.

Επιπρόσθετα, όρια υπακοής σε παράνομη διαταγή, ορίζονται και από τον κοινό νομοθέτη, ο οποίος φαίνεται να δέχεται τις θεωρίες της «παράστασης» και της «δικαίωσης»¹⁴⁴ -όπως προκύπτει από το προαναφερόμενο άρθρο 25 του Υπαλληλικού Κώδικα, καθώς και του άρθρου 21 ΠΚ- και επίσης θέσπισε γενικά και ειδικά όρια υπακοής του υπαλλήλου. Ειδική εξαίρεση από τη δυνατότητα υπακοής βάσει του σχετικού άρθρου του Υπαλληλικού Κώδικα περί νομοθετικής επιβολής ανυπακοής, προβλέπεται για την τήρηση των διατάξεων που αφορούν την τοποθέτηση διοριζόμενου υπαλλήλου, ο οποίος τοποθετείται κατά δήλωσή του σε συγκεκριμένη πόλη και υποχρεούται να υπηρετήσει τουλάχιστον για μία πενταετία στη θέση αυτή, καθώς προβλέπεται ότι ο υπάλληλος υποχρεούται να μην εκτελέσει διαταγή, διαφορετικά παραπέμπεται υποχρεωτικά στο Υπηρεσιακό Συμβούλιο με το ερώτημα της απόλυσης¹⁴⁵.

Ειδικά όρια τίθενται με τις διατάξεις του άρθρου 5 Ν.Δ. 3770/1957 περί της υπακοής των αποκεντρωμένων κρατικών οργάνων που εκπροσωπούν την Κυβέρνηση και του άρθρου 102 παρ. 3 του Π.Δ. 92/1994 περί κωδικοποίησης της νομοθεσίας για την εκλογή βουλευτών.

¹⁴¹ άρθρο 52 του Συντάγματος

¹⁴² άρθρο 103 παρ. 1 του Συντάγματος

¹⁴³ ΣτΕ 3075, 3940/1976 και ad hoc ΔιοικΕφΑθ 1164/1989

¹⁴⁴ Τάχος, Ι. Α. (1996). ΔΗΜΟΣΙΟ ΥΠΑΛΛΗΛΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ. ΤΕΥΧΟΣ 2. Τέταρτη Έκδοση. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΑΚΚΟΥΛΑ, σελ. 176

¹⁴⁵ άρθρο 7 του Ν.2085/1992 «ΡΥΘΜΙΣΗ ΘΕΜΑΤΩΝ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ, ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.» (ΦΕΚ 170 Α')

Τέλος, αξίζει να αναφερθεί ότι ο υφιστάμενος υπάλληλος υπέχει, κατ' αρχή, το καθήκον της υπακοής ως μονοπρόσωπο όργανο της δημόσιας διοίκησης¹⁴⁶. Δεν αποκλείεται όμως να υπέχει το καθήκον της υπακοής και ως μέλος συλλογικού οργάνου, μόνο όμως όταν μετέχει σε αυτό με την ιδιότητα του εκπροσώπου της Υπηρεσίας στην οποία ανήκει¹⁴⁷.

Είναι αξιοσημείωτο ότι ο υπάλληλος, όταν μετέχει σε συλλογικό όργανο λόγω της υπαλληλικής του ιδιότητας, δεν οφείλει υπακοή σε διαταγή προϊσταμένου¹⁴⁸. Στην περίπτωση αυτή, είναι χαρακτηριστική η έκφραση της βούλησής του μόνο κατά συνείδηση και εντελώς αμερόληπτα από την υποκειμενική του κρίση¹⁴⁹. Εξάλλου, και κατά τη ρητή διάταξη «Η υπηρεσιακή κατάσταση των δημοσίων πολιτικών υπαλλήλων, δεν επηρεάζεται από τη συμμετοχή και δράση τους από τις θέσεις που υποστήριζαν σε επιτροπές, συμβούλια ή άλλα συλλογικά όργανα συνεστημένα στην κεντρική ή περιφερειακή διοίκηση ή σε ΟΤΑ, εφόσον δεν συμμετέχουν με υπηρεσιακή ιδιότητα»¹⁵⁰.

Ο καταλογισμός ευθύνης που προέρχεται από την έκδοση ή και εκτέλεση παράνομης διαταγής προϋποθέτει ότι ο διατάξας ή ο διαταχθείς δεν τήρησαν την προβλεπόμενη διαδικασία διαταγής-υπακοής και τα όρια της υπακοής¹⁵¹.

Όσον αφορά στην ευθύνη του διατάξαντος ισχύουν τα ακόλουθα¹⁵²:

α) Αν ο εκδότης της παράνομης διαταγής δεν είναι Υπουργός υπέχει:

- Πειθαρχική ευθύνη, καθώς σαφώς η ενέργειά του συνιστά το πειθαρχικό αδίκημα της παράβασης του υπαλληλικού καθήκοντος
- Ποινική ευθύνη, εφόσον κατά το άρθρο 21 ΠΚ εκείνος που τιμωρείται ως αυτουργός είναι ο προστάξας.
- Αστική προσωπική ευθύνη βάσει των διατάξεων των άρθρων 105 και 106 του Εισ. Ν. ΑΚ, ομοίως και σε περίπτωση μη συμμόρφωσης προς ακυρωτική απόφαση του ΣτΕ¹⁵³.

¹⁴⁶ Τάχος, Ι. Α. (1996). *ΔΗΜΟΣΙΟ ΥΠΑΛΛΗΛΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ*. ΤΕΥΧΟΣ 2. Τέταρτη Έκδοση. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΑΚΚΟΥΛΑ, σελ. 174

¹⁴⁷ ΣτΕ 2139/1970

¹⁴⁸ Τάχος, Ι. Α. (1996). *ΔΗΜΟΣΙΟ ΥΠΑΛΛΗΛΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ*. ΤΕΥΧΟΣ 2. Τέταρτη Έκδοση. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΑΚΚΟΥΛΑ, σελ. 174

¹⁴⁹ ΣτΕ 459/1953, 2855/1978

¹⁵⁰ άρθρο 18 παρ. 4 του Ν.1735/1987 «ΠΡΟΣΛΗΨΕΙΣ ΣΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ ΤΟΜΕΑ, ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ ΣΤΗ ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ, ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.» (ΦΕΚ 195 Α')

¹⁵¹ Τάχος, Α. (1981). *ΘΕΜΕΛΙΩΔΕΙΣ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις ΣΑΚΚΟΥΛΑ, σελ. 116

¹⁵² Τάχος, Α., ό.π., σελ. 116-117

β) Αν ο εκδότης της παράνομης διαταγής είναι Υπουργός υπέχει:

- Πολιτική ευθύνη, όπου πρέπει να αναφερθεί ότι ουσιαστικά οι Υπουργοί καλύπτονται από την Κυβέρνηση και η ατομική ευθύνη μετατρέπεται σε συλλογική πολιτική ευθύνη και τελικά καθίστανται ανεύθυνοι τόσο πολιτικά όσο και ποινικά.

- Ποινική ευθύνη βάσει των ειδικών διατάξεων περί ευθύνης Υπουργών. Μεταξύ των ποινικών αδικημάτων Υπουργού συγκαταλέγεται η εκ προθέσεως ή εξ αμελείας έκδοση διαταγής με την οποία παραβιάζεται διάταξη του Συντάγματος ή των νόμων.

- Αστική προσωπική ευθύνη προς αποζημίωση του ζημιωθέντος, μόνο σε περίπτωση, όμως, που υφίσταται ποινική ευθύνη και εφόσον προηγήθηκε ποινική κατηγορία εναντίον του εκ μέρους της Βουλής και καταδίκη υπό του Δικαστηρίου.

Όσον αφορά στην ευθύνη του διαταχθέντος ισχύουν τα ακόλουθα¹⁵⁴:

α) Σε περίπτωση υπακοής στην παράνομη διαταγή:

- Δεν υπέχει ούτε πειθαρχική ούτε ποινική, ούτε αστική προσωπική ευθύνη, εφόσον τήρησε τη διαδικασία της διαφωνίας ή των αντιρρήσεων.

β) Σε περίπτωση ανυπακοής στην παράνομη διαταγή:

- Είναι πιθανός ο καταλογισμός πειθαρχικής ευθύνης για παράβαση του υπαλληλικού καθήκοντος, ιδιαίτερα όταν σαφώς υπάρχει αμφιβολία σχετικά με τη νομιμότητα. Η ευπρεπής, πάντως διατύπωση αντίθετης γνώμης ως προς τη νομιμότητα της διαταγής ενδείκνυται από μέρους του δημοσίου υπαλλήλου, από τη στιγμή μάλιστα που αποτελεί δικαίωμα αυτού και σε καμία περίπτωση δεν αποτελεί πειθαρχικό παράπτωμα.

- Δεν είναι δυνατή η ποινική του δίωξη, καθώς βάσει των διατάξεων του άρθρου 259 του ΠΚ σχετικά με την παράβαση καθήκοντος, ο αρνηθείς υπακοή σε παράνομη διαταγή απαιτείται να έχει παραβεί από πρόθεση τα καθήκοντα της Υπηρεσίας για λόγους βλαπτικούς για το Κράτος. Άλλωστε, η ανυπακοή σε παράνομη διαταγή δεν είναι δυνατόν να θεωρηθεί ως εναντίωση, στοιχειοθετώντας το αδίκημα της αντίστασης σύμφωνα με το άρθρο 167 ΠΚ, καθώς το περιεχόμενο της διαταγής παραμένει παράνομο είτε εκτελεσθεί είτε όχι.

- Αστική προσωπική ευθύνη δεν είναι δυνατόν επίσης να στοιχειοθετηθεί, καθώς η υπακοή σε παράνομη διαταγή ασφαλώς δεν συνιστά παράνομη παράλειψη του δημοσίου υπαλλήλου¹⁵⁵.

¹⁵³ άρθρο 95 παρ. 5 του Συντάγματος και άρθρο 50 παρ. 4 του Ν.Δ. 170/1973 «ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ» (ΦΕΚ 229 Α')

¹⁵⁴ Τάχος, Α. (1981). *ΘΕΜΕΛΙΩΔΕΙΣ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις ΣΑΚΚΟΥΛΑ, σελ. 117-119

2.3. Πολιτική Ουδετερότητα

Για να κατανοήσουμε αυτή την υποχρέωση των δημοσίων υπαλλήλων, κρίνεται σκόπιμη μία ιστορική αναδρομή του Υπαλληλικού Κώδικα, όπως ισχύει με τους σχετικούς τελευταίους τρεις Κώδικες. Στο Π.Δ. 611/1977, στο οποίο κωδικοποιήθηκαν οι σχετικές διατάξεις του Υπαλληλικού Κώδικα του Ν.1811/1951, αναφερόταν ότι ιδεολογίες που έχουν ως σκοπό την ανατροπή του υφιστάμενου πολιτικού ή κοινωνικού καθεστώτος διά βίαιων μέσων αντίκεινται πλήρως προς την ιδιότητα του υπαλλήλου. Επιπλέον, υπήρχε πλήρης απαγόρευση οποιασδήποτε μορφής πολιτικών εκδηλώσεων υπέρ πολιτικών κομμάτων, ως και η ενεργός δράση υπέρ κάποιου συγκεκριμένου κόμματος των υπαλλήλων ΝΠΔΔ. Η απαγόρευση αυτή αναφερόταν όχι μόνο στη δραστηριότητα του υπαλλήλου εντός της υπηρεσίας του, δηλαδή κατά την άσκηση των καθηκόντων του, αλλά και εκτός της υπηρεσίας. Έτσι, ο υπάλληλος όφειλε να είναι πολιτικώς ουδέτερος αλλά και να φαίνεται ότι είναι¹⁵⁶. Η διάταξη αυτή γίνεται πλήρως κατανοητή, αν συνειδητοποιήσουμε την έννοια του υπαλλήλου ως εκτελεστή της θέλησης του Κράτους και ως υπηρέτη του λαού, καθώς δεν είναι δυνατόν να κατέχει κάποιος την ιδιότητα του δημοσίου υπαλλήλου και να επιδιώκει παράλληλα την ανατροπή του ίδιου του Κράτους με βίαια μέσα, εννοώντας όχι μόνο την ένοπλη βία, αλλά γενικώς κάθε μη νόμιμο μέσο¹⁵⁷.

Στη χώρα μας, η πολιτική ουδετερότητα των δημοσίων υπαλλήλων ήταν συνδεδεμένη με τη λειτουργία του πολιτεύματος. Με αυτόν τον τρόπο, η ουδετερότητα εξασφάλιζε τη σταθερή και μόνιμη συνέχεια της λειτουργίας της δημόσιας υπηρεσίας εν μέσω πολιτικών εναλλαγών, οι οποίες είναι συμφυείς με τον κομματικό μηχανισμό του κοινοβουλευτικού καθεστώτος¹⁵⁸. Κατά μία άλλη διατύπωση, το Κράτος είχε το δικαίωμα να αξιώσει από τον δημόσιο υπάλληλο να μην νοθεύει την εξουσία που έχει εμπιστευθεί σε αυτόν μέσω των πολιτικών φρονημάτων¹⁵⁹, καθώς θεωρείτο ότι η ανάμειξη των δημοσίων υπαλλήλων στην ενεργή πολιτική, θα επέφερε διατάραξη της υπηρεσιακής τους αντικειμενικότητας και

¹⁵⁵ άρθρο 105 του Εισ. Ν. ΑΚ

¹⁵⁶ Μαρίνος, Ν. Α. (1996). *Τα βασικά του δημοσιοϋπαλληλικού δικαίου*. Αθήνα: Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, σελ. 202

¹⁵⁷ Μαρίνος, Ν. Α., ό.π., σελ. 201

¹⁵⁸ ΣτΕ 2325/1966, 2044/1971, 1715, 1734, 1770/1983

¹⁵⁹ «Χ. Θηβαίος σε Δ' Αναθεωρητική Βουλή, Πρακτικά Επιτροπής αναθεωρήσεως του Συντάγματος, τ.Ε', 1948, 1825» στο: Τάχος, Ι. Α. (1996). *ΔΗΜΟΣΙΟ ΥΠΑΛΛΗΛΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ*. ΤΕΥΧΟΣ 2. Τέταρτη Έκδοση. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΑΚΚΟΥΛΑ, σελ. 178

μείωση της εμπιστοσύνης των πολιτών¹⁶⁰. Κατ' αυτόν τον τρόπο, η πολιτική ουδετερότητα γινόταν δεκτή ως αποχή από την ενεργή πολιτική δράση και ως διοικητική δράση σύμφωνα και με την αρχή της ισότητας¹⁶¹.

Άλλωστε, θα πρέπει να έχουμε υπόψη μας ότι η διάκριση μεταξύ «Κυβέρνησης» και «πολιτικού κόμματος» αποτελεί εκδήλωση της θεμελιώδους αρχής¹⁶² στην εξυπηρέτηση της οποίας αποβλέπει η μονιμότητα του δημοσίου υπαλλήλου, δηλαδή της αρχής ότι οι υπάλληλοι είναι μόνιμοι για τον λόγο ότι ο συνταγματικός νομοθέτης θέλησε να δημιουργήσει ένα σώμα το οποίο θα δρα ανεξαρτήτως κυβερνητικών εναλλαγών και απαλλαγμένο από κομματικές επιρροές και επεμβάσεις¹⁶³.

Επιπλέον, είχε προηγηθεί το άρθρο 18 του Ν.1735/1987¹⁶⁴, ο οποίος και προσπάθησε να ρυθμίσει τα θέματα σχετικά με τα πολιτικά δικαιώματα των δημοσίων υπαλλήλων, οπότε και διαχώριζε την προσωπικότητά τους με αποτέλεσμα να επαναλάβει ότι οι γνωστές απαγορεύσεις ισχύουν κατά την άσκηση των καθηκόντων των δημοσίων υπαλλήλων ή όταν χρησιμοποιούν την υπαλληλική ιδιότητά τους. Σύμφωνα με τον καθηγητή Παναγόπουλο¹⁶⁵, η εν λόγω ρύθμιση, εξαιτίας της συνταγματικής γενικής προβλέψεως περί πλήρους απαγόρευσης, είναι αμφίβολο αν συμπορευόταν με το Σύνταγμα. Πράγματι, το Σύνταγμα του 1975/1986¹⁶⁶ όριζε επίσης την πλήρη απαγόρευση των οποιασδήποτε μορφής πολιτικών εκδηλώσεων των δημοσίων υπαλλήλων υπέρ πολιτικών κομμάτων. Χαρακτηριστική είναι και η υπ' αριθ. 3138/1991 παραπεμπτική απόφαση στην Ολομέλεια του ΣτΕ, η οποία έκανε δεκτή την άποψη ότι η απαγόρευση του νόμου για πολιτικές εκδηλώσεις κατά την άσκηση των καθηκόντων των δημοσίων υπαλλήλων δεν οδηγεί εξ αντιδιαστολής στο συμπέρασμα ότι επιτρέπονται πολιτικές εκδηλώσεις εκτός υπηρεσίας, πλην όμως η Ολομέλεια δεν προχώρησε στην κρίση του ζητήματος, καθώς δέχτηκε άλλο λόγο ακυρότητας στη συγκεκριμένη υπόθεση.

¹⁶⁰ «Εκλογοδικείο 19/1964, σε Α. Ράικου, Δικονομικόν εκλογικόν δίκαιον, 1982, 323» στο: Τάχος, Ι. Α. (1996). ΔΗΜΟΣΙΟ ΥΠΑΛΛΗΛΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ. ΤΕΥΧΟΣ 2. Τέταρτη Έκδοση. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΑΚΚΟΥΛΑ, σελ. 178

¹⁶¹ Τάχος, Ι. Α. (1996). ΔΗΜΟΣΙΟ ΥΠΑΛΛΗΛΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ. ΤΕΥΧΟΣ 2. Τέταρτη Έκδοση. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΑΚΚΟΥΛΑ, σελ. 178

¹⁶² σκεπτικό της απόφασης ΣτΕ 3138/91

¹⁶³ ΣτΕ 2325/1966

¹⁶⁴ Ν.1735/1987 «ΠΡΟΣΛΗΨΕΙΣ ΣΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ ΤΟΜΕΑ, ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ ΣΤΗ ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ, ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.» (ΦΕΚ 195 Α')

¹⁶⁵ Παναγόπουλος, Ι. Θ. (Μάιος 2014). ΔΗΜΟΣΙΟ ΥΠΑΛΛΗΛΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ. Η' ΕΚΔΟΣΗ, Αθήνα: Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης, σελ. 73

¹⁶⁶ άρθρο 20 παρ.3

Ακολουθως, με την αναθεώρηση του Συντάγματος του 2001 επήλθε τροποποίηση στην εν λόγω διάταξη και ορίστηκε πλήρης μεν απαγόρευση των οποιασδήποτε μορφής εκδηλώσεων υπέρ ή κατά πολιτικού κόμματος, μόνο δε κατά την άσκηση των καθηκόντων των δημοσίων υπαλλήλων, ήτοι των υπαλλήλων του Δημοσίου, των ΟΤΑ, άλλων ΝΠΔΔ, δημοσίων επιχειρήσεων ή επιχειρήσεων ΟΤΑ ή επιχειρήσεων τη διοίκηση των οποίων ορίζει άμεσα ή έμμεσα το Δημόσιο με διοικητική πράξη ή ως μέτοχος, συμπορευόμενος πλήρως με τον ορισμό του Δημοσίου Τομέα. Με τον τρόπο αυτό, επήλθε άρση των σχετικών επιφυλάξεων σχετικά με την συμπόρευση του άρθρου του Υπαλληλικού Κώδικα με αυτό του Συντάγματος, του οποίου το εύρος απαγορεύσεως περιορίστηκε αισθητά. Αυτό οδηγεί στο συμπέρασμα ότι είχε γίνει αντιληπτή η σχετική ανακολουθία του κοινού νομοθέτη και η αδήριτη ανάγκη καλύψεως αυτής, έτσι ώστε να μην υφίστανται επιφυλάξεις συνταγματικότητας των σχετικών νόμων¹⁶⁷.

Η σχετική διάταξη του Υπαλληλικού Κώδικα Ν.2683/1999 παρέμεινε ως τον ισχύοντα Ν.3528/2007, με την οποία ορίζεται έμμεσα η κομματική ουδετερότητα των δημοσίων υπαλλήλων¹⁶⁸, καθώς δεν επιτρέπεται να κάνουν διακρίσεις σε όφελος ή σε βάρος πολιτών εξαιτίας των πολιτικών, των φιλοσοφικών και των θρησκευτικών τους πεποιθήσεων. Η κομματική ουδετερότητα των δημοσίων υπαλλήλων δεν συγχέεται σήμερα με την πολιτική τοποθέτηση αυτών, η οποία πλέον δεν νοείται να απαγορεύεται υπό την έννοια της πολιτικής ουδετερότητας¹⁶⁹. Η ελευθερία της έκφρασης και συγκεκριμένα, των πολιτικών, φιλοσοφικών και θρησκευτικών πεποιθήσεων, όπως και των επιστημονικών απόψεων και της υπηρεσιακής κριτικής των πράξεων της προϊσταμένης αρχής, αποτελεί δικαίωμα των υπαλλήλων και τελεί υπό την εγγύηση του Κράτους. Επιτρέπεται, επίσης, η συμμετοχή των υπαλλήλων στην πολιτική ζωή της Χώρας, σύμφωνα πάντα με τις κείμενες διατάξεις.

Συναφές είναι και το άρθρο 56 του Συντάγματος, το οποίο ορίζει¹⁷⁰ ότι έμμισθοι δημόσιοι λειτουργοί και υπάλληλοι δεν μπορούν να ανακηρυχθούν υποψήφιοι, ούτε να εκλεγούν βουλευτές, αν δεν παραιτηθούν πριν από την ανακήρυξή τους ως υποψηφίων. Η παραίτηση συντελείται με μόνη τη γραπτή

¹⁶⁷ Παναγόπουλος, Ι. Θ. (Μάιος 2014). ΔΗΜΟΣΙΟ ΥΠΑΛΛΗΛΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ.Η' ΕΚΔΟΣΗ, Αθήνα: Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης, σελ. 74

¹⁶⁸ Παναγόπουλος, Ι. Θ., ό. π., σελ. 72

¹⁶⁹ Παναγόπουλος, Ι. Θ., ό. π., σελ. 73

¹⁷⁰ παρ. 1 άρθρου 56 του Συντάγματος

υποβολή της. Επίσης, σχετικό είναι το άρθρο του Υπαλληλικού Κώδικα¹⁷¹ που καθορίζει ορισμένα ασυμβίβαστα για τους βουλευτές -που θα αναφερθούν και παρακάτω-, καθώς ενισχύει την προαναφερθείσα θέση. Εκ του όλου πνεύματος, λοιπόν, των σχετικών συνταγματικών διατάξεων συνάγεται ότι ο δημόσιος υπάλληλος υποχρεούται, τουλάχιστον κατά την εκτέλεση των υπηρεσιακών του καθηκόντων, να παραμένει ανεπηρέαστος από τα πολιτικά κόμματα και να ενεργεί κομματικά ουδέτερα, δίχως όμως αυτό να του επιβάλλει και την πολιτική του ουδετερότητα.

Η υποχρέωση της πολιτικής ουδετερότητας βρίσκεται σε πλήρη συνάρτηση με τη γενική αρχή του διοικητικού δικαίου περί αμεροληψίας της διοικήσεως¹⁷². Καταπάτηση αυτής της υποχρέωσης συνιστά η εγγραφή δημοσίου υπαλλήλου ως μέλους πολιτικού κόμματος, ως επίσης και η ενεργός συμμετοχή στις κομματικές οργανώσεις. Συνάρτηση της αρχής αυτής είναι και η ύπαρξη κωλύματος για εκλογή δημοσίου υπαλλήλου ως βουλευτή¹⁷³, ως και τα ασυμβίβαστα με την ιδιότητα του βουλευτού¹⁷⁴. Επιπρόσθετα, υφίσταται η υποχρέωση του δημοσίου υπαλλήλου για την αντικειμενική άσκηση των καθηκόντων που του έχουν ανατεθεί. Η υποχρέωση αυτή του δημοσίου υπαλλήλου ενεργοποιείται, όταν αφενός εκτελεί τις κυβερνητικές εντολές –με τη σημείωση ότι το υποκειμενικό στοιχείο δεν υπεισέρχεται και δεν επιδρά στην εργασία του, εάν δηλαδή διάκειται ευνοϊκά προς την Κυβέρνηση ή την αντιπολίτευση- και αφετέρου, όταν διεκπεραιώνει τις υποθέσεις των διοικουμένων χωρίς οποιασδήποτε μορφής διάκριση, ανάλογα με την κομματική τοποθέτηση των τελευταίων¹⁷⁵. Είναι αξιοσημείωτο ότι η παράβαση της αρχής της αμεροληψίας περιλαμβάνεται μεταξύ των πειθαρχικών παραπτωμάτων που απαριθμεί ο Υπαλληλικός Κώδικας¹⁷⁶.

¹⁷¹ άρθρο 33 του Ν.3528/2007 «ΚΥΡΩΣΗ ΤΟΥ ΚΩΔΙΚΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ ΚΑΙ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ Ν.Π.Δ.Δ.» (ΦΕΚ 26 Α΄)

¹⁷² άρθρο 109 παρ. 5 του Π.Δ. 55/1999 «ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΛΟΓΗ ΒΟΥΛΕΥΤΩΝ ΚΛΠ» (ΦΕΚ 58 Α΄)

¹⁷³ άρθρο 56 παρ. 1 του Συντάγματος

¹⁷⁴ άρθρο 57 παρ. 2 του Συντάγματος

¹⁷⁵ Παναγόπουλος, Ι. Θ. (Μάιος 2014). *ΔΗΜΟΣΙΟ ΥΠΑΛΛΗΛΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ*. Η΄ ΕΚΔΟΣΗ, Αθήνα: Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης, σελ. 74

¹⁷⁶ Άρθρο 107 του Ν.3528/2007 «ΚΥΡΩΣΗ ΤΟΥ ΚΩΔΙΚΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ ΚΑΙ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ Ν.Π.Δ.Δ.» (ΦΕΚ 26 Α΄)

Το ισχύον Σύνταγμα καθιερώνει¹⁷⁷ τη γενική ρήτρα ότι η ελεύθερη και ανόθευτη εκδήλωση της λαϊκής θέλησης, ως έκφραση της λαϊκής κυριαρχίας, τελεί υπό την εγγύηση όλων των λειτουργών της Πολιτείας. Έτσι, η υποχρέωση της πολιτικής ουδετερότητας, σε πολυκομματικό Κράτος, θεωρείται ότι συνιστά εγγύηση της έκφρασης της λαϊκής κυριαρχίας συνεχώς και αδιάκοπα κατά τα ακόλουθα χρονικά στάδια¹⁷⁸:

- Κατά το στάδιο που προηγείται της διενέργειας δημοψηφίσματος ή εκλογών (κάθε είδους: βουλευτικών, δημοτικών- περιφερειακών ή τοπικής αυτοδιοίκησης γενικότερα, αλλά και ευρωβουλευτικών)
- Κατά το στάδιο της διαδικασίας έκφρασης της λαϊκής θέλησης
- Κατά το στάδιο σεβασμού του αποτελέσματος της λαϊκής θέλησης.

Περαιτέρω, όπως και προαναφέρθηκε σχετικώς, από το Σύνταγμα προβλέπονται ορισμένα κωλύματα εκλογιμότητας. Οι διατάξεις που καθιερώνουν απαγόρευση του εκλέγεσθαι είναι στενά ερμηνευτέες, καθώς περιορίζουν το γενικά καθιερωμένο συναφές πολιτικό δικαίωμα. Άλλωστε, τόσο τα ασυμβίβαστα εκλογής των βουλευτών¹⁷⁹ όσο και τα ασυμβίβαστα που αποβλέπουν στην προστασία του κύρους του βουλευτικού λειτουργήματος¹⁸⁰, διατυπώνονται γενικά χωρίς να παρατηρείται άμεση συνάφεια με συγκεκριμένο εκλογικό σύστημα.

Ειδικότερα, έμμισθοι δημόσιοι λειτουργοί και υπάλληλοι, υπάλληλοι των ΟΤΑ ή άλλων ΝΠΔΔ δεν μπορούν να ανακηρυχθούν υποψήφιοι, ούτε να εκλεγούν βουλευτές, παρά μόνο εάν παραιτηθούν πριν από την ανακήρυξή τους ως υποψηφίων. Η παραίτηση δηλώνεται με μόνη τη γραπτή υποβολή της, οπότε και συντελείται αυτοδικαίως, δεν απαιτείται η αποδοχή της ή η τήρηση κάποιου άλλου τύπου¹⁸¹ και επίσης, δεν ανακαλείται¹⁸². Συνεπώς, η Διοίκηση οφείλει να ενεργήσει τις περαιτέρω διατυπώσεις για την αποδοχή της, όπως η δημοσίευση σε ΦΕΚ¹⁸³. Σημειώνεται ότι πολιτικοί υπάλληλοι εν γένει, που υποχρεούνται εκ του νόμου σε παραμονή στην Υπηρεσία για ορισμένο χρόνο, δεν μπορούν να ανακηρυχθούν υποψήφιοι, ούτε και

¹⁷⁷ Άρθρο 52 του Συντάγματος

¹⁷⁸ Τάχος, Ι. Α. (1996). *ΔΗΜΟΣΙΟ ΥΠΑΛΛΗΛΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ*. ΤΕΥΧΟΣ 2. Τέταρτη Έκδοση. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΑΚΚΟΥΛΑ, σελ. 179

¹⁷⁹ άρθρο 56 Συντάγματος

¹⁸⁰ άρθρο 57 Συντάγματος

¹⁸¹ ΑΕΔ 29/1991

¹⁸² ΔιοικΕφΑθ 367/1990

¹⁸³ ΣτΕ 3975/1986, 4398/1987

να εκλεγούν βουλευτές, κατά τη διάρκεια του χρόνου της υποχρέωσής τους¹⁸⁴ και έτσι, στην περίπτωση αυτή, η παραίτηση δεν έχει έννομες συνέπειες¹⁸⁵.

Οι έμμισθοι δημόσιοι υπάλληλοι και υπάλληλοι ΝΠΔΔ δεν μπορούν να ανακηρυχθούν υποψήφιοι, ούτε να εκλεγούν βουλευτές σε οποιαδήποτε εκλογική περιφέρεια, στην οποία υπηρέτησαν περισσότερο από τρεις μήνες κατά την τριετία πριν από τις εκλογές, ενώ σημειώνεται ότι δεν υπάγονται στον περιορισμό αυτό οι υποψήφιοι βουλευτές Επικρατείας και οι κατώτεροι υπάλληλοι των κεντρικών κρατικών Υπηρεσιών¹⁸⁶, λόγω της περιορισμένης σημασίας της θέσης τους και της επακόλουθης αδυναμίας να επηρεάσουν τους εκλογείς¹⁸⁷. Το εν λόγω κώλυμα είχε ως απώτερο στόχο να αποτρέψει τον δημόσιο υπάλληλο από την προπαρασκευή της πολιτικής του σταδιοδρομίας με εκμετάλλευση της θέσης του¹⁸⁸. Εκτείνεται σε όλη τη γεωγραφική περιοχή που ενδεχομένως θα ασκηθεί η εν λόγω εκμετάλλευση, ήτοι όπου ασκεί ο υπάλληλος την αρμοδιότητά του. Με τον τρόπο αυτό, ο υπάλληλος που ασκεί γενική αρμοδιότητα σε όλο το Κράτος δεν μπορεί να ανακηρυχθεί και να εκλεγεί βουλευτής σε οποιαδήποτε εκλογική περιφέρεια¹⁸⁹. Ειδικά, οι Γενικοί Γραμματείς των Υπουργείων, που αποτελούν μετακλητούς υπαλλήλους, υπάγονται στους ίδιους περιορισμούς με κριτήριο αν άσκησαν τα καθήκοντά τους κατά το τελευταίο εξάμηνο της τετραετούς βουλευτικής περιόδου¹⁹⁰. Έτσι, κώλυμα εκλογιμότητας υπάρχει μόνο εφόσον έχει εξαντληθεί η βουλευτική περίοδος και όχι όταν έχει διαλυθεί εκτάκτως η Βουλή¹⁹¹.

Κατ' εξαίρεση, το κώλυμα της μη εκλογιμότητας δεν ισχύει και για τους καθηγητές των ΑΕΙ, καθώς μπορούν να εκλεγούν βουλευτές και να διατηρήσουν την ιδιότητα του καθηγητή, ως δημόσιου λειτουργού¹⁹². Όμως, κατά τη διάρκεια της βουλευτικής περιόδου, επέρχεται αυτοδίκαιη αναστολή της άσκησης των σχετικών αρμοδιοτήτων με την ιδιότητα του καθηγητή¹⁹³.

Κατά τα ανωτέρω, το Σύνταγμα καθιερώνει ασυμβίβαστο μεταξύ των ιδιοτήτων του βουλευτή και του δημοσίου υπαλλήλου. Η αοριστία της ιδιότητας του

¹⁸⁴ παρ. 4 του άρθρου 56 του Συντάγματος

¹⁸⁵ ΣτΕ 3975/1986, 4398/1987

¹⁸⁶ παρ. 3 του άρθρου 56 του Συντάγματος

¹⁸⁷ ΑΕΔ3/1994

¹⁸⁸ ΑΕΔ 33/1982, 16/1991, 3/1994

¹⁸⁹ ΑΕΔ 33/1982, 16/1991, 20/1994, 10/1995

¹⁹⁰ παρ. 3 άρθρου 56 του Συντάγματος

¹⁹¹ ΑΕΔ 2/1995

¹⁹² ορισμός σύμφωνα με την παρ. 6 του άρθρου 6 του Συντάγματος

¹⁹³ παρ. 2 του άρθρου 56 του Συντάγματος

δημόσιου λειτουργού ή υπαλλήλου, επιβάλλει, ενόψει του σκοπού της σχετικής διάταξης του Συντάγματος, την αποδοχή της άποψης ότι περιλαμβάνονται οι κάθε είδους και φύσεως υπάλληλοι, δηλαδή πέραν των μονίμων, οι επί θητεία, οι μετακλητοί, καθώς και συνολικά οι απασχολούμενοι στο δημόσιο τομέα, δηλαδή με σύμβαση τόσο δημοσίου όσο και με ιδιωτικού δικαίου.

Είναι αξιοσημείωτες οι ακόλουθες θέσεις της νομολογίας τα παλαιότερα έτη:

- Το κώλυμα αφορά μόνο τους έμμισθους υπαλλήλους που προσλαμβάνονται προς πλήρωση ρητώς προβλεπόμενης οργανικής θέσεως και βάσει κανόνων αποκλειστικά δημοσίου δικαίου, δηλαδή τους δημοσίους υπαλλήλους με τη στενή έννοια. Δεν αφορά τους υπαλλήλους οι οποίοι υπηρετούν με σχέση εργασίας ιδιωτικού δικαίου ή που παρέχουν τις υπηρεσίες τους στη βάση ελεύθερης καταρτιζόμενη σύμβασης, όπως για παράδειγμα εντολής.
- Οι προαναφερθείσες συνταγματικές διατάξεις αναφέρονται ειδικά στη μερική αποχή του δημόσιου υπαλλήλου από την πολιτική διαδικασία ανάδειξης των Φορέων Πολιτικής Εξουσίας. Στο άρθρο 29 όμως του Συντάγματος, καθιερώνεται και περιορισμός, που συνιστά γενική αποχή από τη συμμετοχή στην πολιτική ζωή της Χώρας.

Στο σημείο αυτό πρέπει να αναφερθεί ότι, σύμφωνα με τις σχετικές διατάξεις του Νόμου περί Νέας Αρχιτεκτονικής της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης- Πρόγραμμα Καλλικράτης, φαίνεται ότι οι δημόσιοι υπάλληλοι δύνανται να εκλεγούν δήμαρχοι, αντιδήμαρχοι, πρόεδροι δημοτικών συμβουλίων, πρόεδροι συνδέσμων, καθώς και ως συμπαραστάτης του δημότη και της επιχείρησης, αλλά και περιφερειάρχες, αντιπεριφερειάρχες, πρόεδροι περιφερειακού συμβουλίου. Στην περίπτωση αυτή, τους χορηγείται από την Υπηρεσία τους άδεια άνευ αποδοχών υποχρεωτικά για όλο το διάστημα της θητείας τους, με τη σημείωση, όμως, ότι θεωρείται πραγματικός χρόνος υπηρεσίας για όλα τα υπαλληλικά, εργασιακά και ασφαλιστικά δικαιώματα που απορρέουν από αυτή¹⁹⁴. Τέλος, οι δημόσιοι υπάλληλοι επιτρέπεται να εκλέγονται περιφερειακοί σύμβουλοι ή να ορίζονται επικεφαλής περιφερειακών παρατάξεων και μέλη του διοικητικού/εποπτικού συμβουλίου της Ένωσης Περιφερειών και μάλιστα, στην περίπτωση αυτή, προβλέπεται ειδική άδεια από την Υπηρεσία τους προκειμένου να ασκήσουν τα εν λόγω καθήκοντα¹⁹⁵.

¹⁹⁴ άρθρο 93 Ν.3852/2010 «ΝΕΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΜΕΝΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ - ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΚΑΛΛΙΚΡΑΤΗΣ.» (ΦΕΚ 87 Α')

¹⁹⁵ άρθρα 182-183 του Ν.3852/2010

Το περιεχόμενο της πολιτικής ουδετερότητας προσδιορίζεται σήμερα, ιδίως όσον αφορά τον περιορισμό της εν γένει πολιτικής δράσης των υπαλλήλων, από την εξής διάταξη: Το άρθρο 29 του Συντάγματος που αναγνωρίζει το δικαίωμα για όλους τους Έλληνες πολίτες, οι οποίοι έχουν το εκλογικό δικαίωμα, να απολάβουν της ελευθερίας περί την ίδρυση και συμμετοχή σε πολιτικά κόμματα, εφόσον η οργάνωση και η δράση τους εξυπηρετούν την ελεύθερη λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος, οι αρχές τους δηλαδή δεν αποβλέπουν στην ανατροπή του δημοκρατικού πολιτεύματος. Παλαιότερα, η ολοκληρωτική απαγόρευση για τους δημόσιους υπαλλήλους περιελάμβανε και την απαγόρευση να ιδρύσουν πολιτικό κόμμα και να συμμετέχουν σε αυτό ως ενεργά μέλη.

Εντούτοις, ορίζεται επιπλέον εξαιρετικά¹⁹⁶ ότι απαγορεύονται απολύτως οι κάθε μορφής εκδηλώσεις υπέρ ή κατά πολιτικού κόμματος κατά την άσκηση και μόνο των υπηρεσιακών καθηκόντων των δημοσίων υπαλλήλων (του Δημοσίου, των ΟΤΑ, άλλων ΝΠΔΔ ή δημοσίων επιχειρήσεων ή επιχειρήσεων ΟΤΑ ή επιχειρήσεων η διοίκηση των οποίων ορίζεται άμεσα ή έμμεσα από το Δημόσιο με διοικητική πράξη ή ως μέτοχο). Για αυτόν τον λόγο, αντιστοιχεί μόνο η στενή ερμηνεία της ρύθμισης αυτής, ότι η παθητική συμμετοχή των δημοσίων υπαλλήλων ως θεατών-ακροατών σε πολιτικές συγκεντρώσεις, ιδίως προεκλογικής περιόδου, δεν μπορεί να θεωρηθεί ως πολιτική εκδήλωση, καθόσον μία τέτοια άποψη θα συνιστούσε απαγόρευση του δικαιώματος του συνέρχεσθαι¹⁹⁷.

Το περιεχόμενο της πολιτικής ουδετερότητας συνάπτεται άρρηκτα προς το περιεχόμενο της πολιτικής εκδήλωσης, έτσι, για να παραβιασθεί η ουδετερότητα, πρέπει να προηγηθεί η πολιτική συμπεριφορά του δημόσιου υπαλλήλου. Η διαφορά μεταξύ της πολιτικής και της διοικητικής δράσης είναι ανύπαρκτη, στην ουσία εφόσον το κυβερνόν πολιτικό κόμμα επηρεάζει έντονα την Κυβέρνηση και η τελευταία τη Δημόσια Διοίκηση. Έτσι, η λεγόμενη «Κυβερνητική Ηγεσία» θεμελιώνεται στη σύζευξη Κυβερνώντος Κόμματος-Κυβέρνησης και Δημόσιας Διοίκησης¹⁹⁸.

Ειδικότερα, οι υποχρεώσεις της υπακοής στις διαταγές των ιεραρχικά προϊσταμένων και της νομιμοφροσύνης συνθέτουν πολιτική συμπεριφορά, επιβαλλόμενη στο δημόσιο υπάλληλο από τον νόμο. Από τη μια μεριά, οφείλει να

¹⁹⁶ παρ. 3 του άρθρου 29 του Συντάγματος

¹⁹⁷ άρθρο 11 του Συντάγματος

¹⁹⁸ Τάχος, Ι. Α. (1996). ΔΗΜΟΣΙΟ ΥΠΑΛΛΗΛΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ. ΤΕΥΧΟΣ 2. Τέταρτη Έκδοση. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΑΚΚΟΥΛΑ, σελ. 185

εκτελεί τις πολιτικές αποφάσεις της Κυβέρνησης και από την άλλη πλευρά να συμμετέχει στη διαμόρφωση της κυβερνητικής πολιτικής. Οι διατάξεις για την πολιτική ουδετερότητα δεν θίγουν τις πολιτικές πεποιθήσεις του δημόσιου υπαλλήλου, η πολιτική του ιδεολογία παραμένει σεβαστή υπό την προϋπόθεση ότι δεν επιχειρείται υπέρβαση των ορίων της «ειδικής» νομιμοφροσύνης. Το δικαίωμα της πολιτικής διαφωνίας, δηλαδή της αμφιβολίας και τελικά αμφισβήτησης της ορθότητας δεδομένης κυβερνητικής πολιτικής, θεωρείται ως πολιτική εκδήλωση μόνο όταν υπερβεί τα όρια που θέτει ο νόμος, επομένως και πάλι συνιστούν, μορφή νομιμοφροσύνης¹⁹⁹.

Η δημόσια εκδήλωση υπέρ πολιτικού κόμματος ευθέως, συνιστά πολιτική πράξη, αλλά η εκδήλωση υπέρ των αρχών, της ιδεολογίας που πρεσβεύει το κόμμα, χωρίς να συνδέονται ευθέως με αυτό, δεν αποτελεί πολιτική πράξη. Έχει κριθεί ότι αποτελεί πολιτική πράξη η ενέργεια του υπαλλήλου που συνιστά δημόσια εκδήλωση, έναντι τρίτων, πολιτικών φρονημάτων ή άσκηση πολιτικού προσηλυτισμού²⁰⁰. Εξάλλου, κρίθηκε ότι δεν αποτελεί δημόσια εκδήλωση πολιτικών φρονημάτων η απλή συμμετοχή σε πολιτική συζήτηση²⁰¹. Αντιθέτως, έχει κριθεί ότι αποτελεί δημόσια εκδήλωση πολιτικών φρονημάτων όταν η συμμετοχή στη συζήτηση έχει χαρακτήρα υβριστικό ή διενέξεων²⁰².

Σημειώνεται ότι η πολιτική ουδετερότητα διαβαθμίζεται ανάλογα με την υπηρεσιακή εξάρτηση του υπαλλήλου από την Κυβέρνηση και με τη φύση της αρμοδιότητάς του. Η πολιτική ουδετερότητα μειώνεται ή αυξάνεται, όταν αντίστοιχα είναι μειωμένη ή αυξημένη η προστασία της υπηρεσιακής κατάστασης των δημόσιων υπαλλήλων. Σημαντικός, ιδιαίτερα τα έτη πριν από τη δημιουργία του ΑΣΕΠ, είναι και ο τρόπος εισόδου του υπαλλήλου στη δημόσια διοίκηση, όπως και ο τρόπος προαγωγής του, που είναι δυνατόν να προσδιορίζουν τη δυνατότητα «κομματικής» ή «ουδέτερης» δράσης του. Η πρόσληψη έκτακτων υπαλλήλων με προοπτική μονιμοποίησης τους αργότερα με ειδικές διατάξεις, καταργεί την «ουδετερότητα», όχι μόνο κατά τον χρόνο της άσκησης της έκτακτης υπηρεσίας, αλλά και μεταγενέστερα. Η πολιτική ουδετερότητα των υπαλλήλων που κατά το Σύνταγμα²⁰³ εξαιρούνται της

¹⁹⁹ Τάχος, Ι. Α., ό.π., σελ. 185

²⁰⁰ ΣτΕ 43/1958, 3075/1976 και ΣτΕ 43/1958, 1140/1966, 3940/1976

²⁰¹ ΣτΕ 1057/1955

²⁰² ΣτΕ 885/1953, 152/1968

²⁰³ άρθρο 103 παρ. 5 του Συντάγματος

μονιμότητας είναι μειωμένη, λόγω, ακριβώς, του άμεσου συνδέσμου τους με την Κυβέρνηση.

Δεύτερη διαβάθμιση της πολιτικής ουδετερότητας προβλέπεται από το Σύνταγμα²⁰⁴, με βάση την αποφασιστική αρμοδιότητα των δημόσιων υπαλλήλων. Είναι χαρακτηριστικό ότι ισχύει απόλυτη απαγόρευση πολιτικής δράσης για τους δικαστικούς λειτουργούς, τους στρατιωτικούς εν γένει, τα όργανα των Σωμάτων Ασφαλείας και τους υπαλλήλους του Κράτους²⁰⁵.

Βάσει των ανωτέρω, διαπιστώνουμε αρχικά ότι οι δημόσιοι υπάλληλοι υποχρεούνται να συμπολιτεύονται την Κυβέρνηση, εφόσον όσον αφορά στην εκτέλεση της αποστολής τους, οφείλουν να υπηρετούν το Λαό, οπότε εμμέσως να είναι πολιτικά τοποθετημένοι με το μέρος της Κυβέρνησης, από τη στιγμή που είναι υποχρεωμένοι να αποδέχονται την πολιτική της Κυβέρνησης, εφαρμόζοντάς την. Επιπλέον, ο δημόσιος υπάλληλος δεν δικαιούται να τάσσεται υπέρ της πολιτικής της Αντιπολίτευσης, καθώς με μία τέτοια συμπεριφορά του θα σήμαινε ότι αντιπολιτεύεται την Κυβέρνηση, της οποίας την πολιτική υποχρεούται να εφαρμόζει²⁰⁶.

Ο δημόσιος υπάλληλος έχει τη δυνατότητα να αντιτίθεται με ιδιωτικές του ενέργειες κατά της πολιτικής της Κυβέρνησης, αλλά στις υπηρεσιακές του ενέργειες οφείλει να εφαρμόζει τη δημόσια πολιτική της. Με τον τρόπο αυτό, διαχωρίζονται τα αποτελέσματα των ενεργειών του μεταξύ των δύο ιδιοτήτων του, ως ιδιώτης και ως δημόσιος υπάλληλος. Από την άλλη μεριά βέβαια, μπορεί να υποστηριχθεί ότι -ειδικά στην περίπτωση που ως ιδιώτης στρέφεται υπέρ της Αντιπολίτευσης ή γενικά υπέρ κάποιου αντίθετου ιδεολογικά κόμματος από ότι η εκάστοτε Κυβέρνηση-, η πολιτική του ουδετερότητα είναι ουσιαστικώς ανύπαρκτη, καθόσον η αποχή του δημόσιου υπαλλήλου από κάθε ιδιωτική εκδήλωση αντίθεσης προς την πολιτική της Αντιπολίτευσης εξουδετερώνεται από την υποχρεωτική ενέργεια του ίδιου να εφαρμόσει την κυβερνητική πολιτική προς την οποία αντιτίθεται η Αντιπολίτευση²⁰⁷.

Αξίζει να σημειωθεί ότι σε καθεστώς Κοινοβουλευτικής Δημοκρατίας, ο θεσμός της πολιτικής ουδετερότητας αναλύεται ειδικότερα στα ακόλουθα²⁰⁸:

²⁰⁴ άρθρα 29 και 56 του Συντάγματος

²⁰⁵ Τάχος, Ι. Α. (1996). ΔΗΜΟΣΙΟ ΥΠΑΛΛΗΛΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ. ΤΕΥΧΟΣ 2. Τέταρτη Έκδοση. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΑΚΚΟΥΛΑ, σελ. 187

²⁰⁶ Τάχος, Ι. Α., ό.π., σελ. 188

²⁰⁷ Τάχος, Ι. Α., ό.π., σελ. 188

²⁰⁸ Τάχος, Ι. Α., ό.π., σελ. 188

- 1) Ο δημόσιος υπάλληλος υποχρεούται να απέχει από την πολιτική δράση ή γενικότερα και τις πολιτικές εκδηλώσεις, καθώς διαφορετικά, θα ταυτιστεί με ορισμένη πολιτική ομάδα, δηλαδή θα μετέχει, άμεσα ή έμμεσα, στην πολιτική.
- 2) Ο δημόσιος υπάλληλος θεωρείται τρίτος, από τη στιγμή που θεραπεύει διάφορες ανάγκες των πολιτών, υπό την έννοια του ότι του έχει ανατεθεί η εξυπηρέτηση του δημοσίου συμφέροντος. Σε καμία περίπτωση, όμως, δεν μπορεί να θεωρηθεί τρίτος για την Κυβέρνηση, αφού είναι υποχρεωμένος να εκτελεί τις αποφάσεις της.
- 3) Ο δημόσιος υπάλληλος θεωρείται τρίτος για τις διάφορες πολιτικές ομάδες-τα κόμματα στη μάχη μεταξύ τους, στα πλαίσια του πολιτικού «παιγνίου», προκειμένου να αναδειχθούν φορείς της Εξουσίας. Δεν μπορεί, όμως, να νοείται τρίτος για το κυβερνών κόμμα.
- 4) Η πολιτική ουδετερότητα του δημόσιου υπάλληλου αφορά κατ' επέκταση και κατ' ουσία, τις πολιτικές ομάδες που δεν ασκούν την Εξουσία, ήτοι εκείνες που την άσκησαν στο παρελθόν και εκείνες που μάχονται να την ασκήσουν στο μέλλον.

Συμπερασματικά, ο θεσμός της πολιτικής ουδετερότητας των δημόσιων υπαλλήλων αποτελεί πλασματική νομική σύλληψη που η εφαρμογή της ως κανόνα δικαίου ελάχιστα μπορούσε και μπορεί να πραγματοποιηθεί²⁰⁹.

Η πολιτική ουδετερότητα, δεν μπορεί να σημαίνει ότι ο δημόσιος υπάλληλος καθίσταται «δεύτερης κατηγορίας». Ο υπάλληλος με τους περιορισμούς που επιβάλλονται επί της πολιτικής του ελευθερίας θεωρείται «ειδικός πολίτης», αλλά πάντοτε πολίτης²¹⁰. Δεν καθίσταται εκτελεστικό όργανο του Κράτους χωρίς βούληση, του οποίου απλώς εκτελεί μόνο τη θέληση, χωρίς να μετέχει στην πραγμάτωση της αρχής της λαϊκής κυριαρχίας.

Έτσι, τα συνταγματικά όρια της υποχρέωσης αποχής των δημόσιων υπαλλήλων από το πολιτικό «παίγνιο», σε Κράτος πολυκομματικό, είναι τα ακόλουθα²¹¹:

- ✓ Η έννοια και το περιεχόμενο των πολιτικών δικαιωμάτων για τον υπάλληλο δεν μπορεί να φτάσει μέχρι το σημείο της άμεσης ή έμμεσης αναίρεσης των δικαιωμάτων αυτών, καθώς θεμέλιο του πολιτεύματος είναι η λαϊκή κυριαρχία και όλες οι εξουσίες ασκούνται όπως ορίζει το Σύνταγμα, αλλά πηγάζουν από τον Λαό, δηλαδή από τους πολίτες. Για αυτό τον λόγο και το Σύνταγμα ορίζει

²⁰⁹ Τάχος, Ι. Α., ό.π., σελ. 189

²¹⁰ ΣτΕ 595, 2209/1977

²¹¹ Τάχος, Ι. Α. (1996). ΔΗΜΟΣΙΟ ΥΠΑΛΛΗΛΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ. ΤΕΥΧΟΣ 2. Τέταρτη Έκδοση. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΑΚΚΟΥΛΑ, σελ. 189-190

συγκεκριμένα τις περιπτώσεις που μπορεί ο νόμος να περιορίσει το δικαίωμα του εκλέγειν²¹². Έτσι, δε θα είναι συνταγματικός ο νόμος που τυχόν θα απαγορεύσει το δικαίωμα αυτό για τους υπαλλήλους του Κράτους ή των ΝΠΔΔ. Όπως επίσης και ο περιορισμός του δικαιώματος του εκλέγεσθαι²¹³ δεν μπορεί να είναι ολοκληρωτικός, δηλαδή θα είναι αντισυνταγματικός ο νόμος που θα όριζε κωλύματα και ασυμβίβαστα, άλλα από εκείνα που ορίζει το Σύνταγμα.

- ✓ Όριο του περιορισμού της πολιτικής ελευθερίας του υπαλλήλου αποτελεί για τον κοινό νομοθέτη και η αρχή της ισότητας του νόμου απέναντι στους πολίτες²¹⁴. Καθώς ο υπάλληλος διατηρεί την ιδιότητα του πολίτη, δεν μπορεί να αποστερηθεί ολοσχερώς από την ελευθερία έκφρασης και διάδοσης, προφορικά- γραπτά και διά του τύπου- των πολιτικών στοχασμών του²¹⁵. Σε διαφορετική περίπτωση, θα υφίσταται αντίθεση με το δικαίωμα κατοχυρώνεται η ελευθερία του πολιτικού φρονήματος όλων των Ελλήνων, επομένως συμπεριλαμβανομένων και των δημοσίων υπαλλήλων²¹⁶.
- ✓ Η πολιτική ουδετερότητα δεν μπορεί να σημαίνει ότι ο υπάλληλος στερείται απολύτως την απόλαυση των πολιτικών δικαιωμάτων που παρέχει η ιδιότητα του Έλληνα πολίτη, βάσει της ελληνικής ιθαγένειας²¹⁷.
- ✓ Σε περίπτωση σύγκρουσης των καθηκόντων της πολιτικής ουδετερότητας και της νομιμοφροσύνης, υπερισχύει η εκπλήρωση του τελευταίου καθήκοντος²¹⁸.

Συμπερασματικά, διαπιστώνονται τα εξής:

- 1) Οι δημόσιοι υπάλληλοι οφείλουν να υπηρετούν μόνο τον Λαό, δηλαδή όλο το κοινωνικό σύνολο χωρίς διακρίσεις και μεροληψίες²¹⁹.
- 2) Δεν υποχρεούνται αλλά ούτε δικαιούνται να υπηρετούν ένα πολιτικό κόμμα ή μία ομάδα, μία τάξη ή συγκεκριμένα άτομα²²⁰.

²¹² άρθρο 51 του Συντάγματος

²¹³ άρθρο 55 του Συντάγματος

²¹⁴ άρθρο 4 παρ. 1 του Συντάγματος

²¹⁵ άρθρο 14 παρ. 1 του Συντάγματος

²¹⁶ ΣτΕ 595/1977

²¹⁷ σχετικά τα άρθρα 4 παρ. 3 και 4, 29 παρ. 1 και 55 παρ. 1 του Συντάγματος

²¹⁸ ΣτΕ 3075, 3940/1976

²¹⁹ Τάχος, Ι. Α. (1996). ΔΗΜΟΣΙΟ ΥΠΑΛΛΗΛΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ. ΤΕΥΧΟΣ 2. Τέταρτη Έκδοση. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΑΚΚΟΥΛΑ, σελ. 190

²²⁰ Τάχος, Ι. Α., ό.π., σελ. 190

- 3) Δε δικαιούνται αλλά ούτε υποχρεούνται να υπηρετούν το κυβερνών κόμμα, υπό την έννοια της πραγματοποίησης πολιτικών εκδηλώσεων υπέρ αυτού του κόμματος ή εναντίον άλλου κόμματος, ακόμη κι αν λάβουν σχετική διαταγή²²¹.
- 4) η πολιτική ουδετερότητα των δημοσίων υπαλλήλων έχει αναχθεί σε κανόνα συνταγματικής περιωπής²²². Το Σύνταγμα, κατοχυρώνοντας την αρχή της πολιτικής ουδετερότητας διασφαλίζει τόσο τον ίδιο τον δημόσιο υπάλληλο όσο και τον διοικούμενο, κυρίως όμως την ομαλή λειτουργία της δημόσιας υπηρεσίας. Με τον τρόπο αυτό, προάγεται η θεσμική και λειτουργική διάκριση και διαφοροποίηση της διοίκησης από την πολιτική²²³.
- 5) Η πολιτική ουδετερότητα δεν θα πρέπει να συγχέεται με τις πολιτικές πεποιθήσεις και την πολιτική τοποθέτηση των δημοσίων υπαλλήλων, η οποία παραμένει σεβαστή και δεν νοείται απαγόρευση αυτής²²⁴.

Η κριτική που έχει ασκηθεί κατά της αρχής της πολιτικής ουδετερότητας της δημόσιας διοίκησης είναι γνωστή²²⁵. Η αντίληψη της δημόσιας διοίκησης ως θεσμός που δεν είναι πολιτικοποιημένος δεν ευσταθεί, ούτε στο εννοιολογικό, ούτε στο λειτουργικό, ούτε και στο οργανωτικό επίπεδο²²⁶. Στην υποχρέωση του δημοσίου υπαλλήλου να υλοποιεί την πολιτική του κυβερνώντος κόμματος βρίσκεται εξάλλου και η ιστορική *ratio* της πολιτικής ουδετερότητας της δημόσιας διοίκησης. Η εν λόγω αρχή αποσκοπεί στη «συμπαγή» υπαγωγή του κρατικού μηχανισμού στους εκάστοτε φορείς της πολιτικής εξουσίας. Αυτό εμφανίζεται καταρχήν θεμιτό, από τη στιγμή που η πολιτική εξουσία φέρει δημόσια και την ευθύνη της ασκούμενης δημόσιας πολιτικής. Ωστόσο παύει να είναι θεμιτό, στις περιπτώσεις που η πολιτική ουδετερότητα καθίσταται πρόσχημα για τη στελέχωση της δημόσιας διοίκησης με πρόσωπα που πρόσκεινται στο κυβερνών κόμμα, οπότε και η πολιτική ουδετερότητα μετατρέπεται ουσιαστικά σε ενεργοποίηση του κρατικού μηχανισμού για την παραμονή του κόμματος της Κυβέρνησης στην εξουσία, με αποτέλεσμα, ως ακολούθως, την καταστρατήγηση της δημοκρατικής αρχής²²⁷. Τόσο στη θεωρία όσο

²²¹ Τάχος, Ι. Α., ό.π., σελ. 190

²²² Κτιστάκη, Σ. (2014). *ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗ ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, σελ. 211

²²³ Κτιστάκη, Σ., ό. π., σελ. 212

²²⁴ Παναγόπουλος, Θ. (2008). *Δημόσιο Υπαλληλικό Δίκαιο*. Αθήνα: Εκδόσεις ΣΤΑΜΟΥΛΗ, σελ. 73

²²⁵ Κανελλοπούλου, Ν. στο: Κανελλοπούλου, Ν., Μακρυδημήτρης, Χρυσανθάκης, Χ. (1993). *ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΚΑΙ ΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ*. Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις Α. ΣΑΚΚΟΥΛΑ, σελ. 17

²²⁶ Κανελλοπούλου, Ν., ό.π., σελ 17-18

²²⁷ Κανελλοπούλου, Ν., ό.π., σελ 18

και στη νομολογία επικρατεί σύγχυση ανάμεσα στις έννοιες της πολιτικής ουδετερότητας και της αμεροληψίας της δημόσιας διοίκησης, πιθανώς για τον λόγο ότι η αμεροληψία προβάλλεται συχνά ως ο λόγος που δικαιολογεί την πολιτική ουδετερότητα²²⁸. Έχει διατυπωθεί η άποψη ότι, αντί της πολιτικής ουδετερότητας, που κρίνεται πλασματική και κατά συνέπεια αλυσιτελής, ορθότερη φαίνεται να είναι η έννοια της κομματικής ουδετερότητας. Σύμφωνα με την εν λόγω άποψη, η πολιτική δράση του δημοσίου υπαλλήλου είναι καταρχήν συνταγματικά θεμιτή, αλλά εκείνο που απαγορεύεται είναι ειδικότερα η κομματική του δράση²²⁹.

Είναι χαρακτηριστική η εισαγωγή ρυθμίσεως στο Ν.4336/2015²³⁰ (3ο μνημόνιο), η οποία έχει την εξής διατύπωση: «Οι Αρχές προτίθενται να εκσυγχρονίσουν και να ενισχύσουν σημαντικά την ελληνική διοίκηση και να εφαρμόσουν, σε στενή συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ένα πρόγραμμα οικοδόμησης ικανοτήτων και αποπολιτικοποίησης της ελληνικής διοίκησης». Για την ιστορία της ρύθμισης αυτής, ο όρος «αποπολιτικοποίηση» εμφανίζεται στο εν λόγω νομοθετικό κείμενο για πρώτη φορά από το 1974 μέχρι σήμερα²³¹. Επίσης, αξιοσημείωτο στοιχείο αποτελεί το γεγονός ότι από τις δέκα σημαντικές Εκθέσεις Εμπειρογνομώνων για τη χρονική περίοδο από το έτος 1950 έως το έτος 1998, μόνο σε μία εμφανίζεται ανάλογη ρητή διατύπωση -αν και οι περισσότερες από τις Εκθέσεις αυτές πρότειναν μέτρα για την προώθησή της- και συγκεκριμένα η «Εκθεση για τη Μεταρρύθμιση και τον Εκσυγχρονισμό της Δημόσιας Διοίκησης» του Υπουργείου Προεδρίας της Κυβέρνησης το έτος 1990²³². Αντίστοιχα με την προτίμηση του όρου κομματική έναντι του όρου πολιτική ουδετερότητα του δημοσίου υπαλλήλου καθώς και του όρου αποκομματικοποίηση έναντι αποπολιτικοποίησης αναδεικνύεται ότι η Δημόσια Διοίκηση είναι όργανο σχεδιασμού και εφαρμογής των δημόσιων πολιτικών, άρα είναι κατεξοχήν όργανο πολιτικής.

²²⁸ Κανελλοπούλου, Ν., ό.π., σελ 20

²²⁹ Κανελλοπούλου, Ν., ό.π., σελ 21

²³⁰ παράγραφος Γ.5.1. του άρθρου 3 του Ν.4336/2015 «ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ - ΚΥΡΩΣΗ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟ ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΣΥΜΦΩΝΙΑΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ.» (ΦΕΚ 94 Α')

²³¹ Μαΐστρος Π. (Νοέμβριος-Δεκέμβριος 2016). Η 'ΑΠΟΠΟΛΙΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ' ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ'. *Manager*. Τεύχος 41: Ο ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ. Αθήνα: Ελληνική Εταιρεία Διοικήσεως Επιχειρήσεων

²³² στο: Μακρυδημήτρης, Α., & Μιχαλόπουλος Ν. (2000). *Εκθέσεις Εμπειρογνομώνων για τη Δημόσια Διοίκηση – 1950-1998*. Αθήνα: Παπαζήσης

2.4. Εχεμύθεια

Είναι γνωστό ότι η υποχρέωση εχεμύθειας συνοδεύει κάθε εργαζόμενο, ανεξαρτήτως του γεγονότος εάν η προσφορά των υπηρεσιών του παρέχεται σε δημόσιο ή ιδιωτικό φορέα, στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό²³³. Η γνώση στοιχείων που αφορούν το Κράτος ή ιδιώτες, επιβάλλει το καθήκον της εχεμύθειας του υπαλλήλου²³⁴. Σχετική πρόβλεψη υφίσταται και στον Καταστατικό Χάρτη των υπαλλήλων της Ευρωπαϊκής Ένωσης²³⁵. Είναι χαρακτηριστικό ότι η εν λόγω υποχρέωση εξακολουθεί και μετά την έξοδο του υπαλλήλου από την Υπηρεσία του, όπου η σχετική παράβαση είναι δυνατόν να προκαλέσει την έναρξη της ποινικής διαδικασίας²³⁶.

Η υποχρέωση εχεμύθειας καλύπτει τα γεγονότα ή πληροφορίες, τα οποία κατά το ισχύον δίκαιο χαρακτηρίζονται ως απόρρητα ή των οποίων ο δημόσιος υπάλληλος λαμβάνει γνώση κατά την εκτέλεση της υπηρεσίας του, ή ακόμη και επ' ευκαιρία αυτής, για τα οποία η κοινή πείρα και λογική επιβάλλει την τήρηση εχεμύθειας²³⁷. Παραβίαση της υποχρέωσης αυτής πραγματοποιείται όχι μόνο με θετική πράξη, αλλά και με παράλειψη, στην περίπτωση που ο δημόσιος υπάλληλος είτε από δόλο, είτε από αμέλεια γίνεται αιτία, ώστε απόρρητα έγγραφα της υπηρεσίας του να περιέλθουν σε χέρια τρίτων. Μάλιστα, η μη τήρηση της εν λόγω υποχρέωσης συνιστά πειθαρχικό παράπτωμα.

Πρέπει να σημειωθεί ότι ούτε οι περιπτώσεις για τις οποίες προβλέπεται δικαίωμα των πολιτών να λαμβάνουν γνώση των διοικητικών εγγράφων αποτελεί εξαίρεση για την τήρηση της υποχρέωσης εχεμύθειας. Μοναδική εξαίρεση φαίνεται να αποτελεί η περίπτωση που λαμβάνεται άδεια του οικείου Υπουργού για κατάθεση ως μάρτυρας ή πραγματογνωμοσύνη για θέματα απόρρητα.

Ο προγενέστερος Υπαλληλικός Κώδικας του 1951 ήταν αυστηρότερος σχετικά με την υποχρέωση της εχεμύθειας, καθώς ο δημόσιος υπάλληλος όφειλε να τηρήσει εχεμύθεια α) επί απορρήτων κατά τις κείμενες διατάξεις, β) εφόσον διατάχθηκε να τηρήσει ορισμένη ενέργεια ως απόρρητη, γ) επί απορρήτων ένεκα της

²³³ Παναγόπουλος, Ι. Θ. (Μάιος 2014). *ΔΗΜΟΣΙΟ ΥΠΑΛΛΗΛΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ*. Η' ΕΚΔΟΣΗ, Αθήνα: Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης, σελ. 72

²³⁴ Τάχος, Ι. Α. (1996). *ΔΗΜΟΣΙΟ ΥΠΑΛΛΗΛΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ*. ΤΕΥΧΟΣ 2. Τέταρτη Έκδοση. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΑΚΚΟΥΛΑ, σελ. 194

²³⁵ άρθρο 212 της περί ΕΟΚ συνθήκης και άρθρο 17 του Καταστατικού Χάρτη των υπαλλήλων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων

²³⁶ άρθρα 252-253 ΠΚ

²³⁷ άρθρο 26 του Ν.5328/2007 «ΚΥΡΩΣΗ ΤΟΥ ΚΩΔΙΚΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ ΚΑΙ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ Ν.Π.Δ.Δ.» (ΦΕΚ 26 Α')

φύσης της ενέργειας για όσα γεγονότα ή πληροφορίες είτε εμπιστεύθηκαν σε αυτόν οι προϊστάμενοί του είτε των οποίων έλαβε γνώση από την άσκηση των αρμοδιοτήτων του ή ακόμη και από ακριτομυθίες των συναδέλφων του²³⁸.

Η υποχρέωση της εχεμύθειας έχει αλλοιωθεί ή καταργηθεί εν όλω ή εν μέρει²³⁹, αφενός από τις ειδικές διατάξεις που καθιέρωσαν δημοσιότητα με στόχο τη διαφάνεια για ορισμένους τομείς διοικητικής δράσης και αφετέρου από τις γενικές διατάξεις που αναγνώρισαν το δικαίωμα γνώσης των διοικητικών εγγράφων.

Πιο συγκεκριμένα, προκειμένου για τη διαφάνεια της διοικητικής δράσης, οι κατά περίπτωση καθ' ύλην αρμόδιοι φορείς του δημοσίου τομέα υποχρεούνται να δίνουν στη δημοσιότητα στοιχεία των ενεργειών τους, κυρίως όσον αφορά στους ακόλουθους τομείς παροχής υπηρεσιών: «α) οικοδομικές άδειες, πράξεις τακτοποίησης, διαδικασίας αυθαιρέτων κατασκευών, σημειακές χωροθετήσεις, β) στεγαστικά δάνεια, γ) συντάξεις, δ) τηλεφωνικές συνδέσεις, συνδρομητικά κέντρα, ε) ηλεκτροδότηση, στ) υδροδότηση, ζ) επιδοτήσεις αγροτικών προϊόντων, ενισχύσεις αγροτών, αγροτουρισμός, δάνεια σε αγρότες, άδειες για αγροτικές εκμεταλλεύσεις, η) προμήθειες»²⁴⁰.

Επιπλέον, πρέπει στο σημείο αυτό να αναφερθεί το δικαίωμα γνώσης των διοικητικών εγγράφων²⁴¹, σύμφωνα με το οποίο κάθε πολίτης, έχει δικαίωμα να λαμβάνει γνώση των διοικητικών εγγράφων, εκτός από εκείνα που αναφέρονται στην ιδιωτική ή οικογενειακή ζωή τρίτων. Ως διοικητικά έγγραφα, για την εφαρμογή του άρθρου αυτού, θεωρούνται όλα τα έγγραφα που συντάσσονται από όργανα του δημόσιου τομέα, ιδίως εκθέσεις, μελέτες, πρακτικά, στατιστικά στοιχεία, εγκύκλιοι οδηγίες, απαντήσεις της διοίκησης, γνωμοδοτήσεις και αποφάσεις. Το εν λόγω δικαίωμα ασκείται είτε με επιτόπια μελέτη είτε με χορήγηση αντιγράφου, εκτός αν η αναπαραγωγή του μπορεί να βλάψει το έγγραφο.

Η ικανοποίηση του προαναφερόμενου δικαιώματος δεν είναι δυνατή στις περιπτώσεις που: 1) προβλέπεται το απόρρητο των συζητήσεων του υπουργικού

²³⁸ Παναγόπουλος, Ι. Θ. (Μάιος 2014). *ΔΗΜΟΣΙΟ ΥΠΑΛΛΗΛΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ*. Η' ΕΚΔΟΣΗ, Αθήνα: Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης, σελ. 72

²³⁹ Τάχος, Ι. Α. (1996). *ΔΗΜΟΣΙΟ ΥΠΑΛΛΗΛΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ*. ΤΕΥΧΟΣ 2. Τέταρτη Έκδοση. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΑΚΚΟΥΛΑ, σελ. 195

²⁴⁰ άρθρο 6 του Ν.1943/1991 «ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ, ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΤΗΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΣΥΝΑΦΕΙΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.» (ΦΕΚ 50 Α')

²⁴¹ άρθρο 16 του Ν.1599/1986 «ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΡΑΤΟΥΣ-ΠΟΛΙΤΗ, ΚΑΘΙΕΡΩΣΗ ΝΕΟΥ ΤΥΠΟΥ ΔΕΛΤΙΟΥ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.» (ΦΕΚ 75 Α')

συμβουλίου και των άλλων κυβερνητικών οργάνων, το απόρρητο της εθνικής άμυνας και εξωτερικής πολιτικής, της δημόσιας πίστης και του νομίματος, της ασφάλειας του κράτους και της δημόσιας τάξης, το ιατρικό, εμπορικό, τραπεζικό ή βιομηχανικό απόρρητο και κάθε άλλο απόρρητο που προβλέπεται από ειδικές διατάξεις ή 2) μπορεί να έχει ως συνέπεια τη δυσχέρεια της έρευνας δικαστικών, αστυνομικών, στρατιωτικών ή διοικητικών αρχών σχετικά με την τέλεση εγκλήματος ή διοικητικής παράβασης.

Επιπρόσθετα, οι υπηρεσίες του δημόσιου τομέα δεν μπορούν να αρνηθούν τη γνώση διοικητικού εγγράφου επικαλούμενες το απόρρητο του ιδιωτικού βίου, το ιατρικό απόρρητο, καθώς και το βιομηχανικό ή εμπορικό απόρρητο, εφόσον αυτά αναφέρονται αποκλειστικά στον πολίτη που ζητεί να λάβει γνώση διοικητικού εγγράφου. Πληροφορίες όμως ιατρικού χαρακτήρα μπορούν να γνωστοποιηθούν στον ενδιαφερόμενο μόνο με τη βοήθεια γιατρού που ορίζεται για το σκοπό αυτόν. Σημειώνεται ότι ενδεχόμενη άρνηση της γνωστοποίησης διοικητικού εγγράφου πρέπει να είναι αιτιολογημένη και να γνωστοποιείται εγγράφως στον ενδιαφερόμενο σε ένα μήνα από την υποβολή της αίτησης. Τέλος, η άσκηση του δικαιώματος γνώσης των διοικητικών εγγράφων πραγματοποιείται με την επιφύλαξη των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και δεν περιλαμβάνει για τους δικαιούχους ή τρίτους τη δυνατότητα αναπαραγωγής, διάδοσης και χρησιμοποίησης για εμπορικούς λόγους των εγγράφων αυτών.

Σχετικές είναι και οι διατάξεις περί πρόσβασης σε έγγραφα²⁴², σύμφωνα με τις οποίες κάθε ενδιαφερόμενος έχει το δικαίωμα, κατόπιν γραπτής αιτήσεώς του να λάβει γνώση διοικητικών εγγράφων. Ως διοικητικά έγγραφα νοούνται όσα συντάσσονται από τις δημόσιες υπηρεσίες, όπως εκθέσεις, μελέτες, πρακτικά, στατιστικά στοιχεία, εγκύκλιες οδηγίες, απαντήσεις της Διοίκησης, γνωμοδοτήσεις και αποφάσεις. Ιδιαίτερα για όποιον έχει ειδικό έννομο συμφέρον, δικαιούται –και εδώ κατόπιν γραπτής αιτήσεώς του- να λάβει γνώση των ιδιωτικών εγγράφων που φυλάσσονται στις δημόσιες υπηρεσίες και είναι σχετικά με υπόθεσή του η οποία εκκρεμεί σε αυτές ή έχει διεκπεραιωθεί από αυτές. Και αυτό διότι, διοικητικά έγγραφα κατά την έννοια και τον σκοπό του νόμου²⁴³ θεωρούνται και όσα δεν προέρχονται από δημόσιες υπηρεσίες, αλλά χρησιμοποιήθηκαν ή λήφθηκαν υπόψη

²⁴² άρθρο 5 του Ν.2690/1999 «ΚΥΡΩΣΗ ΤΟΥ ΚΩΔΙΚΑ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ» (ΦΕΚ 45 Α΄)

²⁴³ Μαυρίκας, Ν. (5/2009). Η πρόσβαση στα έγγραφα [ερμηνευτική προσέγγιση, υπό το πρίσμα των γνωμοδοτήσεων του ΝΣΚ]. *Θεωρία και Πράξη Διοικητικού Δικαίου*. σελ.531

για τον προσδιορισμό της διοικητικής δράσης ή τη διαμόρφωση γνώμης ή κρίσης διοικητικού οργάνου²⁴⁴.

Η ανωτέρω διάκριση δεν συνάδει με τον ενιαίο χαρακτήρα της δημόσιας πληροφορίας –το σύνολο των δεδομένων του δημοσίου τομέα ανεξάρτητα από την προέλευσή τους- και ίσως δημιουργεί πρόσθετα εμπόδια στην πρόσβαση συγκριτικά με τους ρητούς περιορισμούς του δικαιώματος. Τα εμπόδια αυτά αίρονται σε έναν βαθμό από τη διασταλτική νομολογιακή ερμηνεία των ιδιωτικών εγγράφων ως «διοικητικά»²⁴⁵.

Προϋποθέσεις για τη γνώση ή λήψη αντιγράφου των ανωτέρω εγγράφων (διοικητικών και ιδιωτικών) αποτελούν η υποβολή αίτησης εκ μέρους του ενδιαφερομένου και (επί λήψεως αντιγράφου) η καταβολή της απαιτούμενης δαπάνης αναπαραγωγής τους και, περαιτέρω, προκειμένου μεν περί διοικητικών εγγράφων, η συνδρομή εύλογου ενδιαφέροντος, δηλαδή προσωπικής έννομης σχέσης συνδεόμενης με το περιεχόμενό τους²⁴⁶.

Το αίτημα δεν μπορεί να ικανοποιηθεί, σε περίπτωση που διατυπώνεται κατά τρόπο αόριστο, αν δηλαδή τα έγγραφα, αντίγραφα των οποίων ζητούνται, δεν προσδιορίζονται ατομικά ή βάσει συγκεκριμένου κριτηρίου, ικανού έτσι ώστε να τα κατατάξει σε ορισμένη κατηγορία ή ομάδα και εκ παραλλήλου ο φάκελος ή οι φάκελοι, στους οποίους είναι φυλαγμένα είναι ογκώδεις με πλήθος εγγράφων, το πιθανότερο αδιαφόρων για τον αιτούντα, ενώ η Διοίκηση θα είναι αναγκαίο να προβεί σε χρονοβόρες αναζητήσεις²⁴⁷. Τότε, οι αιτών θα πρέπει να κληθεί από τη Διοίκηση, προκειμένου να υποβάλει το σχετικό αίτημά του με ορισμένο τρόπο²⁴⁸.

Η άσκηση του δικαιώματος, αλλά και ενδεχόμενη άρνηση της Διοίκησης υφίσταται για τις ίδιες περιπτώσεις, όπως και προηγουμένως. Επίσης, η χρονική προθεσμία για τη χορήγηση εγγράφων ή την αιτιολογημένη απόρριψη της σχετικής αίτησης του πολίτη, ως ανωτέρω, έχει οριστεί σε είκοσι ημέρες²⁴⁹.

²⁴⁴ Γνωμ. ΝΣΚ 37/2004

²⁴⁵ Λεβεντοπούλου, Μ. (1/2012). Η σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόσβαση στα δημόσια έγγραφα και η πρόσβαση στα έγγραφα και τις πληροφορίες του δημοσίου τομέα στην ελληνική έννομη τάξη. *Θεωρία και Πράξη Διοικητικού Δικαίου*, σελ. 85

²⁴⁶ ΣτΕ 1397/1993, 843/1997, 205/2000, 1214/2000, 2529/2000, 1944/2003, 807/2007, βλ. και Ν.Σ.Κ. 345/2012

²⁴⁷ Μαυρίκας, Ν. (5/2009). Η πρόσβαση στα έγγραφα [ερμηνευτική προσέγγιση, υπό το πρίσμα των γνωμοδοτήσεων του ΝΣΚ]. *Θεωρία και Πράξη Διοικητικού Δικαίου*. σελ.531

²⁴⁸ Γνωμ. ΝΣΚ 314/1996

²⁴⁹ παρ. 2 του άρθρου 11 του Ν. 3230/2004 «ΚΑΘΙΕΡΩΣΗ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΜΕ ΣΤΟΧΟΥΣ ΜΕΤΡΗΣΗΣ ΤΗΣ ΑΠΟΔΟΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ» (ΦΕΚ 44 Α΄)

Το δικαίωμα πρόσβασης στα διοικητικά στοιχεία δεν ταυτίζεται με το δικαίωμα για περαιτέρω χρήση των πληροφοριών του δημόσιου τομέα, καθώς αυτό αποτελεί βασική προϋπόθεση για την άσκηση του δικαιώματος περαιτέρω χρήσης, αφού πρώτα αποκτάται μια πληροφορία και μετά χρησιμοποιείται²⁵⁰. Η εισαγωγή του θεσμικού πλαισίου για την περαιτέρω χρήση, όπως αυτό εισήχθη με τον Ν.3448/2006 προς ενσωμάτωση σχετικής Ευρωπαϊκής Οδηγίας²⁵¹, ουσιαστικά συμπληρώνει και διευρύνει το ισχύον πλαίσιο για το δικαίωμα πρόσβασης με οικονομικές προεκτάσεις κατά κύριο λόγο. Βασική είναι η σχετική διάταξη του Συντάγματος, σύμφωνα με την οποία αποτελεί δικαίωμα του καθενός η συμμετοχή στην Κοινωνία της Πληροφορίας και αντίστοιχα υποχρέωση του Κράτους η διευκόλυνση της πρόσβασης στις πληροφορίες που διακινούνται ηλεκτρονικά, αλλά και της ανταλλαγής, παραγωγής, καθώς και διάδοσης αυτών²⁵². Ο προαναφερόμενος Νόμος κινείται προς την κατεύθυνση του ότι στη σύγχρονη «Κοινωνία της Πληροφορίας», είναι αδήριτη η ανάγκη για διασφάλιση επαρκούς ουσιαστικής ενημέρωσης, υπό καθεστώς όμως πλήρους σεβασμού του δικαιώματος πληροφοριακού και επικοινωνιακού αυτοκαθορισμού του πολίτη²⁵³.

Ο δημόσιος υπάλληλος στα πλαίσια των υποχρεώσεών του, θα πρέπει να έχει υπόψη του ότι γενικότερα, αν τα υπό κρίση έγγραφα περιέχουν δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα²⁵⁴, πρέπει αρχικά να αναζητήσει δυνατότητα ανωνυμοποίησης αυτών²⁵⁵, ειδάλλως να γνωρίζει ότι η περαιτέρω χρήση είναι νόμιμη μόνο στις παρακάτω περιπτώσεις²⁵⁶:

- το υποκείμενο των δεδομένων που περιέχονται στο δημόσιο έγγραφο πρέπει να έχει δώσει τη ρητή συγκατάθεσή του
- η επεξεργασία είναι αναγκαία για την εκτέλεση σύμβασης, στην οποία το υποκείμενο των δεδομένων είναι ένα εκ των συμβαλλομένων μερών

²⁵⁰ Λαζαράκος, Γ. (3/2009). Η προστασία των προσωπικών δεδομένων κατά την εφαρμογή της Οδηγίας 2003/98/ΕΚ για την περαιτέρω χρήση πληροφοριών του δημόσιου τομέα. *Θεωρία και Πράξη Διοικητικού Δικαίου*, σελ. 287

²⁵¹ Οδηγία 2003/98/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 17^{ης} Νοεμβρίου 2003

²⁵² άρθρο 5Α παρ. 2 του Συντάγματος

²⁵³ Λαζαράκος, Γ. (3/2009). Η προστασία των προσωπικών δεδομένων κατά την εφαρμογή της Οδηγίας 2003/98/ΕΚ για την περαιτέρω χρήση πληροφοριών του δημόσιου τομέα. *Θεωρία και Πράξη Διοικητικού Δικαίου*, σελ. 286

²⁵⁴ Λαζαράκος, Γ., ό.π., σελ. 288

²⁵⁵ Λαζαράκος, Γ., ό.π., σελ. 291

²⁵⁶ Λαζαράκος, Γ., ό.π., σελ. 289

- η επεξεργασία είναι αναγκαία για την εκπλήρωση υποχρέωσης του υπευθύνου επεξεργασίας, η οποία επιβάλλεται εκ του νόμου.
- η επεξεργασία είναι αναγκαία για την εκτέλεση έργου δημοσίου συμφέροντος
- η επεξεργασία είναι απολύτως αναγκαία για την ικανοποίηση του εννόμου συμφέροντος που επιδιώκει ο υπεύθυνος επεξεργασίας, ήτοι ο φορέας του δημοσίου τομέα ή ο τρίτος, στον οποίο ανακοινώνονται τα δεδομένα.

2.5. Συμπεριφορά

Η ορθή συμπεριφορά αποτελεί μία ακόμη συνέπεια της ιδιότητας του υπαλλήλου ως εκτελεστού της θέλησης του Κράτους και της υποχρέωσής του να υπηρετεί τον λαό. Το Κράτος όντως δεν είναι αυτοσκοπός, αλλά μέσο για την επίτευξη αυτού, ήτοι προς εξυπηρέτηση του λαού και κατά συνέπεια, εφόσον ο υπάλληλος είναι όργανο του Κράτους δεν μπορεί να είναι τίποτε άλλο από υπηρέτης του²⁵⁷.

Πάνω απ' όλα ο υπάλληλος παραμένει πολίτης, επομένως υποχρεούται να επιδεικνύει στους συναλλασσόμενους πολίτες ακριβώς την ίδια συμπεριφορά που θα ανέμενε και ο ίδιος από τους άλλους κατά την επικοινωνία τόσο άμεσα και προσωπικά όσο και μέσω τηλεφώνου. Θεμελιώδεις αξίες αποτελούν η ευπρέπεια και ο σεβασμός, ο επαγγελματισμός, η ανιδιοτέλεια και η ακεραιότητα²⁵⁸.

Με την αλλαγή του αιώνα, ο επαναπροσανατολισμός προς μία πιο δημοκρατική διακυβέρνηση καθιστά αδήριτη την ανάγκη για την αναζήτηση και τελικά εύρεση ενός πυρήνα κυρίαρχων αξιών που θα πρέπει να διέπουν την άσκηση των διοικητικών καθηκόντων. Αποτελεσματικοί είναι δυνατόν να αποδειχθούν στην πράξη ορισμένοι άτυποι κανόνες δεοντολογίας, οι οποίοι και έχουν γίνει αποδεκτοί στο πεδίο επαγγελματικής δράσης και συμπεριφοράς. Ο υπάλληλος που εμπνέεται από επαγγελματικές αξίες και αρχές, εμφανίζεται έτοιμος να αναλάβει την ευθύνη για τις αποφάσεις και τις πράξεις του. Στα πλαίσια αυτού του πνεύματος, η ανάληψη των σχετικών ευθυνών διευκολύνει τον προσδιορισμό των καθηκόντων ανάλογα με την εκάστοτε θέση εργασίας, αλλά και επιπρόσθετα προάγεται η ανεκτίμητη αξία της υπευθυνότητας στη δημόσια σφαίρα²⁵⁹.

Πρέπει στο σημείο αυτό να αναφερθεί ότι ένα σημαντικό πρόβλημα στη λειτουργία της δημόσιας διοίκησης αποτελούσε και συνεχίζει να αποτελεί η απουσία ανάπτυξης της κατάλληλης κουλτούρας με προσανατολισμό στην εξυπηρέτηση του πολίτη, καθώς και το χαρακτηριστικό της εσωστρέφειας. Η καθιέρωση του επαγγελματισμού στη Διοίκηση υπαγορεύει την άμεση ανταπόκριση στα αιτήματα και τις ανάγκες των πολιτών. την έγκαιρη διεκπεραίωση των υποθέσεων από τους

²⁵⁷ Μαρίνος, Ν. Α. (1996). *Τα βασικά του δημοσιοϋπαλληλικού δικαίου*. Αθήνα: Εκδόσεις Αντ. Σάκουλα, σελ. 200

²⁵⁸ Κώδικας Ορθής Διοικητικής Συμπεριφοράς

²⁵⁹ Κτιστάκη, Σ. (2014). *ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗ ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, σελ. 212

αρμόδιους υπαλλήλους, με παράλληλη την ανάγκη για απλούστευση, απλοποίηση και εκλογίκευση των αντίστοιχων εσωτερικών διαδικασιών²⁶⁰.

Γίνεται αντιληπτό, ότι ένας επαγγελματίας δημόσιος υπάλληλος θα πρέπει να αναπτύσσει τη δράση του και να διαμορφώνει τη συμπεριφορά του με τρόπο ώστε να τηρούνται οι αρχές της επιείκειας και της καλόπιστης εφαρμογής των νόμων, καθώς και της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης των πολιτών. Πάνω απ' όλα, θα πρέπει να αναγνωρίζεται ο ρόλος του δημοσίου υπαλλήλου ως ο θεμέλιος λίθος μιας αποτελεσματικής δημόσιας διοίκησης που λειτουργεί δημοκρατικά²⁶¹.

Πολλοί προσδίδουν έναν νέο ορισμό στον όρο επαγγελματισμό, ο οποίος περιλαμβάνει πιθανώς και έναν κώδικα ηθικής, ως ένα λογικό μέσο που περιφρουρεί τους φρουρούς του δημόσιου συμφέροντος, δηλαδή του δημοσίου υπαλλήλου²⁶². Σημειώνεται ότι οι δημόσιοι υπάλληλοι είναι δυνατόν να παρερμηνεύσουν ή να έχουν λανθασμένη αντίληψη του όρου δημόσιο συμφέρον, επί παραδείγματι για κοινωνικούς λόγους. Πολλές φορές, ειδικά δημόσιοι υπάλληλοι που υπηρετούν σε ανώτερα ιεραρχικά κλιμάκια δεν αποτελούν μία κοινωνική ομάδα αντιπροσωπευτική του συνολικού πληθυσμού και πιθανόν, για αυτόν τον λόγο, να μην μπορούν να κατανοήσουν το συμφέρον ή τα προβλήματα του γενικού συνόλου. Επίσης, συχνά παρατηρείται το φαινόμενο της στενής οπτικής όσον αφορά στο δημόσιο συμφέρον²⁶³. Λόγοι που συντελούν σε αυτό είναι η γραφειοκρατία και η διαφθορά²⁶⁴.

Στη βάση των ανωτέρω, η ανάπτυξη πάνω απ' όλα επαγγελματικής συμπεριφοράς από τους δημόσιους υπαλλήλους κρίνεται απαραίτητη. Κατά την προσωπική μου άποψη, πρόκειται για τη σημαντικότερη υποχρέωση των δημοσίων υπαλλήλων, ως ικανή και αναγκαία συνθήκη για την τήρηση όλων των λοιπών υποχρεώσεών τους, στη βάση και του Νέου Δημοσίου Μάνατζμεντ, σύμφωνα με το οποίο η σημασία δίνεται στην απόδοση και τα αποτελέσματα.

Οι δημόσιες οργανώσεις που εφαρμόζουν το ΝΔΜ χαρακτηριστικά απομακρύνονται από την εσωστρέφεια, τον νομικισμό και την αποκατάσταση ενός εσωτερικού διοικητικού ορθολογισμού και κρίνονται με βάση τα αποτελέσματά τους, τα οποία έχουν ως αποδέκτες τους πολίτες. Η βασική διαφοροποίηση του ΝΔΜ από τα παραδοσιακά μοντέλα διοίκησης είναι ακριβώς ο προσανατολισμός του στους

²⁶⁰ Κτιστάκη, Σ., ό.π., σελ. 212

²⁶¹ Κτιστάκη, Σ., ό.π., σελ. 212

²⁶² Rosenbloom, H. D., (1998). *PUBLIC ADMINISTRATION- Understanding Management, Politics and Law in the Public Sector. USA: McGraw-Hill*, p. 529

²⁶³ Rosenbloom, H. D., p. 530

²⁶⁴ Rosenbloom, H. D., p. 533

πολίτες- πελάτες των δημοσίων οργανώσεων, με σκοπό τη βελτίωση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών, καθώς και η έμφαση στην αποτελεσματικότητα, την αποδοτικότητα, την οικονομικότητα, αλλά και την ποιότητα των διοικητικών δράσεων, οι οποίες αποτελούν τις βασικές αρχές του, συμπληρωματικά με τις παραδοσιακές αρχές της νομιμότητας και της ισότητας των ευκαιριών²⁶⁵.

Ειδικότερα και στον τομέα της διοίκησης των ανθρωπίνων πόρων, το ΝΔΜ είναι εκ διαμέτρου αντίθετο προς την παραδοσιακή αντίληψη, σύμφωνα με την οποία οι υπάλληλοι αποτελούν απλώς εργαλεία για την υλοποίηση της βούλησης του πολιτικού προϊσταμένου. Το ΝΔΜ υπογραμμίζει την προσωπική ευθύνη και την ατομική επίδοση του υπαλλήλου, η οποία και μετράται-αξιολογείται συγκριτικά με τις επιδόσεις των άλλων υπαλλήλων, με τρόπο ώστε να επιβραβευθεί ο καλύτερος τόσο ηθικά όσο και υλικά. Μια χαρακτηριστική έννοια και έκφραση του ΝΔΜ για το ανθρώπινο δυναμικό αποτελεί η απόδοση σε αυτό του όρου «εσωτερικοί πελάτες»²⁶⁶.

Η οικονομικότητα, η οποία αποτελεί μία από τις θεμελιακές αρχές του ΝΔΜ, εξυπηρετείται μέσω της εκτίμησης του οικονομικού κόστους σε σχέση με το όφελος μιας δημόσιας δράσης και αποτυπώνεται κατά κύριο λόγο στη σύνταξη των δημοσίων προϋπολογισμών²⁶⁷.

Η αρχή της αποτελεσματικότητας αναφέρεται στη διοικητική δράση που εκδηλώνεται έγκυρα και συνεπάγεται, στην πραγματικότητα, το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα²⁶⁸. Συνιστά την έκφραση της αρχής της θεραπείας του δημόσιου συμφέροντος ως ο τελικός σκοπός της διοικητικής λειτουργίας, καθώς επίσης και της αρχής της δράσης ως το μέσο για την πραγματοποίηση του εν λόγω σκοπού²⁶⁹. Επομένως, κατά την εν λόγω αρχή, ελέγχεται η επίτευξη των συγκεκριμένων αντικειμενικών στόχων που έχουν εκ των προτέρων οριστεί. Γενικά, ως αποτελεσματικότητα μιας οργάνωσης ορίζεται η ικανότητά της να προσεγγίζει συγκεκριμένους, προκαθορισμένους στόχους²⁷⁰.

²⁶⁵ Καρκατσούλης Π. (Σεπτέμβριος 2004). *ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΣΕ ΜΕΤΑΒΑΣΗ Από τη “διοικητική μεταρρύθμιση” και το “νέο δημόσιο μανάτζμεντ” στη “διακυβέρνηση”*. Πρώτη έκδοση, Αθήνα: Ι. Σιδέρης, σελ. 40

²⁶⁶ Καρκατσούλης Π., όπ. π., σελ. 40

²⁶⁷ Καρκατσούλης Π., όπ. π., σελ. 40

²⁶⁸ Τάχος, Ι. Α. (2014). *ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ*. Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα, σελ. 72

²⁶⁹ Τάχος Ι. Α., όπ. π., σελ. 73

²⁷⁰ Καρκατσούλης Π. (Σεπτέμβριος 2004). *ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΣΕ ΜΕΤΑΒΑΣΗ Από τη “διοικητική μεταρρύθμιση” και το “νέο δημόσιο μανάτζμεντ” στη “διακυβέρνηση*. Πρώτη έκδοση, Αθήνα: Ι. Σιδέρης, σελ. 88

Αντίστοιχα, αποδοτικότητα μιας δραστηριότητας συνιστά η ικανότητά της να μεγιστοποιεί ένα αποτέλεσμα με δεδομένους πόρους ή να ελαχιστοποιεί τη χρήση πόρων για ένα συγκεκριμένο αποτέλεσμα²⁷¹. Έτσι, σύμφωνα με τη συγκεκριμένη αρχή, οφείλεται η τήρηση της βέλτιστης δυνατής σχέσης μεταξύ των χρησιμοποιούμενων μέσων και των επιτυγχανόμενων αποτελεσμάτων.

Οι αρχές στις οποίες εστίασε το ΝΔΜ είναι οι εξής: αξία του χρήματος (value for money), άσκηση πολιτικής έναντι παραγωγικών αποτελεσμάτων (policy versus delivery organizations), έμφαση όχι μόνο στην ποσότητα αλλά και στην ποιότητα (towards more quantity and quality), οριοθετημένη μεγιστοποίηση (constrained maximization) με την έννοια του στόχου της μέγιστης απόδοσης υπό τους όρους πάντα, όμως, του νομοθετικού πλαισίου²⁷².

Περαιτέρω, ο επαγγελματισμός στην Κυβέρνηση, μεταξύ άλλων, έχει δύο οπτικές: η πρώτη αφορά τη βάση των δεξιοτήτων, ορίζοντας τους υπαλλήλους ως ένα ειδικό σώμα γνώσης ή ορισμένης δεξιότητας αποκτηθείσας μέσω μελέτης ή πρακτικής, ενώ η άλλη έγκειται σε ένα κοινό σύστημα αξιών, έναν κώδικα ηθικής που εμφανίζεται κατά την εφαρμογή της γνώσης, στη χρήση συγκεκριμένων δεξιοτήτων και την άσκηση του ελέγχου της πρακτικής²⁷³. Η έμφαση δόθηκε στην ουδετερότητα και στον διαχωρισμό πολιτικής από τη Διοίκηση. Από τη στιγμή που η επικέντρωση ήταν στην ουδετερότητα και τον επαγγελματισμό, θεωρήθηκε ίσως και εσφαλμένα ότι δεν υφίσταται ανάγκη για ειδική εκπαίδευση σε αξίες όπως η εργασιακή ηθική²⁷⁴. Την εποχή που σχεδόν κανείς δεν αναλαμβάνει την ευθύνη για οτιδήποτε, η αξία της υπευθυνότητας ανάγεται σε μία απολιθωμένη έννοια²⁷⁵ και είναι πραγματικά κρίμα.

Η σύγχρονη Δημόσια Διοίκηση, ακόμη και σε τομείς δραστηριότητας που εμφανίζονται βαθύτερα εμποτισμένοι από το δημόσιο συμφέρον, οφείλει κατά τη λειτουργία της να υπακούει στα κριτήρια της αποτελεσματικότητας και της

²⁷¹ Καρκατσούλης Π., όπ. π., σελ. 88

²⁷² Lane, J.-E. (2005). *Public Administration and Public Management- The principal-agent perspective*, New York: MPG Books Ltd, p. 233-234

²⁷³ Ορισμός κατά τα Ηνωμένα Έθνη, 1999

²⁷⁴ Pagaza, P. I. (2009). *WINNING THE NEEDED CHANGE: SAVING OUR PLANET EARTH- A GLOBAL PUBLIC SERVICE*. Amsterdam: IOS Press, p.83

²⁷⁵ Philips, M. (16 January 1993). Another Day, Another Scandal. *The Guardian*. στο: Kester I.-H., Painter, C., & Barnes C. (1997). *Management in the Public Sector- Challenge and Change*. second edition. London: International Thomson Business Press.

αποδοτικότητα²⁷⁶. Ποιο είναι το σημείο στο οποίο υπεισέρχονται εδώ οι υποχρεώσεις των δημοσίων υπαλλήλων; Μολονότι σήμερα η ενασχόληση με τη Διακυβέρνηση περιορίζεται στην αύξηση της αποτελεσματικότητας και της αποδοτικότητας, ο παράγοντας της αυτοδέσμευσης της Διοίκησης μέσω μιας ηθικής υποδομής δεν θα πρέπει σε καμία περίπτωση να υποτιμάται. Η εξουσία που δεν δρα με βάση στοιχειώδεις δεοντολογικούς κανόνες, αρχές και αξίες που συμπληρώνουν και εμπλουτίζουν την παραδοσιακή αρχή της νομιμότητας, σε τελική ανάλυση δεν είναι δυνατόν να είναι νομιμοποιημένη και υπεύθυνη ενώπιον των πολιτών²⁷⁷.

Στο πλαίσιο της προσήκουσας συμπεριφοράς²⁷⁸ οι δημόσιοι υπάλληλοι οφείλουν:

1. να συμπεριφέρονται εντός και εκτός της υπηρεσίας κατά τρόπο ώστε να καθίστανται άξιοι της κοινής εμπιστοσύνης και σε κάθε περίπτωση, να τηρούν τους βασικούς κανόνες καλής συμπεριφοράς ανεξαρτήτως από την ψυχική τους διάθεση²⁷⁹.
2. να συμπεριφέρονται κατά την άσκηση των καθηκόντων τους με ευπρέπεια στους διοικούμενους και να τους εξυπηρετούν κατά τη διεκπεραίωση των υποθέσεών τους, ιδίως από τη στιγμή που με την πάροδο των ετών εμφανίζεται αυξημένη πολυπλοκότητα στις διοικητικές υποθέσεις²⁸⁰, καθώς και
3. να μην κάνουν διακρίσεις σε όφελος ή σε βάρος των πολιτών, εξαιτίας των πολιτικών, των φιλοσοφικών ή των θρησκευτικών πεποιθήσεων των τελευταίων.

Πλήθος ενεργειών ή παραλείψεων των υπαλλήλων που πηγάζουν από τη συμπεριφορά που επιδεικνύουν στα πλαίσια της υπηρεσιακής τους ιδιότητας αποτελούν πειθαρχικά παραπτώματα και συγκεκριμένα, απαριθμούνται στον Υπαλληλικό Κώδικα τα ακόλουθα:

²⁷⁶ Στράνης, Δ. (4-5/2012). Η σύλληψη της αποδοτικότητας στο πλαίσιο της Δημόσιας Διοίκησης και ο συνεχής επαναπροσδιορισμός της ως ουσιώδη στοιχεία δημοκρατίας. *Θεωρία και Πράξη Διοικητικού Δικαίου*, σελ. 294

²⁷⁷ Μαρίνος, Κ. (1/2014). Ζητήματα Ηθικής και Δεοντολογίας στη Διακυβέρνηση. *Θεωρία και Πράξη Διοικητικού Δικαίου*, σελ. 19

²⁷⁸ άρθρο 27 του Ν.3528/2007 «ΚΥΡΩΣΗ ΤΟΥ ΚΩΔΙΚΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ ΚΑΙ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ Ν.Π.Δ.Δ.» (ΦΕΚ 26 Α')

²⁷⁹ Σύνταγμα άρθρο 103 παρ. 1 και άρθρο 27 παρ. 1 του Ν. 3528/2007 «ΚΥΡΩΣΗ ΤΟΥ ΚΩΔΙΚΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ ΚΑΙ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ Ν.Π.Δ.Δ.» (ΦΕΚ 26 Α')

²⁸⁰ Παναγόπουλος, Ι. Θ. (Μάιος 2014). *ΔΗΜΟΣΙΟ ΥΠΑΛΛΗΛΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ*. Η' ΕΚΔΟΣΗ, Αθήνα: Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης, σελ. 75

- η αναξιοπρεπής ή ανάρμοστη ή ανάξια για υπάλληλο συμπεριφορά εντός ή εκτός υπηρεσίας, με τη σημείωση ότι δεν νοείται ως τέτοια η άσκηση συνδικαλιστικής, πολιτικής ή κοινωνικής δράσης,
- οποιαδήποτε πράξη κατά της γενετήσιας ελευθερίας ή οποιαδήποτε πράξη οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής, στην οποία ενέχεται εκπαιδευτικός ή υπάλληλος που υπηρετεί σε σχολείο,
- η παραβίαση της αρχής της αμεροληψίας,
- η παραβίαση της αρχής της ισότητας, των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών σε θέματα εργασίας και απασχόλησης, σύμφωνα με την κείμενη νομοθεσία²⁸¹,
- η παραβίαση των βασικών προαναφερομένων υποχρεώσεων,
- η αδικαιολόγητη προτίμηση νεότερων υποθέσεων πολιτών με παραμέληση παλαιότερων,
- η άρνηση παροχής πληροφόρησης στους πολίτες και τις αρχές,
- η προδήλως αδικαιολόγητη μη εξυπηρέτηση των πολιτών,
- η υπαίτια μη έγκαιρη διεκπεραίωση των υποθέσεων των πολιτών.

Σημειώνεται ότι η εύπλαστη έννοια της αναξιοπρεπούς συμπεριφοράς²⁸² έχει προσδιοριστεί και από τη νομολογία με την πάροδο του χρόνου, ακόμη και από τον προϊσχύσαντα Υπαλληλικό Κώδικα που κωδικοποιήθηκε με το Π.Δ. 611/1977. Έτσι, μεταξύ άλλων, στην αναξιοπρεπή συμπεριφορά συγκαταλέγονται η χαρτοπαιξία με χρηματικά ποσά, η μη αξιοπρεπής παράσταση, η χρηματοληψία για τη μη παρεμβολή εμποδίων κατά την εκτέλεση εποπτείας έργου²⁸³, η μη προσήκουσα συμπεριφορά προς συναδέλφους²⁸⁴. Σημειώνεται, βέβαια, ότι για την απουσία αξιοπρεπούς συμπεριφοράς εκ μέρους του δημοσίου υπαλλήλου, πρέπει να ερευνηθεί πέραν του βαθμού αυτού και η κρατούσα στην κοινωνία μέση αντίληψη για τη σωστή συμπεριφορά, όπως επίσης και οι τοπικές κοινωνικές συνήθειες²⁸⁵.

Βασικό πλαίσιο αναφοράς για την ανάπτυξη της συγκεκριμένης ενότητας αποτελεί ο Οδηγός Ορθής Διοικητικής Συμπεριφοράς, που κατά τη γνώμη μου όλοι οι δημόσιοι υπάλληλοι θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τους. Παρά την απουσία νομικής

²⁸¹ Ενσωμάτωση Οδηγίας 2006/54/ΕΚ στην ελληνική έννομη τάξη

²⁸² Παναγόπουλος, Ι. Θ. (Μάιος 2014). ΔΗΜΟΣΙΟ ΥΠΑΛΛΗΛΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ.Η' ΕΚΔΟΣΗ, Αθήνα: Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης, σελ. 75

²⁸³ ΣτΕ 3419/1976

²⁸⁴ ΣτΕ 234/1976

²⁸⁵ Παναγόπουλος, Ι. Θ. (Μάιος 2014). ΔΗΜΟΣΙΟ ΥΠΑΛΛΗΛΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ.Η' ΕΚΔΟΣΗ, Αθήνα: Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης, σελ. 75

δεσμευτικότητας, έμμεσα συνάγεται το συμπέρασμα ότι πρέπει να τηρείται, καθώς οι περισσότερες από τις διαστάσεις του στηρίζονται σε Νόμους.

Κύριες υποχρεώσεις σχετικά με τη συμπεριφορά των δημοσίων υπαλλήλων που περιέχονται στον Οδηγό, είναι η επιμελημένη και ευπρεπής εμφάνιση, η παρουσία των στοιχείων της ευγένειας και της κοσμιότητας στη συμπεριφορά, η εξυπηρέτηση κατά του ισχύοντος για την εκάστοτε υπηρεσία ωράριο²⁸⁶, η αποκλειστική ενασχόληση κατά τον προβλεπόμενο χρόνο εργασίας με τα καθήκοντά του, ενώ επιβάλλεται να παραμείνει και πέραν του χρόνου σε περίπτωση εκτάκτων και εξαιρετικών υπηρεσιακών αναγκών. Επιπρόσθετα, οφείλει να απευθύνεται στους πολίτες στον πληθυντικό, να χρησιμοποιεί τον ηλεκτρονικό υπολογιστή του αποκλειστικά και μόνο για ενδοϋπηρεσιακούς σκοπούς, καθώς και να μην καπνίζει²⁸⁷. Η επιβολή πειθαρχικών κυρώσεων για την παράβαση των διατάξεων απαγόρευσης του καπνίσματος στους δημόσιους υπαλλήλους στους χώρους που είναι εγκατεστημένες οι υπηρεσίες τους, συνίσταται σε επίπληξη αλλά και επιβολή προστίμου.

Περαιτέρω, απαγορεύεται η ακρόαση μουσικής -με μοναδική εξαίρεση την ύπαρξη κεντρικού ηχητικού συστήματος-, όπως και η διακοπή της επικοινωνίας με τους πολίτες για προσωπικά του θέματα -με μοναδική εξαίρεση τη συνδρομή σπουδαίου λόγου που επιβάλλει την εν λόγω διακοπή, οπότε και ο υπάλληλος οφείλει να ζητήσει συγγνώμη από τον συναλλασσόμενο και να παρακαλέσει κάποιον συνάδελφό του προκειμένου για τη συνέχεια της συναλλαγής-επικοινωνίας²⁸⁸. Συγκεκριμένα, κατά τη διάρκεια τηλεφωνικών κλήσεων, ο υπάλληλος πρέπει να δηλώνει το όνομά του και να απαντά με προθυμία και ευγένεια για τα θέματα που ερωτάται. Σε περίπτωση αναρμοδιότητας, είναι υποχρεωμένος για τη διευκόλυνση του πολίτη να εντοπίζει τον τηλεφωνικό αριθμό και το ονοματεπώνυμο του αρμοδίου υπαλλήλου, και τουλάχιστον κάποια υπηρεσία πληροφόρησης κοινού²⁸⁹.

Σημαντικό είναι ότι όταν ο δημόσιος υπάλληλος έρχεται σε επαφή με πολίτη δύστροπο ή ιδιαιτέρως εριστικό, πρέπει να τον αντιμετωπίζει με κατανόηση, να αποφεύγει τις εντάσεις ή τους διαπληκτισμούς και γενικότερα να είναι ψύχραιμος

²⁸⁶ Ν. 3528/2007 άρθρο 29 και περ. κζ, παρ.1, άρθρο 107 του Ν.3528/2007 όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο δεύτερο του Ν.4057/2012 - ΥΑ ΔΙΑΔΠ/ΦΒ1/14757/25-7-2011 (ΦΕΚ Β 1659)

²⁸⁷ Ν. 3868/2010 άρθρο 17 (ΦΕΚ 129 Α) και ΥΑ Γ.Π.οικ.104720/2010 (ΦΕΚ 1315/Β/25-8-2010)

²⁸⁸ Ν. 3528/2007, παρ.2, άρθρο 27 και περ. κθ, παρ.1, άρθρο 107 του Ν.3528/2007 όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο δεύτερο του Ν.4057/2012

²⁸⁹ Ν. 3528/2007 άρθρο 27 παρ. 2, περ. ιβ, παρ.1, άρθρο 107 του Ν.3528/2007, όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο δεύτερο του Ν.4057/2012, ΔΙΣΚΠΟ/Φ.18/οικ.15584/10-7-2006

ακόμα και στην περίπτωση που ο πολίτης τον προσβάλει, μπορεί δε να ζητήσει τη συνδρομή του προϊσταμένου του προκειμένου για τη διευθέτηση της κατάστασης.

Επιπρόσθετα, στα πλαίσια της ορθής διοικητικής συμπεριφοράς εντάσσονται και τα ακόλουθα, πολλά εκ των οποίων πηγάζουν από προηγούμενες υποχρεώσεις:

Ο δημόσιος υπάλληλος οφείλει να:

- ✓ Μην εκδηλώνει ή/και διαδίδει κατά την άσκηση των καθηκόντων του τις πεποιθήσεις του, πολιτικού- θρησκευτικού- φιλοσοφικού περιεχομένου²⁹⁰, όπως επίσης και να μην επηρεάζεται κατά τη συναλλαγή του με τους πολίτες από προσωπικά στοιχεία, όπως το φύλο, η εθνικότητα, η φυλή, η γλώσσα, η καταγωγή και οι κάθε είδους πεποιθήσεις των συναλλασσομένων, όπως για παράδειγμα οι θρησκευτικές²⁹¹.
- ✓ Αποφεύγει γενικότερα, κάθε πράξη που θα μπορούσε να προσβάλει ή να μειώσει την προσωπικότητα ή την επαγγελματική υπόσταση των ατόμων, με τα οποία συναλλάσσεται.
- ✓ Τηρεί σειρά προτεραιότητας κατά την εξυπηρέτηση των πολιτών και λαμβάνει ειδική μέριμνα για άτομα ειδικών κατηγοριών, όπως άτομα με αναπηρίες, εγκύους, μητέρες με μικρά παιδιά και ηλικιωμένους.
- ✓ Αντιμετωπίζει με διακριτικότητα και ευαισθησία τους πολίτες, ιδιαίτερα όταν βρίσκονται σε κατάσταση πένθους, σύγχυσης, ψυχικού κλονισμού ή όταν ανήκουν σε ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, όπως άνεργοι, ηλικιωμένοι και αναλφάβητοι.
- ✓ Επιδεικνύει ιδιαίτερη προσοχή κατά την εξυπηρέτηση αλλοδαπών, ιδίως στην περίπτωση που δεν μιλούν καλά ελληνικά και να προσπαθεί να γίνει κατανοητός με οποιοδήποτε τρόπο, και αν χρειαστεί, ζητά τη συνδρομή συναδέλφων του.
- ✓ Διευκολύνει τους πολίτες να επικοινωνούν και να συναλλάσσονται με τις υπηρεσίες του φορέα του αλλά και με τους φορείς του δημόσιου τομέα με χρήση τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών (ΤΠΕ), καθώς επίσης και αντλώντας ο ίδιος/ η ίδια από το διαδίκτυο τις κρίσιμες ζητούμενες πληροφορίες ή τους καθοδηγεί ώστε να τις αναζητήσουν μόνοι τους.

²⁹⁰ Σύνταγμα άρθρο 29 παρ. 3, Ν. 1735/1987 άρθρο 18 παρ. 2 (ΦΕΚ 195 Α)

²⁹¹ Σύνταγμα άρθρο 5 παρ.2 και Ν. 3528/2007 άρθρο 27 παρ. 3

- ✓ Διατηρεί σε εμφανές σημείο στο γραφείο του ειδική πινακίδα, στην οποία θα πρέπει να αναγράφεται τόσο το ονοματεπώνυμο όσο και η υπηρεσιακή του ιδιότητα²⁹².
- ✓ Ενδιαφέρεται για τα αποτελέσματα της εργασίας του, αναγνωρίζει τυχόν λάθη και φροντίζει να μην τα επαναλάβει στο μέλλον. Όταν διαπιστώσει ότι με πράξη ή παράλειψή του έθιξε κάποιο δικαίωμα πολίτη, οφείλει αμέσως να ζητήσει συγγνώμη και να προβεί σε κάθε νόμιμη ενέργεια για να επανορθώσει.
- ✓ Διακατέχεται από υπευθυνότητα και απόλυτη συνέπεια ως προς τις δεσμεύσεις απέναντι στους πολίτες. Για παράδειγμα, αν έχει δεσμευθεί να αποστείλει γραπτή απάντηση εντός προθεσμίας, συντομότερης από την προβλεπόμενη, ή να επικοινωνήσει τηλεφωνικά ή να δεχθεί τον πολίτη στην Υπηρεσία του, οφείλει, με κάθε τρόπο, να ανταποκριθεί σε αυτήν τη δέσμευση. Σε περίπτωση που αυτό δεν είναι εφικτό, υποχρεούται και πάλι σε κάποια ενέργεια, αυτή της έγκαιρης ενημέρωσης του πολίτη/ συναλλασσομένου²⁹³.
- ✓ Τέλος, ειδική περίπτωση αποτελεί η απώλεια φακέλου που αφορά υπόθεση πολίτη, οπότε και ο δημόσιος υπάλληλος οφείλει να προβεί σε όλες τις απαραίτητες ενέργειες για την επανασύσταση αυτού²⁹⁴.

Η άλλη πλευρά της δράσης των δημοσίων υπαλλήλων αφορά στην άσκηση των καθηκόντων τους, όταν αυτή δεν τους φέρνει σε άμεση επαφή με τους πολίτες, αλλά αφορά γενικότερα τον χειρισμό υποθέσεών τους, όπως επί παραδείγματι απαντήσεις σε αιτήσεις πληροφοριακού περιεχομένου, χορήγηση βεβαιώσεων και πιστοποιητικών και έκδοση πάσης φύσεως αποφάσεων.

Η δημόσια διοίκηση βασίζεται σε θεμελιώδεις αρχές του διοικητικού δικαίου. Οι περισσότερες από τις αρχές αυτές έχουν διαμορφωθεί στο πλαίσιο της νομολογίας του Συμβουλίου της Επικρατείας αλλά και των τακτικών διοικητικών δικαστηρίων,

²⁹² Εγκύκλιος ΔΙΣΚΠΟ/Φ.18/οικ.15584/10-7-2006

²⁹³ Ν. 2690/1999 άρθρο 4 (ΦΕΚ 45 Α΄) & άρθρο 6 του Ν. 3242/2004 «ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ, ΤΗ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΚΑΙ ΤΟΥΣ Ο.Τ.Α.» (ΦΕΚ 102 Α΄)

²⁹⁴ Ν.3242/2004 (άρθρο 6 παρ. 5) και Π.Δ. 114/2005 Π.Δ. 114/2005 «ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗ ΑΝΑΣΥΣΤΑΣΗ ΦΑΚΕΛΟΥ, Ο ΟΠΟΙΟΣ ΕΧΕΙ ΑΠΟΛΕΣΘΕΙ ΑΠΟ ΥΠΑΙΤΙΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ» (ΦΕΚ 165 Α΄)

στο σύνολό τους διαθέτουν συνταγματικό έρεισμα²⁹⁵ και είναι αυτές ακριβώς που νομιμοποιούν τη δράση της δημόσιας διοίκησης. Η σημασία τους είναι καθοριστική για την ερμηνεία των κανόνων του διοικητικού δικαίου και την ενότητα της εφαρμογής τους και πρέπει επομένως να διέπουν κάθε πτυχή της συμπεριφοράς των δημοσίων υπαλλήλων²⁹⁶. Έτσι, κατά τον χειρισμό των υποθέσεων των πολιτών, ο δημόσιος υπάλληλος οφείλει να τηρεί/ φροντίζει/ εξασφαλίζει τα ακόλουθα²⁹⁷:

Τήρηση της νομιμότητας: Ο υπάλληλος ενεργεί σύμφωνα με το δίκαιο και εφαρμόζει τους κανόνες και τις διατάξεις που προβλέπονται και απορρέουν από το Σύνταγμα, το Ευρωπαϊκό δίκαιο και τις νομοθετικές πράξεις. Οι αποφάσεις που λαμβάνει ή και εκδίδει θα πρέπει πάντοτε και σε κάθε περίπτωση να έχουν νομική βάση και να συμμορφώνονται με τις διατάξεις του νόμου.

Πέραν τούτου, θα ήταν καλό να έχει υπόψη του ότι οι εγκύκλιες οδηγίες δεν αποτελούν κανόνες δικαίου και συνεπώς, σε καμία περίπτωση, δεν δύνανται αυτές να υποκαταστήσουν ή να καταργήσουν τον νόμο αφού περιέχουν οδηγίες ή διευκρινίσεις. Η εγκύκλιος εμπεριέχει ρυθμίσεις με δεσμευτικό περιεχόμενο για τα ιεραρχικά κατώτερα διοικητικά όργανα, ερμηνεύοντας την κείμενη νομοθεσία, με στόχο τη βελτίωση της αποτελεσματικής δράσης της δημόσιας διοίκησης και της προστασίας των δικαιωμάτων των διοικουμένων μέσω της δημιουργίας ομοιόμορφων διοικητικών πρακτικών. Ωστόσο, δεν αποτελεί εκτελεστή διοικητική πράξη έναντι των διοικουμένων, στο βαθμό που δεν τους επάγονται με τρόπο άμεσο δικαιώματα ή υποχρεώσεις από την εφαρμογή τους²⁹⁸. Έτσι, η Υπουργική εγκύκλιος παρέχει οδηγίες προς τα διοικητικά όργανα για τον τρόπο εφαρμογής ενός ισχύοντος Νόμου, αποτελώντας μέτρο εσωτερικής φύσεως που στοχεύει στην ομοιόμορφη εφαρμογή από το σύνολο της δημόσιας διοίκησης²⁹⁹.

Βέβαια, ποιος δημόσιος υπάλληλος δεν πιστεύει ότι η μελέτη των εγκυκλίων είναι πολύ χρήσιμη για την αντιμετώπιση πρακτικών ζητημάτων που τις περισσότερες φορές δεν αναφέρονται στον νόμο και που είναι απαραίτητη για την εκτέλεση των

²⁹⁵ Γέροντας, Α., Λύτρας, Σ., Παυλόπουλος, Π., Σιούτη, Γ., & Φλογαίτης, Σ. (2010). *Διοικητικό δίκαιο*, Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα Α.Ε.

²⁹⁶ Ακριβοπούλου, Μ. Χ., & Ανθόπουλος, Χ. (2015). *Εισαγωγή στο Διοικητικό Δίκαιο*. Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα και Βοηθήματα: www.kallipos.gr, σελ. 23

²⁹⁷ Κώδικας Ορθής Διοικητικής Συμπεριφοράς

²⁹⁸ Ακριβοπούλου, Μ. Χ., & Ανθόπουλος, Χ. (2015). *Εισαγωγή στο Διοικητικό Δίκαιο*. Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα και Βοηθήματα: www.kallipos.gr, σελ. 36

²⁹⁹ Κόρσος Δ. (1977). *Εισηγήσεις Διοικητικού Δικαίου*. Τόμος Β'. Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα, σελ. 218

καθημερινών καθηκόντων τους. Η μελέτη των εγκυκλίων, όμως, θα πρέπει να γίνεται πάντα σε συνδυασμό με τη μελέτη του νομοθετικού πλαισίου.

Επιπλέον, κατά την εφαρμογή του Νόμου, η Διοίκηση δεν θα πρέπει να περιορίζεται στη γραμματική ερμηνεία του νόμου και εφαρμογή των νομοθετικών διατάξεων, αλλά να λαμβάνεται υπόψη και το πνεύμα του νομοθέτη, όπως προκύπτει και από την αιτιολογική έκθεση του εκάστοτε νόμου αλλά και τα Πρακτικά των Συνεδριάσεων της Βουλής, καθώς επίσης και από τις γενικές αρχές του διοικητικού δικαίου. Επίσης, θα πρέπει να τηρείται η αρχή της αναλογικότητας και να μην περιορίζονται τα δικαιώματα των πολιτών. Έτσι, ενώ είναι δεδομένο ότι η διακριτική ευχέρεια αποτελεί μέρος της νόμιμης δράσης του δημοσίου υπαλλήλου, όταν ο νόμος παρέχει τη δυνατότητα επιλογής μεταξύ περισσοτέρων νομίμων λύσεων που δεν βλάπτουν το δημόσιο συμφέρον, ο δημόσιος υπάλληλος οφείλει να επιλέξει την επεικέστερη λύση για τον πολίτη.

Επιπρόσθετα, υποχρέωση του δημοσίου υπαλλήλου αποτελεί η συμμόρφωση με τελεσίδικες δικαστικές αποφάσεις κατόπιν ενημέρωσης της υπηρεσίας του για το περιεχόμενο αυτών, προτείνοντας παράλληλα συγκεκριμένους τρόπους και μέτρα πλήρους εφαρμογής τους³⁰⁰. Σημειώνεται ότι προκειμένου να συντρέχει υποχρέωση συμμόρφωσης σε μία δικαστική απόφαση, όπως έχει διαμορφωθεί και μέσα από τη Νομολογία, θα πρέπει³⁰¹:

- α. Να έχει εκδοθεί από ένα συγκροτημένο δικαστήριο εκ των διοικητικών, πολιτικών, ποινικών και ειδικών δικαστηρίων που παράγουν τέτοια υποχρέωση
- β. Να είναι οριστική απόφαση ή να έχει καταστεί τελεσίδικη
- γ. Να είναι εκτελεστή
- δ. Να έχει εκδοθεί κατά την τακτική ή κάποια ειδική διαδικασία
- ε. Να είναι καταψηφιστική
- στ. Να μην είναι απορριπτική
- ζ. Οι αιτών πρέπει να ήταν διάδικος στη δίκη της υποθέσεως, για την οποία εκδόθηκε η συγκεκριμένη απόφαση.

³⁰⁰ Σύνταγμα άρθρα 94 παρ.4 και 95 παρ.5, Π.Δ. 61/2004 «ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΕΛΕΓΧΟΥ ΤΗΣ ΣΥΜΜΟΡΦΩΣΗΣ ΤΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΠΡΟΣ ΤΙΣ ΔΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ» (ΦΕΚ 54 Α')

³⁰¹ Διβάνη, Χ. (12/2010. Η συμμόρφωση της διοικήσεως στις δικαστικές αποφάσεις κατά την νομολογία. *Θεωρία και Πράξη Διοικητικού Δικαίου*, σελ. 1270

Ανεξαρτησία και αμεροληψία: Σύμφωνα και με τον Υπαλληλικό Κώδικα³⁰², ο δημόσιος υπάλληλος εκτελεί τα καθήκοντά του με αμεροληψία, ανεπηρέαστος από οποιουδήποτε είδους εξωϋπηρεσιακές παρεμβάσεις. Έτσι, κατά την έκδοση των πράξεων που αφορούν κάθε πολίτη, θα πρέπει να παρέχεται στον διοικούμενο κατ' ελάχιστο, η εγγύηση αμερόληπτης και αντικειμενικής κρίσης, ήτοι κρίσης απαλλαγμένης από οποιασδήποτε μορφής προκατάληψη.

Περαιτέρω, ο δημόσιος υπάλληλος οφείλει να αποφεύγει να συνάπτει στενές κοινωνικές σχέσεις με πρόσωπα των οποίων ουσιώδη συμφέροντα χειρίζεται στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων του³⁰³.

Επίσης, δεν θα πρέπει να επηρεάζεται από την κοινωνική, επαγγελματική ή οικονομική θέση των πολιτών, με αποτέλεσμα συνακολούθως ενδεχομένως την επιρροή στη χρονική προτεραιότητα των υποθέσεων ή στην ουσία του χειρισμού αυτών.

Γενικότερα, οι δημόσιοι υπάλληλοι πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τους και να αξιολογούν με αντικειμενικότητα όλα τα στοιχεία των υποθέσεων που χειρίζονται, με στόχο να καταλήγουν πάντα σε ορθές αποφάσεις. Επίσης, δεν θα πρέπει κατά την άσκηση των καθηκόντων τους να επηρεάζονται από τις πολιτικές πεποιθήσεις τους. Οι υπάλληλοι οφείλουν να γνωρίζουν ότι η δημόσια διοίκηση είναι υπεύθυνη για τη συνεπή εφαρμογή των πολιτικών, είτε υπάρχει συμφωνία είτε ακόμα και διαφωνία με τις πολιτικές αυτές³⁰⁴.

Πολύ σημαντικό και σπουδαίο να γνωρίζει ο κάθε δημόσιος υπάλληλος είναι επίσης η υποχρέωση που έχει για αποχή ή αίτηση εξάιρεσης από τον χειρισμό υπόθεσης όταν: α) η ικανοποίηση προσωπικού συμφέροντός του συνδέεται με την έκβαση της υπόθεσης, β) είναι σύζυγος ή συγγενής εξ αίματος ή εξ αγχιστείας, κατ' ευθείαν μεν γραμμή απεριορίστως εκ πλαγίου δε έως και τετάρτου βαθμού, με κάποιον από τους ενδιαφερομένους, ή τέλος, γ) έχει ιδιαίτερη σχέση φιλίας ή εχθρότητας με τους ενδιαφερομένους. Όταν κατά την κρίση του, δε, συντρέχει στο πρόσωπό του λόγος που επιβάλλει την αποχή του, το δηλώνει αμέσως στην

³⁰² Ν.3528/2007, άρθρο 107 όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο δεύτερο του Ν.4057/2012 (ΦΕΚ 54 Α) και Ν.2690/1999 άρθρο 7

³⁰³ Ν. 3528/2007 άρθρο 107 παρ. 1 περ. κβ όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο δεύτερο του Ν.4057/2012 (ΦΕΚ 54 Α) - απόφαση ΔΕφ ΑΘ 93/2009

³⁰⁴ Σύνταγμα άρθρο 29 παρ. 3

προϊσταμένη αρχή ή τον προεδρεύοντα του συλλογικού οργάνου και απέχει από οποιαδήποτε ενέργεια μέχρι να εκδοθεί σχετική απόφαση³⁰⁵.

Ανιδιοτέλεια και ακεραιότητα: Ο δημόσιος υπάλληλος οφείλει να καλλιεργεί, με κάθε τρόπο, το αίσθημα εμπιστοσύνης των πολιτών, καθώς και να αποφεύγει κάθε ενέργεια που θα μπορούσε να θέσει σε αμφισβήτηση την εντιμότητα, την προσήλωση στο καθήκον ή την ηθική του ακεραιότητα. Σε περίπτωση αμφιβολίας, αποφεύγει κάθε πράξη που θα μπορούσε να δημιουργήσει υπόνοιες ότι παραβιάζει το νόμο ή τις ηθικές αρχές που πρέπει να διέπουν τις ενέργειές του³⁰⁶. Πρέπει να χαρακτηρίζεται από εντιμότητα και να μην αποδέχεται, άμεσα ή έμμεσα, οποιοδήποτε δώρο (όπως για παράδειγμα προσφορά αντικειμένου ή υπηρεσίας με χρηματική αξία, δάνειο, έκπτωση, διευκόλυνση, διασκέδαση, φιλοξενία, ταξίδι, στέγαση και διατροφή σε χαμηλή τιμή) από ενδιαφερόμενο πολίτη είτε από τρίτο. Εάν ο ίδιος ή κάποιος από τους στενούς συγγενείς του γίνει αποδέκτης δώρου, οφείλει, αφού ενημερώσει σχετικά την υπηρεσία του, να το επιστρέψει αμέσως ή να πληρώσει την αγοραία αξία του³⁰⁷.

Το αξίωμα του δημοσίου υπαλλήλου δεν θα πρέπει να χρησιμοποιείται για προσωπικά οφέλη ή προς εύνοια κάποιου προϊόντος, υπηρεσίας ή επιχείρησης και γενικά των ιδιωτικών συμφερόντων τρίτων, ούτε θα πρέπει συγγενείς ή φίλοι αυτού να επικαλεσθούν άμεσα ή έμμεσα την ιδιότητά του προς προώθηση των δικών τους συμφερόντων³⁰⁸.

Στην ανιδιοτέλεια του υπαλλήλου εντάσσεται και η υποχρέωση που αναλύθηκε προηγουμένως, της μη υιοθέτησης αναξιοπρεπούς ή ανάρμοστης ή ανάξιας για υπάλληλο συμπεριφορά εντός ή εκτός υπηρεσίας³⁰⁹.

Υπευθυνότητα: Ο δημόσιος υπάλληλος οφείλει να επιδεικνύει υπευθυνότητα και να υποστηρίζει και αιτιολογεί τις αποφάσεις και ενέργειές του³¹⁰. Επιπλέον, οφείλει να διασφαλίζει τη συνέχεια της διοικητικής δράσης και να μεριμνά για την ενότητα της δημόσιας υπηρεσίας. Η μη διεκπεραίωση ή η καθυστέρηση διεκπεραίωσης μιας

³⁰⁵ Ν. 2690/1999 άρθρο 7 παρ. 3 και Ν. 3528/2007 άρθρο 36

³⁰⁶ Σύνταγμα άρθρο 103 παρ. 1 και Ν. 3528/2007 άρθρο 107 παρ. 1 περ. δ, ιδ και κα, όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο δεύτερο του Ν.4057/2012 (ΦΕΚ 54 Α)

³⁰⁷ Ν.3528/2007 άρθρο 107 παρ. 1 περ. δ, όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο δεύτερο του Ν.4057/2012

³⁰⁸ Ν. 3528/2007 άρθρο 107 παρ. 1 περ. ιδ, όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο δεύτερο του Ν.4057/2012 - Ν. 2690/1999 άρθρο 7 παρ. 2

³⁰⁹ Ν. 3528/2007 άρθρο 107 παρ. 1 περ. ε, όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο δεύτερο του Ν. 4057/2012

³¹⁰ Ν. 3528/2007 άρθρο 25 παρ. 1

υπόθεσης πολίτη δεν είναι δυνατόν να δικαιολογείται -και να υποστηρίζεται αυτό από τον υπάλληλο- με την επίκληση αλλαγών στο προσωπικό ή στην ηγεσία της υπηρεσίας. Τέλος, όταν περιέλθει σε υπάλληλο αίτηση του ενδιαφερομένου, για την οποία δεν είναι αρμόδια η Υπηρεσία του, πρέπει να φροντίσει για την εντός της προβλεπόμενης προθεσμίας διαβίβασή της στην αρμόδια υπηρεσία, ενημερώνοντας ταυτόχρονα τον ενδιαφερόμενο εγγράφως³¹¹.

Ισότητα: Ο δημόσιος υπάλληλος θα πρέπει να επιδεικνύει σεβασμό στην αρχή της ισότητας και να αντιμετωπίζει όσους βρίσκονται στην ίδια κατάσταση με τον ίδιο τρόπο, αποφεύγοντας κάθε ενέργεια που μπορεί να χαρακτηριστεί αθέμιτη διακριτική μεταχείριση³¹². Κατά τον χειρισμό υποθέσεων, θα πρέπει επίσης να διασφαλίζει την τήρηση της αρχής της ισότητας, των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης. Η διαφορά μεταχείρισης δεν αποκλείεται, αρκεί να συντρέχουν ειδικοί λόγοι και να εξασφαλίζεται από τον δημόσιο υπάλληλο ότι αυτή δικαιολογείται από τα αντικειμενικά χαρακτηριστικά της συγκεκριμένης υπόθεσης³¹³.

Επιπρόσθετα, ο δημόσιος υπάλληλος δεν θα πρέπει να προβάλλει γραφειοκρατικά ή άλλα προσκόμματα σε βάρος προσώπων, όπως για παράδειγμα χρονική καθυστέρηση χειρισμού υποθέσεων, εξαιτίας του φύλου τους, ή της φυλετικής ή εθνικής καταγωγής τους, της θρησκείας ή των πολιτικών ή φιλοσοφικών πεποιθήσεων, της αναπηρίας, της ηλικίας ή του γενετήσιου προσανατολισμού τους. Ιδίως κατά την άσκηση διακριτικής ευχέρειας, δεν επιτρέπεται η άσκηση των αρμοδιοτήτων να διενεργείται με διαφορετικό τρόπο ανάλογα με τις πεποιθήσεις των πολιτών ή να θέτουν γραφειοκρατικά εμπόδια και να καθυστερούν το χειρισμό υποθέσεων των διοικουμένων³¹⁴.

Αναλογικότητα: Ο δημόσιος υπάλληλος οφείλει να εξασφαλίζει ότι τα μέτρα που λαμβάνονται είναι ανάλογα προς τον επιδιωκόμενο στόχο. Έτσι, θα πρέπει με ιδιαίτερη φροντίδα να λαμβάνει τα αναγκαία μέτρα να είναι αναγκαία, αυτά δηλαδή που είναι πρόσφορα και ανάλογα του επιδιωκόμενου στόχου. Τέλος, θα πρέπει να

³¹¹ Ν. 2690/1999 άρθρο 4

³¹² Ν. 3528/2007 άρθρο 27 παρ. 3

³¹³ Ν. 1735/1987 άρθρο 1 Ν.1735/1987 «ΠΡΟΣΛΗΨΕΙΣ ΣΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ ΤΟΜΕΑ, ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ ΣΤΗ ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ, ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.» (ΦΕΚ 195 Α΄) και Ν.3528/2007 άρθρο 107 παρ. 1 περ. ζ, όπως τροποποιήθηκε από το Ν.4057/2012

³¹⁴ Σύνταγμα άρθρα 4 παρ. 2 και 5 παρ. 2 - Ν. 3304/2005 «ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ ΤΗΣ ΙΣΗΣ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΩΣ ΦΥΛΕΤΙΚΗΣ Ή ΕΘΝΟΤΙΚΗΣ ΚΑΤΑΓΩΓΗΣ, ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ Ή ΑΛΛΩΝ ΠΕΠΟΙΘΗΣΕΩΝ, ΑΝΑΠΗΡΙΑΣ, ΗΛΙΚΙΑΣ ΜΗ ΓΕΝΕΤΗΣΙΟΥ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ» (ΦΕΚ 16 Α) - Ν. 1735/1987 άρθρο 18 παρ. 1

αποφεύγει τον περιορισμό των δικαιωμάτων ή την επιβολή επαχθών μέτρων, όταν αυτά είναι δυσανάλογα προς τη σπουδαιότητα του συμφέροντος που εξυπηρετείται, είτε δημόσιου είτε ιδιωτικού³¹⁵.

Εχεμύθεια – εμπιστευτικότητα – απόρρητο: Η εχεμύθεια, όπως αναφέρθηκε και στην προηγούμενη ενότητα, γίνεται αντιληπτό ότι αποτελεί βασικό πυλώνα κατά τη συμπεριφορά του δημοσίου υπαλλήλου. Όπως και προαναφέρθηκε, ο δημόσιος υπάλληλος δεν θα πρέπει να χρησιμοποιεί πληροφορίες για θέματα που χαρακτηρίζονται από τις κείμενες διατάξεις ως απόρρητα, καθώς και σε κάθε περίπτωση που τούτο επιβάλλεται από την κοινή πείρα και λογική για γεγονότα ή πληροφορίες που κατέχει λόγω της υπηρεσίας ή της θέσης του, και δεν επιτρέπει την αθέμιτη χρήση τους για να εξυπηρετηθεί οποιοδήποτε συμφέρον, δημόσιο ή ιδιωτικό³¹⁶. Επίσης, θα πρέπει να διασφαλίζεται η εμπιστευτικότητα των πληροφοριών που χειρίζεται σε κάθε περίπτωση, και ιδιαίτερα όταν χρησιμοποιεί νέες τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνίας³¹⁷. Οφείλει δηλαδή να μην δημοσιοποιεί πληροφορίες που αφορούν την ιδιωτική και οικογενειακή ζωή των πολιτών ή άλλα ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα, τις οποίες κατέχει λόγω της υπηρεσιακής του θέσης³¹⁸. Όταν του ζητούνται από κάποιον πολίτη πληροφορίες, οι οποίες εμπίπτουν στη σφαίρα του απορρήτου, ο υπάλληλος οφείλει πάντως να εξηγήσει τους λόγους για τους οποίους δεν επιτρέπεται η χορήγηση των πληροφοριών αυτών, καθώς και να παραπέμπει στις σχετικές διατάξεις. Τέλος, είναι υποχρεωμένος να παρέχει υπηρεσίες ηλεκτρονικής διακυβέρνησης με σεβασμό του δικαιώματος προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και της ιδιωτικότητας των φυσικών προσώπων³¹⁹.

Πρόσβαση σε έγγραφα - δημοσιοποίηση στοιχείων: Βασικά στοιχεία της συμπεριφοράς του δημοσίου υπαλλήλου αποτελούν 1) η διευκόλυνση τόσο για την πρόσβαση των πολιτών στα διοικητικά έγγραφα, ηλεκτρονικά και μη, καθώς και στα ιδιωτικά έγγραφα, επίσης ηλεκτρονικά και μη, τα οποία φυλάσσονται στις δημόσιες υπηρεσίες και αφορούν εκκρεμή ή ακόμη και διεκπεραιωθείσα δική του υπόθεση,

³¹⁵ Σύνταγμα άρθρο 25 παρ. 1

³¹⁶ Ν. 3528/2007 άρθρο 26, Ν. 3528/2007, άρθρο 107 παρ. 1 περ. η, όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο δεύτερο του Ν. 4057/2012 και άρθρο 252 ΠΚ

³¹⁷ Ν. 3528/2007 άρθρο 26

³¹⁸ Ν. 2690/1999 άρθρο 5 παρ. 3 - Ν. 2472/1997 «ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ» (ΦΕΚ 50 Α')

³¹⁹ Ν.3979/2011 «ΓΙΑ ΤΗΝ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΚΑΙ ΛΟΙΠΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ» (ΦΕΚ 138 Α'), άρθρο 7 παρ.1

2) η εξασφάλιση της εγκυρότητας, νομιμότητας, πληρότητας, ακρίβειας και επικαιροποίησης των πληροφοριών στις οποίες οι συναλλασσόμενοι με τη δημόσια υπηρεσία έχουν πρόσβαση με ή χωρίς χρήση Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών³²⁰. Περαιτέρω, ο δημόσιος υπάλληλος καθίσταται αρμόδιος να φροντίσει οι πολίτες να λαμβάνουν γνώση των εγγράφων, τηρώντας τους περιορισμούς της κείμενης νομοθεσίας (όπως το απόρρητο εγγράφων και τα ευαίσθητα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα), αποφεύγοντας την προσχηματική επίκληση αυτών των περιορισμών³²¹.

Ο δημόσιος υπάλληλος οφείλει επιπλέον να:

- ◆ Διευκολύνει, σε περιπτώσεις που επιτρέπεται, την περαιτέρω χρήση εγγράφων που εκδίδονται ή βρίσκονται στην κατοχή των υπηρεσιών του δημόσιου τομέα, για εμπορικούς ή μη εμπορικούς σκοπούς³²².
- ◆ Φροντίζει έτσι ώστε οι πολίτες να λαμβάνουν άμεσα γνώση των αποφάσεων που επηρεάζουν τα δικαιώματα ή τα συμφέροντα τους.
- ◆ Φροντίζει για την έγκαιρη ενημέρωση των ενδιαφερομένων, όταν περιέλθουν σε γνώση του νέα πραγματικά ή νομικά δεδομένα, σχετικά με την υπόθεσή τους.
- ◆ Μην προβαίνει σε αλλοίωση ή παραποίηση του περιεχομένου των χορηγούμενων εγγράφων με οποιονδήποτε τρόπο, ενώ μεριμνά ώστε, κατά τη χορήγηση των εγγράφων που προορίζονται για περαιτέρω χρήση, τα έγγραφα να υφίστανται ειδική επεξεργασία, προκειμένου να απαλειφθούν τυχόν προσωπικά στοιχεία.
- ◆ Μην δημοσιοποιεί στοιχεία της υπηρεσίας του χωρίς την προηγούμενη έγκρισή της και δεν παρέχει πληροφορίες των οποίων η ακρίβεια δεν έχει εξακριβωθεί.

Διαφάνεια της υπηρεσιακής δράσης: Ο δημόσιος υπάλληλος ασκεί τα καθήκοντά του κατά τρόπο που να διευκολύνεται η ενημέρωση των πολιτών/συναλλασσομένων, ο κοινωνικός διάλογος, η κριτική και ο νόμιμος έλεγχος, δίχως να απαιτείται από τον πολίτη να θεμελιώσει ειδικό έννομο συμφέρον. Κάθε πολίτης μπορεί να λαμβάνει γνώση, με την επιφύλαξη των εξαιρέσεων του νόμου που προαναφέρθηκαν στο

³²⁰ Ν.3979/2011 (ΦΕΚ Α 138), άρθρο 4, παρ. 3

³²¹ Σύνταγμα άρθρο 10 παρ. 3 - Ν. 2690/1999 άρθρο 5 - Ν. 3528/2007 άρθρο 26 παρ. 2

³²² Ν.3448/2006 «ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΧΡΗΣΗ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΤΟΜΕΑ ΚΑΙ ΤΗ ΡΥΘΜΙΣΗ ΘΕΜΑΤΩΝ ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑΣ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ, ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΣΗΣ» (ΦΕΚ 57 Α')

προηγούμενο κεφάλαιο, των διοικητικών εγγράφων καθώς και των ιδιωτικών εγγράφων, που φυλάσσονται στις δημόσιες υπηρεσίες, και είναι σχετικά με την υπόθεσή του η οποία εκκρεμεί σε αυτές ή έχει διεκπεραιωθεί από αυτές³²³.

Οι υπηρεσίες και κατ' επέκταση οι υπάλληλοι έχουν υποχρέωση ανάρτησης των νόμων, των κανονιστικών πράξεων και εν γένει πράξεων των κυβερνητικών και διοικητικών οργάνων στο Διαδίκτυο, με την επιφύλαξη των κανόνων για την προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων ευαίσθητου προσωπικού χαρακτήρα και απορρήτων, προκειμένου να επιτυγχάνονται η έγκαιρη και έγκυρη πληροφόρηση των πολιτών, η διαφάνεια και ο αποτελεσματικός έλεγχος της κυβερνητικής και διοικητικής δράσης. Προβλέπεται και υπαγορεύεται επίσης, ειδική μέριμνα για την αμελλητί, δηλαδή τάχιστη και χωρίς υπαίτια καθυστέρηση, ανάρτηση στο διαδίκτυο των εν λόγω πράξεων και για το λόγο ότι, σε αρκετές περιπτώσεις πράξεων, η ανάρτηση συνιστά προϋπόθεση για την εκτέλεσή τους³²⁴.

Τέλος, στην κατηγορία αυτή εμπίπτει και η υποχρέωση του υπαλλήλου για διαμόρφωση της πληροφόρησης- επικοινωνίας, καθώς και εν γένει των υπηρεσιών ηλεκτρονικής διακυβέρνησης στα πλαίσια των αρμοδιοτήτων του, με τρόπο ώστε αυτές να είναι φιλικές προς τον χρήστη, να διασφαλίζουν και να ενισχύουν την ισότητα ως προς την πρόσβαση σε πληροφορίες και υπηρεσίες ηλεκτρονικής διακυβέρνησης και να λαμβάνουν υπόψη τις ιδιαίτερες ανάγκες πρόσβασης ορισμένων ομάδων ή ατόμων και ειδικά των ατόμων με αναπηρία³²⁵.

Αιτήσεις πολιτών – πρωτοκόλληση - διεκπεραίωση: Υποχρέωση για τους δημοσίου υπαλλήλους υφίσταται και ως προς την παραλαβή κάθε αίτησης υποβληθείσας στην Υπηρεσία του, καθώς και ως προς τη χορήγηση στον ενδιαφερόμενο απόδειξης παραλαβής. Στην τελευταία θα πρέπει να περιλαμβάνονται ο αριθμός πρωτοκόλλου της αίτησης, η προθεσμία εντός της οποίας υφίσταται υποχρέωση προς διεκπεραίωση της υπόθεσης, καθώς και η επισήμανση ότι σε περίπτωση υπέρβασης των χρονικών ορίων που προβλέπονται, παρέχεται η δυνατότητα αποζημίωσης³²⁶.

³²³ Ν. 2690/1999 άρθρο 5 - άρθρο 16 του Ν.1599/1986 «ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΡΑΤΟΥΣ-ΠΟΛΙΤΗ, ΚΑΘΙΕΡΩΣΗ ΝΕΟΥ ΤΥΠΟΥ ΔΕΛΤΙΟΥ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.» (ΦΕΚ 75 Α')

³²⁴ Ν. 3861/2010 «ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΦΑΝΕΙΑΣ ΜΕ ΤΗΝ ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗ ΑΝΑΡΤΗΣΗ ΝΟΜΩΝ ΚΑΙ ΠΡΑΞΕΩΝ ΤΩΝ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΩΝ, ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ «ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΔΙΑΥΓΕΙΑ» ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.» (ΦΕΚ 112 Α')

³²⁵ Ν.3979/2011 «ΓΙΑ ΤΗΝ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΚΑΙ ΛΟΙΠΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ» (ΦΕΚ 138 Α'), άρθρο 4, παρ. 7

³²⁶ Ν. 2690/1999 άρθρα 12 και δεύτερο

Επίσης, οι απαντήσεις στα αιτήματα των πολιτών θα πρέπει να διατυπώνονται με σαφήνεια, πληρότητα και εντός των προβλεπόμενων προθεσμιών, με την παράλληλη υποχρέωση για εξέταση σε βάθος ενδεχομένων παραπόνων και τυχόν καταγγελιών. Εάν κάποια υπόθεση δεν μπορεί να διεκπεραιωθεί λόγω αντικειμενικής αδυναμίας, ειδικά αιτιολογημένης, ο δημόσιος υπάλληλος θα πρέπει να γνωστοποιήσει εγγράφως στον αιτούντα τους λόγους της καθυστέρησης, τον υπάλληλο που έχει αναλάβει την υπόθεση και τον αριθμό τηλεφώνου του, για την παροχή πληροφοριών, καθώς και κάθε άλλη χρήσιμη πληροφορία ανά περίπτωση³²⁷. Σε περίπτωση που η αίτηση έχει υποβληθεί σε αναρμόδια υπηρεσία, ο υπάλληλος φροντίζει μέσα σε τρεις (3) ημέρες, να τη διαβιβάσει στην αρμόδια και να γνωστοποιήσει τούτο στον ενδιαφερόμενο.

Ανεπίτρεπτες ενέργειες αποτελούν η αλλοίωση, η παραποίηση ή η παρακράτηση ανοικτών αριθμών πρωτοκόλλου. Το ηλεκτρονικό πρωτόκολλο αποτελεί τη βέλτιστη λύση προς αντιμετώπιση του φαινομένου αυτού.

Τέλος, στη βάση και της αρχής της χρηστής διοίκησης, τα διοικητικά όργανα οφείλουν να ασκούν τις αρμοδιότητές τους εντός ευλόγου χρόνου. Ακόμη και όταν ο νόμος δεν τάσσει αποκλειστικές προθεσμίες, η διοίκηση δε δικαιούται να αδρανήει εις βάρος των συμφερόντων των διοικουμένων³²⁸.

Δικαίωμα προηγούμενης ακρόασης: Πρόκειται για ένα βασικότατο δικαίωμα των πολιτών, που κάθε δημόσιος υπάλληλος υποχρεούται να γνωρίζει και να εφαρμόζει δεόντως. Έτσι, προτού προβεί σε διοικητική πράξη ή υλική ενέργεια που θίγει δικαιώματα ή συμφέροντα πολίτη, ο υπάλληλος καλεί τον ενδιαφερόμενο για να τον ενημερώσει και να του δώσει την ευκαιρία να εκφράσει τις απόψεις του³²⁹. Όταν εκδίδεται μια δυσμενής για τον πολίτη διοικητική πράξη, είναι επιβεβλημένο να τηρείται ο τύπος και η ουσία της προηγούμενης ακρόασης του πολίτη και να περιγράφονται οι τρόποι υποβολής διοικητικών προσφυγών (για παράδειγμα αιτήσεις θεραπείας, ιεραρχικές ή ενδικοφανείς προσφυγές) ή ενστάσεων, όλες οι προθεσμίες για την άσκηση των προβλεπόμενων ενδίκων μέσων και βοηθημάτων, καθώς επίσης και οι συνέπειες της παράλειψης άσκησής τους. Αν ο δημόσιος υπάλληλος δεν τις γνωρίζει, οφείλει να ενημερωθεί. Επιπρόσθετα, είναι θεμιτό να ενημερώνεται ο πολίτης για τη δυνατότητα προσφυγής του σε θεσμοθετημένα διαμεσολαβητικά

³²⁷ Σύνταγμα άρθρο 10 παρ. 3 - Ν. 2690/1999 άρθρο 4

³²⁸ ΣτΕ 716/1998, ΣτΕ 1216/1992, ΔΕφ ΑΘ 1932/1991

³²⁹ Σύνταγμα άρθρο 20 παρ. 2 - Ν. 2690/1999 άρθρο 6

όργανα, όπως στον Συνήγορο του Πολίτη. Αποτελεί δικαίωμα όλων των πολιτών, σε περιπτώσεις που πρόκειται να ληφθεί απόφαση που θίγει τα δικαιώματά τους, να υποβάλουν γραπτά σχόλια και όπου κρίνεται αναγκαίο να παρουσιάζουν τις παρατηρήσεις τους προφορικά, πριν τη λήψη της επίμαχης απόφασης.

Αιτιολόγηση των αποφάσεων: Κατά τη σύνταξη αποφάσεων, ο δημόσιος υπάλληλος οφείλει να εκθέτει στο προοίμιο τη νομική βάση αλλά και όλα τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης, που αιτιολογούν πλήρως την έκδοση της συγκεκριμένης απόφασης, ιδιαίτερα εάν αυτές θίγουν κάποιο συγκεκριμένο δικαίωμα των πολιτών³³⁰.

Συνεπώς, ο υπάλληλος θα πρέπει να καταλήγει στη λήψη και έκδοση αποφάσεων βάσει πλήρους, σαφούς και εξατομικευμένης αιτιολογίας, που να αποτελεί και βασικό μέρος του κειμένου αυτών.

Αποτελεσματικότητα – αποδοτικότητα – ποιότητα: Ο δημόσιος υπάλληλος οφείλει να φροντίζει για την αρτιότητα της εργασίας του, ώστε να διασφαλίζεται η ποιότητά της. Εκτελεί τα καθήκοντά του γρήγορα, αποτελεσματικά και αποδοτικά, χωρίς να επικαλείται τεχνικές δυσκολίες και διάφορες σκοπιμότητες. Επιπρόσθετα, πρέπει να καταβάλλει ειλικρινή προσπάθεια και να εργάζεται με ζήλο για την εκτέλεση του έργου του, σε όλη τη διάρκεια του ωραρίου. Η υποχρέωση αυτή βέβαια, προϋποθέτει την κατανόηση της μεγάλης σπουδαιότητας του έργου του³³¹.

Στα πλαίσια αυτά, θα πρέπει να αξιοποιεί με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τους διαθέσιμους πόρους της Υπηρεσίας του. Επίσης, να μεριμνά για την ανεύρεση του πλέον οικονομικού και αποδοτικού τρόπου για την διεκπεραίωση της εργασίας του αλλά και για την αποτελεσματική εφαρμογή των αποφάσεων της Δημόσιας Διοίκησης και να συνεργάζεται με τους συναδέλφους του για την καλύτερη εξυπηρέτηση του πολίτη, εφαρμόζοντας τις διατάξεις προς αποφυγή περιττών γραφειοκρατικών διαδικασιών³³².

Άλλες υποχρεώσεις του δημοσίου υπαλλήλου που απορρέουν από τη γενικότερη υποχρέωση προς εξασφάλιση της αποτελεσματικότητας, της αποδοτικότητας και της ποιότητας είναι οι εξής:

³³⁰ Ν. 2690/1999 άρθρο 17

³³¹ ΥΑ ΔΙΑΔΠ/ΦΒ1/14757/25-7-2011 (ΦΕΚ 1659 Β)

³³² Ν. 3230/2004 άρθρα 1-9 Ν. 3230/2004 «ΚΑΘΙΕΡΩΣΗ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΜΕ ΣΤΟΧΟΥΣ ΜΕΤΡΗΣΗΣ ΤΗΣ ΑΠΟΔΟΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ» (ΦΕΚ 44 Α΄)

- Συνεργάζεται με τα Κέντρα Εξυπηρέτησης Πολιτών για την κατά το δυνατό ταχύτερη και με ποιοτικότερους όρους εξυπηρέτηση των πολιτών³³³.
- Συνεργάζεται πρόθυμα και ουσιαστικά με τους ελεγκτικούς μηχανισμούς και τις Ανεξάρτητες Αρχές (Ανεξάρτητες Διοικητικές Αρχές, Γενικό Επιθεωρητή Δημόσιας Διοίκησης και ιδιαίτερα Σώματα Επιθεώρησης και Ελέγχου), καταβάλλοντας κάθε δυνατή προσπάθεια για τη συμμόρφωση της υπηρεσίας σε τυχόν προτάσεις και υποδείξεις.
- Καταβάλλει κάθε δυνατή προσπάθεια για την άμεση εξυπηρέτηση των πολιτών, ήτοι κατά την πρώτη προσέλευσή τους στην Υπηρεσία, προκειμένου να αποφεύγεται η ταλαιπωρία μιας δεύτερης επίσκεψης, εφόσον αυτό επιτρέπεται από τη φύση του αιτήματος³³⁴.
- Είναι γνώστης (και μάλιστα με άρτια γνώση) όχι μόνο του ειδικότερου αντικείμενου του αλλά και τα γενικότερα αντικείμενα της Υπηρεσίας του, έτσι ώστε να επιδιώκεται και να επιτυγχάνεται η παροχή όσο το δυνατόν άρτιας πληροφόρησης προς τους διοικούμενους. Σημειώνεται στο σημείο αυτό, ότι η υποχρέωση παροχής πληροφοριών απορρέει από τη γενικότερη υποχρέωση εξυπηρέτησης των πολιτών, καθώς και από την αρχή της χρηστής διοίκησης. Ιδιαίτερα σε τομείς που κυριαρχεί η πολυνομία, η νομολογία έχει δεχτεί την υποχρέωση των οργάνων της διοίκησης να ενημερώνουν τους διοικούμενους για τα δικαιώματά τους³³⁵.
- Ενημερώνεται συνεχώς για το νέο θεσμικό πλαίσιο, συμπεριλαμβανομένου και εκείνου του κοινοτικού και διεθνούς δικαίου.
- Ενημερώνει γραπτώς την υπηρεσία του για τα προβλήματα που δημιουργεί η ύπαρξη ασαφών, ελλειπών, αντιφατικών, ή και περίπλοκων- παρωχημένων ρυθμίσεων κατά την άσκηση των καθηκόντων του.
- Εφαρμόζει τις διατάξεις για την απλούστευση των διοικητικών διαδικασιών, καθώς και την καταπολέμηση της γραφειοκρατίας³³⁶.
- Υποβάλλει γραπτώς προτάσεις βελτίωσης και αποδοτικότερης διαχείρισης της εργασίας του.

³³³ Ν. 3528/2007, άρθρο 117, παρ.4 όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο δεύτερο του Ν.4057/2012

³³⁴ Εγκύκλιος ΔΙΣΚΠΟ /Φ.18/οικ.6190/12-3-2012 (ΑΔΑ: Β44ΥΧ-ΦΗ0), «Δικαιώματα των πολιτών και των επιχειρήσεων στις συναλλαγές τους με τις δημόσιες υπηρεσίες»

³³⁵ Ν. 3528/2007 άρθρο 107 παρ. 1 περ. ιβ, όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο δεύτερο του Ν.4057/2012, ΣτΕ 2414/1985, ΣτΕ 4384/1985, ΣτΕ 3359/1986, ΣτΕ 2902/1989, ΣτΕ 1306/1990, ΣτΕ 3694/1991, ΣτΕ 59/1993, ΣτΕ 2167/1993, ΣτΕ 2892/1993

³³⁶ Ν.3528/2007, άρθρο 117, παρ. 4, όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο δεύτερο του Ν.4057/2012

- Παρακολουθεί τα νέα δεδομένα του επιστημονικού κλάδου και της εξειδίκευσής του, ενημερώνεται και να επιμορφώνεται επ' αυτών καθ' όλο το διάστημα της υπαλληλικής του σταδιοδρομίας.
- Όσο και αυτονόητο και να ακούγεται, ο δημόσιος υπάλληλος θα πρέπει σε τελική ανάλυση να γνωρίζει τόσο τα δικαιώματα όσο και τις υποχρεώσεις του, όπως αυτά προδιαγράφονται στην κείμενη νομοθεσία και νομολογία.

2.6. Δήλωση της Περιουσιακής Κατάστασης

Σύμφωνα με τον Υπαλληλικό Κώδικα³³⁷, οι δημόσιοι υπάλληλοι έχουν τις εξής υποχρεώσεις, οι οποίες τους ακολουθούν καθ' όλη τη διάρκεια της υπηρεσίας τους³³⁸:

1. να δηλώσουν εγγράφως κατά τον διορισμό τους την περιουσιακή κατάσταση των ιδίων, των συζύγων και των τέκνων τους, εφόσον συνοικούν με αυτούς, καθώς επίσης και κάθε μεταγενέστερη ουσιώδη μεταβολή αυτής, την οποία και οφείλουν να αιτιολογούν. Οποιαδήποτε αγορά κινητών σημαντικής αξίας ή ακινήτων από τον υπάλληλο ή τα προαναφερθέντα πρόσωπα, αιτιολογείται υποχρεωτικά με την υποβαλλόμενη δήλωση. Αν για την εν λόγω αγορά, ο υπάλληλος επικαλείται οικονομική ενίσχυση άλλων προσώπων, διαφορετικών από τα προαναφερθέντα, οφείλει να δηλώσει και την περιουσιακή κατάσταση των τελευταίων.
2. Σε περίπτωση γάμου, εντός τριών (3) μηνών από την τέλεσή του, πρέπει να δηλωθεί η περιουσιακή κατάσταση των συζύγων τους.

Η αρμόδια Υπηρεσία Προσωπικού υποχρεούται να ζητεί από τους υπαλλήλους να υποβάλλουν υπεύθυνη δήλωση για την ουσιώδη μεταβολή ή μη της περιουσιακής τους κατάστασης κάθε δύο (2) έτη. Επιπλέον, πρέπει να τονιστεί ότι η υποβολή της εν λόγω δήλωσης περιουσιακής κατάστασης είναι ανεξάρτητη από την υποβολή δήλωσης περιουσιακής κατάστασης που προβλέπεται από ειδικές διατάξεις, όπως αυτές θα αναφερθούν παρακάτω.

Κατά τη Νομολογία είχε κριθεί και κατά το παρελθόν ότι η υποχρέωση δηλώσεως οποιασδήποτε μεταβολής της περιουσιακής καταστάσεως των δημοσίων υπαλλήλων εκτείνεται επί των πάσης φύσεως περιουσιακών τους στοιχείων, δηλαδή δεν αφορά μόνο τα ακίνητα αλλά και τις κάθε είδους κινητές αξίες που έχουν αυτοί στην κατοχή τους, όπως επί παραδείγματι μετοχές και καταθέσεις. Η υποχρέωση αυτή δεν εξαρτάται από την έκδοση ή μη σχετικών εγκυκλίων εκ μέρους της Διοίκησης, ούτε αίρεται σε περίπτωση κατά την οποία τα μη αναφερόμενα στη σχετική δήλωση περιουσιακής κατάστασης στοιχεία είχαν τυχόν περιληφθεί στις ετήσιες δηλώσεις φορολογίας εισοδήματος ή άλλες δηλώσεις των υπαλλήλων³³⁹.

Σε περίπτωση που διαπιστωθεί ότι η μεταβολή της περιουσιακής κατάστασης του υπαλλήλου είναι δυσανάλογη προς τις αποδοχές και την εν γένει οικονομική

³³⁷ άρθρο 28 του Ν.3528/2007

³³⁸ Παναγόπουλος, Ι. Θ. (Μάιος 2014). ΔΗΜΟΣΙΟ ΥΠΑΛΛΗΛΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ. Η' ΕΚΔΟΣΗ, Αθήνα: Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης, σελ. 75

³³⁹ ΣτΕ 985/2005

κατάσταση αυτού, η αρμόδια υπηρεσία υποχρεούται να ενεργήσει έρευνα για την προέλευση των πόρων του υπαλλήλου. Αν ως αποτέλεσμα της έρευνας προκύψουν σοβαρές ενδείξεις ότι ο υπάλληλος απέκτησε τους πόρους αυτούς κατά τρόπο που συνιστά ποινικό αδίκημα ή πειθαρχικό παράπτωμα, ο αρμόδιος Υπουργός προβαίνει στις απαραίτητες ενέργειες για την ποινική ή πειθαρχική δίωξη αυτού. Προκειμένου για υπαλλήλους ΝΠΔΔ, η δίωξη αυτή ασκείται και από τα όργανα που είναι αρμόδια για την παραπομπή των υπαλλήλων στο υπηρεσιακό συμβούλιο. Έτσι, οι προϊστάμενοι οφείλουν να εξακριβώσουν, ύστερα από έρευνα, τους οικονομικούς πόρους του δημοσίου υπαλλήλου σε περίπτωση που ο τελευταίος με τον τρόπο ζωής του εγείρει υπόνοιες περί δυσανάλογου των συνθηκών διαβίωσής του συγκριτικά με τις αποδοχές του³⁴⁰.

Οι δηλώσεις περιουσιακής κατάστασης συντάσσονται σε ειδικό έντυπο το περιεχόμενο του οποίου καθορίζεται με κοινή απόφαση των Υπουργών Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης και Οικονομίας και Οικονομικών. Με την ίδια απόφαση είναι δυνατόν να οριστούν τα απαιτούμενα δικαιολογητικά που πρέπει είτε να αναγράφονται είτε να συνοδεύουν τις δηλώσεις. Τα στοιχεία που περιλαμβάνονται στις δηλώσεις περιουσιακής κατάστασης αποτελούν υποχρεωτικά αντικείμενο επεξεργασίας και διαβιβάζονται σε ηλεκτρονική μορφή στη Γενική Γραμματεία Πληροφοριακών Συστημάτων του Υπουργείου Οικονομίας και Οικονομικών, η οποία και τηρεί ειδικό μητρώο υπόχρεων, καθώς και μεριμνά για τη μηχανογραφική επεξεργασία των δηλώσεων και την κατοχύρωση του απόρρητου χαρακτήρα των στοιχείων που περιέχονται σε αυτές. Ο έλεγχος διενεργείται είτε αυτεπαγγέλτως είτε μετά από αίτημα της υπηρεσίας του υπαλλήλου είτε μετά από καταγγελία, από υπηρεσία του Υπουργείου Οικονομίας και Οικονομικών, που καθορίζεται με κοινή απόφαση των Υπουργών Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης και Οικονομίας και Οικονομικών³⁴¹, με την επιφύλαξη σχετικής διάταξης σύμφωνα με την οποία ο Γενικός Επιθεωρητής Δημόσιας Διοίκησης έχει την αρμοδιότητα διεξαγωγής του ελέγχου των δηλώσεων περιουσιακής κατάστασης συγκεκριμένων προσώπων³⁴².

³⁴⁰ Παναγόπουλος, Ι. Θ. (Μάιος 2014). ΔΗΜΟΣΙΟ ΥΠΑΛΛΗΛΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ. Η' ΕΚΔΟΣΗ, Αθήνα: Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης, σελ. 75-76

³⁴¹ με τις εκάστοτε ονομασίες τους

³⁴² παρ. 2 του άρθρου 1 του Ν. 3074/2002 «ΓΕΝΙΚΟΣ ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ. ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗ ΤΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΩΝ - ΕΛΕΓΚΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΙΚΟΥ ΟΡΓΑΝΟΥ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗΣ ΚΑΙ ΕΛΕΓΧΟΥ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ» (ΦΕΚ 296 Α'), όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει.

Συγκεκριμένα, ο ΓΕΔΔ διεξάγει τον έλεγχο των ετήσιων δηλώσεων οικονομικής κατάστασης (πόθεν έσχες) όλων των Προϊσταμένων των Διευθύνσεων των ΔΟΥ, των ΠΕΚ και ΔΕΚ, της ΥΠ.Ε.Ε., των Προϊσταμένων Τμημάτων και των υπαλλήλων-ελεγκτών που υπηρετούν στα Τμήματα Ελέγχου των προαναφερθεισών Υπηρεσιών, καθώς και των Προϊσταμένων όλων των οργανικών μονάδων πολεοδομίας³⁴³ των ΟΤΑ α΄ και β΄ βαθμού και των υπαλλήλων που υπηρετούν σε αυτές. Οι εν λόγω υπόχρεοι υποβάλλουν στον ΓΕΔΔ, μέσω των αρμόδιων Υπηρεσιών προσωπικού, ετησίως κατά τον μήνα Ιούνιο κάθε έτους, δήλωση περιουσιακής κατάστασης των ιδίων, των συζύγων και των ανήλικων τέκνων τους, ανεξάρτητα από το αν υπήρξε ουσιώδης μεταβολή ή όχι της περιουσιακής τους κατάστασης κατά την προηγούμενη χρονιά. Πολύ σημαντική είναι η πρόσφατη ρύθμιση, σύμφωνα με την οποία ο ΓΕΔΔ δύναται να διεξάγει έλεγχο περιουσιακής κατάστασης (πόθεν έσχες) δημοσίων υπαλλήλων που δεν είναι υπόχρεοι σε υποβολή δήλωσης περιουσιακής κατάστασης, οποτεδήποτε αυτό κριθεί αναγκαίο³⁴⁴.

Ειδικές διατάξεις σχετικά με την περιουσιακή κατάσταση των δημοσίων υπαλλήλων είναι εκείνες του Ν.3213/2003, όπως έχουν τροποποιηθεί και ισχύουν κυρίως με τις διατάξεις των Ν.4281/2014 και Ν.4389/2016. Αυτές αναφέρονται, μεταξύ άλλων, στους ακόλουθους υπόχρεους υποβολής δήλωσης περιουσιακής κατάστασης, για τους ίδιους, τους συζύγους και τα τέκνα τους:

Πρωθυπουργός, Αρχηγοί πολιτικών κομμάτων και όσοι διαχειρίζονται τα οικονομικά των κομμάτων, Υπουργοί- αναπληρωτές Υπουργοί – Υφυπουργοί, Βουλευτές- Ευρωβουλευτές, Περιφερειάρχες- Αντιπεριφερειάρχες- Πρόεδροι και μέλη Περιφερειακών/ Δημοτικών Συμβουλίων- Δήμαρχοι, Γενικοί- Ειδικοί γραμματείς Βουλής και Γενικής Κυβέρνησης, καθώς και υπάλληλοι / σύμβουλοι ειδικών θέσεων και οι μετακλητοί υπάλληλοι, οι οποίοι τοποθετούνται από μονομελές ή συλλογικό κυβερνητικό όργανο, Πρόεδροι- Αντιπρόεδροι- Διοικητές- Υποδιοικητές, Γενικοί Διευθυντές ΝΠΔΔ, Πρόεδροι- τακτικά και αναπληρωματικά μέλη όλων των επιτροπών διαγωνισμών προμηθειών και παροχής υπηρεσιών, Πρόεδροι- μέλη- προϊστάμενοι υπηρεσιακών μονάδων επιπέδου Γενικής Διεύθυνσης και Διεύθυνσης όλων των Ανεξάρτητων Αρχών, συμπεριλαμβανομένων των ανεξάρτητων

³⁴³ οποιοδήποτε οργανωτικού επιπέδου ή ονομασίας

³⁴⁴ παρ. 3 του άρθρου 80 του Ν.4478/2017 «ΚΥΡΩΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗ ΝΟΜΙΜΟΠΟΙΗΣΗ, ΑΝΙΧΝΕΥΣΗ, ΚΑΤΑΣΧΕΣΗ ΚΑΙ ΔΗΜΕΥΣΗ ΕΣΟΔΩΝ ΑΠΟ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΓΙΑ ΤΗ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΤΗΣ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.» (ΦΕΚ 91 Α΄)

διοικητικών και ρυθμιστικών Αρχών, της Επιτροπής Ανταγωνισμού, της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς, καθώς και ο Γενικός Επιθεωρητής Δημόσιας Διοίκησης αλλά και των Ειδικών Επιθεωρητών που εργάζονται με απόσπαση στο γραφείο του³⁴⁵, πολιτικό προσωπικό του τέως Υπουργείου Εμπορικής Ναυτιλίας και Αιγαίου του Υπουργείου Οικονομίας, Υποδομών, Ναυτιλίας και Τουρισμού³⁴⁶, προϊστάμενοι των Δασαρχείων και των Δασονομείων, μέλη όλων των Σωμάτων Επιθεώρησης και Ελέγχου του Δημοσίου, οι προϊστάμενοι οργανικών μονάδων οποιασδήποτε Υπηρεσίας Επιθεώρησης, Εσωτερικού Ελέγχου ή Εσωτερικών Υποθέσεων του Δημοσίου, των ΝΠΔΔ και των ΟΤΑ α΄ και β΄ βαθμού (καθώς και οι υπάλληλοι των μονάδων αυτών που ασκούν οποιαδήποτε ελεγκτικά καθήκοντα), Γενικοί Διευθυντές Υπουργείου Οικονομικών, Προϊστάμενοι Διευθύνσεων των Δημοσίων Οικονομικών Υπηρεσιών, όλοι οι υπάλληλοι που ασκούν ελεγκτικά καθήκοντα, Προϊστάμενοι Γενικών Διευθύνσεων, Διευθύνσεων και Τμημάτων της Γενικής Γραμματείας Δημόσιων Έργων του Υπουργείου Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων και κατέχοντες αντίστοιχες θέσεις στο Δημόσιο, προϊστάμενοι Διευθύνσεων των Υπηρεσιών Δημοσιονομικού Ελέγχου του Γενικού Λογιστηρίου του Κράτους, πρόεδρος- μέλη- υπάλληλοι της Αρχής Καταπολέμησης της Νομιμοποίησης Εσόδων από Εγκληματικές Δραστηριότητες και της Χρηματοδότησης της Τρομοκρατίας και Ελέγχου των Δηλώσεων Περιουσιακής Κατάστασης, προσωπικό του Εθνικού Οργανισμού Φαρμάκων, του Ενιαίου Φορέα Ελέγχου Τροφίμων.

Η δήλωση για τις προαναφερθείσες κατηγορίες, οι οποίες περιλαμβάνουν μεγάλο αριθμό πολιτικών δημοσίων υπαλλήλων, όπως γίνεται αντιληπτό, υποβάλλεται από τους υπόχρεους μέσα σε ενενήντα (90) ημέρες από την απόκτηση της ιδιότητάς τους, αποτελώντας την αρχική δήλωση. Για τα έτη που ακολουθούν, υπάρχει υποχρέωση ετήσιας υποβολής της δήλωσης κατά το διάστημα της θητείας, της άσκησης της δραστηριότητας ή της διατήρησης της ιδιότητας των υπόχρεων και για ένα (1) έτος, για συγκεκριμένες δε περιπτώσεις για τρία (3) έτη μετά από την απώλεια ή τη λήξη της και το αργότερο τρεις (3) μήνες μετά τη λήξη της προθεσμίας υποβολής της δήλωσης φορολογίας εισοδήματος. Σημειώνεται ότι τελευταία

³⁴⁵ άρθρο 66 του Ν. 4409/2016 «ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΣΤΙΣ ΥΠΕΡΑΚΤΙΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ ΥΔΡΟΓΟΝΑΝΘΡΑΚΩΝ, ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΤΗΣ ΟΔΗΓΙΑΣ 2013/30/ΕΕ, ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ Π.Δ. 148/2009 ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ» (ΦΕΚ 136 Α΄)

³⁴⁶ προσθήκη με το άρθρο 2 του Ν.4336/2015 «ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ - ΚΥΡΩΣΗ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟ ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΣΥΜΦΩΝΙΑΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ.» (ΦΕΚ 94 Α΄)

παράταση δόθηκε έως και 30/06/2017³⁴⁷. Κατά τον μήνα Φεβρουάριο κάθε έτους διαβιβάζεται, κατά περίπτωση, στα αρμόδια όργανα ελέγχου κατάλογος των ελεγχόμενων προσώπων. Οι δηλώσεις υπόκεινται σε ηλεκτρονική επεξεργασία από ειδική και αυτοτελή βάση δεδομένων.

Τα συγκεκριμένα πρόσωπα οφείλουν να δηλώνουν περισσότερες κατηγορίες περιουσιακών στοιχείων από ότι προβλέπεται στο έντυπο βάσει των γενικών διατάξεων του Ν.3528/2007. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι ως περιουσιακά στοιχεία θεωρούνται τα έσοδα από κάθε πηγή. Οι εν λόγω δηλώσεις περιουσιακής κατάστασης συντάσσονται σε ειδικό έντυπο, το περιεχόμενο του οποίου καθορίζεται για τους περισσότερους υπόχρεους με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομικών και Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Επίσης, με Κοινή Υπουργική Απόφαση δύναται να ορίζεται ότι η δήλωση υποβάλλεται ηλεκτρονικά μέσω ενιαίας ειδικής εφαρμογής, οπότε προσδιορίζεται ο κατά περίπτωση υπεύθυνος διαχείρισης και καθορίζεται κάθε αναγκαία προς τούτο λεπτομέρεια, οι αναγκαίες διασφαλίσεις για τα πρόσωπα και τους όρους πρόσβασης στα στοιχεία τους και τυχόν ρυθμίσεις μεταβατικού χαρακτήρα. Από την υποβληθείσα δήλωση πρέπει να προκύπτει ευκρινώς το σύνολο των περιουσιακών στοιχείων και η αξία τους ανά κατηγορία περιουσιακών στοιχείων, καθώς και η χρονολογία κτήσης.

Επιπρόσθετα, οι προαναφερόμενοι υπόχρεοι σε δήλωση περιουσιακής κατάστασης βάσει των ειδικών διατάξεων του Ν.3213/2003, εκτός από την ετήσια δήλωση, έχουν υποχρέωση υποβολής και της δήλωσης οικονομικών συμφερόντων των ιδίων και των συζύγων τους, η οποία περιλαμβάνει: 1) τις επαγγελματικές τους δραστηριότητες, 2) τη συμμετοχή τους στη διοίκηση πάσης φύσεως ΝΠ και εταιριών, ενώσεων προσώπων και μη κυβερνητικών οργανώσεων, 3) οποιαδήποτε αμειβόμενη τακτική δραστηριότητα που αναλαμβάνουν παράλληλα, με την άσκηση των καθηκόντων τους είτε ως υπάλληλοι είτε ως αυτοαπασχολούμενοι, 4) οποιαδήποτε αμειβόμενη περιστασιακή δραστηριότητα³⁴⁸, που αναλαμβάνουν παράλληλα με την άσκηση των καθηκόντων τους, υπό την προϋπόθεση ότι η συνολική αμοιβή υπερβαίνει τις πέντε χιλιάδες (5.000) ευρώ ανά ημερολογιακό έτος, 5) τη συμμετοχή σε εταιρεία ή κοινοπραξία, όταν αυτή η συμμετοχή ενδέχεται να έχει επιπτώσεις στη

³⁴⁷ άρθρο τρίτο του Ν.4448/2017 «ΚΥΡΩΣΗ ΤΟΥ ΜΝΗΜΟΝΙΟΥ ΚΑΤΑΝΟΗΣΗΣ ΓΙΑ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΜΕΤΑΞΥ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΤΗΣ ΑΡΑΒΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΤΗΣ ΑΙΓΥΠΤΟΥ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ» (ΦΕΚ 1 Α')

³⁴⁸ περιλαμβανομένων της συγγραφικής δραστηριότητας, του διδακτικού έργου ή της παροχής συμβουλών

δημόσια πολιτική ή όταν δίνει στον υπόχρεο τη δυνατότητα σημαντικής επιρροής επί υποθέσεων της συγκεκριμένης εταιρείας ή σύμπραξης, 6) για την περίπτωση προσώπων που υπηρετούν σε αιρετή δημόσια θέση, οποιαδήποτε οικονομική υποστήριξη από τρίτους, σε προσωπικό ή σε υλικούς πόρους, που χορηγείται σε συνάρτηση με τη δημόσια δραστηριότητά τους, με ένδειξη της ταυτότητας των τρίτων αυτών, με την προϋπόθεση ότι η συνολική αξία υπερβαίνει τις τρεις χιλιάδες (3.000) ευρώ, 7) οποιαδήποτε συγκεκριμένα οικονομικά συμφέροντα που προκάλεσαν άμεση ή δυνητική σύγκρουση συμφερόντων σε σχέση με τα καθήκοντά τους³⁴⁹.

Για την εν λόγω δήλωση, τελευταία προθεσμία που δόθηκε, όσον αφορά στο οικονομικό έτος 2016, είναι ίδια με αυτήν της υποβολής δήλωσης περιουσιακής κατάστασης των υπόχρεων έως 30/06/2017. Στο Παράρτημα παρατίθεται η υπ' αριθμ. 1846οικ./13-10-2016 Κοινή Απόφαση των Υπουργών Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων- Οικονομικών³⁵⁰ περί του περιεχομένου των προαναφερθεισών δηλώσεων.

Σημειώνεται ότι αν κατά τον έλεγχο των οικείων δηλώσεων διαπιστωθεί ότι ο ελεγχόμενος απέκτησε περιουσιακό όφελος, του οποίου η προέλευση δεν μπορεί να δικαιολογηθεί, καταλογίζεται υπέρ του Ελληνικού Δημοσίου από το αρμόδιο Τμήμα του Ελεγκτικού Συνεδρίου, το οποίο επιλαμβάνεται της υπόθεσης κατόπιν σχετικής αιτήσεως που κατατίθεται ενώπιόν του από τον Γενικό Επίτροπο της Επικρατείας στο ΕλΣυν³⁵¹. Στην περίπτωση αυτή, προβλέπονται ποινικές και χρηματικές κυρώσεις και ο νομοθέτης έχει αναθέσει την εκδίκαση των αναφευομένων διαφορών εκ της τεκμαιρόμενης κατά τα ως άνω εις βάρος του Δημοσίου ζημίας στο ΕλΣυν, με την απόδειξη για τη νομιμότητα απόκτησης του περιουσιακού οφέλους να βαρύνει τον ελεγχόμενο³⁵².

Μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζει η υπ' αριθμ. 2649/2017 Απόφαση της Ολομέλειας του ΣτΕ, σύμφωνα με την οποία κρίθηκαν αντισυνταγματικές οι

³⁴⁹ Ως σύγκρουση συμφερόντων νοείται η περίπτωση κατά την οποία υπόχρεος έχει προσωπικό συμφέρον που θα μπορούσε να επηρεάσει αθέμιτα την εκτέλεση των καθηκόντων του. Σύγκρουση συμφερόντων δεν υπάρχει στην περίπτωση που ο υπόχρεος αντλεί κάποιο όφελος μόνο ως μέλος του γενικότερου κοινού ή μίας ευρύτερης κατηγορίας ατόμων.

³⁵⁰ Αριθμ. 1846οικ./13-10-2016 «Τύπος και περιεχόμενο της Δήλωσης Περιουσιακής Κατάστασης (Δ.Π.Κ) και της Δήλωσης Οικονομικών Συμφερόντων (Δ.Ο.Σ) – Ηλεκτρονική υποβολή των δηλώσεων αυτών» (ΦΕΚ 3300 Β')

³⁵¹ Μαραγκού, Γ. (2016). Κεφ. 1 στο *ΕΛΕΓΚΤΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ Μελέτες- Συμβολές Διαγράμματα- Νομολογία- Υποδείγματα*, Αθήνα: ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ, σελ. 14-15

³⁵² Μαραγκού Γ., ό.π., σελ. 15

διατάξεις της προηγούμενης Υπουργικής Απόφασης ως προς την ηλεκτρονική υποβολή πόθεν έσχες σχετικά με την υποχρέωση δήλωσης μετρητών και τιμαλφών σε σπίτια ή θυρίδες. Βασικό σκεπτικό αποτέλεσε το γεγονός ότι δεν δημοσιεύθηκαν σε ΦΕΚ, οπότε δεν απέκτησαν και νομική υπόσταση, οι παραμετρικές τιμές και οι οδηγίες συμπλήρωσης πεδίων των Δηλώσεων Περιουσιακής Κατάστασης και Δηλώσεων Οικονομικών Συμφερόντων που περιλαμβάνονται στην ηλεκτρονική εφαρμογή «πόθεν έσχες», με αποτέλεσμα να καθίσταται ανέφικτος ο έλεγχος νομιμότητας των ουσιωδών αυτών στοιχείων της κανονιστικής ρύθμισης³⁵³.

Το Ανώτατο Δικαστήριο προχώρησε και στην ουσία της υπόθεσης, λόγω της σπουδαιότητας των ζητημάτων που τέθηκαν, κρίνοντας ως αντισυνταγματική την υποχρέωση του συνόλου των υπόχρεων σε δήλωση των ποσών άνω των 15.000 που βρίσκονται εκτός τράπεζας (στρώμα ή θυρίδες), καθώς και κινητών περιουσιακών στοιχείων (όπως τιμαλφή και πίνακες), με αξία άνω των τριάντα χιλιάδων (30.000) ευρώ. Επιπρόσθετα, κρίθηκε ότι η παράλειψη της Υπουργικής Απόφασης για πρόβλεψη εύλογου χρονικού περιορισμού για τη διενέργεια και ολοκλήρωση του ελέγχου, καθώς και για τη διατήρηση των προσωπικών δεδομένων των υπόχρεων, αντίκειται στην κατοχυρωμένη συνταγματικώς αρχή της ασφάλειας του δικαίου και στη δυνατότητα διατήρησης των προσωπικών δεδομένων μόνο για όσο χρονικό διάστημα είναι απαραίτητο για τις ανάγκες της επεξεργασίας³⁵⁴.

Τέλος, στην απόφαση αναφέρεται επίσης η υποχρέωση της Διοίκησης για διαμόρφωση και, κατά συνέπεια, απλοποίηση της διαδικτυακής εφαρμογής, με τέτοιο τρόπο ώστε να μην καθίσταται αδύνατη ή ιδιαίτερος δυσχερής η υποβολή δήλωσης, για τον μέσο χρήστη³⁵⁵.

³⁵³ Κόλλια, Ε., & Σταυρόπουλος Λ. (18/10/2017). ΣτΕ: Αντισυνταγματική η δήλωση στο πόθεν έσχες αντικειμένων αξίας. *ΤΟ ΒΗΜΑ*, <http://www.tovima.gr/society/article/?aid=908924>. πρόσβαση: 29/11/2017

³⁵⁴ Κόλλια, Ε., Σταυρόπουλος Λ., ό.π.

³⁵⁵ Κόλλια, Ε., Σταυρόπουλος Λ., ό.π.

2.7. Χρόνος Παροχής Εργασίας

Μία επιπρόσθετη υποχρέωση που έχουν οι δημόσιοι υπάλληλοι είναι αυτή που πηγάζει από τον Υπαλληλικό Κώδικα περί του χρόνου παροχής εργασίας³⁵⁶. Έτσι, ο υπάλληλος οφείλει να παρέχει την εργασία του μέσα στον οριζόμενο από τις κείμενες γενικές ή ειδικές διατάξεις χρόνο. Μάλιστα, όταν ο υπάλληλος από υπαιτιότητά του δεν παρείχε υπηρεσία καθόλου ή εν μέρει³⁵⁷, χάνει ολικά ή μερικά το δικαίωμά του περί αξίωσης μισθού³⁵⁸.

Σύμφωνα με τις ισχύουσες γενικές ρυθμίσεις, από 16-6-2011³⁵⁹ αυξήθηκαν οι ώρες εβδομαδιαίας εργασίας των δημοσίων υπαλλήλων από 37,5 σε 40.

Επίσης, σύμφωνα με σχετική Υπουργική Απόφαση³⁶⁰, η επιλογή ωραρίου εργασίας γίνεται κατά δήλωση των δημοσίων υπαλλήλων στη Διεύθυνση Διοικητικού της οικείας Υπηρεσίας, υποβαλλόμενη το δεύτερο δεκαπενθήμερο μηνός Ιουνίου κάθε έτος. Η εν λόγω δήλωση είναι δεσμευτική και ανέκκλητη, με ισχύ έως και 30 Ιουνίου του επόμενου έτους. Οι δημόσιοι υπάλληλοι έχουν τις ακόλουθες επιλογές περί ώρας προσέλευσης και αποχώρησης, τηρουμένου του ημερησίου απαιτούμενου οκταώρου. 07.00-15.00, 07.30-15.30, 08.00-04.00, 08.30-16.30, 09.00-17.00.

Πολύ σημαντική, κατά την άποψή μου, είναι η δυνατότητα που δόθηκε στους δημοσίους υπαλλήλους να μετατρέψουν εθελοντικά την πλήρη απασχόλησή τους σε μερική με αντίστοιχη μείωση των ωρών εργασίας μέχρι και 50% και με ανάλογη μείωση των αποδοχών τους, για χρονικό διάστημα πέντε ετών. Αυτό συντελέστηκε με το Ν.3986/2011³⁶¹, στο πλαίσιο των μνημονιακών δεσμεύσεων, καθώς προέβλεψε ότι οι υπάλληλοι με αίτησή τους μπορούν να επιλέξουν τη μείωση είτε της ημερήσιας απασχόλησης είτε των εργασίμων ημερών, παρέχοντας υπηρεσίες με μειωμένη απασχόληση στη συγκεκριμένη θέση που κατέχουν, περιορίζοντας, με τον τρόπο αυτό, τις δαπάνες για τις αμοιβές του προσωπικού στο Δημόσιο.

³⁵⁶ άρθρο 29 Ν.3528/2007 «ΚΥΡΩΣΗ ΤΟΥ ΚΩΔΙΚΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ ΚΑΙ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ Ν.Π.Δ.Δ.» (ΦΕΚ 26 Α')

³⁵⁷ άρθρο 43 Ν.3528/2007

³⁵⁸ άρθρο 43 Ν.3528/2007

³⁵⁹ ημερομηνία έναρξης ισχύος (δημοσίευση σε ΦΕΚ) του άρθρου 41 του Ν.3979/2011 «ΓΙΑ ΤΗΝ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΚΑΙ ΛΟΙΠΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ» (ΦΕΚ 138 Α')

³⁶⁰ ΔΙΑΔΠ/ΦΒ1/14757/25-7-2011 (ΦΕΚ 1659/τ.Β'/26-7-2011) του Υπουργού Διοικητικής Μεταρρύθμισης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης

³⁶¹ Ν.3986/2011 «ΕΠΕΙΓΟΝΤΑ ΜΕΤΡΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΜΕΣΟΠΡΟΘΕΣΜΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ 2012-2015» (ΦΕΚ 152 Α')

Είναι χαρακτηριστικό ότι η μη τήρηση του ωραρίου από τον υπάλληλο, αλλά και η παράλειψη του προϊσταμένου να ελέγχει την τήρησή του, αποτελεί πειθαρχικό παράπτωμα³⁶².

Η υποχρέωση παροχής εργασίας εντός του οριζομένου χρόνου δεν σημαίνει ότι ο δημόσιος υπάλληλος δεν οφείλει σε έκτακτες και εξαιρετικές περιπτώσεις να εργασθεί και πέραν του κανονικού χρόνου, ακόμη και σε μη εργάσιμες ημέρες³⁶³, οπότε και δικαιούται καταβολής πρόσθετης αποζημίωσης. Συγκεκριμένα, η καθιέρωση με αποζημίωση εργασίας καθ' υπέρβαση του υποχρεωτικού ωραρίου των υπαλλήλων, επιτρέπεται μόνο για την αντιμετώπιση εποχικών, έκτακτων ή επείγουσών υπηρεσιακών αναγκών³⁶⁴, υπό την προϋπόθεση έγκρισης του καθ' ύλην αρμόδιου Υπουργού, στην οποία και πρέπει να αναφέρονται σαφή και συγκεκριμένα στοιχεία που αιτιολογούν την ανάγκη για υπερωριακή εργασία³⁶⁵. Η ωριαία αποζημίωση ορίζεται ως εξής³⁶⁶: α) Υπερωριακή εργασία απογευματινών ωρών μέχρι την 22^η ώρα, ίση με το ωρομίσθιο, β) Νυκτερινή εργασία εργασίμων ημερών που παρέχεται από την 22^η ώρα μέχρι την 6^η πρωινή, ίση με το ωρομίσθιο προσαυξημένο κατά 30%, γ) Εργασία ημερήσια ή η νυκτερινή, που παρέχεται κατά τις Κυριακές και αργίες, από τη 6^η πρωινή μέχρι την 22^η ώρα και από την 22^η ώρα μέχρι την 6^η πρωινή, ίση με το ωρομίσθιο προσαυξημένο κατά 40% και 45% αντίστοιχα.

Αποχή από την εκτέλεση των υπηρεσιακών καθηκόντων δεν δικαιολογείται και ο δημόσιος υπάλληλος δεν απαλλάσσεται από την πειθαρχική του ευθύνη, ακόμη κι αν προσκομιστούν στοιχεία σχετικά με προβλήματα υγείας³⁶⁷. Το πειθαρχικό παράπτωμα της αδικαιολόγητης αποχής από την εκτέλεση των υπηρεσιακών καθηκόντων συνιστά όχι μόνο η αυθαίρετη απουσία του υπαλλήλου από τον τόπο της υπηρεσίας του, αλλά και η αδικαιολόγητη αποχή από την άσκηση των καθηκόντων του, όπως αυτά προσδιορίζονται από τις κείμενες διατάξεις και τις διαταγές της προϊσταμένης αρχής, μολονότι ο υπάλληλος δεν απομακρύνεται μεν από τον τόπο της εργασίας του, αλλά αρνείται απλώς να τα εκτελέσει³⁶⁸.

³⁶² άρθρο 107 παρ 1 εδ. κζ' του Ν.3538/2007

³⁶³ άρθρο 29 Ν.3528/2007

³⁶⁴ παρ. Α1 του άρθρου 20 του Ν.4354/2015«ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΩΝ ΜΗ ΕΞΥΠΗΡΕΤΟΥΜΕΝΩΝ ΔΑΝΕΙΩΝ, ΜΙΣΘΟΛΟΓΙΚΕΣ ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΕΠΕΙΓΟΥΣΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΗΣ ΣΥΜΦΩΝΙΑΣ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΩΝ ΣΤΟΧΩΝ ΚΑΙ ΔΙΑΡΘΡΩΤΙΚΩΝ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΩΝ» (ΦΕΚ 176 Α')

³⁶⁵ παρ. Α1 του άρθρου 20 του Ν.4354/2015

³⁶⁶ παρ. Α3 του άρθρου 20 του Ν.4354/2015

³⁶⁷ ΣτΕ 136/2016

³⁶⁸ ΣτΕ 725/2016

2.8. Λοιπές Υποχρεώσεις

Όλες οι προαναφερθείσες υποχρεώσεις ισχύουν για το σύνολο των πολιτικών δημοσίων υπαλλήλων. Θα πρέπει να συνεκτιμήσουμε, όμως, ότι κάθε διοικητικό επίπεδο έχει τις δικές του επιμέρους αρμοδιότητες και ευθύνες, στο πλαίσιο του συνολικού διοικητικού συστήματος, και συγκεκριμένες υποχρεώσεις, στις σχέσεις του με τα άλλα διοικητικά επίπεδα³⁶⁹. Θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι οι υπαλληλικές υποχρεώσεις είναι σχετικές, διαφοροποιούμενες ανάλογα με τη θέση του υπαλλήλου στην ιεραρχία, καθώς και την ιδιαίτερη φύση της υπηρεσίας³⁷⁰.

Πέραν τούτου, κρίθηκε σκόπιμο να αναφερθούν και οι ακόλουθες υποχρεώσεις που αφορούν ειδικές περιπτώσεις για τους δημοσίους υπαλλήλους:

1) Εκτέλεση Καθηκόντων: Σύμφωνα με τον Υπαλληλικό Κώδικα³⁷¹, ο δημόσιος υπάλληλος εκτελεί τα καθήκοντα του κλάδου ή της ειδικότητάς του. Μόνο σε περίπτωση επιτακτικής ανάγκης, που δεν είναι δυνατόν να καλυφθεί με άλλον τρόπο, επιτρέπεται να ανατίθενται στον υπάλληλο καθήκοντα άλλου κλάδου ή ειδικότητας. Επίσης, σε όμοιες περιπτώσεις, είναι επιτρεπτή η ανάθεση εργασιών που είναι συναφείς με τα καθήκοντα και την ειδικότητά του ή για τις οποίες διαθέτει την απαιτούμενη εμπειρία ή εξειδίκευση. Μάλιστα η ανάθεση αυτή επιτρέπεται για περιορισμένο χρονικό διάστημα δύο μηνών κατόπιν έκδοσης σχετικής απόφασης από τον οικείο Προϊστάμενο, με περαιτέρω δυνατότητα παράτασης έως και χρονικό διάστημα έξι μηνών, αυτή τη φορά κατόπιν αιτιολογημένης γνωμοδότησης και ακολούθως απόφασης του Υπηρεσιακού Συμβουλίου του Φορέα που υπηρετεί ο υπάλληλος.

Κατά τη γνώμη μας, η εν λόγω δυνατότητα, που κατά τον Υπαλληλικό Κώδικα εντάσσεται στις υποχρεώσεις του υπαλλήλου, αποτελεί ένα σημαντικό εργαλείο για την Υπηρεσία, καθώς με τον τρόπο αυτό επιτυγχάνεται η κάλυψη υπηρεσιακών αναγκών και πιθανώς η μέγιστη αξιοποίηση των γνώσεων και ικανοτήτων του υπαλλήλου ανεξάρτητα από τον κλάδο στον οποίο έχει προσληφθεί.

2) Λήψη άδειας από το Υπηρεσιακό Συμβούλιο: Ο δημόσιος υπάλληλος έχει δεσμεύσει μία θέση εργασίας στο Δημόσιο και πρέπει να απασχολείται αποκλειστικά

³⁶⁹ Μαΐστρος, Π. (2009). *ΤΑ ΤΡΙΑ ΚΥΜΑΤΑ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΩΝ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ*. ΣΕΙΡΑ: ΔΗΜΟΣΙΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΘΕΣΜΟΙ, Αθήνα: Εκδόσεις ΠΑΠΑΖΗΣΗ ΑΒΕΕ, σελ. 266

³⁷⁰ Περγαντάς, Ι. Κ., (1994). *Οι υποχρεώσεις των δημοσίων υπαλλήλων στην ελληνική και γαλλική έννομη τάξη*. Διδακτορική διατριβή. Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις Α. Σάκκουλα, σελ. 149

³⁷¹ άρθρο 20 του Ν.3528/2007

σε αυτήν. Η κατ' επάγγελμα άσκηση εμπορίας³⁷², καθώς και η άσκηση δικηγορίας³⁷³ απαγορεύονται ρητά.

Σε περίπτωση που, για οποιοδήποτε λόγο, ο υπάλληλος επιθυμεί να ασκήσει ιδιωτικό έργο ή εργασία με αμοιβή, τότε υποχρεούται να ενημερώσει γραπτώς την Υπηρεσία του, υποβάλλοντας σχετική αίτηση, προκειμένου αυτή να εγκριθεί από το Υπηρεσιακό Συμβούλιο του φορέα που υπηρετεί³⁷⁴. Για τους υπαλλήλους του Δημοσίου, η άδεια χορηγείται από τον οικείο Υπουργό, ενώ για τους υπαλλήλους των ΝΠΔΔ από το ανώτατο μονομελές όργανο διοίκησης και αν δεν υπάρχει τέτοιο όργανο, από τον Πρόεδρο του συλλογικού οργάνου διοίκησης.

Η εργασία με αμοιβή για την οποία ο δημόσιος υπάλληλος ζητά να λάβει τη σχετική άδεια θα πρέπει να συμβιβάζεται με τα καθήκοντα της θέσης του και να μην παρεμποδίζει σε καμία περίπτωση την ομαλή εκτέλεση της υπηρεσίας του. Σημειώνεται ότι η άδεια χορηγείται για συγκεκριμένο έργο ή εργασία μετά από σύμφωνη αιτιολογημένη γνώμη του υπηρεσιακού συμβουλίου, αλλά μπορεί και να ανακληθεί με τον ίδιο τρόπο.

Ειδική είναι η περίπτωση, που ο υπάλληλος αποκτά αυτοκίνητο δημοσίας χρήσεως με γονική παροχή είτε λόγω κληρονομικής διαδοχής είτε λόγω δωρεάς εν ζωή από συγγενή εξ αίματος ή εξ αγχιστείας έως β' βαθμού ή από σύζυγο ή επιθυμεί να το εκμεταλλεύεται με εκμίσθωση. Αποτελεί τη μοναδική περίπτωση που επιτρέπεται να πραγματοποιείται αυτό από τον υπάλληλο χωρίς την υποχρέωση να λάβει τη σχετική άδεια που προαναφέρθηκε³⁷⁵.

Περαιτέρω, με τις ανωτέρω προϋποθέσεις χορήγησης άδειας, δύναται ο υπάλληλος να μετέχει στη διοίκηση ανώνυμης εταιρείας ή γεωργικού συνεταιρισμού αλλά απαγορεύεται να μετέχει σε εμπορική εταιρεία προσωπική, περιορισμένης ευθύνης ή κοινοπραξία ή να είναι διευθύνων ή εντεταλμένος σύμβουλος ανώνυμης εταιρείας ή διαχειριστής οποιασδήποτε εμπορικής εταιρείας. Γενικότερα, υφίσταται υποχρέωση δήλωσης στην Υπηρεσία του υπαλλήλου της συμμετοχής του σε νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου οποιασδήποτε μορφής, εκτός των σωματείων και των κοινωφελών ιδρυμάτων, με εξαίρεση τη συμμετοχή με υπηρεσιακή ιδιότητα σε συνεταιρισμούς ή στη διοίκηση ανωνύμων εταιρειών ή εταιρειών περιορισμένης

³⁷² άρθρο 31 Ν.3528/2007

³⁷³ άρθρο 34 Ν.3528/2007

³⁷⁴ άρθρο 31 Ν.3528/2007

³⁷⁵ παρ. 10 του άρθρου 18 του Ν.4233/2014 «ΕΘΝΙΚΗ ΑΡΧΗ ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΥ ΠΤΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ» (ΦΕΚ 22 Α')

ευθύνης, οι οποίες ελέγχονται από το Δημόσιο, τα ΝΠΔΔ, τους ΟΤΑ και τις δημόσιες επιχειρήσεις, με την προϋπόθεση ότι αυτό προβλέπεται από ειδικές διατάξεις³⁷⁶.

Επιπλέον, στην περίπτωση που κατέχει είτε ο ίδιος είτε ο/η σύζυγος του είτε το ανήλικα τέκνο του μετοχές ανωνύμων εταιρειών που υπάγονται στον ειδικό έλεγχο της Υπηρεσίας του, στοιχείο που ισχύει κατά τον διορισμό του ή προκύπτει κατά τη διάρκεια της εργασιακής του ζωής από κληρονομιά, υποχρεούται να υποβάλει σχετική δήλωση στην υπηρεσία του και εντός ενός έτους είτε να τις μεταβιβάσει είτε να ζητήσει τη μετακίνηση του σε άλλη αρχή της Υπηρεσίας του ή τη μετάταξη του σε άλλη δημόσια υπηρεσία ή ΝΠΔΔ³⁷⁷.

3) Εγγυοδοσία: Η υποχρέωση αυτή αφορά ορισμένη κατηγορία δημοσίων υπαλλήλων, τους δημοσίους υπολόγους. Πρόκειται για τα πρόσωπα, τα οποία διαχειρίζονται, κατόπιν νομίμου ή μη αναθέσεως των σχετικών καθηκόντων, χρήματα, αξίες ή υλικό που ανήκουν στο Δημόσιο³⁷⁸. Οι δημόσιοι υπάλληλοι που επέχουν θέση δημοσίου υπολόγου, κατ' επιταγή νομοθετικών διατάξεων, οφείλουν να παρέχουν είτε μετρητά ή άλλους τίτλους εμπραγμάτου ασφαλείας ως εγγύηση για τυχόν ζημιές, τις οποίες πιθανώς να προκαλέσουν κατά την άσκηση της υπηρεσίας τους, για παράδειγμα εξαιτίας λογιστικών λαθών. Συγκεκριμένα, ύστερα από έγκριση του Ελεγκτικού Συνεδρίου παρέχεται με συμβολαιογραφικό έγγραφο η απαιτούμενη εγγύηση. Η εγγύηση αυτή είναι ακατάσχετη και οι τόκοι της ανήκουν είτε στον υπάλληλο είτε σε τρίτο, ο οποίος παρέσχε υπέρ αυτού την εγγύηση. Η υποχρέωση αυτή ευρίσκεται σε συνάρτηση με το σχετικό άρθρο του Υπαλληλικού Κώδικα περί αστικής ευθύνης των δημοσίων υπαλλήλων³⁷⁹.

Η απαίτηση του δημοσίου κατά του δημοσίου υπαλλήλου υπόκειται σε πενταετή παραγραφή³⁸⁰. Διαφορετική είναι η αντιμετώπιση των υπολόγων σε θέματα ευθύνης τους, καθώς ευθύνονται για κάθε πταίσμα και για ελαφρά αμέλεια, η υπαιτιότητα δε αυτή τεκμαίρεται υπάρχουσα επί ελλείμματος, απαλλάσσεται δε μόνον, εάν ο ίδιος επικαλεσθεί και αποδείξει ότι η δημιουργία του ελλείμματος προέκυψε χωρίς τη συνδρομή οποιασδήποτε μορφής υπαιτιότητάς του³⁸¹.

³⁷⁶ άρθρο 32 Ν.3528/2007

³⁷⁷ άρθρο 32 Ν.3528/2007

³⁷⁸ όπως αναφέρεται στο: Μαραγκού, Γ. (2016). Κεφ. 1 στο *ΕΛΕΓΚΤΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ Μελέτες-Συμβολές Διαγράμματα- Νομολογία- Υποδείγματα*, Αθήνα: ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ, σελ. 21

³⁷⁹ Παναγόπουλος, Ι. Θ. (Μάιος 2014). *ΔΗΜΟΣΙΟ ΥΠΑΛΛΗΛΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ*. Η' ΕΚΔΟΣΗ, Αθήνα: Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης, σελ. 76

³⁸⁰ άρθρο 38 παρ.4 του Ν.3528/2007

³⁸¹ 543/2007 ΕλΣυν. IV Τμήματος

Η εποπτεία των δημοσίων υπολόγων αναφορικά με την τήρηση των διατάξεων του Δημοσίου Λογιστικού, καθώς και η εποπτεία των παρεχόμενων από τους δημοσίους υπαλλήλους εγγυήσεων σύμφωνα με την κείμενη νομοθεσία εμπίπτει στην αρμοδιότητα του Ελεγκτικού Συνεδρίου. Η εν λόγω εποπτεία αφορά στην τήρηση των κανόνων που διέπουν το δημόσιο λογιστικό από τους δημοσίους υπολόγους και το ΕλΣυν έχει το δικαίωμα, όταν κριθεί αναγκαίο, πραγματοποίησης επιθεώρησης από υπαλλήλους του ή οικονομικούς επιθεωρητές των δημοσίων υπολόγων. Κάθε υπηρεσία στην οποία υποβάλλεται έκθεση ελέγχου διαχείρισης δημοσίου υπολόγου ή υπολόγου ΟΤΑ ή άλλου ΝΠΔΔ έχει την υποχρέωση διαβίβασης αντιγράφου της έκθεσης στο ΕλΣυν. Περαιτέρω, κάθε δημόσια υπηρεσία έχει την υποχρέωση της άμεσης ανακοίνωσης στο ΕλΣυν περί των στοιχείων κάθε υπολόγου που τελεί υπό την εποπτεία της και συγκεκριμένα το ονοματεπώνυμο, την ιδιότητα και το αντικείμενο της διαχείρισης³⁸². Κάθε ελάττωση, μετατροπή, μεταφορά ή άρση εγγύησης δημοσίου υπολόγου υπόκειται στην έγκριση του ΕλΣυν³⁸³, με τη διευκρίνιση ότι το είδος και το ποσό της εγγύησης που πρέπει να παρασχεθεί από τους δημόσιους υπολόγους ορίζονται με Π.Δ.³⁸⁴ στην περίπτωση μη καθορισμού τους από τον Νόμο.

4) Υπάλληλος που αποδέχεται θέση εργασίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση ή σε διεθνή οργανισμό, στον οποίο μετέχει η Ελλάδα, λαμβάνει άδεια χωρίς αποδοχές από την Υπηρεσία του κατόπιν υποχρεωτικής θετικής γνώμης του υπηρεσιακού συμβουλίου του Φορέα του (μέχρι πέντε έτη, με δυνατότητα ισόχρονης παράτασης), η οποία όμως λαμβάνεται υπόψη ως χρόνος πραγματικής υπηρεσίας. Στην περίπτωση αυτή, υφίσταται υποχρέωση εκ μέρους του δημοσίου υπαλλήλου περί καταβολής των νόμιμων κρατήσεων για κύρια και επικουρική ασφάλιση και στα ταμεία πρόνοιας που αντιστοιχούν στον βαθμό ή τον μισθό της υπηρεσίας στην οποία ανήκει οργανικά³⁸⁵.

5) Ο υπάλληλος υποχρεούται να δεχτεί την επίσκεψη ελεγκτή ιατρού κατόπιν αποστολής αυτού από την Υπηρεσία του σε περίπτωση αναρρωτικής άδειας. Υποχρέωση του Προϊσταμένου της Διεύθυνσης Διοικητικού αποτελεί αυτή η ενέργεια προς έλεγχο υπαλλήλου, ο οποίος κάνει χρήση βραχυχρόνιων αναρρωτικών αδειών κατ' επανάληψη.

³⁸² άρθρο 61 του Ν.4129/2013 «ΚΥΡΩΣΗ ΤΟΥ ΚΩΔΙΚΑ ΝΟΜΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΕΛΕΓΚΤΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ» (ΦΕΚ 52 Α')

³⁸³ άρθρο 62 του Ν.4129/2013

³⁸⁴ κατόπιν πρότασης του αρμόδιου Υπουργού και του Υπουργού Οικονομικών ύστερα από γνώμη του ΕλΣυν.

³⁸⁵ άρθρο 51 Ν.3528/2007

3. Πειθαρχικό Δίκαιο και Υποχρεώσεις των Δημοσίων Υπάλληλων

Σύμφωνα με το ελληνικό δίκαιο, το πειθαρχικό φαινόμενο χαρακτηρίζει μοναδικά τις σχέσεις ορισμένων προσώπων με ορισμένο δημόσιο σύνολο, με το οποίο τα πρόσωπα έχουν οργανική σύνδεση³⁸⁶. Η έννοια της πειθαρχίας εντοπίζεται κάθε φορά που το θετικό δίκαιο προβλέπει υποχρέωση για ορισμένο πρόσωπο να τηρήσει συγκεκριμένη συμπεριφορά απέναντι σε ορισμένο σύνολο με το οποίο υπάρχει οργανική σύνδεση³⁸⁷. Η έννοια της πειθαρχίας δεν συναρτάται ούτε με ορισμένη ιδιότητα των υποκειμένων της πειθαρχικής σχέσης, όπως εκείνης του δημοσίου υπαλλήλου, ούτε με τον σκοπό για τον οποίο ιδρύεται το πειθαρχικό φαινόμενο, όπως για παράδειγμα η διατήρηση της τάξης σε ένα δημόσιο σύνολο, αλλά μόνον με το γεγονός της συμμόρφωσης ορισμένων προσώπων στις υποχρεώσεις τους απέναντι στο δημόσιο σύνολο με το οποίο υπάρχει οργανική σύνδεση³⁸⁸.

Το πειθαρχικό παράπτωμα ορίζεται ότι συντελείται με υπαίτια πράξη ή παράλειψη του υπαλλήλου που μπορεί να του καταλογισθεί³⁸⁹ μακριά από τον προηγούμενο ορισμό που επικρατούσε ότι ως τέτοιο νοείται οποιαδήποτε παράβαση υπαλληλικού καθήκοντος. Η απαρίθμηση πλέον των πειθαρχικών παραπτωμάτων από ενδεικτική έχει κατασταθεί αποκλειστική³⁹⁰. Ποια από αυτά, όμως, απορρέουν απευθείας από τις προαναφερθείσες υποχρεώσεις των δημοσίων υπαλλήλων; Αναφέρονται συγκεντρωτικά³⁹¹ ως ακολούθως:

- 1) Πράξη με την οποία εκδηλώνεται άρνηση αναγνώρισης του Συντάγματος ή έλλειψη αφοσίωσης στην Πατρίδα και τη Δημοκρατία – υποχρέωση νομιμοφροσύνης
- 2) Κάθε παράβαση υπαλληλικού καθήκοντος που προσδιορίζεται από τις υποχρεώσεις που επιβάλλουν οι κείμενες διατάξεις, εντολές και οδηγίες υπό τις προϋποθέσεις της νομιμότητας των ενεργειών-υπακοής – υποχρέωση νομιμοφροσύνης υπό το πρίσμα της υποχρέωσης υπακοής και της προβλεπόμενης διαδικασίας σε περίπτωση διαφωνίας
- 3) Υποχρέωση πολιτικής ουδετερότητας
- 4) Παράβαση της υποχρέωσης εχεμύθειας, η χρησιμοποίηση της δημοσιοϋπαλληλικής ιδιότητας ή πληροφοριών που κατέχει ο υπάλληλος λόγω της

³⁸⁶ Λύτρας, Σ. (1989). *ΤΟ ΠΕΙΘΑΡΧΙΚΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΣΤΟ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΔΗΜΟΣΙΟ ΔΙΚΑΙΟ*. Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις ΣΑΚΚΟΥΛΑ, σελ. 77

³⁸⁷ Λύτρας, Σ., ό.π., σελ. 121

³⁸⁸ Λύτρας, Σ., ό.π., σελ. 121-122

³⁸⁹ άρθρο 106 του Ν.3528/2007

³⁹⁰ Παυλίδου, Ε. (τεύχη 4-5/2012). Σημαντικές τομές του Ν.4057/2012. *Θεωρία και Πράξη Διοικητικού Δικαίου*, σελ. 423

³⁹¹ άρθρο 107 Ν.3528/2007, όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει με το άρθρο 6 του Ν.4325/2015

υπηρεσίας ή της θέσης του, για εξυπηρέτηση ιδιωτικών συμφερόντων του ίδιου ή τρίτων προσώπων – υποχρέωση εχεμύθειας

5) Παραβίαση της αρχής της αμεροληψίας, συμπεριφορά ανάξια για υπάλληλο αναξιοπρεπής ή ανάρμοστη προς τους πολίτες, η αδικαιολόγητη μη εξυπηρέτησή τους και η μη έγκαιρη διεκπεραίωση των υποθέσεών τους, αδικαιολόγητη μη έγκαιρη απάντηση σε αναφορές πολιτών, αδικαιολόγητη προτίμηση νεότερων υποθέσεων με παραμέληση παλαιότερων, αποδοχή οποιασδήποτε υλικής εύνοιας ή ανταλλάγματος για το χειρισμό υπόθεσης από τον υπάλληλο κατά την άσκηση των καθηκόντων του, άρνηση παροχής πληροφόρησης στους πολίτες, η άρνηση σύμπραξης, συνεργασίας και χορήγησης στοιχείων ή εγγράφων κατά τη διεξαγωγή έρευνας, επιθεώρησης ή ελέγχου από τον Γενικό Επιθεωρητή Δημόσιας Διοίκησης και τα ιδιαίτερα Σώματα και Υπηρεσίες Επιθεώρησης και Ελέγχου, απόκτηση οικονομικού οφέλους κατά την εκτέλεση των καθηκόντων – υποχρέωση ορθής συμπεριφοράς

6) Αν μετά την έρευνα για ουσιώδη μεταβολή της περιουσιακής κατάστασης του υπαλλήλου δυσανάλογα με τις αποδοχές του και την εν γένει οικονομική του κατάσταση αυτή προκύψουν σοβαρές ενδείξεις ότι ο υπάλληλος απέκτησε τους πόρους αυτούς κατά τρόπο που συνιστά πειθαρχικό παράπτωμα, ο αρμόδιος Υπουργός προβαίνει στις απαραίτητες ενέργειες για την ποινική ή πειθαρχική δίωξη αυτού ενώ για υπαλλήλους ΝΠΔΔ τη δίωξη αυτή ασκούν και τα όργανα που είναι αρμόδια για την παραπομπή των υπαλλήλων στο υπηρεσιακό συμβούλιο – υποχρέωση δήλωσης περιουσιακής κατάστασης

7) Η μη τήρηση του ωραρίου από τον υπάλληλο και η παράλειψη προϊσταμένου προς έλεγχο της τήρησης, αδικαιολόγητη αποχή από την εκτέλεση των καθηκόντων – υποχρέωση χρόνου εργασίας

8) Άρνηση ή παρέλκυση εκτέλεσης υπηρεσίας, ατελής ή μη έγκαιρη εκπλήρωση του καθήκοντος άσκηση εργασίας ή έργου με αμοιβή χωρίς προηγούμενη άδεια της υπηρεσίας, αδικαιολόγητη άρνηση προσέλευσης για ιατρική εξέταση – λοιπές υποχρεώσεις.

Με τον Ν. 4057/2012³⁹² επήλθε ριζική μεταβολή στο πειθαρχικό δίκαιο των δημοσίων υπαλλήλων³⁹³. Ο εν λόγω Νόμος αποτέλεσε την πρώτη νομοθετική

³⁹² Ν.4057/2012 «ΠΕΙΘΑΡΧΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ ΚΑΙ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ ΝΟΜΙΚΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ.» (ΦΕΚ 54 Α')

³⁹³ Πικραμένος, Ν. Μ. (20-21 Φεβρουαρίου 2015). ΟΙ ΜΕΙΖΟΝΕΣ ΜΕΤΑΒΟΛΕΣ ΣΤΗ ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ Η ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ. Συνέδριο στη μνήμη

πρωτοβουλία προς ενιαία πειθαρχική αντιμετώπιση όλων των υπαλλήλων του Κράτους, των ΟΤΑ και των ΝΠΔΔ, δηλαδή όλων των υπαλλήλων που υπάγονται στο πεδίο εφαρμογής όχι μόνο του Ν.3528/2007, αλλά και του Ν.3584/2007 και του Π.Δ. 410/1988³⁹⁴. Στις σημαντικές καινοτομίες του εν λόγω Νόμου περιλαμβάνονται: α) η περιοριστική απαρίθμηση των πειθαρχικών παραπτώματων, β) η πρόβλεψη για δυνατότητα επιβολής διοικητικών κυρώσεων οικονομικού περιεχομένου όταν επιβάλλεται πειθαρχική ποινή για συγκεκριμένα πειθαρχικά παραπτώματα ιδιαίτερης απαξίας, γ) η ευχέρεια επιβολής από το αρμόδιο πειθαρχικό συμβούλιο οποιασδήποτε ποινής όταν διαπιστώνεται η τέλεση οποιουδήποτε παραπτώματος, σε περίπτωση δε που διαπιστώνεται η τέλεση συγκεκριμένων παραπτώματων ιδιαίτερης απαξίας τότε δεν μπορεί να επιβληθεί ποινή κατώτερη του υποβιβασμού, δ) η σύσταση συμβουλίων που είναι αρμόδια μόνο για τις πειθαρχικές υποθέσεις, με συνέπεια να διακρίνονται τα υπηρεσιακά από τα πειθαρχικά συμβούλια. Οι νέες ρυθμίσεις είχαν σημαντικές συνέπειες στην απόδοση της πειθαρχικής δικαιοσύνης, καθώς αυξήθηκε ο αριθμός των υπαλλήλων που παραπέμπονται και απολύονται από τα πειθαρχικά συμβούλια. Η αυστηροποίηση του νομοθετικού πλαισίου συνέβαλε στον εξορθολογισμό του συστήματος και στην αισθητή μείωση του φαινομένου της ατιμωρησίας που προκαλούσε την κοινή γνώμη και επέτεινε τη διαφθορά στους κόλπους του δημοσιοϋπαλληλικού σώματος³⁹⁵.

Όσον αφορά στις σοβαρές αλλαγές που έχουν επέλθει στο πειθαρχικό δίκαιο των δημοσίων υπαλλήλων τα τελευταία χρόνια, πρέπει να αναφέρουμε ότι στον Ν.4093/2012 περιλήφθηκαν διατάξεις προς επέκταση του θεσμού της αυτοδίκαιης αργίας, καθώς προέβλεψαν ότι υπάλληλος που παραπέμπεται στο αρμόδιο πειθαρχικό συμβούλιο για ένα από τα πειθαρχικά παραπτώματα που περιοριστικά αναφέρονται και τα οποία κατά την κρίση του νομοθέτη εμφανίζουν ιδιαίτερη απαξία, τίθεται αυτοδικαίως σε αργία μέχρι την έκδοση πειθαρχικής απόφασης. Αν πρέπει το μέτρο αυτό να συνεχισθεί ή να ανασταλεί και ο υπάλληλος να επιστρέψει στην υπηρεσία του, εξετάζεται από το πειθαρχικό συμβούλιο αυτεπαγγέλτως ή κατόπιν αιτήσεως του

των Καθηγητών Δημήτρη Τσάτσου και Γιώργου Παπαδημητρίου *Η Ευρωπαϊκή Συμπολιτεία και η Ελληνική Πολιτεία*, Νομική Σχολή και Έδρα Jean Monnet, ΑΠΘ και Όμιλος «Αριστόβουλος Μάνεσης» με τη συνδρομή ΔΣΘ και ΕΒΕΘ, Θεσσαλονίκη, σελ. 31

³⁹⁴ Πανταζής, Ν. (8-9/2015). Η δίωξη των πειθαρχικών παραπτώματων και οι συνέπειες της πειθαρχικής παραπομπής. *Θεωρία και Πράξη Διοικητικού Δικαίου*, σελ. 884

³⁹⁵ Πικραμένος, Ν. Μ., ό. π., σελ. 31

ενδιαφερόμενου, κατά τη διάρκεια της αργίας³⁹⁶. Οι διατάξεις αυτές επικρίθηκαν έντονα με το σκεπτικό ότι μόνη η παραπομπή μπορεί να οδηγήσει τον διωκόμενο στην αργία, ακόμα και αν το πειθαρχικό παράπτωμα στο οποίο έχει υποπέσει δεν είναι ιδιαίτερα σοβαρό, δεδομένου μάλιστα ότι μεταξύ εκείνων των παραπτωμάτων που επιφέρουν αυτοδίκαιη αργία είναι και το παράπτωμα της αναξιοπρεπούς ή ανάξιας για υπάλληλο συμπεριφοράς εντός ή εκτός υπηρεσίας, στο οποίο εμπίπτει πλήθος περιπτώσεων³⁹⁷.

Επίσης, επικρίθηκαν για την παράβαση του συνταγματικού κανόνα της μονιμότητας των υπαλλήλων, καθώς το διοικητικό μέτρο της αργίας από εξαίρεση, εφαρμοζόμενη σε εξαιρετικές περιπτώσεις, κατέληξε να συνιστά τον κανόνα, οδηγώντας από την παραγωγική διαδικασία στην έξοδο έμπειρο προσωπικό, με αναμενόμενη μελλοντική πολλαπλάσια ζημία στο Δημόσιο³⁹⁸ υπό την έννοια ενδεχόμενων αποζημιωτικών αξιώσεων από τους αδίκως τεθέντες σε αυτοδίκαιη αργία. Αντίστοιχα, περιορίστηκαν οι λόγοι θέσης υπαλλήλου σε δυνητική αργία, αναπροσαρμόσθηκε το ποσοστό των αποδοχών που περικόπτεται και προβλέφθηκαν μεταβατικές ρυθμίσεις για όσους έχουν τεθεί σε αργία, σύμφωνα με τις καταργηθείσες διατάξεις.

Σημαντικό, όμως, είναι το στοιχείο ότι με την απόφαση 1900/2014 της Ολομέλειας του ΣτΕ, κρίθηκε ότι δεν αντίκεινται στο Σύνταγμα και έγιναν δεκτά τα εξής: Το ανωτέρω διοικητικό μέτρο, συνεπαγόμενο την άμεση απομάκρυνση του εγκαλούμενου υπαλλήλου από την υπηρεσία του, αποσκοπεί στη διασφάλιση της απρόσκοπτης διερευνήσεως των συνθηκών διαπράξεως του παραπτώματος και της ομαλής λειτουργίας της υπηρεσίας και κατατείνει στην ενίσχυση και στην διαφύλαξη του κύρους της δημόσιας διοίκησης, συναρτάται δε με την πειθαρχική δίωξη για την τέλεση ορισμένων πειθαρχικών παραπτωμάτων, τα οποία ενέχουν ιδιαίτερη σημασία για το συμφέρον της υπηρεσίας, το οποίο στάθμισε ο ίδιος ο νομοθέτης, που επέλεξε το μέτρο αυτό για την εξυπηρέτηση του ως άνω θεμιτού σκοπού. Εξάλλου, το μέτρο αυτό έχει προσωρινό χαρακτήρα, καθώς η λήψη του δεν συνεπάγεται τον μόνιμο

³⁹⁶ Πικραμένος, Ν. Μ. (20-21 Φεβρουαρίου 2015). ΟΙ ΜΕΙΖΟΝΕΣ ΜΕΤΑΒΟΛΕΣ ΣΤΗ ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ Η ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ. Συνέδριο στη μνήμη των Καθηγητών Δημήτρη Τσάτσου και Γιώργου Παπαδημητρίου *Η Ευρωπαϊκή Συμπολιτεία και η Ελληνική Πολιτεία*, Νομική Σχολή και Έδρα Jean Monnet, ΑΠΘ και Όμιλος «Αριστόβουλος Μάνεσης» με τη συνδρομή ΔΣΘ και ΕΒΕΘ, Θεσσαλονίκη, σελ. 31

³⁹⁷ Πικραμένος, Ν. Μ., ό.π., σελ. 31

³⁹⁸ Κύβελος, Σ. (5/2015). Οι νέες ρυθμίσεις του Ν.4325/2015 για το πειθαρχικό δίκαιο των δημοσίων υπαλλήλων. *Θεωρία και Πράξη Διοικητικού Δικαίου*, σελ. 464

αποκλεισμό του υπαλλήλου από την άσκηση των καθηκόντων του. Έτσι, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι αποτελεί μέτρο καταφανώς απρόσφορο ή ότι υπερβαίνει προδήλως το αναγκαίο για την επίτευξη του ανωτέρω δημοσίου συμφέροντος σκοπού μέτρο. Εξάλλου, κατά τη διάρκεια της αυτοδίκαιης αργίας ο υπάλληλος εξακολουθεί να λαμβάνει υψηλό ποσοστό των αποδοχών του ίσο με 75%, ενώ και η έναρξη της πειθαρχικής διαδικασίας επιβάλλεται να ολοκληρώνεται εντός ιδιαιτέρως σύντομης προθεσμίας από την παραπομπή του, με την έκδοση αποφάσεως του πειθαρχικού συμβουλίου εντός δύο μηνών ή στην περίπτωση διενέργειας ανακρίσεως εντός τεσσάρων μηνών.

Νέα σοβαρή μεταβολή στο πειθαρχικό δίκαιο των δημοσίων υπαλλήλων επήλθε στη συνέχεια με τις διατάξεις του Ν.4325/2015³⁹⁹, κύριος σκοπός του οποίου ήταν η αποκατάσταση του τεκμηρίου αθωότητας του υπαλλήλου, το οποίο είχε πληγεί, όπως αναλύθηκε προηγουμένως, με τις διατάξεις περί αυτοδίκαιης αργίας⁴⁰⁰. Έτσι, προβλέπεται η θέση του δημοσίου υπαλλήλου σε αυτοδίκαιη αργία μόνο στην περίπτωση που στερήθηκε την προσωπική του ελευθερία ή του επιβλήθηκε η ποινή της οριστικής παύσης⁴⁰¹. Οι εν λόγω ρυθμίσεις κρίνονται αναγκαίες προς εναρμόνιση του πειθαρχικού δικαίου με την αρχή της επείκειας και το τεκμήριο αθωότητας⁴⁰².

Βάσει των ισχυουσών διατάξεων, οι πειθαρχικές ποινές που μπορούν πλέον να επιβληθούν είναι οι εξής⁴⁰³: έγγραφη επίπληξη, πρόστιμο έως τις αποδοχές δώδεκα μηνών, αναστολή του δικαιώματος προαγωγής από ένα έως και πέντε έτη, στέρηση του δικαιώματος συμμετοχής σε διαδικασία επιλογής προϊσταμένου οργανικής μονάδας από ένα έως πέντε έτη ή αφαίρεση της άσκησης καθηκόντων προϊσταμένου οργανικής μονάδας για το υπόλοιπο της θητείας, υποβιβασμός έως δύο βαθμούς, προσωρινή παύση από τρεις έως δώδεκα μήνες με πλήρη στέρηση των αποδοχών και οριστική παύση⁴⁰⁴.

Επιπλέον, για την επιβολή οποιασδήποτε πειθαρχικής ποινής σε υπάλληλο συνεκτιμώνται οι ιδιαίτερες συνθήκες τέλεσης του παραπτώματος, η εν γένει

³⁹⁹ Ν.4325/2015 «ΕΚΔΗΜΟΚΡΑΤΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ - ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗ ΓΡΑΦΕΙΟΚΡΑΤΙΑΣ ΚΑΙ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ. ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΑΔΙΚΙΩΝ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ» (ΦΕΚ 47 Α')

⁴⁰⁰ Πανταζής, Ν. (8-9/2015). Η δίωξη των πειθαρχικών παραπτώματων και οι συνέπειες της πειθαρχικής παραπομπής. *Θεωρία και Πράξη Διοικητικού Δικαίου*, σελ. 884

⁴⁰¹ Άρθρο 3 Ν.4325/2015

⁴⁰² Κύβελος, Σ. (5/2015). Οι νέες ρυθμίσεις του Ν.4325/2015 για το πειθαρχικό δίκαιο των δημοσίων υπαλλήλων. *Θεωρία και Πράξη Διοικητικού Δικαίου*, σελ. 464

⁴⁰³ άρθρο 109 του Ν.3528/2007, όπως αντικαταστάθηκε και ισχύει με το άρθρο 4 του Ν.4325/2015

⁴⁰⁴ άρθρο 109 του Ν.3528/2007 «ΚΥΡΩΣΗ ΤΟΥ ΚΩΔΙΚΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ ΚΑΙ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ Ν.Π.Δ.Δ.» (ΦΕΚ 26 Α')

προσωπικότητα του υπαλλήλου, καθώς και η υπηρεσιακή του εικόνα όπως προκύπτει από το προσωπικό του μητρώο και τηρείται η αρχή της αναλογικότητας⁴⁰⁵.

Επομένως, τα πειθαρχικά παραπτώματα όπως προκύπτουν από παραβίαση υποχρεώσεων των υπαλλήλων μπορούν να επισύρουν οποιαδήποτε ποινή αναλόγως της βαρύτητας και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους. Ειδικότερα, όμως, με βάση τις διατάξεις του Ν.4093/2012⁴⁰⁶ που τροποποίησε το σχετικό άρθρο του Υπαλληλικού Κώδικα και εξακολουθούν να ισχύουν με τις διατάξεις του Ν.4325/2015⁴⁰⁷, η χαρακτηριστικώς αναξιοπρεπής ή ανάξια για υπάλληλο διαγωγής εντός ή εκτός υπηρεσίας, η παράβαση της υποχρέωσης εχεμύθειας, καθώς και της αδικαιολόγητης αποχής από την εκτέλεση των υπηρεσιακών καθηκόντων πάνω από είκοσι δύο εργάσιμες ημέρες συνεχώς ή πάνω από τριάντα εργάσιμες ημέρες σε διάστημα ενός έτους ή πάνω από πενήντα εντός μίας τριετίας, μπορούν να επισύρουν την ποινή της οριστικής παύσης⁴⁰⁸. Επίσης, ευνοϊκότερη ποινή που μπορεί να αποδοθεί για τα παραπτώματα των πράξεων με τις οποίες εκδηλώνεται άρνηση αναγνώρισης του Συντάγματος ή έλλειψη αφοσίωσης στην Πατρίδα και τη Δημοκρατία, καθώς και της απόκτησης οικονομικού οφέλους ή ανταλλάγματος προς όφελος του υπαλλήλου ή τρίτου προσώπου κατά την άσκηση των καθηκόντων του ή εξ αφορμής αυτών είναι ο υποβιβασμός, ενώ για τα παραπτώματα της χρησιμοποίησης της δημοσιούπαλληλικής ιδιότητας ή πληροφοριών που έχει στην κατοχή του λόγω της υπηρεσίας ή της θέσεώς του για εξυπηρέτηση ιδιωτικών συμφερόντων, καθώς και της άρνησης συνεργασίας με τις Ανεξάρτητες Αρχές, τον ΓΕΔΔ και τα ιδιαίτερα Σώματα και Υπηρεσίες Επιθεώρησης και Ελέγχου το πρόστιμο⁴⁰⁹, αποκλείεται δηλαδή στις περιπτώσεις αυτές η έγγραφη επίπληξη.

Η δίωξη των πειθαρχικών παραπτωμάτων αποτελεί καθήκον των πειθαρχικών οργάνων⁴¹⁰. Όπως και στην ποινική διαδικασία, έτσι και στην πειθαρχική διαδικασία εφαρμόζεται η αρχή *ne bis in idem* η οποία σημαίνει ότι: α) δεν επιτρέπεται δεύτερη

⁴⁰⁵ παρ. 2 άρθρου 109 του Ν.3528/2007, όπως αντικαταστάθηκε και ισχύει με το άρθρο 4 του Ν.4325/2015

⁴⁰⁶ Ν.4093/2012 «ΕΓΚΡΙΣΗ ΜΕΣΟΠΡΟΘΕΣΜΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ 2013-2016 - ΕΠΕΙΓΟΝΤΑ ΜΕΤΡΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ Ν. 4046/2012 ΚΑΙ ΤΟΥ ΜΕΣΟΠΡΟΘΕΣΜΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ 2013-2016» (ΦΕΚ 222 Α')

⁴⁰⁷ Ν.4325/2015 «ΕΚΔΗΜΟΚΡΑΤΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ - ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗ ΓΡΑΦΕΙΟΚΡΑΤΙΑΣ ΚΑΙ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ. ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΑΔΙΚΙΩΝ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ» (ΦΕΚ 47 Α')

⁴⁰⁸ άρθρο 109 του Ν.3528/2007, όπως ισχύει

⁴⁰⁹ άρθρο 109 του Ν.3528/2007, όπως ισχύει

⁴¹⁰ άρθρα 146Α και 146Β του Ν.3528/2007, όπως έχουν τροποποιηθεί και ισχύουν με το άρθρο 5 του Ν.4325/2015

δίωξη για το ίδιο πειθαρχικό παράπτωμα και β) για κάθε πειθαρχικό παράπτωμα επιβάλλεται μόνο μια ποινή. Η πειθαρχική διαδικασία ακολουθεί διάφορα στάδια, από την άσκηση της δίωξης, την έρευνα και την ανάκριση, έως την απολογία και την εκτέλεση της ποινής έναντι του δημοσίου υπαλλήλου ο οποίος έχει καταδικαστεί⁴¹¹.

Έτσι, η επιβολή των πειθαρχικών ποινών λαμβάνει χώρα από τα πειθαρχικά όργανα τα οποία προβλέπει ο νομοθέτης, υπόκειται στην αρχή της αναλογικότητας και συνιστά προϊόν συνεκτίμησης των αντικειμενικών και υποκειμενικών συνθηκών υπό τις οποίες τελέστηκε το επίμαχο πειθαρχικό αδίκημα⁴¹². Η άσκηση πειθαρχικής εξουσίας στους υπαλλήλους ασκείται από τους πειθαρχικούς προϊσταμένους τους, το Διοικητικό Συμβούλιο ΝΠΔΔ για τους υπαλλήλους του, το Πειθαρχικό Συμβούλιο, τον ΓΕΔΔ, το Διοικητικό Εφετείο και το ΣτΕ.

Οι διατάξεις για τη σύσταση των πειθαρχικών συμβουλίων υπέστησαν πολλές μεταβολές, έτσι ώστε να μπορεί να γίνεται λόγος για ένα γεγονός που αναδεικνύει για ακόμη μία φορά τις παθογένειες που αντιμετωπίζει διαχρονικά η ελληνική δημόσια διοίκηση⁴¹³. Με τις διατάξεις του Ν.4057/2012⁴¹⁴ προβλέφθηκαν πρωτοβάθμια πειθαρχικά συμβούλια με αποκλειστική αρμοδιότητα την εξέταση πειθαρχικών υποθέσεων –και για την περίπτωση της υπηρεσιακής μεταβολής της αργίας-, στοιχείο που αποτελεί την ειδοποιό διαφορά από τα λοιπά υπηρεσιακά συμβούλια, αρμόδια για τις άλλες μεταβολές της υπηρεσιακής κατάστασης των υπαλλήλων. Επίσης, μεταβλήθηκε η συγκρότηση των πειθαρχικών συμβουλίων με τη συμμετοχή στα τριμελή πλέον πρωτοβάθμια συμβούλια, αφενός ανώτερων δικαστικών λειτουργών και μελών του ΝΣΚ για πρώτη φορά, αφετέρου αιρετών εκπροσώπων των εργαζομένων. Συγκεκριμένα, κατόπιν και των τελευταίων τροποποιήσεων με το άρθρο 5 του Ν.4325/2015⁴¹⁵, το Δευτεροβάθμιο Πειθαρχικό Συμβούλιο αποτελείται από έναν Αντιπρόεδρο του ΝΣΚ ως Πρόεδρο, έξι Νομικούς Συμβούλους του Κράτους, δύο προϊσταμένους Γενικών Διευθύνσεων του Υπουργείου Διοικητικής

⁴¹¹ Ακριβοπούλου, Μ. Χ., & Ανθόπουλος, Χ. (2015). *Εισαγωγή στο Διοικητικό Δίκαιο*. Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα και Βοηθήματα: www.kallipos.gr, σελ. 89

⁴¹² Ακριβοπούλου, Μ. Χ., & Ανθόπουλος, Χ., ό.π., σελ. 89

⁴¹³ Συμεωνίδης, Ι. (6/2017). Τα πειθαρχικά συμβούλια των δημοσίων υπαλλήλων πριν και μετά το Ν.4057/2012. *Θεωρία και Πράξη Διοικητικού Δικαίου*, σελ. 574

⁴¹⁴ Ν.4057/2012 «ΠΕΙΘΑΡΧΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ ΚΑΙ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ ΝΟΜΙΚΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ.» (ΦΕΚ 54 Α')

⁴¹⁵ Ν.4325/2015 «ΕΚΔΗΜΟΚΡΑΤΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ - ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗ ΓΡΑΦΕΙΟΚΡΑΤΙΑΣ ΚΑΙ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ. ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΑΔΙΚΙΩΝ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ» (ΦΕΚ 47 Α')

Ανασυγκρότησης, τον προϊστάμενο της αρμόδιας Γενικής Διεύθυνσης του Υπουργείου στο οποίο υπάγεται η Υπηρεσία ή το οποίο εποπτεύει την τελευταία, δύο προϊσταμένους Γενικών Διευθύνσεων Δήμων από τις Περιφερειακές Ενότητες της Περιφέρειας Αττικής, πλην της Περιφερειακής Ενότητας Νήσων, δύο εκπροσώπους της ΑΔΕΔΥ και δύο εκπροσώπους της ΠΟΕ-ΟΤΑ.

4. Συμπεράσματα και Προτάσεις

Στη σύγχρονη Ελλάδα του έτους 2017, σε μία εποχή που η χώρα μας προσπαθεί να αντιμετωπίσει τη δύσκολη οικονομική συγκυρία, είναι γεγονός ότι οι δημόσιοι υπάλληλοι από τη μια μεριά βρίσκονται στο στόχαστρο ολόκληρης της κοινωνίας, καθώς γίνεται λόγος για τα δικαιώματά τους, αλλά από την άλλη μεριά καλούνται να παίξουν βασικό ρόλο στην καλή διακυβέρνηση, συμβάλλοντας με τον δικό τους τρόπο στην προσπάθεια εξόδου από την κρίση.

Ως κλασικές και διαχρονικές υποχρεώσεις, με διαφοροποιήσεις στο πέρασμα του χρόνου για ορισμένες από αυτές, δεσπάζουν η πίστη στο Σύνταγμα-νομιμοφροσύνη, η υπακοή και η πολιτική ουδετερότητα.

Ένας κύριος και πρώτος περιορισμός στις πράξεις του δημοσίου υπαλλήλου, από τη στιγμή που οι ενέργειές του εκφράζουν τη θέληση όχι του ιδίου, αλλά αφορούν τον Λαό, καθιστώντας τον κατ' ουσίαν διαχειριστή αλλοτρίων δημοσίων υποθέσεων με γνώμονα το δημόσιο συμφέρον, είναι η πίστη στο Σύνταγμα και η αφοσίωση στην Πατρίδα. Πέραν της σχετικής γενικής υποχρέωσης του κάθε Έλληνα πολίτη, ο δημόσιος υπάλληλος τελεί σε ιδιαίτερη σχέση εξουσίας έναντι του Κράτους, οπότε και έχει την αντίστοιχη υποχρέωση όρκου πίστης κατά τον διορισμό του και πριν την ανάληψη υπηρεσίας. Μακριά από τον άλλοτε πολιτικό όρκο, ισχύει σήμερα ο απόλυτα επαγγελματικός όρκος ως δέσμευση περί της τήρησης της υποχρέωσης που το Σύνταγμα απαιτεί για όλους ανεξαιρέτως τους πολίτες, προτάσσοντας τον μεγάλο κοινωνικό ρόλο που οι δημόσιοι υπάλληλοι καλούνται να διαδραματίσουν. Το καθήκον της «πίστης» συμπληρώνεται με το καθήκον της «αφοσίωσης» και μαζί αποτελούν την ενότητα της «ειδικής» νομιμοφροσύνης.

Η υποχρέωση πίστης αφορά όχι οποιονδήποτε προσωπικό φορέα της κρατικής εξουσίας, παρά μόνο το Κράτος και κατά συνέπεια, βέβαια, και τα όργανα του Κράτους, που έχουν αναδειχθεί και ενεργούν σύμφωνα με το Σύνταγμα και τους νόμους, στους οποίους ο υπάλληλος οφείλει υπακοή. Ο νομιμόφρων υποχρεούται, αλλά ταυτόχρονα και δικαιούται, να αμφισβητήσει την ισχύ των κανόνων δικαίου ή την σκοπιμότητα των ενεργειών του Νομοθέτη και της Κυβέρνησης, που είναι σαφώς αντίθετες σε ό,τι αυτός υποχρεούται να προστατεύσει με την επίδειξη της νομιμοφροσύνης του.

Η συνταγματικότητα των κανόνων δικαίου που επιβάλλουν την «πίστη» και «αφοσίωση» προς το πολιτειακό και κοινωνικο-οικονομικό καθεστώς αποτελεί το κυριότερο όριο της νομιμοφροσύνης του υπαλλήλου, ως το στοιχείο εκείνο που

ταυτίζει την υπακοή του υπαλλήλου με την αφοσίωση προς το Κράτος, δηλαδή προς το σύνολο των φορέων της κρατικής εξουσίας, συμπεριλαμβανομένης και της Κυβέρνησης, υπό την προϋπόθεση ότι η διατασσόμενη συμπεριφορά δεν αντίκειται στην τήρηση του Συντάγματος.

Έτσι, ο δημόσιος υπάλληλος υποχρεούται να υπακούει στις διαταγές του προϊσταμένου του, με την προϋπόθεση ότι αυτές παρουσιάζουν ουσιαστική και τυπική νομιμότητα. Σε συνδυασμό με την προηγούμενη υποχρέωση νομιμοφροσύνης, ο δημόσιος υπάλληλος οφείλει να εξετάζει κατά πόσον η δοθείσα διαταγή είναι σύμφωνη προς το Σύνταγμα και δεν είναι αντίθετη προς κάποιον θετικό κανόνα δικαίου. Αν το αποτέλεσμα της εξέτασης είναι η γνώμη ότι η διαταγή είναι παράνομη, ο υπάλληλος πρέπει να αναφέρει εγγράφως την αντίθετη γνώμη του, αλλά συγχρόνως να εκτελεί τη διαταγή χωρίς χρονοτριβή. Στην περίπτωση δε, που η διαταγή θεωρηθεί προδήλως αντισυνταγματική και παράνομη, τότε ο υπάλληλος οφείλει να μην την εκτελέσει, ενώ παραμένει η υποχρέωση για σχετική αναφορά στην προϊσταμένη του αρχή. Εάν, όμως, ακολουθήσει δεύτερη διαταγή, η οποία διατυπώνει επείγοντες και εξαιρετικούς λόγους γενικότερου συμφέροντος, ο υπάλληλος πρέπει να εκτελέσει τη διαταγή. Ταυτόχρονα, όμως, ο υπάλληλος υποχρεούται να αναφέρει σχετικώς στην προϊσταμένη αρχή εκείνου που τον διέταξε.

Βάσει των ανωτέρω, ο υφιστάμενος επιβάλλεται να εξετάσει τη νομιμότητα της προσταγής και με τον τρόπο αυτό, καθίσταται συνυπεύθυνος με τον διατάξαντα ή τη διοικητική διαταγή γενικότερα, ενώ απαλλάσσεται από την ευθύνη μόνο όταν διατυπώσει «διαφωνία» ή «αντιρρήσεις» ρητά και εγγράφως. Είναι αξιοσημείωτο ότι η παράλειψη της προσυπογραφής δεν απαλλάσσει τον υφιστάμενο από την ευθύνη, καθώς θεωρείται κατά πλάσμα του νόμου ότι συμφωνεί.

Όσον αφορά την υποχρέωση της πολιτικής ουδετερότητας, παλαιότερα υπήρχε πλήρης απαγόρευση οποιασδήποτε μορφής πολιτικών εκδηλώσεων υπέρ πολιτικών κομμάτων, όχι μόνο κατά την άσκηση των καθηκόντων του δημοσίου υπαλλήλου, αλλά και εκτός της υπηρεσίας. Σήμερα, η κομματική ουδετερότητα ορίζεται έμμεσα, καθώς δεν επιτρέπονται οι διακρίσεις σε όφελος ή εις βάρος πολιτών εξαιτίας, μεταξύ άλλων, των πολιτικών τους πεποιθήσεων, ενώ δεν συγχέεται με την πολιτική τοποθέτηση αυτών, η οποία πλέον δεν νοείται ότι απαγορεύεται από την υποχρέωση της πολιτικής ουδετερότητας.

Επιπρόσθετα, η υποχρέωση εχεμύθειας καλύπτει τα γεγονότα ή πληροφορίες, τα οποία κατά το ισχύον δίκαιο χαρακτηρίζονται ως απόρρητα ή των οποίων ο

δημόσιος υπάλληλος λαμβάνει γνώση κατά την εκτέλεση της υπηρεσίας του, ή ακόμη και επ' ευκαιρία αυτής, για τα οποία η κοινή πείρα και λογική επιβάλλει την τήρηση εχεμύθειας. Είναι χαρακτηριστικό ότι η εν λόγω υποχρέωση έχει αλλοιωθεί ή καταργηθεί εν όλω ή εν μέρει, αφενός από τις ειδικές διατάξεις που καθιέρωσαν δημοσιότητα με στόχο τη διαφάνεια για ορισμένους τομείς διοικητικής δράσης και αφετέρου από τις γενικές διατάξεις που αναγνώρισαν το δικαίωμα γνώσης των διοικητικών εγγράφων.

Άλλες υποχρεώσεις των δημοσίων υπαλλήλων, για το σύνολο αυτών ή για ειδικές περιπτώσεις / κατηγορίες, είναι η υποβολή δήλωσης περιουσιακής κατάστασης τόσο κατά τον διορισμό όσο και σε τακτικά ή συγκεκριμένα χρονικά διαστήματα, η τήρηση του προβλεπομένου χρόνου εργασίας, η εκτέλεση των καθηκόντων τους, η λήψη άδειας από το Υπηρεσιακό Συμβούλιο του φορέα που υπηρετούν για άσκηση ιδιωτικού έργου ή εργασίας με αμοιβή, η εγγυοδοσία, η καταβολή των νόμιμων κρατήσεων για ασφάλιση, η αποδοχή της επίσκεψης ελεγκτή ιατρού.

Η συμβολή της παρούσας Διπλωματικής εργασίας, λοιπόν, έγκειται στην ανάλυση, μέσω και της ιστορικής αναδρομής, των ανωτέρω υποχρεώσεων των δημοσίων υπαλλήλων, αλλά με βάση τις ισχύουσες διατάξεις και ως προς την οποία παρουσιάζεται κενό στη βιβλιογραφία. Επιπρόσθετα, όμως, το στοιχείο που επιθυμώ να αναδείξω από την παρούσα μελέτη έγκειται στη μεγάλη σπουδαιότητα της υποχρέωσης της ορθής συμπεριφοράς.

Κατά τη γνώμη μου, η ορθή συμπεριφορά αποτελεί τη σημαντικότερη υποχρέωση του σύγχρονου δημοσίου υπαλλήλου, καθώς εμπεριέχει όλες τις υπόλοιπες υποχρεώσεις και αποτελεί την πλήρη απόδειξη της εμπέδωσης του ρόλου του στην κοινωνία, γιατί πάνω απ' όλα, θα πρέπει να αναγνωρίζεται ο ρόλος του δημοσίου υπαλλήλου ως ο θεμέλιος λίθος μιας αποτελεσματικής δημόσιας διοίκησης που λειτουργεί δημοκρατικά. Πρόκειται για την ικανή και αναγκαία συνθήκη για την τήρηση όλων των λοιπών υποχρεώσεών του, στη βάση που τέθηκε και από το Νέο Δημόσιο Μάνατζμεντ.

Ως απώτερος στόχος τίθεται η βελτίωση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών μέσω της έμφασης στην αποτελεσματικότητα, την αποδοτικότητα, την οικονομικότητα και του προσανατολισμού τους υπέρ των πολιτών-πελατών των δημοσίων οργανώσεων, συμπληρωματικά με τις παραδοσιακές και θεμελιώδεις αρχές της νομιμότητας, της ισότητας, της αναλογικότητας, της χρηστής διοίκησης, της

επιείκειας, της καλής πίστης, της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης του πολίτη, αλλά και την άσκηση της διακριτικής ευχέρειας. Έτσι, η ποιότητα των σχέσεων διοίκησης-πολιτών δεν θα πρέπει να περιορίζεται στην εφαρμογή των ρυθμίσεων που προκύπτει από συγκεκριμένους νομικούς κανόνες που πραγματώνουν τις αρχές του κράτους δικαίου και της δημοκρατίας, καθώς αυτή εξαρτάται επιπρόσθετα από τον τρόπο της εφαρμογής τους από τους υπαλλήλους, στο πλαίσιο της άσκησης των καθηκόντων τους και της καθημερινής συναλλαγής τους με τους πολίτες.

Πέραν, όμως, από την αύξηση της αποτελεσματικότητας και της αποδοτικότητας, θα πρέπει να προωθείται και ο παράγοντας της ηθικής της αυτοδέσμευσης της Διοίκησης μέσω ηθικών αξιών. Πράγματι, με την αλλαγή του αιώνα, ο επαναπροσανατολισμός προς μία πιο δημοκρατική διακυβέρνηση καθιστά αδήριτη την ανάγκη για την αναζήτηση και τελικά εύρεση ενός πυρήνα κυρίαρχων αξιών που θα πρέπει να διέπουν την άσκηση των διοικητικών καθηκόντων. Για αυτόν τον λόγο, πέραν από τους τυπικούς, κρίνονται αναγκαίοι και ορισμένοι άτυποι κανόνες δεοντολογίας αποδεκτοί στο πεδίο επαγγελματικής δράσης και συμπεριφοράς. Ο όρος επαγγελματισμός θα πρέπει να περιλαμβάνει και έναν κώδικα ηθικής, ως ένα λογικό μέσο που περιφρουρεί τους φρουρούς του δημόσιου συμφέροντος.

Ο υπάλληλος που εμπνέεται από επαγγελματικές αξίες και αρχές, εμφανίζεται έτοιμος να αναλάβει την ευθύνη για τις αποφάσεις και τις πράξεις του. Στα πλαίσια αυτού του πνεύματος, η ανάληψη των σχετικών ευθυνών διευκολύνει τον προσδιορισμό των καθηκόντων ανάλογα με την εκάστοτε θέση εργασίας, αλλά και επιπρόσθετα προάγει την ανεκτίμητη αξία της υπευθυνότητας στη δημόσια σφαίρα.

Όλοι οι δημόσιοι υπάλληλοι στην Ελλάδα θα πρέπει να είναι γνώστες του περιεχομένου του Κώδικα Ορθής Διοικητικής Συμπεριφοράς. Οι κύριες πτυχές της ορθής συμπεριφοράς που παρατέθηκαν σ' αυτή την εργασία με αναλυτική περιγραφή είναι η τήρηση της νομιμότητας, η ανεξαρτησία και η αμεροληψία, η ανιδιοτέλεια και η ακεραιότητα, η υπευθυνότητα, η ισότητα, η αναλογικότητα, η εχεμύθεια σε συνδυασμό με την εμπιστευτικότητα και το απόρρητο, η πρόσβαση σε έγγραφα και η δημοσιοποίηση στοιχείων, η διαφάνεια της υπηρεσιακής δράσης, ο χειρισμός αιτήσεων πολιτών, το δικαίωμα της προηγούμενης ακρόασης, η αιτιολόγηση των αποφάσεων, η αποτελεσματικότητα – η αποδοτικότητα – η ποιότητα.

Ας αποτελέσει ο Κώδικας αυτός την έναρξη της συνειδητοποίησης από όλους τους δημοσίους υπαλλήλους του ρόλου που οι ίδιοι καλούνται να διαδραματίσουν.

Μόνο με τον τρόπο αυτό, δεν θα χρειάζεται, για παράδειγμα, να: α) γίνεται διάκριση ορθής συμπεριφοράς εντός και εκτός υπηρεσίας, β) γίνεται λόγος για τον ορισμό του περιεχομένου εννοιών όπως αυτών της ευπρέπειας, της καλής εξυπηρέτησης, των διακρίσεων σε όφελος ή σε βάρος των πολιτών, γ) υπάρχει αμφιβολία για το περιεχόμενο των υποχρεώσεων αναλόγως του ανατιθέμενου επιπέδου εξουσίας ή ευθύνης, δ) υφίσταται ανάγκη για αυστηροποίηση του πειθαρχικού δικαίου.

Στα πλαίσια των ανωτέρω συμπερασμάτων, συμφωνώ απόλυτα με την άποψη ότι κρίνεται αναγκαίος ο απεγκλωβισμός από τη λογική του διπόλου, του άσπρου και του μαύρου, της ταύτισης του ηθικού με το νόμιμο και του παρανόμου με το ανήθικο, διότι η ηθική δεν ταυτίζεται με τη νομιμότητα⁴¹⁶. Ενδείκνυται η διαμόρφωση μίας ενδιάμεσης περιοχής, η οποία και θα διαπλάσσει μια νέα διοικητική ηθική και δεοντολογία, μια νέα έννοια θεσμικής ευθύνης, η οποία ξεπερνώντας τη συνήθη μορφή ποινικής και πειθαρχικής ευθύνης θα εμπλουτίσει την πολιτική ευθύνη, προσδίνοντας την απαιτούμενη έμφαση στον επαγγελματισμό, όπου μέσω της θέσπισης ενιαίων κανόνων ηθικής συμπεριφοράς στη δράση των δημοσίων λειτουργών, με κοινή συνιστώσα την επιμελή και ανιδιοτελή άσκηση των υπηρεσιακών τους καθηκόντων, θα συμβάλλει στη συγκρότηση μιας ηθικής υποδομής στη Δημόσια Διοίκηση⁴¹⁷.

Τέλος, θα ήθελα να επισημάνω ότι η παρούσα εργασία αναφέρεται στις υποχρεώσεις μόνο των πολιτικών δημοσίων υπαλλήλων και συγκεκριμένα όσων βρίσκονται στο πεδίο εφαρμογής του Ν.3528/2007 -ο οποίος θέσπισε τον νέο «Κώδικα Δημοσίων Πολιτικών Διοικητικών Υπαλλήλων και Υπαλλήλων ΝΠΔΔ»- και μόνο για την Ελλάδα, με κύριο υλικό τις διατάξεις του Συντάγματος, του ισχύοντος Υπαλληλικού Κώδικα, καθώς και τον Οδηγό Ορθής Διοικητικής Συμπεριφοράς. Συνεπώς, η εργασία αυτή αποτελεί πρόταση για περαιτέρω ανάπτυξη του πραγματικά ενδιαφέροντος αυτού θέματος και έναυσμα για περαιτέρω μελέτη των υποχρεώσεων του συνόλου των απασχολούμενων στο δημόσιο τομέα με την ευρεία έννοια, καθώς και της σύγκρισης μεταξύ διαφορετικών χωρών, τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και σε διεθνές επίπεδο.

⁴¹⁶ Μακρυδημήτρης, Α. (2009). Ηθική και νομιμότητα: προκλήσεις διαφάνειας στη σύγχρονη δημοκρατία. *Επιθεώρηση Διοικητικής Επιστήμης*, τεύχος 15, σελ. 3-13

⁴¹⁷ Μαρίνος, Κ. (1/2014). Ζητήματα Ηθικής και Δεοντολογίας στη Διακυβέρνηση. *Θεωρία και Πράξη Διοικητικού Δικαίου*, σελ. 25

Πηγές – Βιβλιογραφία

Πηγές

Α΄ Βιβλιοθήκες

Βιβλιοθήκη Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών

Βιβλιοθήκη Παντείου Πανεπιστημίου

www.kallipos.gr

Β΄ Βασικά Κείμενα

Σύνταγμα της Ελλάδας (ΦΕΚ 120/τ.Α΄/27-6-2008)

Εισ.Ν. ΑΚ

Ποινικός Κώδικας

Κώδικας Ορθής Διοικητικής Συμπεριφοράς

Μακρυδημήτρης, Α., Πραβίτα, Μ.-Η. (2010). Διοικητικός Κώδικας: συλλογή νομοθεσίας για τη Δημόσια Διοίκηση

Γ΄ Νομοθεσία

Ν.4229/1929 «ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΜΕΤΡΩΝ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΚΑΘΕΣΤΩΤΟΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΩΝ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ» (ΦΕΚ 245 Α΄)

Α.Ν.1075/1938 «ΠΕΡΙ ΜΕΤΡΩΝ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΚΑΘΕΣΤΩΤΟΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ» (ΦΕΚ 45 Α΄)

Α.Ν. 516/1948 «ΠΕΡΙ ΕΛΕΓΧΟΥ ΝΟΜΙΜΟΦΡΟΣΥΝΗΣ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΚΛΠ. ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΤΩΝ» (ΦΕΚ 6 Α΄)

Ν.1811/1951 «ΠΕΡΙ ΚΩΔΙΚΟΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ» (ΦΕΚ 141 Α΄)

Ν.1268/1982 «Για τη δομή και λειτουργία των Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων» (ΦΕΚ 87 Α΄)

Ν.1400/1983 «ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΗ ΥΠΑΛΛΗΛΙΚΩΝ ΔΙΑΤΑΞΕΩΝ.» (ΦΕΚ 156 Α΄)

Ν.1558/1985 «ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΚΑΙ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ» (ΦΕΚ 137 Α΄)

Ν.1599/1986 «ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΡΑΤΟΥΣ-ΠΟΛΙΤΗ, ΚΑΘΙΕΡΩΣΗ ΝΕΟΥ ΤΥΠΟΥ ΔΕΛΤΙΟΥ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.» (ΦΕΚ 75 Α΄)

N.1735/1987 «ΠΡΟΣΛΗΨΕΙΣ ΣΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ ΤΟΜΕΑ, ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ ΣΤΗ ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ, ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.» (ΦΕΚ 195 Α')

N.1943/1991 «ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ, ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗ ΤΟΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΤΗΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΣΥΝΑΦΕΙΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.» (ΦΕΚ 50 Α')

N.2085/1992 «ΡΥΘΜΙΣΗ ΘΕΜΑΤΩΝ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ, ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.» (ΦΕΚ 170 Α')

N. 2472/1997 «ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ» (ΦΕΚ 50 Α')

N.2690/1999 «ΚΥΡΩΣΗ ΤΟΥ ΚΩΔΙΚΑ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ» (ΦΕΚ 45 Α')

N.3074/2002 «ΓΕΝΙΚΟΣ ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ. ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗ ΤΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΩΝ - ΕΛΕΓΚΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΙΚΟΥ ΟΡΓΑΝΟΥ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗΣ ΚΑΙ ΕΛΕΓΧΟΥ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ» (ΦΕΚ 296 Α')

N. 3230/2004 «ΚΑΘΙΕΡΩΣΗ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΜΕ ΣΤΟΧΟΥΣ ΜΕΤΡΗΣΗΣ ΤΗΣ ΑΠΟΔΟΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ» (ΦΕΚ 44 Α')

N.3242/2004 «ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ, ΤΗ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΚΑΙ ΤΟΥΣ Ο.Τ.Α.» (ΦΕΚ 102 Α')

N.3448/2006 «ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΧΡΗΣΗ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΤΟΜΕΑ ΚΑΙ ΤΗ ΡΥΘΜΙΣΗ ΘΕΜΑΤΩΝ ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑΣ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ, ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΣΗΣ» (ΦΕΚ 57 Α')

N.3528/2007 «ΚΥΡΩΣΗ ΤΟΥ ΚΩΔΙΚΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ ΚΑΙ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ Ν.Π.Δ.Δ.» (ΦΕΚ 26 Α')

N.3584/2007 «ΚΥΡΩΣΗ ΤΟΥ ΚΩΔΙΚΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΟΤΙΚΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ» (ΦΕΚ 143 Α')

N.3852/2010 «ΝΕΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΜΕΝΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ - ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΚΑΛΛΙΚΡΑΤΗΣ.» (ΦΕΚ 87 Α')

N.3861/2010 «ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΦΑΝΕΙΑΣ ΜΕ ΤΗΝ ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗ ΑΝΑΡΤΗΣΗ ΝΟΜΩΝ ΚΑΙ ΠΡΑΞΕΩΝ ΤΩΝ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΩΝ, ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ «ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΔΙΑΥΓΕΙΑ» ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.» (ΦΕΚ 112 Α΄)

N.3868/2010 «ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΛΟΙΠΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗΣ» (ΦΕΚ 129 Α΄)

N.3979/2011 «ΓΙΑ ΤΗΝ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΚΑΙ ΛΟΙΠΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ» (ΦΕΚ 138 Α΄)

N.4057/2012 «ΠΕΙΘΑΡΧΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ ΚΑΙ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ ΝΟΜΙΚΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ.» (ΦΕΚ 54 Α΄)

N.4325/2015 «ΕΚΔΗΜΟΚΡΑΤΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ - ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗ ΓΡΑΦΕΙΟΚΡΑΤΙΑΣ ΚΑΙ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ. ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΑΔΙΚΙΩΝ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ» (ΦΕΚ 47 Α΄)

N.4336/2015 «ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ - ΚΥΡΩΣΗ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟ ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΣΥΜΦΩΝΙΑΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ.» (ΦΕΚ 94 Α΄)

N.4354/2015 «ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΩΝ ΜΗ ΕΞΥΠΗΡΕΤΟΥΜΕΝΩΝ ΔΑΝΕΙΩΝ, ΜΙΣΘΟΛΟΓΙΚΕΣ ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΕΠΕΙΓΟΥΣΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΗΣ ΣΥΜΦΩΝΙΑΣ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΩΝ ΣΤΟΧΩΝ ΚΑΙ ΔΙΑΡΘΡΩΤΙΚΩΝ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΩΝ» (ΦΕΚ 176 Α΄)

N.4409/2016 «ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΣΤΙΣ ΥΠΕΡΑΚΤΙΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ ΥΔΡΟΓΟΝΑΝΘΡΑΚΩΝ, ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΤΗΣ ΟΔΗΓΙΑΣ 2013/30/ΕΕ, ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ Π.Δ. 148/2009 ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ» (ΦΕΚ 136 Α΄)

N.4478/2017 «ΚΥΡΩΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗ ΝΟΜΙΜΟΠΟΙΗΣΗ, ΑΝΙΧΝΕΥΣΗ, ΚΑΤΑΣΧΕΣΗ ΚΑΙ ΔΗΜΕΥΣΗ ΕΣΟΔΩΝ ΑΠΟ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΓΙΑ ΤΗ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΤΗΣ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.» (ΦΕΚ 91 Α΄)

N.Δ. 170/1973 «ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ» (ΦΕΚ 229 Α΄)

Ν.Δ. 64/1974 «ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΤΗΣ ΑΤΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΩΝ ΩΣ ΚΑΙ ΕΛΕΓΧΟΥ ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΝ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΩΝ ΤΙΝΩΝ ΕΞ ΑΥΤΩΝ» (ΦΕΚ 264 Α΄)

Π.Δ. 670/1974 «ΠΕΡΙ ΚΑΘΟΡΙΣΜΟΥ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΗΣ ΥΠΕΥΘΥΝΗΣ ΔΗΛΩΣΕΩΣ ΤΩΝ ΥΠΟΨΗΦΙΨΝ ΠΡΟΣ ΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΩΣ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΩΝ Η΄ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ, ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑΝ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 1 ΤΟΥ Ν.Δ. 64/1974» (ΦΕΚ 291 Α΄)

Π.Δ. 410/1988 «ΚΩΔΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΣΕ ΕΝΙΑΙΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΤΩΝ ΔΙΑΤΑΞΕΩΝ ΤΗΣ ΚΕΙΜΕΝΗΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ, ΠΟΥ ΑΦΟΡΟΥΝ ΤΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ ΜΕ ΣΧΕΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΙΔΙΩΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ, ΤΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΛΟΙΠΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ» (ΦΕΚ 191 Α΄)

Π.Δ. 61/2004 «ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΕΛΕΓΧΟΥ ΤΗΣ ΣΥΜΜΟΡΦΩΣΗΣ ΤΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΠΡΟΣ ΤΙΣ ΔΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ» (ΦΕΚ 54 Α΄)

Π.Δ. 114/2005 «ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗ ΑΝΑΣΥΣΤΑΣΗ ΦΑΚΕΛΟΥ, Ο ΟΠΟΙΟΣ ΕΧΕΙ ΑΠΟΛΕΣΘΕΙ ΑΠΟ ΥΠΑΙΤΙΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ» (ΦΕΚ 165 Α΄)

Απόφαση υπ΄ αριθ. ΔΙΑΔΠ/ΦΒ1/14757/25-7-2011 (ΦΕΚ 1659/τ.Β΄/26-7-2011) του Υπουργού Διοικητικής Μεταρρύθμισης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης

Έγγραφο υπ΄ αριθ. ΔΙΣΚΠΟ/Φ.18/οικ. 8533/5-4-2012 (ΑΔΑ: Β4ΩΛΧ-ΥΑΠ) του Υπουργείου Διοικητικής Μεταρρύθμισης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης

ΚΥΑ υπ΄ αριθ. 1846οικ./13-10-2016 «Τύπος και περιεχόμενο της Δήλωσης Περιουσιακής Κατάστασης (Δ.Π.Κ) και της Δήλωσης Οικονομικών Συμφερόντων (Δ.Ο.Σ) – Ηλεκτρονική υποβολή των δηλώσεων αυτών» (ΦΕΚ 3300 Β΄)

Δ΄ Νομολογία

ΕλΣυν 543/2007 IV Τμήματος

ΣτΕ 459/1953, 2855/1978

ΣτΕ 885/1953, 152/1968

ΣτΕ 1057/1955

ΣτΕ 43/1958, 3075/1976, 1140/1966, 3940/1976

ΣτΕ 1484/1959, 1005/1978

ΣτΕ 2325/1966, 2044/1971, 1715, 1734, 1770/1983

ΣτΕ 2622/1966, 1504/1987
ΣτΕ 607/1967, 2228, 2229/1969
ΣτΕ 125/1970
ΣτΕ 2139/1970
ΣτΕ 1268/1975, 1504, 1506, 2031, 2371/1987
ΣτΕ 234/1976
ΣτΕ 3075, 3940/1976
ΣτΕ 2491/1976, 395/1978
ΣτΕ 3419/1976
ΣτΕ 595, 2209/1977
ΣτΕ 1973, 3780/1980, 4286/1983, 2012, 4258/1987, 3774/1990, 1144, 1440, 3144/1991
ΣτΕ 1892/1978, 1756/1979, 1978/1980, 4197/1986, 1506, 2031, 2371/1987, 5059/1988, 5954/1995
ΣτΕ 2414/1985, 4384/1985, 3359/1986, 2902/1989, 1306/1990, 3694/1991, 59/1993, 2167/1993, 2892/1993
ΣτΕ 3975/1986, 4398/1987
ΣτΕ 1504, 156, 2031, 2371/1987
ΣτΕ 1397/1993, 843/1997, 205/2000, 1214/2000, 2529/2000, 1944/2003, 807/2007
ΣτΕ 716/1998, 1216/1992
ΣτΕ 985/2005
ΣτΕ 136/2016
ΝΣΚ 314/1996
ΝΣΚ 37/2004
ΝΣΚ 345/2012
ΑΕΔ 29/1991
ΑΕΔ 3/1994
ΑΕΔ 33/1982, 16/1991, 3/1994, 20/1994, 10/1995
ΑΕΔ 2/1995
ΔιοικΕφΑθ 1164/1989
ΔιοικΕφΑθ 367/1990
ΔΕφ ΑΘ 1932/1991
ΔΕφ ΑΘ 93/2009

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- Ακριβοπούλου, Μ. Χ., & Ανθόπουλος, Χ. (2015). *Εισαγωγή στο Διοικητικό Δίκαιο*. Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα και Βοηθήματα: www.kallipos.gr
- Γέροντας, Α., Λύτρας, Σ., Παυλόπουλος, Π., Σιούτη, Γ., & Φλογαΐτης, Σ. (2010). *Διοικητικό δίκαιο*, Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα Α.Ε.
- Διβάνη, Χ. (12/2010). Η συμμόρφωση της διοικήσεως στις δικαστικές αποφάσεις κατά την νομολογία. *Θεωρία και Πράξη Διοικητικού Δικαίου*
- Κανελλοπούλου, Ν., Μακρυδημήτρης, Χρυσανθάκης, Χ. (1993). *ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΚΑΙ ΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ*. Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις Α. ΣΑΚΚΟΥΛΑ
- Κτιστάκη, Σ. (2014). *ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗ ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση
- Καρκατσούλης Π. (Σεπτέμβριος 2004). *ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΣΕ ΜΕΤΑΒΑΣΗ Από τη “διοικητική μεταρρύθμιση” και το “νέο δημόσιο μανάτζμεντ” στη “διακυβέρνηση*. Πρώτη έκδοση, Αθήνα: Ι. Σιδέρης
- Κόλλια, Ε., & Σταυρόπουλος Λ. (18/10/2017). ΣτΕ: Αντισυνταγματική η δήλωση στο πόθεν έσχες αντικειμένων αξίας. *ΤΟ ΒΗΜΑ*, <http://www.tovima.gr/society/article/?aid=908924>. πρόσβαση: 29/11/2017
- Κόρσος Δ. (1977). *Εισηγήσεις Διοικητικού Δικαίου*. Τόμος Β'. Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα
- Κύβελος, Σ. (5/2015). Οι νέες ρυθμίσεις του Ν.4325/2015 για το πειθαρχικό δίκαιο των δημοσίων υπαλλήλων. *Θεωρία και Πράξη Διοικητικού Δικαίου*
- Λαζαράκος, Γ. (3/2009). Η προστασία των προσωπικών δεδομένων κατά την εφαρμογή της Οδηγίας 2003/98/ΕΚ για την περαιτέρω χρήση πληροφοριών του δημόσιου τομέα. *Θεωρία και Πράξη Διοικητικού Δικαίου*
- Λεβεντοπούλου, Μ. (1/2012). Η σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόσβαση στα δημόσια έγγραφα και η πρόσβαση στα έγγραφα και τις πληροφορίες του δημόσιου τομέα στην ελληνική έννομη τάξη. *Θεωρία και Πράξη Διοικητικού Δικαίου*
- Λύτρας, Σ. (1989). *ΤΟ ΠΕΙΘΑΡΧΙΚΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΣΤΟ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΔΗΜΟΣΙΟ ΔΙΚΑΙΟ*. Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις ΣΑΚΚΟΥΛΑ

- Μαΐστρος, Π. (2009). *ΤΑ ΤΡΙΑ ΚΥΜΑΤΑ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΩΝ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ*. ΣΕΙΡΑ: ΔΗΜΟΣΙΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΘΕΣΜΟΙ, Αθήνα: Εκδόσεις ΠΑΠΑΖΗΣΗ ΑΒΕΕ
- Μαΐστρος Π. (Νοέμβριος-Δεκέμβριος 2016). Η ‘ΑΠΟΠΟΛΙΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ’ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ. *Manager*. Τεύχος 41: Ο ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ. Αθήνα: Ελληνική Εταιρεία Διοικήσεως Επιχειρήσεων
- Μακρυδημήτρης, Α., & Μιχαλόπουλος Ν. (2000). *Εκθέσεις Εμπειρογνομόνων για τη Δημόσια Διοίκηση – 1950-1998*. Αθήνα: Παπαζήσης
- Μακρυδημήτρης, Α., & Συνεργασία: Πραβίτα, Μ.-Η. (2010). *ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ Στοιχεία διοικητικής οργάνωσης*. Δ΄ Έκδοση. Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα
- Μακρυδημήτρης, Α. (2009). Ηθική και νομιμότητα: προκλήσεις διαφάνειας στη σύγχρονη δημοκρατία. *Επιθεώρηση Διοικητικής Επιστήμης*, τεύχος 15
- Μαραγκάκης, Γ. (1961). *Περί της παραβιάσεως του καθήκοντος ως αξιοποιούνου πράξεως κατά το άρθρον 259 Π.Κ.* Ποινικά Χρονικά, ια
- Μαραγκού, Γ. (2016). Κεφ. 1 στο *ΕΛΕΓΚΤΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ Μελέτες- Συμβολές Διαγράμματα- Νομολογία- Υποδείγματα*, Αθήνα: ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
- Μαρίνος, Ν. Α. (1996). *Τα βασικά του δημοσιούπαλληλικού δικαίου*. Αθήνα: Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα
- Μαρίνος, Κ. (1/2014). Ζητήματα Ηθικής και Δεοντολογίας στη Διακυβέρνηση. *Θεωρία και Πράξη Διοικητικού Δικαίου*
- Μαυρίκας, Ν. (5/2009). Η πρόσβαση στα έγγραφα [ερμηνευτική προσέγγιση, υπό το πρίσμα των γνωμοδοτήσεων του ΝΣΚ]. *Θεωρία και Πράξη Διοικητικού Δικαίου*
- Παναγόπουλος, Ι. Θ. (1999). *ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ ΥΠΑΛΛΗΛΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ*, Ε΄ ΕΚΔΟΣΗ. Αθήνα: Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης
- Παναγόπουλος, Ι. Θ. (Μάιος 2014). *ΔΗΜΟΣΙΟ ΥΠΑΛΛΗΛΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ*. Η΄ ΕΚΔΟΣΗ, Αθήνα: Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης
- Πανταζής, Ν. (8-9/2015). Η δίωξη των πειθαρχικών παραπτώματων και οι συνέπειες της πειθαρχικής παραπομπής. *Θεωρία και Πράξη Διοικητικού Δικαίου*
- Παυλίδου, Ε. (4-5/2012). Σημαντικές τομές του Ν.4057/2012. *Θεωρία και Πράξη Διοικητικού Δικαίου*
- Περγαντάς, Ι. Κ., (1994). *Οι υποχρεώσεις των δημοσίων υπαλλήλων στην ελληνική και γαλλική έννομη τάξη*. Διδακτορική διατριβή. Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις Α. Σάκκουλα

Πικραμένος, Ν. Μ. (20-21 Φεβρουαρίου 2015). ΟΙ ΜΕΙΖΟΝΕΣ ΜΕΤΑΒΟΛΕΣ ΣΤΗ ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ Η ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ. Συνέδριο στη μνήμη των Καθηγητών Δημήτρη Τσάτσου και Γιώργου Παπαδημητρίου *Η Ευρωπαϊκή Συμπολιτεία και η Ελληνική Πολιτεία*, Νομική Σχολή και Έδρα Jean Monnet, ΑΠΘ και Όμιλος «Αριστόβουλος Μάνεσης» με τη συνδρομή ΔΣΘ και ΕΒΕΘ, Θεσσαλονίκη

Πουλής, Ε. Π. (2010). *ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΘΕΣΜΟΥΣ, Δίκαιο και Οικονομία*. Αθήνα: Π.Ν. Σάκκουλας

Σαραντόπουλος, Κ., (1967). Η αστική ευθύνη του δημοσίου υπαλλήλου έναντι της Πολιτείας. *Ανάπτυξιν Επιθεωρήσεως Δημοσίου και Διοικητικού Δικαίου*

Σπανού, Κ. (2000). *Διοίκηση, Πολίτες και Δημοκρατία*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση

Στασινόπουλος, Μ. (1976). *Μαθήματα Διοικητικού Δικαίου*. Αθήνα

Στράνης, Δ. (4-5/2012). Η σύλληψη της αποδοτικότητας στο πλαίσιο της Δημόσιας Διοίκησης και ο συνεχής επαναπροσδιορισμός της ως ουσιώδη στοιχεία δημοκρατίας. *Θεωρία και Πράξη Διοικητικού Δικαίου*

Συμεωνίδης, Ι. (6/2017). Τα πειθαρχικά συμβούλια των δημοσίων υπαλλήλων πριν και μετά το Ν.4057/2012. *Θεωρία και Πράξη Διοικητικού Δικαίου*

Τάχος, Ι. Α. (1996). *ΔΗΜΟΣΙΟ ΥΠΑΛΛΗΛΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ*. ΤΕΥΧΟΣ 2. Τέταρτη Έκδοση. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΑΚΚΟΥΛΑ

Τάχος, Α. (1981). *ΘΕΜΕΛΙΩΔΕΙΣ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις ΣΑΚΚΟΥΛΑ

Ξενόγλωσση

Demmke, C. (June 2005). *Are civil servants different because they are civil servants?.* Luxembourg:Ministère de La Fonction publique et de la Réforme administrative

Kester I.-H., Painter, C., & Barnes C. (1997). *Management in the Public Sector- Challenge and Change*. second edition. London: International Thomson Business Press

Lane, J.-E. (2005). *Public Administration and Public Management- The principal-agent perspective*, New York: MPG Books Ltd

Pagaza, P. I. (2009). *WINNING THE NEEDED CHANGE: SAVING OUR PLANET EARTH- A GLOBAL PUBLIC SERVICE*. Amsterdam: IOS Press, p.83

Philips, M. (16 January 1993). Another Day, Another Scandal. *The Guardian*

Rosenbloom, H. D.,(1998). *PUBLIC ADMINISTRATION- Understanding Management, Politics and Law in the Public Sector. USA: McGraw-Hill*

Working document. (2008). *Administration and the Civil Service in the EU 27 Member States – 27 country profiles*. Ministère Du Budget, des Comptes Publics et de la Fonction Publique

Παράρτημα

ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

13 Οκτωβρίου 2016

ΤΕΥΧΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Αρ. Φύλλου 3300

ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ

Αριθμ. 1846 οικ.

Τύπος και περιεχόμενο της Δήλωσης Περιουσιακής Κατάστασης (Δ.Π.Κ) και της Δήλωσης Οικονομικών Συμφερόντων (Δ.Ο.Σ) - Ηλεκτρονική υποβολή των δηλώσεων αυτών.

**ΟΙ ΥΠΟΥΡΓΟΙ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ, ΔΙΑΦΑΝΕΙΑΣ
ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ -
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ**

Έχοντας υπόψη:

1) Την παρ. 2 του άρθρου 2 του Ν. 3213/2003 «Δήλωση και έλεγχος περιουσιακής κατάστασης βουλευτών, δημόσιων λειτουργών και υπαλλήλων, ιδιοκτητών μέσων μαζικής ενημέρωσης και άλλων κατηγοριών προσώπων» (Α' 309), όπως τροποποιήθηκε από το άρθρο 223 του Ν. 4281/2014 (Α'160), το άρθρο 173 του Ν. 4389/2016 (Α' 94) και την παρ. 1 του άρθρου 2 (περίπτωση γ') του ίδιου ως άνω Νόμου, όπως τροποποιήθηκε από το άρθρο 79 του Ν. 4427/2016 (Α' 188).

2) Την παρ. 5 του άρθρου 173 του Ν. 4389/2016 (Α' 94) «Επείγουσες διατάξεις για την εφαρμογή της συμφωνίας δημοσιονομικών στόχων και διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων και άλλες διατάξεις», όπως τροποποιήθηκε από το άρθρο 66 παρ. 2 του Ν. 4409/2016 (Α' 136).

3) Την παρ. 3 του άρθρου 7α, περίπτωση γ', στοιχ. αα' έως ζζ' του Ν. 3691/2008, όπως τροποποιήθηκε με τις παραγράφους 2, 3 και 4 του άρθρου 182 Ν. 4389/2016 (Α' 94).

4) Το άρθρο 229 του Ν. 4281/2014 «Μέτρα στήριξης και ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας, οργανωτικά θέματα Υπουργείου Οικονομικών και άλλες διατάξεις» (Α' 160).

5) Την παρ. 6 του άρθρου 66 του Ν. 4409/2016 «Πλαίσιο για την ασφάλεια στις υπεράκτιες εργασίες έρευνας και εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων, ενσωμάτωση της Οδηγίας 2013/30/ΕΕ, τροποποίηση του Π.δ. 148/2009 και άλλες διατάξεις» (Α' 136), όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 20 του Ν. 4425/2016 (Α' 185).

6) Το άρθρο 90 του Κώδικα Νομοθεσίας για την Κυβέρνηση και τα Κυβερνητικά Όργανα, που κυρώθηκε με το άρθρο πρώτο του Π.δ. 63/2005 (Α' 98).

7) Το Π.δ. 111/2014 «Οργανισμός του Υπουργείου Οικονομικών» (Α' 178).

8) Το Π.δ. 101/2014 «Οργανισμός Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων» (Α' 168).

9) Το Π.δ. 73/2015 «Διορισμός Αντιπροέδρου Κυβέρνησης, Υπουργών Αναπληρωτών Υπουργών και Υφυπουργών» (Α' 116).

10) Την υπ' αριθμ. Υ30/12-10-2015 απόφαση του Πρωθυπουργού «Ανάθεση αρμοδιοτήτων στον Αναπληρωτή Υπουργό Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Δημήτριο Παπαγγελόπουλο» (Β' 2183).

11) Την υπ' αριθμ. 6/2016 γνωμοδότηση της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα σχετικά με την νομιμότητα επεξεργασίας των πρόσθετων οικονομικών στοιχείων, που ζητούνται με τις διατάξεις του άρθρου 173 του Ν. 4389/2016 από τους υπόχρεους υποβολής δήλωσης περιουσιακής κατάστασης.

12) Το γεγονός ότι από την παρούσα απόφαση δεν προκαλείται δαπάνη σε βάρος του Κρατικού Προϋπολογισμού, αποφασίζουμε:

Άρθρο 1

Πεδίο Εφαρμογής

Η παρούσα έχει εφαρμογή στα υπόχρεα πρόσωπα του Ν. 3213/2003 (ΦΕΚ Α' 309) όπως ισχύει, τα οποία, σύμφωνα με τις ισχύουσες διατάξεις, υποβάλλουν τις δηλώσεις τους και ελέγχονται από:

α) την Γ' Μονάδα Ελέγχου των Δηλώσεων Περιουσιακής Κατάστασης της Αρχής Καταπολέμησης της Νομιμοποίησης Εσόδων από Εγκληματικές Δραστηριότητες και της Χρηματοδότησης της Τρομοκρατίας και Ελέγχου των Δηλώσεων Περιουσιακής Κατάστασης.

β) τον Γενικό Επιθεωρητή Δημόσιας Διοίκησης.

γ) τον εποπτεύοντα την Υπηρεσία Εσωτερικών Υποθέσεων της Ελληνικής Αστυνομίας εισαγγελικό λειτουργό της Εισαγγελίας Εφετών Αθηνών.

δ) τον αρμόδιο εισαγγελικό λειτουργό της Εισαγγελίας Εφετών Πειραιά, ο οποίος έχει οριστεί για το έργο αυτό από τον Προϊστάμενο της οικείας Εισαγγελίας και επικουρείται προς τούτο από την Υπηρεσία Εσωτερικών Υποθέσεων του Λιμενικού Σώματος Ελληνικής Ακτοφυλακής.

Άρθρο 2
Διαδικασία υποβολής δήλωσης
περιουσιακής κατάστασης

1. Ο υπόχρεος υποβολής δήλωσης περιουσιακής κατάστασης (Δ.Π.Κ.) απαιτείται να είναι ενεργός χρήστης των υπηρεσιών του TAXISnet, προκειμένου να υποβάλει τη δήλωση αποκλειστικά ηλεκτρονικά μέσω ενιαίας διαδικτυακής εφαρμογής. Η Δ.Π.Κ. υποβάλλεται από τον υπόχρεο και αφορά την περιουσιακή κατάστασή του, καθώς και του/της συζύγου και των ανήλικων τέκνων του. Υποχρέωση υποβολής δήλωσης υφίσταται και στην περίπτωση, που δεν έχει μεταβληθεί η περιουσιακή κατάσταση του υπόχρεου.

2. Η ταυτοποίηση υπόχρεου και συζύγου από την εφαρμογή ηλεκτρονικής υποβολής Δ.Π.Κ., γίνεται με τη χρήση των προσωπικών κωδικών στο TAXISnet. Δι-ακριτούς προσωπικούς κωδικούς TAXISnet πρέπει να έχει τόσο ο υπόχρεος, όσο και ο/η σύζυγος υπόχρεου υποβολής Δ.Π.Κ., προκειμένου να καταστεί δυνατή η υποχρεωτική έγκριση των περιουσιακών στοιχείων, που δηλώθηκαν από τον υπόχρεο και αφορούν στον/στην σύζυγο και τα ανήλικα τέκνα. Η αίτηση για τη χορήγηση και η διαχείριση των κωδικών αυτών, γίνεται αποκλειστικά μέσω του συστήματος TAXISnet.

3. Κατά την υποβολή ετήσιας Δ.Π.Κ. ο υπόχρεος οφείλει σε κάθε περίπτωση να επικαιροποιήσει την περιουσιακή του κατάσταση, σε σχέση με το αντίγραφο της Δ.Π.Κ. του αμέσως προηγούμενου έτους, που παράγεται από την ηλεκτρονική εφαρμογή για την υποβοήθησή του και να διατηρήσει αναλλοίωτα τα στοιχεία, τα οποία δεν έχουν μεταβληθεί.

4. Ο υπόχρεος υποβάλλει με τον/την σύζυγο κοινή Δ.Π.Κ.

5. Σε περίπτωση άρνησης ή αδυναμίας του/της συζύγου υπόχρεου, να συνυποβάλλει κοινή δήλωση, η δήλωση υποβάλλεται μόνον από τον υπόχρεο, ο οποίος οφείλει να αναφέρει συγχρόνως στις παρατηρήσεις του συστήματος το γεγονός της άρνησης ή της αδυναμίας. Άρνηση θεωρείται και η βεβαιωμένη διάσταση των συζύγων, που έχει δηλωθεί στην αρμόδια Δ.Ο.Υ. του υπόχρεου.

Άρθρο 3
Τύπος και περιεχόμενο
της δήλωσης περιουσιακής κατάστασης (Δ.Π.Κ.)

1. Η Δ.Π.Κ. του Ν. 3213/2003 (Α' 309), όπως ισχύει, έχει ως περιεχόμενο το συνημμένο υπόδειγμα στο ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι, το οποίο αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα της παρούσας.

2. Κατά την υποβολή Δ.Π.Κ. από τον υπόχρεο, τα βασικά στοιχεία αυτού, δηλαδή, ο Α.Φ.Μ., το επώνυμο, το όνομα και το πατρώνυμο, εμφανίζονται όπως τηρούνται στο φορολογικό Μητρώο. Σε περίπτωση ανακρίβειας αυτών, απαιτείται, πριν από την υποβολή της δήλωσης, η διόρθωση των ανακριβών στοιχείων στο φορολογικό Μητρώο.

3. Τα προσωπικά στοιχεία του υπόχρεου, όπως Α.Δ.Τ., διεύθυνση, τηλέφωνο κ.λπ., δηλώνονται ως έχουν κατά την ημερομηνία της υποβολής της Δ.Π.Κ. Τα λοιπά στοι-

χεία, όπως υπηρεσιακά, οικογενειακά κ.λπ., ως και η ιδιότητα του υπόχρεου δηλώνονται ως είχαν κατά το έτος, που αφορά η δήλωση.

4. Η αρχική δήλωση περιλαμβάνει τα υφιστάμενα στην ημεδαπή και την αλλοδαπή κατά τον χρόνο υποβολής της περιουσιακά στοιχεία, καθώς και την αξία κτήσης τους, εφόσον είναι διαθέσιμη. Η ετήσια Δ.Π.Κ. περιέχει τα υφιστάμενα περιουσιακά στοιχεία κατά την 31η Δεκεμβρίου του έτους, στο οποίο αφορά η δήλωση, στην ημεδαπή και την αλλοδαπή, καθώς και την αξία κτήσης τους, εφόσον είναι διαθέσιμη.

5. Σε περίπτωση απόκτησης νέου περιουσιακού στοιχείου κατά τη χρήση, που αφορά η δήλωση, δηλώνονται υποχρεωτικώς ο τρόπος απόκτησης, το ύψος της σχετικής δαπάνης (καταβληθέν τίμημα), καθώς και αναλυτική παράθεση της πηγής προέλευσης των σχετικών πόρων. Σε περίπτωση εκποίησης περιουσιακού στοιχείου, που είχε δηλωθεί σε προηγούμενη δήλωση του υπόχρεου, δηλώνεται το εισπραχθέν τίμημα.

6. Ειδικά σε περίπτωση απόκτησης νέου εμπράγματος δικαιώματος επί ακινήτου ή εκποίησης εμπράγματος δικαιώματος επί ακινήτου, που έχει δηλωθεί σε προηγούμενες δηλώσεις του υπόχρεου, δηλώνονται τα στοιχεία του συμβολαίου απόκτησης ή εκποίησης. Σε περίπτωση που δεν υπάρχει συμβόλαιο απόκτησης εμπράγματος δικαιωμάτων επί ακινήτων λόγω κληρονομικής διαδοχής, δηλώνονται τα στοιχεία του κληρονομούμενου, καθώς και ο τρόπος και η ιδιότητα, με την οποία ο υπόχρεος έγινε κληρονόμος.

7. Στην περίπτωση απόκτησης και απώλειας εμπράγματος δικαιώματος επί του ίδιου ακινήτου κατά τη χρήση, που αφορά η δήλωση, δηλώνονται και οι δύο μεταβολές. Το άνω ισχύει αντίστοιχα και για τα οχήματα, πλωτά και εναέρια μεταφορικά μέσα, καθώς και για τις συμμετοχές σε κάθε είδους εταιρεία ή επιχείρηση.

Άρθρο 4
Διασφαλίσεις για την ηλεκτρονική υποβολή και
Συνημμένα Δικαιολογητικά

1. Για την υποβοήθησή του στην ηλεκτρονική υποβολή της Δ.Π.Κ., ο υπόχρεος, μετά την ταυτοποίησή του μέσω των κωδικών του TAXISnet και εφόσον συναινέσει με υπεύθυνη δήλωσή του σε αυτό, μπορεί να μεταφέρει στη Δ.Π.Κ. τα δεδομένα της τελευταίας ηλεκτρονικά υποβληθείσας δήλωσης φορολογίας εισοδήματος (Ε1) του έτους, στο οποίο αφορά η Δ.Π.Κ., καθώς και τα στοιχεία των ακινήτων, που περιλαμβάνονται στη «βεβαίωση της περιουσιακής του κατάστασης» κατά την 1η Ιανουαρίου του επόμενου έτους, στο οποίο αφορά η Δ.Π.Κ., εφόσον η Δ.Π.Κ. είναι αρχική ή του τρέχοντος έτους, εφόσον η Δ.Π.Κ. είναι ετήσια, όπως αυτά τηρούνται ηλεκτρονικά στη Γ.Γ.Δ.Ε.

2. Όλα τα δεδομένα των ανωτέρω δηλώσεων φορολογίας εισοδήματος, όπως αυτά έχουν διαμορφωθεί, κατά την οριστική υποβολή της Δ.Π.Κ., από τυχόν υποβολή τροποποιητικών ή/και συμπληρωματικών δηλώσεων εισοδήματος για το έτος που αφορά η Δ.Π.Κ., καθώς και τα στοιχεία της περιουσιακής κατάστασης του υπόχρεου κατά την ημερομηνία της ανωτέρω παραγράφου,

θα επισυνάπτονται αυτόματα ηλεκτρονικά στην υποβαλλόμενη Δ.Π.Κ., όπως προβλέπεται στο άρθρο 2 της παραγράφου 1 περ. γ' του Ν. 3213/2003.

3. Η Διεύθυνση Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης (Δ.ΗΛΕ.Δ.) της Γ.Γ.Δ.Ε., που είναι η αρμόδια υπηρεσία για τις ανωτέρω χορηγήσεις όλων των στοιχείων των δηλώσεων εισοδήματος και ακινήτων των υπόχρεων, οφείλει να τηρεί αρχείο για αυτές, με το στοιχείο της ημερομηνίας και ώρας χορήγησης/πρόσβασης, καθώς και το μοναδικό αριθμό ταυτοποίησης της οριστικοποιημένης Δ.Π.Κ., που σχετίζεται με την κάθε χορήγηση. Για τις Δ.Π.Κ. των ετών 2015 και 2016, που έχουν οριστικοποιηθεί ηλεκτρονικά από τους υπόχρεους πριν από την έκδοση της παρούσας, θα πρέπει να επισυναφθούν ηλεκτρονικά από τη Δ.ΗΛΕ.Δ. σε συνεργασία με το φορέα λειτουργίας της ηλεκτρονικής εφαρμογής υποβολής Δ.Π.Κ., τα συνυποβαλλόμενα της ανωτέρω παραγράφου 2.

4. Για τη διευκόλυνση του ελέγχου των Δ.Π.Κ., όπως αυτός ορίζεται στο άρθρο 3 του Ν. 3213/2003, όπως ισχύει, η φορολογική διοίκηση χορηγεί στα αρμόδια όργανα ελέγχου, μετά από αίτησή τους, στοιχεία για όλες τις πιθανές τροποποιήσεις των παραπάνω δηλώσεων εισοδήματος και ακινήτων των υπόχρεων αρμοδιότητάς τους, οι οποίες τηρούνται ηλεκτρονικά.

5. Με την οριστική υποβολή της δήλωσης, ο υπόχρεος δύναται να αποθηκεύσει στον ηλεκτρονικό του υπολογιστή αντίγραφο της υποβληθείσας Δ.Π.Κ., ως αποδεικτικό υποβολής, όπου εμφανίζονται ο αριθμός αυτής και η ημερομηνία υποβολής της.

6. Κατά τη διαδικασία της ηλεκτρονικής υποβολής Δ.Π.Κ., οι υπόχρεοι, οι οποίοι ανήκουν στις κατηγορίες των υποχρεωτικά ελεγχόμενων προσώπων, όπως αυτές προβλέπονται στις κείμενες διατάξεις, αποστέλλουν ηλεκτρονικά στο αρμόδιο όργανο ελέγχου, εφάπαξ κατά την υποβολή της αρχικής δήλωσης και εφόσον υπάρχουν μεταβολές κατά την υποβολή της ετήσιας δήλωσης, τα ακόλουθα δικαιολογητικά:

α. Συμβόλαια των ακινήτων.

β. Βεβαιώσεις επενδυτικών προϊόντων και χαρτοφυλακίων χρηματοοικονομικών προϊόντων, όπως αυτά περιγράφονται στο στοιχείο iii της περίπτωσης α' της παραγράφου 1 του άρθρου 2 του Ν. 3213/2003, που κατ'ελάχιστον θα περιλαμβάνουν το όνομα του χειριστή της μερίδας, το όνομα των προϊόντων, το κόστος κτήσης και την αποτίμηση αυτών.

γ. Βεβαιώσεις ή παραστατικά από τα οποία να προκύπτουν τα υπόλοιπα τραπεζικών λογαριασμών, καθώς και αντίστοιχες βεβαιώσεις ή παραστατικά για κάθε είδους χρηματιστηριακά ή ασφαλιστικά προϊόντα και συμμετοχές σε κεφάλαια επιχειρηματικών ή επενδυτικών συμμετοχών (funds) και καταπιστευμάτων (trusts)

δ. Παραστατικά των Τραπεζών, Ταμιευτηρίων και άλλων ημεδαπών ή αλλοδαπών πιστωτικών Ιδρυμάτων απ' τα οποία θα αποδεικνύεται η μίσθωση θυρίδων.

ε. Παραστατικά αγοράς ή πράξεις φορολογικής αρχής ή ασφαλιστήρια συμβόλαια για τα κινητά μεγάλης αξίας άνω των 30.000,00 €, όπως ειδικότερα αυτά προσδιορίζονται στο στοιχείο vi της περίπτωσης α' της παραγράφου 1 του άρθρου 2 του Ν. 3213/2003.

στ. Άδειες κυκλοφορίας πλωτών και εναερίων μεταφορικών μέσων, καθώς και των κάθε χρήσης οχημάτων και σε περίπτωση απόκτησης ή εκποίησης κατά την διάρκεια του χρόνου που αφορά η δήλωση επιπλέον παραστατικά αγοράς ή πώλησης.

ζ. Παραστατικά για συμμετοχή σε κάθε είδους εταιρεία ή επιχείρηση.

7. Το απόρρητο της διαδικτυακής επικοινωνίας του υπόχρεου με τα συστήματα της Γ.Γ.Π.Σ. και Δ.Υ. διασφαλίζεται με τη χρήση ψηφιακού πιστοποιητικού από την εφαρμογή υποβολής. Τα απόρρητα στοιχεία των Δ.Π.Κ. τηρούνται κρυπτογραφημένα στην ηλεκτρονική βάση δεδομένων του συστήματος. Το ηλεκτρονικό σύστημα συνοδεύεται από πολιτικές ασφάλειας, που καλύπτουν όλους τους εμπλεκόμενους φορείς και εξασφαλίζουν την εμπιστευτικότητα και ακεραιότητα των στοιχείων της ηλεκτρονικής βάσης δεδομένων.

Άρθρο 5

Ηλεκτρονική επεξεργασία

1. Υπεύθυνοι επεξεργασίας της αυτοτελούς ειδικής βάσης των δεδομένων περιουσιακής κατάστασης, όπως ορίζεται στο Ν. 2472/1997 «Προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα» (Α' 50), είναι τα όργανα ελέγχου, όπως αναφέρονται στο άρθρο 3 του Ν. 3213/2003, όπως ισχύει, αποκλειστικά και μόνο για τους ελεγχόμενους αρμοδιότητάς τους.

2. Εκτελούντες την επεξεργασία της παραπάνω βάσης δεδομένων κατ' εντολή των υπευθύνων επεξεργασίας, όπως επίσης ορίζεται στο Ν. 2472/1997, είναι τα όργανα της Γενικής Γραμματείας Πληροφοριακών Συστημάτων και Διοικητικής Υποστήριξης, καθώς και τα ίδια τα όργανα ελέγχου αποκλειστικά και μόνο για τους ελεγχόμενους της αρμοδιότητάς τους.

3. Την ευθύνη διαχείρισης του ηλεκτρονικού συστήματος έχουν τα όργανα ελέγχου, όπως αναφέρονται στο άρθρο 3 του Ν. 3213/2003, όπως ισχύει, αποκλειστικά και μόνο για τους ελεγχόμενους της αρμοδιότητάς τους.

4. Για τις ανάγκες του ελέγχου των Δ.Π.Κ., σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 3 του Ν. 3213/2003, όπως ισχύουν, κάθε όργανο ελέγχου ορίζει τους υπαλλήλους του, καθώς και τα δικαιώματα πρόσβασης, που αυτοί έχουν επί των στοιχείων της ηλεκτρονικής βάσης δεδομένων του ηλεκτρονικού συστήματος. Η πρόσβαση στο ηλεκτρονικό σύστημα των υπαλλήλων αυτών είναι αυστηρά προσωποποιημένη, ελεγχόμενη μέσω μοναδικού ονόματος χρήστη και προσωπικού μυστικού κωδικού. Επίσης, οι ενέργειες των υπαλλήλων αυτών εντός του ηλεκτρονικού συστήματος καταγράφονται ηλεκτρονικά.

Άρθρο 6

Συντήρηση και αναβάθμιση της εφαρμογής

Η ενιαία διαδικτυακή εφαρμογή δύναται να τίθεται εκτός λειτουργίας με απόφαση του Γενικού Γραμματέα Πληροφοριακών Συστημάτων, μετά από αίτημα των οργάνων ελέγχου, για λόγους συντήρησης, αναβάθμισης και προσαρμογής στις αλλαγές της νομοθεσίας για χρονικό διάστημα όχι μεγαλύτερο των εξήντα (60) ημερών ανά έτος.

Άρθρο 7
Ηλεκτρονικός Κατάλογος
ελεγχόμενων προσώπων

Μέχρι το τέλος Φεβρουαρίου κάθε έτους ο αρμόδιος φορέας, στον οποίον υπάγονται οι υπόχρεοι ετήσιας Δ.Π.Κ., οφείλει να καταχωρίσει ηλεκτρονικά, μέσω της ενιαίας διαδικτυακής εφαρμογής, τον προβλεπόμενο από τις διατάξεις του άρθρου 1 παρ. 3 του Ν. 3213/2003 κατάλογο των ελεγχόμενων προσώπων και να τον οριστικοποιήσει, προκειμένου να κοινοποιηθεί στο αρμόδιο όργανο ελέγχου. Ο κατάλογος θα περιλαμβάνει υπόχρεους, που απέκτησαν, κατέχουν ή απώλεσαν την ιδιότητα του υπόχρεου στην προηγούμενη χρήση, σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις. Η μη ύπαρξη υπόχρεων πρέπει να δηλώνεται ηλεκτρονικά με την οριστικοποίηση μηδενικού καταλόγου από πιστοποιημένο χρήστη του φορέα.

Άρθρο 8
Τύπος, περιεχόμενο και διαδικασία υποβολής της
δήλωσης οικονομικών συμφερόντων (Δ.Ο.Σ.)

1. Ο τύπος και το περιεχόμενο της δήλωσης οικονομικών συμφερόντων του άρθρου 229 του Ν. 4281/2014 (Α' 260) όπως ισχύει, έχει ως το συνημμένο υπόδειγμα στο ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ II, το οποίο αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα της παρούσας.

2. Η Δ.Ο.Σ υποβάλλεται αποκλειστικά ηλεκτρονικά μέσω ενιαίας διαδικτυακής εφαρμογής από τον υπόχρεο και τον/την σύζυγο, ταυτόχρονα με την υποβολή της Δ.Π.Κ. Η υποβολή της δήλωσης οικονομικών συμφερόντων αποδεικνύεται κατά τα οριζόμενα στην παράγραφο 5 του άρθρου 4 της παρούσας.

Άρθρο 9
Μεταβατικές Διατάξεις

1. Όσοι υπόχρεοι έως τη δημοσίευση της παρούσας δεν έχουν υποβάλει Δ.Π.Κ. και Δ.Ο.Σ. κατά το 2016, μέσω της ενιαίας διαδικτυακής εφαρμογής, υποχρεούνται να υποβάλλουν ηλεκτρονικά τις παραπάνω δηλώσεις.

2. Κατά την υποβολή της πρώτης ετήσιας ηλεκτρονικής δήλωσης δηλώνεται το σύνολο των περιουσιακών στοιχείων του υπόχρεου, καθώς και η αξία κτήσης τους, εφόσον είναι διαθέσιμη.

3. Γενικές οδηγίες και επεξηγήσεις, όσον αφορά στη συμπλήρωση και υποβολή των δηλώσεων Δ.Π.Κ. και Δ.Ο.Σ., εκδίδονται από τα αρμόδια όργανα ελέγχου, ανά κατηγορία υπόχρεου υποβολής δήλωσης.

4. Η κοινή υπουργική απόφαση με αριθμ. απόφ. ΑΥΤ. ΤΜ. ΣΤΡ. 0000910 ΕΞ 2015/24.11.2015 (ΦΕΚ Β' /2579/2015 Τύπος και περιεχόμενο της Δήλωσης Περιουσιακής Κατάστασης και της Δήλωσης Οικονομικών Συμφερόντων - Ηλεκτρονική υποβολή των δηλώσεων αυτών αντικαθίσταται από την παρούσα.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι
ΔΗΛΩΣΗ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΚΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ

ΠΙΝΑΚΑΣ 01. Στοιχεία του ή της υπόχρεου		ΠΙΝΑΚΑΣ 02. Στοιχεία του ή της συζύγου		ΠΙΝΑΚΑΣ 03. Στοιχεία των ανήλικων παιδιών				
Α.Φ.Μ.:	1	ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΥΠΟΧΡΕΟΥ	1	ΕΠΩΝΥΜΟ	ΟΝΟΜΑ	ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΓΕΝΝΗΣΗΣ	Α.Μ.Κ.Α	Α.Φ.Μ.
ΑΡΜΟΔΙΑ Δ.ΟΥ.	2	Α.Φ.Μ.:	2	1	2	3	4	5
Α.Μ.Κ.Α.	3	ΑΡΜΟΔΙΑ Δ.ΟΥ.:	3	2				
Α.Δ.Τ. ή Α.Γ.Μ.	4	Α.Μ.Κ.Α.	4	3				
ΕΠΩΝΥΜΟ	5	Α.Δ.Τ. ή Α.Γ.Μ.	5	4				
ΟΝΟΜΑ	6	ΕΠΩΝΥΜΟ	6	5				
ΟΝΟΜΑ ΠΑΤΡΟΣ	7	ΟΝΟΜΑ	7	6				
ΟΝΟΜΑ ΜΗΤΡΟΣ	8	ΟΝΟΜΑ ΠΑΤΡΟΣ	8	7				
ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΓΕΝΝΗΣΗΣ	9	ΟΝΟΜΑ ΜΗΤΡΟΣ	9	8				
ΙΔΙΟΤΗΤΕΣ ΜΕ ΤΙΣ ΟΠΟΙΕΣ ΥΠΟΒΑΛΕΤΑΙ Η ΔΗΛΩΣΗ	10	ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΓΕΝΝΗΣΗΣ	10	9				
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ	11	ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ	11	10				
ΦΟΡΕΑΣ	12	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	12	11				
ΟΡΓΑΝΙΚΗ ΜΟΝΑΔΑ / ΥΠΗΡΕΣΙΑ	13	ΕΙΝΑΙ ΥΠΟΧΡΕΩΣ ΚΑΙ ΟΗ ΣΥΖΥΓΟΣ	13	12				
ΚΛΑΔΟΣ / ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΑ	14			13				
ΒΑΘΜΟΣ	15							
ΚΑΘΗΚΟΝΤΑ ΥΠΟΧΡΕΟΥ	16							
ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΔΙΟΡΙΣΜΟΥ	17							
ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΑΠΟΚΤΗΤΗΣ ΙΔΙΟΤΗΤΑΣ	18							
ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΑΠΩΛΕΙΑΣ ΙΔΙΟΤΗΤΑΣ	19							
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	20							
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ	21							
ΤΗΛΕΦΩΝΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ	22							
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟΥ ΤΑΧΥΔΡΟΜΕΙΟΥ	23							
ΚΑΤΟΧΗ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΣ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ	24							

ΠΙΝΑΚΑΣ 04.**Έσοδα από κάθε πηγή που αποκτήθηκαν κατά το φορολογικό έτος 20XX**

Α/Α	Ο ΑΠΟΚΤΩΝ ΤΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ	ΕΙΔΟΣ ΕΣΟΔΟΥ	ΝΟΜΙΣΜΑ	ΠΟΣΟ	ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ
1		2	3	4	6

ΠΙΝΑΚΑΣ 05.

Μετοχές ημεδαπών και αλλοδαπών εταιρειών, ομόλογα και κάθε είδους ομολογίες, αμοιβαία κεφάλαια, παράγωγα χρηματοοικονομικά προϊόντα, καθώς και οποιοδήποτε χρηματοοικονομικό προϊόν τράπεζας, ασφαλιστικής εταιρείας ή οποιοδήποτε άλλου χρηματοπιστωτικού ιδρύματος.

Α/Α	ΕΠΕΝΔΥΤΗΣ	ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ Ή ΜΕΤΑΒΟΛΗ	ΧΕΙΡΙΣΤΗΣ ΜΕΡΙΑΣ ΕΠΕΝΔΥΤΗ	ΕΙΔΟΣ ΕΠΕΝΔΥΤΙΚΟΥ ΠΡΟΪΟΝΤΟΣ	ΤΙΤΛΟΣ ΕΠΕΝΔΥΤΗ- ΚΟΥ ΠΡΟΪΟΝΤΟΣ	ΠΟΣΟΤΗΤΑ	ΜΟΝΑ- ΔΑ ΜΕΤΡΗ- ΣΗΣ	ΑΕΙΑ ΚΤΗΣΗΣ	ΑΕΙΑ ΠΩΛΗΣΗΣ / ΜΕΤΑΒΙΒΑ- ΣΗΣ	ΑΠΟΤΙ- ΜΗΣΗ	ΗΜΕΡΟΜΗ- ΝΙΑ ΑΠΟΤΙΜΗ- ΣΗΣ (31/12 ή «ΑΡΧΙΚΗ ΔΗΛΩΣΗ»)	ΝΟΜΙΣΜΑ	ΤΡΟΠΟΙ ΚΤΗ- ΣΗΣ	ΠΗΓΕΣ ΠΡΟΕΛΕΥ- ΣΗΣ ΧΡΗΜΑ- ΤΩΝ	ΠΟΣΟ ΠΗΓΗΣ ΠΡΟΕ- ΛΕΥΣΗΣ
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ: 16

*Εφόσον στη στήλη (2) έχει επιλεγεί η τιμή απόκτηση σε προηγούμενη χρήση, η συμπλήρωση των στηλών (8), (14) & (15) ΔΕΝ είναι υποχρεωτική.

ΠΙΝΑΚΑΣ 08.
Κινητά περιουσιακά στοιχεία, αξίας άνω των 30.000€ (ή ίσης αξίας σε άλλο νόμισμα) και φυλασσόμενα μετρητά, άνω των 15.000€ (ή ίσης αξίας σε άλλο νόμισμα) που δε δηλώθηκαν σε άλλους πίνακες της παρούσας δήλωσης περιουσιακής κατάστασης

Α/Α	ΙΔΙΟΚΤΗΤΣ	ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ Ή ΜΕΤΑΒΟΛΗ	ΕΙΔΟΣ	ΠΟΣΟΤΗΤΑ	ΜΟΝΑΔΑ ΜΕΤΡΗΣΗΣ	ΑΞΙΑ ΚΤΗΣΗΣ	ΑΞΙΑ ΠΩΛΗΣΗΣ	ΝΟΜΙΣΜΑ	ΤΡΟΠΟΙ ΚΤΗΣΗΣ	ΠΗΓΕΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ ΧΡΗΜΑΤΩΝ	ΠΟΣΟ ΓΙΑ ΚΑΘΕ ΠΗΓΗ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ ΧΡΗΜΑΤΩΝ
1		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ: 12

*Εφόσον στη στήλη (2) έχει επιλεγεί η τιμή απόκτηση σε προηγούμενη χρήση, η συμπλήρωση των στηλών (6), (10) & (11) ΔΕΝ είναι υποχρεωτική.

ΠΙΝΑΚΑΣ 9. Ακίνητα/περιουσιακά στοιχεία και εμπράγματα δικαιώματα σε αυτά.		ΑΚΙΝΗΤΟ 1	ΑΚΙΝΗΤΟ 2	ΑΚΙΝΗΤΟ 3	ΑΚΙΝΗΤΟ 4	ΑΚΙΝΗΤΟ 5	ΑΚΙΝΗΤΟ 6	ΑΚΙΝΗΤΟ 7	ΑΚΙΝΗΤΟ 8	ΑΚΙΝΗΤΟ 9
Δ/Α										
1	ΚΑΤΟΧΟΣ									
2	ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ Ή ΜΕΤΑΒΟΛΗ									
3	ΧΩΡΑ									
4	ΠΕΡΦΕΡΕΙΑ									
5	ΝΟΜΟΣ									
6	ΔΗΜΟΣ / ΠΕΡΙΟΧΗ									
7	ΟΔΟΣ - ΑΡΙΘΜΟΣ Ή ΤΟΠΟΘΕΣΙΑ									
8	ΕΙΔΟΣ ΑΚΙΝΗΤΟΥ									
9	ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΑΚΙΝΗΤΟΥ									
10	ΕΠΙΦΑΝΕΙΑ ΕΔΑΦΟΥΣ ΣΕ m2									
11	ΟΡΟΦΟΣ ΚΤΙΣΜΑΤΟΣ									
12	ΕΠΙΦΑΝΕΙΑ ΚΥΡΙΩΝ ΧΩΡΩΝ ΚΤΙΣΜΑΤΟΣ ΣΕ m2									
13	ΕΠΙΦΑΝΕΙΑ ΒΟΗΘΗΤΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ ΣΕ m2									
14	ΕΤΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ									
15	ΕΤΟΣ ΚΤΗΣΗΣ									
16	ΕΤΟΣ ΜΕΤΑΒΙΒΑΣΗΣ									
17	ΕΜΠΡΑΓΜΑΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ									
18	% ΣΥΝΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ ΓΙΑ ΚΑΘΕ ΕΜΠΡΑΓΜΑΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ									
19	ΤΡΟΠΟΙ ΚΤΗΣΗΣ									
20	ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΚΑΤΑΒΛΗΘΕΝ ΤΙΜΗΜΑ (€)									
21	ΠΗΓΕΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ ΧΡΗΜΑΤΩΝ									
22	ΠΟΣΟ ΠΟΥ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΕΙ ΣΕ ΚΑΘΕ ΠΗΓΗ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ ΧΡΗΜΑΤΩΝ									
23	ΑΡΙΘΜΟΣ ΣΥΜΒΟΛΑΙΟΥ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ									
24	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΣΥΜΒΟΛΑΙΟΓΡΑΦΟΥ (ΑΠΟΚΤΗΣΗ)									
25	ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΗ ΑΞΙΑ ΣΥΜΒΟΛΑΙΟΥ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ									
26	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΚΛΗΡΟΝΟΜΟΥΜΕΝΟΥ									
27	ΤΡΟΠΟΣ ΚΑΙ ΙΔΙΟΤΗΤΑ ΜΕ ΤΗΝ ΟΠΟΙΑ Ο ΥΠΟΧΡΕΟΣ ΕΓΙΝΕ ΚΛΗΡΟΝΟΜΟΣ									
28	ΕΙΣΠΡΑΧΘΕΝ ΤΙΜΗΜΑ (€)									
29	ΑΡΙΘΜΟΣ ΣΥΜΒΟΛΑΙΟΥ ΕΚΠΟΙΗΣΗΣ / ΜΕΤΑΒΟΛΗΣ									
30	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΣΥΜΒΟΛΑΙΟΓΡΑΦΟΥ (ΕΚΠΟΙΗΣΗ / ΜΕΤΑΒΟΛΗ)									
31	ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΗ ΑΞΙΑ ΣΥΜΒΟΛΑΙΟΥ ΕΚΠΟΙΗΣΗΣ / ΜΕΤΑΒΟΛΗΣ									
32	ΚΩΔ. ΑΡ. ΕΘΝΙΚΟΥ ΚΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ (Κ.Α.Ε.Κ.)									
33	ΕΠΙΦΑΝΕΙΑ ΠΙΣΙΝΑΣ (m2)									
34	ΙΣΧΥΣ ΜΟΝΑΔΑΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ									
35	ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ									

* Εφόσον στη στήλη (2) έχει επιλεγεί η τιμή απόκτηση σε προηγούμενη χρήση, η συμπλήρωση των στηλών (20), (21) & (22) ΔΕΝ είναι υποχρεωτική.

ΠΙΝΑΚΑΣ 10. Κάθε χρήσης οχήματα.		ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ : 16														
Α/Α	ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ Η ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ	ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ Η ΜΕΤΑΒΟΛΗ	ΕΙΔΟΣ ΟΧΗΜΑΤΟΣ	ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ ΟΧΗΜΑΤΟΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ	ΚΥΒΙΣΜΟΣ	% ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ	ΕΤΟΣ 1 ^η ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ	ΕΤΟΣ ΚΤΗΣΗΣ	ΤΡΟΠΟΙ ΚΤΗΣΗΣ	ΚΑΤΑΒΛΗΘΕΝ ΤΙΜΗΜΑ (€)	ΠΗΓΕΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ ΧΡΗΜΑΤΩΝ	ΠΟΣΟ ΠΟΥ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΕΙ ΣΤΗΝ ΠΗΓΗ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ ΧΡΗΜΑΤΩΝ	ΕΤΟΣ ΜΕΤΑΒΙΒΑΣΗΣ	ΕΙΣΠΡΑΧΘΕΝ ΤΙΜΗΜΑ (€)	
																1

* Εφόσον στη στήλη (2) έχει επιλεγεί η τιμή απόκτηση σε προηγούμενη χρήση, η συμπλήρωση των στηλών (11), (12) & (13) ΔΕΝ είναι υποχρεωτική.

ΠΙΝΑΚΑΣ 11. Πλωτά μέσα.		ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ : 17															
Α/Α	ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ	ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ Η ΜΕΤΑΒΟΛΗ	ΕΙΔΟΣ ΠΛΩΤΟΥ ΜΕΣΟΥ	ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ ΣΚΑΦΟΥΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΝΗΟΛΟΓΙΟΥ ή ΑΕΜΒΟΛΟΓΙΟΥ	ΜΗΚΟΣ ΣΚΑΦΟΥΣ (σε μέτρα)	ΑΙΜΕΝΑΣ ΝΗΟΛΟΓΗΣΗΣ ή ΑΕΜΒΟΛΟΓΙΟΥ	% ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ	ΕΤΟΣ 1 ^η ΝΗΟΛΟΓΗΣΗΣ	ΕΤΟΣ ΚΤΗΣΗΣ	ΤΡΟΠΟΙ ΚΤΗΣΗΣ	ΚΑΤΑΒΛΗΘΕΝ ΤΙΜΗΜΑ (€)	ΠΗΓΕΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ ΧΡΗΜΑΤΩΝ	ΠΟΣΟ ΠΟΥ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΕΙ ΣΤΗΝ ΠΗΓΗ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ ΧΡΗΜΑΤΩΝ	ΕΤΟΣ ΜΕΤΑΒΙΒΑΣΗΣ	ΕΙΣΠΡΑΧΘΕΝ ΤΙΜΗΜΑ (€)	
																	1

* Εφόσον στη στήλη (2) έχει επιλεγεί η τιμή απόκτηση σε προηγούμενη χρήση, η συμπλήρωση των στηλών (12), (13) & (14) ΔΕΝ είναι υποχρεωτική.

ΠΙΝΑΚΑΣ 12. Εναέρια μέσα.		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Α/Α	ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ	ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ Η ΜΕΤΑΒΟΛΗ	ΕΙΔΟΣ ΕΝΑΕΡΙΟΥ ΜΕΣΟΥ	ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ ΣΚΑΦΟΥΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΝΗΟΛΟΓΙΟΥ	ΧΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΚΑΦΟΥΣ	% ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ	ΕΤΟΣ 1 ^η ΝΗΟΛΟΓΗΣΗΣ	ΕΤΟΣ ΚΤΗΣΗΣ	ΤΡΟΠΟΙ ΚΤΗΣΗΣ	ΚΑΤΑΒΛΗΘΕΝ ΤΙΜΗΜΑ (€)	ΠΗΓΕΣ ΠΡΟΕΛΥΣΗΣ ΧΡΗΜΑΤΩΝ	ΠΟΣΟ ΠΟΥ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΕΙ ΣΤΗΝ ΠΗΓΗ ΠΡΟΕΛΥΣΗΣ ΧΡΗΜΑΤΩΝ	ΕΤΟΣ ΜΕΤΑΒΙΒΑΣΗΣ	ΕΙΣΠΡΑΧΘΕΝ ΤΙΜΗΜΑ (€)	
ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ : 16																

* Εφόσον στη στήλη (2) έχει επιλεγεί η τιμή απόκτηση σε προηγούμενη χρήση, η συμπλήρωση των στηλών (11), (12) & (13) ΔΕΝ είναι υποχρεωτική.

ΠΙΝΑΚΑΣ 13. Συμμετοχές σε κάθε είδους επιχείρηση / Νομική οντότητα.		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
Α/Α	ΣΥΜΜΕΤΕΧΩΝ	ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ Η ΜΕΤΑΒΟΛΗ	ΕΙΔΟΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ	ΕΙΔΟΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ	ΕΠΩΝΥΜΙΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ	ΧΩΡΑ ΕΡΑΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ / ΝΟΜΙΚΗΣ ΟΝΤΟΤΗΤΑΣ	ΑΦΜ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ	% ΠΕΡΥΣΙΝΗΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ	% ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ ΔΗΛΩΣΗΣ	ΕΤΟΣ ΕΝΑΡΞΗΣ / ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ	ΑΡΧΙΚΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΙΣΦΡΑΣ	ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΙΣΦΡΑΣ 31/12	ΝΟΜΙΣΜΑ	ΠΗΓΕΣ ΠΡΟΕΛΥΣΗΣ ΧΡΗΜΑΤΩΝ	ΑΞΙΑ ΑΓΟΡΑΣ	ΑΞΙΑ ΠΩΛΗΣΗΣ	ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ	ΙΣΟΤΙΜΕΣ ΣΕ € (εμφανίζονται μόνο)	

* Εφόσον στη στήλη (2) έχει επιλεγεί η τιμή απόκτηση σε προηγούμενη χρήση, η συμπλήρωση των στηλών (11) & (14) ΔΕΝ είναι υποχρεωτική.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ

ΔΗΛΩΣΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΩΝ (σύμφωνα με το άρθρο 229 του Ν. 4281/2014)			
(Η δήλωση περιλαμβάνει τα συμφέροντα και δραστηριότητες των ανωτέρω περιπτώσεων που αφορούν στο προηγούμενο της υποβολής φορολογικό έτος)			
Παρακαλώ συμπληρώστε με κάθε δυνατή λεπτομέρεια όπως το είδος της δραστηριότητας, διάρκεια, χρόνος έναρξης, συνεργάτες κλπ.			
		ΥΠΟΧΡΕΟΣ	ΣΥΖΥΓΟΣ
α)	Επαγγελματικές δραστηριότητες		
β)	Συμμετοχή στη διοίκηση πάσης φύσεως νομικών προσώπων και εταιριών, ενώσεων προσώπων και μη κυβερνητικών οργανώσεων (δώστε επωνυμία, ΑΦΜ, και δραστηριότητες των εταιρειών)		
γ)	Οποιαδήποτε αμειβόμενη τακτική δραστηριότητα που αναλάβετε παράλληλα, με την άσκηση των καθηκόντων σας είτε ως υπάλληλοι είτε ως αυτοαπασχολούμενοι,		
δ)	Οποιαδήποτε αμειβόμενη περιστασιακή δραστηριότητα (περιλαμβανομένων της συγγραφικής δραστηριότητας, του διδακτικού έργου ή της παροχής συμβουλών) που αναλάβετε παράλληλα με την άσκηση των καθηκόντων σας, εάν η συνολική αμοιβή υπερβαίνει τις πέντε χιλιάδες (5.000) ευρώ ανά ημερολογιακό έτος,		
ε)	Τη συμμετοχή σε εταιρεία ή κοινοπραξία, όταν αυτή η συμμετοχή ενδέχεται να έχει επιπτώσεις στη δημόσια πολιτική ή όταν σας δίνει τη δυνατότητα σημαντικής επιρροής επί υποθέσεων της εν λόγω εταιρείας ή σύμπραξης, (δώστε επωνυμία, ΑΦΜ, και δραστηριότητες των εταιρειών)		
στ)	Για την περίπτωση προσώπων που υπηρετούν σε αιρετή δημόσια θέση, οποιαδήποτε οικονομική υποστήριξη από τρίτους, σε προσωπικό ή σε υλικούς πόρους, που χορηγείται σε συνάρτηση με τη δημόσια δραστηριότητά τους, με ένδειξη της ταυτότητας των τρίτων αυτών, εάν η συνολική αξία υπερβαίνει τις τρεις χιλιάδες (3.000) ευρώ.		
ζ)	Οποιαδήποτε συγκεκριμένα οικονομικά συμφέροντα που προκάλεσαν άμεση ή δυνητική σύγκρουση συμφερόντων σε σχέση με τα καθήκοντά τους. Ως σύγκρουση συμφερόντων νοείται η περίπτωση κατά την οποία υπόχρεος έχει προσωπικό συμφέρον που θα μπορούσε να επηρεάσει αθέμιτα την εκτέλεση των καθηκόντων του. Σύγκρουση συμφερόντων δεν υπάρχει στην περίπτωση που ο υπόχρεος αντλεί κάποιο όφελος μόνο ως μέλος του γενικότερου κοινού ή μιας ευρύτερης κατηγορίας ατόμων.		

Άρθρο 10

Η απόφαση αυτή να δημοσιευθεί στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Αθήνα, 13 Οκτωβρίου 2016

Οι Υπουργοί

Αναπληρωτής Υπουργός
Δικαιοσύνης, Διαφάνειας

και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΠΑΠΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ

Οικονομικών

ΕΥΚΛΕΙΔΗΣ ΤΣΑΚΑΛΩΤΟΣ